BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
32 A
M 16

149

1

194

PETRI IOANNIS NVNNESII VALENTINI ORATIO DE CAVSIS obſcuritatis Ariſtoteleæ, & de illarum remedijs.

Eiuſdem liber de conſtitutione artis Dialecticæ: in quo exemplo Galeni docetur ex notione finis cur ſingula præcepta artis tradantur.

Eiuſdem commentarius in conſtitutionem artis Dialecticæ: in quo profligantur omnes quęſtiones, quę uulgò in ſcholis de Dialectica diſputantur.

In ſilentio & ſpe.

VALENTIAE,
Typis Ioannis Mey, Flandri.
1554.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

12. 32. A. 16

PETRVS IOANNES NVNNESIVS VALENTINVS Bernardo Cimoni viro patritio & omnium φιλολόγων Mecœnati S. P. D.

POſteaquam renunciatus ſum cũctis ſuffragijs doctor publicus Dialecticæ & Philoſophiæ, mi Bernarde Cimon, nihil mihi prius faciẽdum putaui, quàm ut de ciuibus meis benè mererer, & quod mei officij ratio poſtulabat, auditoribus Philoſophiæ prodeſſem. Quod me hac oratione conſecutum exiſtimo. Nam cùm plærosq; auditores deterreri obſcuritate Ariſtotelis,& à ſtudijs Philoſophiæ abduci uiderem, neq; homines noſtros aliquod huic calamitati remedium afferre, ego meliori uoluntate, quàm facultate adiutus, cœpi mecum cogitare, qua ratione huic morbo tam deſperato remedium aliquod adhiberem. Itaque

omnes

omnes cauſas obſcuritatis Ariſtoteleǫ colle gi, & in cõmune contuli, ſperans fore, ut ali quid opis, atq; adeò lucis Peripateticæ Phi loſophiæ ſtudioſis uidear attuliſſe. Neq; ue rò eo conſilio hanc orationem habui, ut ſo lus ego ſine præſidio cuiuſquam Philoſo phiam Ariſtotelis multis & maximis ob ſtructam difficultatibus patefacerem, ac il luſtrarem, ſed ut quid mihi faciendum uide retur, apertè declararem. Nam quod in in dice orationis pollicitus ſum de remedijs, ita accipiendum eſt, me eas cauſas obſcuri tatis indicaturum fuiſſe, quas ſi uiri docti coniuncta opera illuſtrauiſſent, futurũ cer tò ſperabam, ut inuoluta obſcuritas Philo ſophiæ Peripateticæ euolueretur. Ac de mea quidem oratione hactenus. De libello autem quem de conſtitutione artis Diale cticæ inſcripſi, illud ſcito, me in eum om nia præcepta Dialecticæ methodo Analy ſeωs contuliſſe. In quo Galenum ſecutus ſum. Nam quemadmodum ille in conſtitu tione artis medicæ inuentionem totius ar tis, & ſingularũ partium tradit, ſic ego ex fine Dialecticæ officia artificis, ex officijs

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

inſtrumenta,ex inſtrumẽtis ſingulas partes ac totam artem collegi. Sed quoniã metho dus Analyſeωs quãuò cæteris præſtabilior eſt ad inueniendam ueritatem,tãtò breuior eſt & obſcurior , ne ipſa, quæ lumen rebus omnibus adhibere ſolet, obſcuritatẽ & tenebras ſuæ parẽti Dialecticæ afferret,libellum de Conſtitutione Dialecticæ cõmentarijs illuſtraui. In quibus omnem rationem mei conſilij diligẽter aperui, & cur ab alijs diſſentirem,docui, ac eas omnes quęſtiones quæ de elemẽtis Dialecticæ uulgò diſputari ſolent,profligaui,& penè ad exitũ adduxi. Has autẽ meas lucubrationes in tuo nomine apparere uolui,mi Bernarde Cimon, ut meæ ſingularis in te obſeruantiæ,& gratæ animi uoluntatis pro tuis erga me multis & maximis meritis,tanquam ſignum & teſtimonium aliquod extarent. Quas ſi tibi placere ſenſero, maiora tibi,ut cupio, & debeo, propediem præſtabo. Vale, & me, ut ſoles, ama. Ex Bibliotheca noſtra Valentina ad 4. Nõ. April.

PETRI IOANNIS NVNNESII VALENTINI ORATIO DE CAVSIS *obſcuritatis Ariſtoteleæ, & de illarum remedijs.*

ANimaduerti, auditores literatiſsimi, omnẽ exordiendi rationem ab Ariſtotele uſurpatã tribus partibus contineri: vna dignitatis, qua homines ingenia ad ſtudia literarum mirabiliter incenduntur: utilitatis altera, qua ad inchoata ſtudia longius prouehenda ſtudioſe excitantur: tertia difficultatis, qua ad artium cognitionem facilius comprehendendam fiunt prõptiores. Nam etſi dignitas cuiuſq; artis per ſeipſam admirabilis eſt, & ſplendoris plena, ac utilitas omnium ſtudia magno applauſu ad ſe allicit, tamen iſta ad artium perceptionem non magnum afferunt adiumentum. At uerò dif-

rò difficultas notata multorum ſtudia commouit, ut remedijs magno labore quæſitis, artes præſtantiſsimas in obliuione diu iacentes excitarent: ut memoria noſtra Georgium Agricolam, qui erexit abiectam uim & naturam lapidum, metallorum, gemmarum, deniq; earum rerum, quæ aut ſua ſponte ex terra erumpũt, aut magna hominum contentione eruuntur: & reconditam menſurarum rationem ac ponderum in priſtinam reuocauit dignitatem. Vt Clau. Tolomæum, qui animaduerſis uiginti & tribus cauſis obſcuritatis in Vitruuio, effecit ſua diligentia, ut qui autor omniũ conſenſu obſcuriſsimus credebatur, à multis facillimus iudicetur, & ratio architecturæ uetuſtiſsima, quæ multis iam antea ſeculis perierat, à pleriſq; architectis nõ ſine magna laude & hominum admiratione exprimatur. Quorum ego ſtudijs inflammatus, inſtitui hac oratione nõ tam rationem aperire explicandi Ariſtotelis, quàm publicè cauſas obſcuritatis Ariſtoteleæ denunciare: vt ſi ego rudiſsimus omnium huius ſcholę huic morbo tam deſperato medicinam aliquam

facere non poſſem, certè multorum uoluntates ad ſalutem ſcholę, & bonarum artiũ, imò reipub. quæ ſine his conſeruari nõ poteſt, incitarem. In quo ſi mihi aliquid arrogare uideor, meo officio condonãdum eſt. ſentio enim quàm exiguum ſit in me ingenium, & quàm mediocris exercitatio dicendi: ſed boni magiſtri officium eſſe exiſtimo, cùm cunctos auditores deſperatione difficultatis Ariſtoteleæ debilitari frangiq́ uideat, ferre opem miſeris, ſuccurrere ſcholæ, ſtudijsq́ cõmunibus, implorare doctorum fidem, publicam ſalutem ſuæ ſaluti anteponere. Illud etiam bonorum uirorũ & ſapientum eſſe arbitror, quales uos omnibus ſcholæ temporibus extitiſtis, intercludere omnes obſcuritatis artium uias, munire præſidia ſcholæ, ſummum in Ariſtotele firmamentum, ſummum in eius intelligentia ornamentũ putare: hanc qui iuuerit, laude potius & honore, quàm probris maledictisq́ dignũ iudicari. Quamobrem labor in hac obſcuritate denuncianda præcipuè meus eſt, ſtudium uerò adhibendi remedia commune mihi uobiſcum eſſe debebit. Sic

enim exiſtimare debetis, auditores philoſo phiæ ſtudioſiſsimi, poſt hominum noſtrorum memoriam, imò uerò poſt conditam Valentinam Academiam, nullam orationem de philoſophia & literis ſcholæ utiliorem, magis à uobis omnibus expetendam, neq; excogitatam, neq; ſuſceptam, neq; uobis inſpectantibus habitam fuiſſe. Agitur enim nihil aliud in noſtra oratione, quàm vt Ariſtotelis libri legantur, ut optimis artibus, optima ratione atq; uia non libri barbarorum, & ſophiſtarum, ſed Ariſtotelis, ſed omniũ liberalium artiũ parentis intelligantur: paruo labore, exiguo tempore auditores noſtri dialecticæ & utriusq; philoſophiæ ſcientiam & fructũ conſequantur. Quæ cùm ita ſint, à Deo optimo maximo primum, quod duos iam perpetuos annos deprecatus ſum, poſtremum in hac utiliſsima oratione deprecor, ut menti meæ publicam ſalutem procuranti, ueritatis & utilitatis publicæ lumen præferat, ut rem tantam tamq; grauem diligenter, accuratè, fideliter explicare, & ante oculos ueſtros collocare, ac penitus quanta eſt, tantam exprime

re ualeam. Te quoq;, Gymnaſiarche integerrime, obteſtor & obſecro, quoniam uno tempore & meę eruditionis exiſtimatio, & diſciplinæ publicæ ſalus tuo iudicio permittitur, adhibeas in tantæ rei cognitionę & auditionę, diligentiam & ſapientiam, in diſceptatione & iudicatione, iuſtitiã & ęquitatem, quas & omnes in te hactenus experti ſumus, & muneris officijq; tui grauitas ac religio poſtulat. Deinde, uos magiſtri doctiſsimi, precor & quæſo, ut quoniã officio iuuandę ſcholæ mecũ coniuncti eſtis, in hoc munere cognoſcẽdo exequendoq; tantam contentionẽ adhibeatis, ut oẽs nũc intelligãt, uobis nec ſapiẽtiam in hac re cognoſcẽda defuiſſe, nec in prouidẽda conſiliũ nec in ſuſcipienda uoluntatem, neq; in conficienda probitatem & conſtantiam: quæ tantą ſunt in uobis, quanta in omnibus reliquis doctoribus quos aut uidimus, aut audiuimus, non fuerunt. Poſtremò, uos auditores Ariſtotelis ſtudioſiſsimi, rogo, ut qui in hoc gymnaſio corpore adeſtis, adſitis animo, menteſq; erigatis, & me de ueſtris cõmodis amicè & beneuolè diſputantem

benter audiatis. Dicendum eſt enim de cauſis obſcuritatis Ariſtoteleæ, & de illarũ remedijs: huius autem orationis difficilius eſt exitum, quàm principium inuenire. Nam cùm tres fuerint rationes ante Ariſtotelem obſcurandæ philoſophiæ: una poëtarum, ut Orphei & Homeri, qui inuolucris fabularum obſcuritatem & tenebras bonis artibus attulerunt: altera Pythagoreorum, qui numeris & figuris Mathematicis obſcuriſſimis homines ignaros ac ſtupidos à ſua familia reiecerunt: tertia Heracliti, qui quoniam de induſtria obſcuritatem affectauit, & σκοτεινὸς appellatus, & ab omnibus improbatus eſt: Ariſtoteles uir præſtanti ingenio non fabulis, non numeris, neq; figuris, quæ ille magno ſtudio labefactauerat, ſed quod magnopere mirandum eſt, ſingulari uerborum proprietate adeò philoſophiam dicendo obſcurauit, ut facilius ſit oraculi quàm illius ſententiam diuinare. Itaq; Græci interpretes illum ſphinga nominant: Themiſtius autem omnium præſtantiſsimus teſtatur longè aliter omnia decreta Ariſtotelis [illegible]as eſſe edita ab illo, quàm ſint domi tradita

dita, dementięq; ſimile eſſe, ſi quis legendis libris ipſius ſperet ſe illius ſententiam conſecuturum. Sed quid interpretes Græcos commemoro? ipſe de ſe locupletiſſimus eſt teſtis ſe edidiſſe acroamatica, ſed perinde tamen, vt niſi qui ab illo audierint, alij percipere non poſsint: tantum fuit in Ariſtotele ſtudium obſcurandę philoſophię. Sed multò plures cauſæ extrinſecus obſcuritatis acceſſerunt: ut ex uerſionum & interpretum negligentia, quæ m[illegible]tos errores in philoſophia crearunt [illegible]c ut rem omnem à principio ordine compr[illegible]hendam, quemadmodum omnis oratio quatuor uirtutibus illuſtratur: rebus, inquam, & uerbis, rerum tractatione, atq; uerborum, eodem modo obſcuritatis eaſdem cauſas eſſe neceſſe eſt. Primum igitur de uerborũ obſcuritate dicendum eſt, quæ linguarũ eſt propria; tum de uerborum explicatione Grammatica: poſt de rerum tractatione dialectica, & [illegible] mum de rerum difficul[illegible] artium cognitio[illegible] in uerbis m[illegible] Prima in te[illegible]

nata eſt, ut Strabo & Plutarchus cõmemo rant: Ariſtot. ſuã bibliothecam Theophra ſto dedit, hic Neleo Scepſio tradidit, Neleus poſteris ſuis hominibus imperitis reliquit: qui libros tineis & ſitu corruptos grãdi pecunia Apelliconi Teïo vendiderunt: Apellicon librorum, quàm ſapientiæ cupidior, cùm hos vellet emendare, mutilos & multis locis mendis plenos edidit. Deinde expugnatis Athenis bibliotheca Apellico nis Romam transia[…] eſt à Sylla, quam Tyrannio Grammaticus […] ordinem digeſsit, & Andronicus Rhod[…] multa eius exemplaria in medium protulit, ſed à librarijs ut uulgò fit, corrupta, & deprauata. Hinc uarietas exemplariũ magnam attulit perturbationem eſſent ne hi libri Ariſtotelis, qui illius nomine circumferuntur, an à ſectatore aliquo ex illius libris cõgeſti? ſed de multis locis uarijs unum aut alterum citabo, ut […] tius intelligatur. Primo Poſterio[…] […] legitur in quodam exempla[…] […] aliquid cõmu[…] […] æquales duo[…] […]ales quatuor rectis

rectis : utraq; tamen lectio probari poteſt. prior quidẽ de angulis internis, poſterior uerò de externis. Extremo capite Poſteriorum ſic legit Philoponus: ex experimento autem, & ex eo omni quod quieſcit in animo, uniuerſalis unius præter multa, intellige, fit cognitio. In alio exemplari legitur aliter, ex experimento autem ex toto uniuerſo, quod quieſcit in animo, aut uno præter multa, quod in omnibus unum fuerit idem artis principiũ fit atq; ſcientiæ. utraq; lectio probabilis eſt. Dices hæc uarietas nullam affert obſcuritatem, cùm utraq; lectio cõſentanea ſit ueritati. Fateor illud quidem: ſunt tamen aliquando inter ſe repugnantes. ut ultimo cap. περὶ ἑρμηνείας cùm explicat Ariſtot. ſextum argumẽtum, legitur de hac enunciatione non bonum nõ eſt bonum ἀληθὴς γὰρ αὕτη. id eſt, ſiquidem hæc u
eſt: at Alexãder ſcribit legi οὐκ ἀληθὴς γ
id eſt. neq; enim hæc uera eſt: O
obſcuritas excogitari poteſt, c
ter ſe omnino repugnent
uaria exemplaria Græc
li à uiris doctis, & in

uarij occurrerent textus uerior lectio approbaretur propoſitis argumentis & coniecturis, cæteræ notarētur tanquam minus probabiles: omnes tamē uno libello deſcriptæ ſeparatim, ut liberum eſſet cuiuis ſequi lectionem quam probaret. Atq; hæc obſcuritas ex uarietate textuum naſcitur: nec minor exiſtit ex uarietate uocum, aut ſignificaionum. In illa polyonyma continētur, in hac homonyma. Ac ut de polyonymis dicam, quid magis perturbatū, quàm multis uocibus in eadem re uti? quaſi uidearis de proprio nomine rei dubitare, ut cum Ariſt. pro diffinitione dicit rationem, terminum, ſubſtantiam, rationem ſubſtātiæ, quod quid erat eſſe, uim & naturam, proprium. Quæ ſingula uocabula, etſi non ſine conſilio accommodata ſunt diffinitioni, tamen niſi ra cuiusque ſeparatim explicetur, ſenſum [illegible]telis obſcurant: Quare edendus quo ſeorſum liber, in quo nomina quæ [illegible]pud Ariſtotelem explicaren[illegible] [illegible]ris uerò nominibus quàm [illegible]hia errores oriuntur: ut [illegible]ogicæ diſputant interpre

erpretes, finem eſſe affirmāt probabiliter
iſſerere: quoniam id ſcribit Ariſtoteles in
Topicis, neque uident eo loco Ariſtotelem
on de tota arte diſputare, ſed de facultate
tantum probabiliū, quam partem nomine
totius Dialecticam nominat. nam ut docet
Alexāder, quatuor ſunt ſignificationes dia
lecticæ: una, methodus diffiniendi & diuidendi, iudicio Platonis: altera, iudiciū quod
fit ſyllogiſmo tantum, de ſententia Stoicorum: tertia, ars probabiliū, quam ſequitur
Ariſto. in Topicis: quarta, tota ars, quę cōplectitur ſyllogiſmos neceſſarios, probabiles, & eos qui uerisimiles uidentur. Cognita igitur diſtinctione Alexandri uides non
eſſe finē totius dialecticæ probabiliter diſſerere, ſed partis tantū cuiuſdam. Porro autem Ariſto. multorum nominum ambiguitatem diligentiſsimè explicauit. 5. Metaphyſico. ſed cùm poſsit non pœnitenda fieri acceſsio, conferendæ ſunt omnes homonymiæ in unum librum, ut falſa quæ in nominum ambiguitate latent, declinētur. Verùm in hac ambiguitate explicāda illud deſiderari uideo, ut certa methodo explicetur,

tur,quot modis quæq; uox ſignificare poſſit, ut uel ſi ſexcentę ſint uocis ſignificationes ad certa capita reuocętur. Sunt autem (quantum ego obſeruare potui)apud Philoſophos decem tantum genera ſignificandi: unum proprium, & nouem impropria. Nouem autem hæc ſunt:aut uſurpant cauſam pro effectu,ut Ariſto. 1. de animo ueritatem pro philoſophia contemplationis dicit, &. 1. Topico quæſtiones ueritatis, pro quæſtionibus philoſophiæ Theoricæ, ſinē pro inſtrumēto uſurpat: Aut effectum pro cauſa, ut cùm appellant Peripatetici ſolem calidum, & lunam frigidam, non quòd ſol calidus ſit,aut luna frigida,ſed quòd ille calefaciat,hæc uerò refrigeret: Aut rem ſubiectam pro adiuncta,ut cùm dicunt Philoſophi mutato tempore & loco, hominum temperationem mutari: non quòd tempus & locus aliquid efficiant, ſed de acceſſu & receſſu ſolis intelligendum eſt, qui fiunt in tempore, & mutant hominum temperationes: aut de aëre, qui eſt in loco cuius uariæ qualitates uariè commutant homines: Aut res adiuncta transfertur ad ſubiectam, ut

cùm

 àm Philoſophi morales noſtras actiones
ribuunt uirtutibus & vitijs. qua ſignifica-
oṅe quod propriũ uoluntatis transferũt
d uirtutes & uitia: quia in uoluntate tan-
quam in re ſubiecta uirtutes ineſſe cernun-
ur. Vt cùm Ariſto. 5. Phyſico moueri ac-
cidentia fortuitò, quia inſunt in ſubſtantijs:
aut ſimile nomen ponitur pro re ſimili, vt
cùm uocat Ariſtot. diffinitionem terminũ,
& Plato terram cubum, non quòd eam for
mam arbitretur, qui ſphæricam eſſe demõ-
ſtrauit, ſed ut ſimilitudine cubi ſtatum ter-
ræ firmiſsimum declaret. Hoc ferè tropo
& Poëtæ, & Pythagorei, & Platonici mul
ta dogmata ſua explicarunt: Aut cùm pars
pro toto ponitur, ut iudiciũ quod fit ſyllo-
giſmo tantũ pro tota diſpoſitione, quæ fit
ſyllogiſmo & methodo: & cùm analytica
uocat Ariſtot. priora ab una tantum parte
quæ præſtantiſsima eſt, nempe à reſolutio-
ne: Aut totũ pro parte, ut Philoſophia po-
nitur ab Ariſto. 2. Phyſico pro ſola Meta-
phyſica, ut logica & dialectica quæ ponun
tur ab Ariſt. pro ſola facultate probabiliũ:
Aut genus pro ſpecie, ut inuẽtio quę com-

munis eſt multarum artium pro ſola Dialectica inuentione, quia maiori labore inueniuntur argumenta ex locis, quàm reliquæ res aliunde: cùm loci uacui ſint, argumenta autē aliunde ſumantur, ut ex ſingulis artibus, ex ingenio, & ex longo rerum uſu, à locis uerò ſolum indicentur: Aut tandem ſpecies ponitur pro genere, ut ignoratio elenchi pro omni fallacia, & generatio in libris de ortu & interitu, pro omni motu quo acquiritur noua forma, ſiue ſit ſubſtantia, ut in ortu, ſiue quātitas ut in acceſſione, ſiue qualitas ut in cōmutatione, ſiue locus ut in loci mutatione. Atq; his decem generibus ſignificationū notatis facile erit certa methodo ordine alphabetico notare uarias ſignificationes vocum ambiguarū. Scripſerant de hoc argumento Theophraſtus & Eudemus, & Stoici quæ tamen iniuria temporum perierūt. Sed Haganus Velſius ſe hoc beneficium collaturum pollicetur. Iam uerò uel ſi textus uarij non eſſent, nec uaria nomina, neq; uariæ ſignificationes, tamen ea eſt ſermonis Græci proprietas in Ariſtotele ut magnam ſæpe afferat

diff

i fficultatem. Quam rem ſatis declarat uel
nũ nomen ἐντελεχέιας cuius ignorata pro
prietate magnæ excitãtur tragœdię: ut quî
ieri poſsit ut idem ſit genus motus & ani-
mi, cùm motus ſit actus imperfectus, ani-
mus uerò perfectus. Quid autem commini
ſcitur Philoponus in Etymologia huius
nominis, qui putat dici ἐντελεχέιαν ἀπὸ τοῦ
ἐν, id eſt, unũ, & τέλειον quod eſt perfectum,
& ἔχειν quod eſt habere, quaſi vnionem &
perfectionẽ cõtineat. Non uidet ex Gram
maticis regulis, Grãmaticus tamen cogno
mento, cum aſpiretur nomen ἕν, nõ potuiſ-
ſe nomen ἐντελεχέιας quod leuigatur, illinc
deriuari? At Themiſtius habitũ perfectio-
nis, aut ut uertit Hermolaus perfecti ha-
biam interpretatur: & Simplicius eſſentiã
habere in perfectione poſitam. Sed neuter
apertè expreſsit, quî poſsit hoc nomen mo
tui & animo conuenire. Latini uerò quàm
eleganter expreſſerint uim nominis actum
conuertẽtes Philoſophorum eſto iudiciũ.
Nam etſi Plato plerunq; & Ariſtoteles ἐν-
τελεχέιαν ἀντὶ τῆς ἐνεργέιας uſurpant, tamẽ
ſi animum actum appelles eandem rem &

B 2 cauſam

cauſam & effectum eadem cõparatione uocabis:quo nihil abſurdius poteſt excogitari, cùm ex hac ſententia efficiatur, ut homo eadem hora cæcus & uidens dicatur, ſi tota animi uis & natura in actione poſita eſt, & animus accedat atq; recedat ſine interitu rei ſubiectæ tanquam accidens uariũ & cõmutabile: ac ut breui omnia abſurda in unum conferam, ut animus noſter nõ ſubſtantia & natura, ſed accidens nominetur. In eandem reprehenſionẽ incurrit M. Tullius q prima ſchola Tuſculana ἐντελέχειαν continuatam motionẽ uertit: quia legerat fortaſſe ἐνδελέχειαν cum. δ. non. τ. ſcriptam, & in Phædone animum perenni motione agitari. Hæc noſſe multũ refert: nam ignorato genere, naturam motus & animi ignorari neceſſe eſt. Ariſtoteles igitur propriè ἐντελέχειαν appellat perfectionem rei alicuius motu comparatam: quam etiam in libris de ortu ἕξιν uocat, qualis eſt animus, qui eſt firma & conſtans ἕξις corporis motu acquiſita. Motum autem ἐντελέχειαν nominat, quia tendit ad ἕξιν, aut certè ἐντελέχειαν non omnino, ſed eius rei quę eſt potẽtia.

tia. Neque uerò minor obſcuritas orta eſt ignoratione uocis Græcæ στοῖχος cap. 7. περὶ ἑρμηνείας cùm ait Ariſto. quarum duæ affectæ ſunt ad affirmationem & negationem, ut priuationes κατὰ τὸν στοῖχον, duę uerò non. Quo loco cùm apertè Ariſtoteles demonſtret propoſitum ſibi eſſe de numero repugnantiarum diſputare: interpretes tamen omnes & Græci & Latini mutato conſilio locum explicant de conſequentia: nec uident turpiſsimũ in Ariſtotele fuiſſe, alienum aliquid à diſputatione afferre: præſertim cùm de conſequentijs ſequenti loco ſeparatim diſputet, & copioſé. Cuius loci obſcuritate adeò deterritus eſt Ammonius ut ſcribat σφιγγὸς μὲν κελαινῆς κατὰ τὴν Λυκόφρονος γῆρυν ἐκμιμούμενος πολλὰ δὲ πράγματα τοῖς ἐξηγηταῖς παρασχών, & quę ſequuntur. At ſi Ariſtotelis propoſitum & proprietatẽ ſermonis Græci obſeruaſſent, locum intellexiſſent: στοῖχος enim ſignificat quincuncem. unde Ariſtophanes ait ἔστην κατὰ τὸν στοῖχον, id eſt, ſteti iuxta quincuncem. Ariſto. itaque ſumpta metaphora ab oleis & uitibus, quæ ſeruntur forma quin-

cuncis, docet quomodo fiant enũtiationes attributi infiniti ex ſimplicibus ut priuantes per quincuncem. quaſi dicat, quemadmodum in quincunce duæ oleę ex æquo diſtant à tertia cõmuni, ſic affirmatio & negatio tranſpoſita & priuans ex æquo diſtant, & fiunt ex ſimplici pronũciato poſtpoſita negatione uerbo. Quid magis propriũ ſermonis Græci, quàm quod legitur extremo capite περὶ ἑρμηνείας his uerbis. Hæc enunciatio omne bonum eſt bonum, non differt ab hac, bonum eſt bonum: qui locus falſus eſt, niſi proprietas Græci ſermonis adhibeatur. Nam prępoſitus articulus rei ſubiectæ idẽ ualet quod nota omnis: ut τὸ ἀγαθὸν idem quod πᾶν ἀγαθόν. Quò fit, ut attributo uerè addi non poſsit, præſertim ſi affirmet enunciatio. Quid cum Ariſto. tertia ſectione primi priorũ negat hunc eſſe bonum ſyllogiſmũ, animal eſt ſubſtantia: homo eſt animal: ergo homo eſt ſubſtantia? nónne enunciationes ueræ ſunt? & collocatio proba? cùm enunciationes indefinitæ in rebus neceſſarijs idem ualeant quod uniuerſæ: quaſi dicat, omne animal eſt ſub-

ſtantia: omnis homo eſt animal: omnis igitur homo eſt ſubſtantia. At ille negat bonum eſſe ſyllogiſmum: id facit ex proprietate Græci ſermonis. Nam quia rem ſubiectam ſine articulis expreſsit, idem ualent quod ſpeciales. quaſi dicat, aliquod animal eſt ſubſtantia: quidã homo eſt animal: ergo quidã homo eſt ſubſtantia: quæ quanquam ueræ ſunt, ſyllogiſmus tamen ex puris proprijs & in parte concludi nõ potuit. In Elenchis uerò quanta eſt uerborũ proprietas: pręſertim in ijs fallacijs quæ in uerbo accidunt: quę cùm ad nos transferũtur, non retinẽt eandem ſententiam. Quamobrem meritò à Luſitano quodã doctiſsimo in Elenchis tralatio uetus tralationi Perionij anteponitur, quòd Perionius Græcas ambiguitates conuertit, quę Latinè nõ intelligũtur: quas aut Græcè retinuiſſe oportebat, aut, ut fecit uetus interpres, quod pręſtabilius eſt, in exempla Latinorũ mutaſſe: ut Vergilij, & Horatij: quæ & illuſtriora ſunt, & facilius à Latinis pręſertim auditoribus intelliguntur. Illud uerò quod extremo capite librorum de ortu & interitu af-

ſert Ariſto. diuerſa ſunt fore & futurũ eſſe, qui poteſt ſine proprietate Græci ſermonis percipi, cùm Latinè nulla ſit inter has uoces diſsimilitudo, Græcè uerò maxima? Nam ἔσεσθαι ſignificat rem futuram neceſſariò, μέλλειν autem rem quæ poſsit eſſe & non eſſe. At iſta diſsimilitudine tota quæſtio eius capitis ab Ariſtotele, imò quæſtio obſcuriſsima de futuris contingentibus ab interpretibus Græcis explicatur. Sed quid multa commemoro? qui Græcè ſcripſit, & admodũ propriè ignorata proprietate Græci ſermonis, obſcuretur quoq; neceſſe eſt. Totũ Ariſtotelem recitare oporteret, ſi huius rei ratio plenè eſſet à me exprimẽda. Sed ſatis ſit in ſingulis obſcuritatibus aliquot exempla protuliſſe. Huic obſcuritati præclarum ſanè lumen noſtri homines attulerunt: Græcum (inquiunt) eſt, non legitur. Præſtabilius eſſet uirum Græcè luculenter doctum, & in Ariſtotele multum exercitatũ in breuiſsimo libello ordine alphabetico omnes uoces annotare, quæ apud Ariſtotelem tantam habent proprietatem, ut Latinè uix ac ne uix quidẽ cõuerti

poſsint

poſsint. In quibus explicaret etymon cuiuſq; vocis, & quæ ex illa deriuarẽtur, qua ſignificatione ea uoce ante Ariſtotelẽ alij ſcriptores uſi fuiſſent, & quibus uerbis Latinis appoſitè exprimi poſſet: ut hac diligẽtia adhibita, nullus obſcuritati locus relinqueretur. Annectenda quoque huic eſt alia cauſa maxima obſcuritatis in uerborũ proprietate poſita, quibus uſi ſunt Philoſophi quos reprehendit Ariſtoteles. Nam cùm non tam ſententiam, quàm illorum uerba reprehendat, ut Græci interpretes aſſerũt, fit ut niſi illorum uerba intelligantur, refutatio non poſsit percipi: ſed de multis unũ citabo, Ait Ariſtoteles tertio de cœlo, reprehendens figuras Platonis. Sed poſitiones quaſdam ſumunt, ut amici Mathematici, & quæ ſequuntur. Quo loco mirum eſt quàm perturbentur Latini interpretes ignorato nomine poſitionũ Platonico. Platonici enim poſitiones uocant eas enunciationes, quæ et ſi cauſæ effectuum non ſunt, fingi tamen & explicari ut cauſæ poſſunt: quia cum effectis conueniunt: cuius generis eſt argumentum Nicolai Copernici.

Nam motus terræ & ſtatus cœli non ſunt cauſæ phænomenωn cœleſtium, ſed quia cum illis principijs bene conueniunt ἀποτελέσματα, tanquam omniũ phænomenωn cauſas explicauit: At homines noſtri dum inutilia credunt ea eſſe quæ ab Ariſtotele reprehenduntur, hanc intelligentiam uocum neglexerunt: utiliſsimum tamẽ foret, cùm ferè tota philoſophia Ariſtotelis in reprehẽdendis philoſophis conſumatur, uoces omnes per ſe explicare, quibus quiſque Philoſophus in ſua familia utatur. Dicat aliquis: Iam ſunt omnia ad nos conuerſa à uiris utriuſq; linguæ peritiſsimis; ut olim à Boëtio, noſtra uerò ætate à Perionio, quid opus eſt iſta tua diligentia? De Boëtij tralatione, ſi tamen illius eſt, hoc unum pronunciabo illam in philoſophia multos errores creaſſe. Nam cũ in ea multa ſuperſint, plura deſint, plurima ſint mutata, & quod omnium peſsimũ eſt, multa quæ affirmatè in Ariſtotele leguntur, in negationẽ conuerſa, ac uiciſsim, neceſſe eſt omnes interpretes, qui hanc uerſionẽ ſunt ſequuti, in ſexcentas opiniones contrarias Ariſtoteli incidiſſe.

cidiſſe: de quibus ne infinitũ ſit omnes perſequi, aliquot tantum ex poſteriori analyſi indicabo: in quo libro ſumma totius Logicæ collocatur. Ac primum cap. 7. primi libri ſic legunt uetus interpres & doctores eum ſequuti: unumquodq; autem ſecũdum accidens eſt, cùm ſecundũ illud non cognoſcimus. Ariſtoteles uerò ſic contrario planè ſenſu: vnumquodq; autem ſecundum accidens non cognoſcimus, cùm ſecundũ illud cognoſcimus. Capite ſequenti quod affirmat Ariſto. fieri poſſe, negant omnino uetus interpres & doctores Latini. Nam cùm Ariſto. pronunciet, & exemplo confirmet poſſe aliquam concluſionem ex principio contradictionis demonſtrari, Latinus interpres ſic loquitur. Non contingere autem ſimul affirmare & negare neq; una recipit demonſtratio. Quem locum ſic explicant Latini ut aſſerant nullam demonſtrationem uti principio cõtradictionis. Dicite quæſo Dialectici, nónne ſunt hæ cõtradicentes? Ait Ariſto. aliqua demonſtratio recipit principium contradictionis, cõmentantur doctores Latini: nulla demonſtratio acci

tio accipit principium contradictionis. Pe nultimo capite legunt uetus tralatio & doctores Latini: qualiter igitur eſt idem opinari & ſcire, Ariſtoteles uerò quomodo igitur non licet idem opinari & ſcire. Autor negat eſſe idem opinari & ſcire, interpres affirmat: quis iſtis interpretibus credat? Capite. 17. libri ſecundi legũt uetus interpres & doctores Latini: ſi igitur nõ, ſimul itaq; erunt. Ariſto. uerò, ſi igitur ſic, ſimul itaq; erũt. nõ & ſic eſt ſumma rerũ contradictio ut iam nõ ſit inter nos quæſtio de nomine, ut uulgò dicũt, ſed de ſumma rerũ cõtradictione. Eodem capite ſic legũt uetus interpres & doctores Latini: Aut ſiquidem per ſe demõſtretur, aut nõ, ſed ſecundũ ſignũ, aut accidens. Ariſto. autẽ legit cõtra & nõ ſecundũ ſignum, aut accidens. Quæ magis repugnãtia? Ariſt. ait nõ ſecundum ſignũ, aut accidens, interpres explicat, ſed ſecundum ſignum, aut accidens? Et paulò infra legit uetus interpres: imò uidentur problemata eſſe, cùm apud Ariſtotelem legatur, atqui non uidentur problemata eſſe. Quæ magis contradicentia excogitari poſſunt?

Nam

Nam quid ego repetam libros Phyſicos, de ortu & interitu, de animo, Metaphyſicos, in quibus nullus eſt ferè locus, qui non ſit ab interprete deprauatus, ut neceſſe ſit eos qui hanc uerſionem ſequuntur in errore perpetuo uerſari. Nam exceptis libris περὶ ἑρμηνείας & de cœlo, qui quoniã benè conuerſi, & cum doctis cõmentarijs ad manus Latinorum peruenerunt, diligẽter & fideliter ab illis explicati ſunt: reliqui libri ita corrupti ſunt ab interprete, ut eius errore oẽs cõmentatores Latinos duci neceſſe fuerit. Requiretis fortaſſe quid ſit quòd ueterem tralationem reprehendam, cùm omnes uerſionem Perionij ſequãtur. Sequuntur, ſed ita ſequuntur, ut ad explicandum Ariſtotelem Latinos conſulant cõmentarios, aut Arabicos, qui non uerum textum Ariſtotelis, ſed tralationem ueterem explicarunt. Quod ſi pertinaciter Perioniũ ſequantur, ſciant me primum Perionium in ſcholas inuexiſſe, & curaſſe ut cum meis argumentis publicè excuderetur, quia eius tralationem reliquis anteponẽdam cenſeo: tamen illud mihi integrum eſſe uoluiſſe, ut

ſi qui

ſi qui locus paulò negligentius eſſet à Perionio cõuerſus,aut ſumma cum libertate, publicè pronunciarem : ut capite de genere,cùm utile ſit noſſe uarias ſignificationes huius uocis ſimpliciter, contẽpta ambiguitate nominis conuertit genus & ſpecies nõ uno modo dicuntur:cui textui non conuenit explicatio uocis ambiguæ,quæ affertur ab Ammonio . Capite uerò de differentia εἰδικὸς uertit ſingularis,cũ doceat ibi Porphyrius ſpeciem conſtare ex genere & differentia,ut homo εἰδικὸς,id eſt,ſpecialis,nõ ſingularis . In categorijs capite de relatis, cùm Ariſtoteles duas afferat relatorũ deſcriptiones, quarum prior per τὸ λέγεσθαι, id eſt,dici explicatur:poſterior per τὸ εἶναι, id eſt,eſſe priorem ſic uertit,ut nõ expreſſo uerbo λέγεσθαι eadem cũ poſteriori eſſe uideatur . Capite autem de qualitate, δρομικὸς καὶ πυκτικὸς uertit curſores & pugiles,cùm hæc ſint nomina habituum,Gręca uerò naturalem uim & facultatem quæ ſecunda ſpecies qualitatis eſt declarẽt. In ijs autem quæ poſt categorias docentur, cùm explicat tertiam ſignificationẽ prioris ſic

loquitur: Initia & elementa priora ſunt ijs quæ deſcribuntur: quo loco διαγράμματα uertit, ut uetus interpres, ineptè & ſine ſenſu ea quæ deſcribuntur, cùm ex Cicerone potuiſſet apertius uertere lineamenta, aut, ut omnes uulgò loquimur, figuras. Quaſi dicat Ariſtoteles elemēta Geometriæ, quæ ſunt diffinitiones, poſtulata, & dignitates priora ſunt figuris geometricis: quę in problematis & theorematis explicantur. At in libro περὶ ἑρμηνείας totum caput de futuris contingētibus perturbat. Nam cùm Ariſtoteles tantum diſſerat de enunciationibus fortuitis, non de neceſſarijs, & ijs quæ fieri nō poſſunt, ipſe uertit μέλλοντα futuris, quaſi diſputet Ariſto. de futuris ſingularibus cuiusuis materiæ, cùm μέλλοντα ſignificet tantum futura fortuita, ut Ammonius admonet, & Ariſto. in libris de ortu & interitu declarat. Extremo uerò capite περὶ ἑρμηνείας totam quęſtionē perturbat. Nam cùm Ariſt. diſputet utra magis aduerſa ſit affirmationi ſimplici affirmatio contrarij attributi, an negatio ſimplex, non utra magis oppoſita, ipſe quaſi Græcè legatur αὐ-

κειμένην existimauit quæſtionē eſſe de toto genere oppoſitionis, & uertit utra magis contraria, cùm Græcè conſenſu omnium textuum, & interpretum quæſtio ponatur πότερα μᾶλλον ἐναντία, id eſt, utra magis ſit aduerſa, quæ quæſtio non eſt de toto genere oppoſitionis, ſed de ſpecie quadam, nempe de aduerſis. Quid uerò magis à ueritate alienū quàm quod primo poſteriorū ἀξιώματα cōuertit poſtulata, quaſi eiuſdem generis ſint principiorum poſtulata, & dignitates: cùm & Euclides ἀξιώματα à poſtulatis & diffinitionibus diſtinguat, & Ariſtoteles quem ipſe conuertit, multū differre demonſtret. Inquirerem plura diligēter in Perionium niſi uererer moleſtam eſſe eius hominis reprehenſionem, qui primus literis Latinis noſtro ſeculo Philoſophiam illuſtrauit. Sed hęc non eo conſilio à me dicuntur, ut Perionium reprehendam, cui agnoſco & confiteor Philoſophiam Latinam referendam eſſe acceptam, ſed ut omnes intelligant parū eſſe confidendum uerſionibus, & Perionium arreptum incredibili ſtudio orationis Ciceronianę aliqua mutaſſe, quæ

melius

melius fuiſſet retinere ut erãt in ueteri tralatione, quod à me ſupra explicatum eſt. Quod igitur huic uarietati uerſionũ adhibebitur remedium? Veterem, aiunt, tralationem ſequamur: nam iſtę nouę paraphraſticæ ſunt, & cum Latinis cõmentarijs nõ conueniunt. Quam quęſo paraphraſim uocas? Nónne orationem paulò prolixiorem contextu? at Perionius multò preſsior eſt ueteri interprete, cùm locus & tempus id poſtulant. Quod cùm multis locis poſsit à me cõfirmari, duos tantùm notiſsimos ex præfatione Porphyrij indicabo. Sic igitur ait uetus interpres: compendioſam tibi traditionem faciens tentabo breuiter introductionis modo, & quæ ſequuntur. Quæ tria cùm obſeruaſſet Perionius idem ſignificare tantùm uertit, inſtitui breuiter exponere. In eadem præfatione cùm ponit quęſtiones Porphyrius, ſic ait uetus interpres: mox de generibus & ſpeciebus illud quidẽ ſiue ſubſiſtant, ſiue in ſolis nudis, purisq́; intellectibus poſita ſint, ſiue ſubſtãtia, ſiue corporalia, an incorporalia ſint: in quo loco unam quęſtionem addidit de ſuo: ſint'ne

uniuerſalia ſubſtantiæ, quæ non legitur in Porphyrio. Item adiunxit puris, quæ uox occaſionem puram & ſimplicem præbuit Alberto Magno peccandi: Non ſine myſterio, ait, ſolis dixit propter intellectum humanũ, nudis propter angelicum, puris propter diuinum. quod myſteriũ Porphyrius nunquam ſomniauit. At Perionius ſine his uocibus ſic locum conuertit. Ac primum de generibus & formis cohęreant ne ipſa per ſe, an in ſolis animis ſint, & ſi cohęreant per ſe, utrum corporea, an corporis expertia? Vter igitur altero breuior? Perionius'ne, qui nihil addit, an ille qui multa comminiſcitur? Perionius certè paraphraſtes nõ eſt: niſi paraphraſim uoces proprietatem ſermonis & elegantiam. Quare utile eſſet utraq; tralatione comparata notare quantum quiſq; peccaſſet addendo, detrahendo, mutando, ut quæ uerior uerſio eſſet probaretur falſa repudiata, & errores obſeruarẽtur, qui in philoſophia ex mala uerſione nati fuiſſent. At dices, quanquam Perionius non eſt paraphraſtes, tamen illius tralatio non conuenit cum commentarijs.
Huic

Huic rei magnum afferrent adiumentum, qui edito libello obſeruarēt, quę uoces barbaræ interpretum quibus Latinis reſponderent: quod quanquam Perionius feciſſe uidetur in libro de optimo genere interpretandi, tamen nō pœnitenda poteſt fieri additio, ſi declarentur potiſsimū eæ uoces, quarum ſignificatio planè mutatur à Perionio. Huic diligentię addi poſſent aliquę uoces, quibus parum Latinè Perionius utitur: ut cùm unionem pro unitate dicit, cùm unio gemmam ſolum apud Latinos declaret, unitas uerò à Celſo & Plinio pro principio numerorum uſurpetur. Sed quid iuuerit textus emēdaſſe, ſi uulgò citantur mutili, & deprauati, præſertim à cōmentatoribus Latinis: ut locus ex quinto Metaphyſico à facilioribus eſt auſpicandum. citatur enim mutilus, cū ſic legatur. Non à primo ac rei principio aliquādo inchoandum eſt, ſed unde quis facilius diſcat: nec explicant quando à facilioribus ſit auſpicandū: quod tamen fit, cùm ſine ijs poſteriora non poſſunt intelligi. Et ex quarto Metaphyſico citatur hic locus: Ens eſt analogū, cùm Ariſtoteles

ſtoteles apertè dicat, id quod eſt ab uno & ad unum dicitur, ut ſalubre & medicũ. Sed ab uno & ad unum idem, inquiunt, ſignificat quod analogũ. id erat ab illis prius demonſtrãdum, deinde mutandus textus Ariſtotelis. Ariſtoteles enim primo Ethico diſputans de bono quomodo dicatur, facit hos tres modos homonymiæ diuerſos à fortuna, ab uno & ad unum, & ſecundum analogiã: & collocat analogiam quemadmodum Euclides lib. 5. in quatuor minimum rebus præſertim cùm diſiuncta eſt: ut in aſpectu, corpore, mente, & animo: at id quod eſt cõparatur tantum cum ſubſtantia & accidentibus: quare nõ eſt analogũ, neq; id in Ariſtotele legitur: niſi quod quiſque ſentit, pro Ariſtotele citet. Et quoniã multa uulgò dicuntur in ſcholis, quæ non poſſunt intelligi: quales multæ diſtinctiones, ſed bona tantũ fide tanquam à picis recitantur, fructuoſus quoq; eſſet hic labor, ſi quis hæc omnia Alphabetico ordine notata alijs uerbis magis perſpicuis explicaret: quibus aut Ariſtoteles Latinus, aut boni interpretes utantur. Occurrat aliquis: hæc ſunt

uocabula

uocabula artium, non debent mutari. Ego uocabula artis nõ cenſeo mutanda eſſe, ſed apertioribus uocabulis explicari poſtulo: ut cùm quidditatis & eſſentiæ nomen frequens in ſchola audiatur, requiro ut quid eſſentia ſit apertius explicetur: hoc modo. Eſſentia ſeu quidditas nihil aliud eſt, quàm coniunctio partium eſſentialium, quæ rem efficiũt: ut in homine corporis & animi qui particeps eſt rationis. In rebus uerò quę carent corpore cõcurſus cauſæ efficientis & finis: ut quidditas logicæ eſt ars diſſerendi. nam quidditas nihil aliud eſt, quàm hoc ipſum quod res eſt: res autem corporea nihil aliud eſt, quàm partes illius naturales & efficientes ſimul ſumptæ: & quę uacat corpore nihil aliud, quàm finis & efficiens cõiuncta. Quare uerè expreſſa eſt ſignificatio quidditatis. Item in diſtinctionibus: ut quæ uocetur dialectica docẽs, & quæ utens. Docentem uocamus pręcepta ſola abſq; exemplis: ut ſyllogiſmus conſtat propoſitione, aſſumptione, & complexione. Vtentem autem exempla: quales ſunt ſyllogiſmi, qui in ſingulis artibus fiunt: ut in Phyſiologia

id quod per ſe mouetur, immortale eſt: animus autē per ſe mouetur: eſt igitur immortalis. Docentem uocāt Græci auulſam à rebus, utentem cum rebus coniunctam. quæ ſi noſtri homines nouiſſent, nō pronunciaſſent dialecticam docentem partem eſſe philoſophiæ, cùm ſit à rebus auulſa, cum quibus tamē coniunctam eſſe oportebat: neq; utentem inſtrumētum, cùm ſit omne inſtrumentū auulſum planè ab ijs rebus, ad quas adhibetur. Nec ſolum ſingulæ uoces & diſtinctiones explicandæ ſunt apertius, uerū etiam tota oratio ſi quando obſcura occurreret. Sed nimium prouehor ſtudio ſcholæ iuuandę. Vtile ergo eſſet uoces oēs obſcuras, & diſtinctiones ſcholaſticas, & orationes integras apertius in libello quodā ſeparatim explicari. Adhuc de uerbis dixi, nūc de Grāmatica uerborū tractatiōe dicendū eſt: ut quæ deſint in ſyntaxi Ariſtotelis: ut initio Priorum: primum dicere circa quid, & de quo eſt inſtituta diſputatio. Intelligēdum more Attico, oportet. Et quæ ſuperſint, ut quæ dicuntur ab interpretibus ἐκ τοῦ παραλλήλου: ut uerbum uidetur, in ſentētijs

planè certis & neceſſarijs, ut Porphyrius uidentur genus & ſpecies non dici ſimpliciter: quo loco redundat uidetur. & Ariſto. 1. Ethico. omnis ars, doctrina, ſtudiũ, actio ad bonũ aliquod referri uidentur. quaſi dicat referuntur. Et quæ ſint hyperbata. Sed quoniam ferè Græci interpretes Ariſtotelis Grammatici profeſsione fuerũt, minus hæc pars diligẽtiam noſtrã poſtulat. Tertia pars huius noſtræ diſputationis inſtitutæ tota eſt de tractatione rerum. In qua primum uidendum eſt quibus argumẽtis utatur Ariſto. cauſis'ne & effectis, quæ ille reliquis anteponẽda cenſet, an ſubiectis, & adiunctis, contrarijs, comparatione, etymologia, teſtimonijs & reliquis quæ probabilia eſſe credit: qua re neglecta non intelligitur in quo ſita ſit uis argumenti & diſputationis. Etenim cùm Ariſto. plærunq; diſputet in contrarias partes, id'q; proprium ſit inuentionis dialecticæ & locorũ, ut idem in Topicis demonſtrat, relinquitur profectò ut non intelligatur Ariſtoteles niſi ab eo qui inuentionẽ & locos notarit. At clamitant continuò homines ſtupidi hanc inuen

tionem oratoriam eſſe atq; inutilem. quaſi uerò præcepta Topica Rhetoricæ ſint, nō Dialecticæ artis, & inutile ſit ijs præſidijs munitū eſſe, quibus inſtructus Ariſtoteles copiam argumentorū & facultatem diſputandi in cōtrarias partes ſibi comparauit. Deinde illud obſeruādum eſt num tractet Ariſto. argumēta inductione, an ſyllogiſmo, an utraq; argumentatione, quod facit frequenter. Tum ſi ſyllogiſmo categorico'ne, an hypothetico. Si categorico, cuius figuræ, & modi: quę dum negligunt interpretes, obſcuriorem faciunt Ariſtotelem: neq; animaduertunt eum huius exercitationis præcepta utiliſsima tradidiſſe tertia ſectione primi Priorum: quæ nō ſolum alijs authoribus, uerūetiam ſibi profutura exiſtimauit. Poſtremò notandum eſt diligenter ante explicationem cuiuſq; libri, utram methodum ſequatur Ariſto. demonſtrandi'ne, an diffiniēdi; quas duas tantùm agnoſcit in Poſterioribus: quæ ſi negliguntur, ſequitur magna totius ordinis perturbatio, ac libri ignoratio. Nam ſi docemur in methodo qui finis diſputationi propoſitus

ſit, cur

ſit,cur quicq; tradatur,cur hoc ordine,non alio, certè methodo ignorata fieri non poteſt, ut Ariſtoteles intelligatur. Hinc tot tamq; uariæ ſententiæ,& explicationes interpretũ. hinc tot errores in ſingulis libris commiſsi: ut diffiniri ſynonyma ad intelligendum ea admitti debere in categorijs, cùm Ariſtoteles teſtetur apertè ſe hanc diffinitionem poſuiſſe ad demonſtrandam ſecundam proprietatem ſubſtãtię: quod methodus demonſtrandi poſtulat. ut diffiniri nomen in libro περὶ ἑρμηνείας quoniam eſt pars enunciationis, cùm Ariſtot. ſcribat ſe hoc principiũ poſuiſſe ad eam demonſtrationem conficiendam, quæ.7.cap.legitur. Vt in Prioribus diffiniri ſyllogiſmũ perfectum & imperfectum ad cognoſcẽdam diuiſionem ſyllogiſmorũ,cùm Ariſto. ingenuè ſignificet ſe diffiniuiſſe hos ſyllogiſmos, ut demõſtraret omnes modos primæ formæ perfectos eſſe,reliquos uerò imperfectos. ô miſerum Ariſtotelem qui alijs authoribus illuſtrandis præcepta tradiderit inuentionis,ſyllogiſmorũ & methodi,ſibi nullũ reliquerit: imò ſtupidos interpretes,

 qui hæc

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

qui hæc in Ariſtotele non uiderunt: & Ariſtotelem fortunatum, qui ea præcepta docuit, quæ ipſe primũ ſuis exemplis ſecutus ſit,& poſteri omnes imitati. Quamobrem & hæc diligentia adhibenda eſt,ut Ariſtoteles τεχνολογία inuentionis & diſpoſitionis illuſtretur. Quod ſi in uitiũ aliquod incurrit diſsimulandum nõ eſt, ne ſi animum alicuius occupauerit, altiores agat radices, quàm ut poſsit euelli. Sed iudicandũ eſt accuratè,ut ſit'ne aliquid alienũ in argumentis ſingulis: quales ſunt diffinitiones naturales uocibus mathematicis expoſitæ: ut illæ humidi & ſicci, quæ leguntur in libris de ortu ex termini & figurarũ ratiõe, quas accipere poſſunt. In argumentatione quæ aliena cõmiſerit Ariſto. demõſtrant interpretes Græci, cùm ueteres philoſophos à calumnijs illius uindicant. In methodo uerò quàm multa aliena ut in libro περὶ ἑρμηνείας diſputatio de ἰσοδυναμία propoſitionũ & ſignificatione modorum ad Grammaticos referenda. In Prioribus ratio inueniendi medium ad Topica, quæ inuẽtionis ſunt. Ratio analyſεως, & bona pars libri

ſecundi

ſecũdi ad Elenchos, in quibus docetur exercitatio Dialectica: quod uel uitia eadem explicata. 2. Priorũ & in Elenchis apertè declarant: ut petitio principij, non penes hoc, nõ cauſa ut cauſa, & alia multa. In Topicis explicatio trium modorũ ſyllogiſmi hypothetici ad priora referẽda eſt. Totus autem liber octauus ad Elenchos pertinet cùm de exercitatione diſputet, idq; eo argumẽto confirmari poteſt, quod eadem ad uerbum ferè diſputatio in Elenchis explicetur. Diſputatio de cauſis in uniuerſum, quæ legitur. 2. Phyſico ad Phyſicum nõ pertinet, ſed ad Dialecticũ, aut Metaphyſicum. De cauſis uerò rerum naturaliũ propria eſt Phyſici diſputatio. Quæ leguntur 4. Phyſico de ſignificationibus iam, olim, nunc, Grãmatica ſunt. Quintus liber Phyſicorum uſq; ad explicationem huius uocis ſimul, cum tertio Phyſico cohæret, continuatusq; eſt: quod ſatis declarat cõiunctio δὲ, initio libri poſita, quoniam cum quarto libro connecti nõ poteſt, reliqua uerò pars libri cum quarto libro cohæret. Totus uerò quartus liber Meteororũ, ut ait Alexander, non

der,non eſt proprius eius loci, ſed librorũ de ortu & interitu:nam non diſputat de re bus meteorologicis, ſed de actionibus primarum qualitatũ, de quibus in libris de or tu & interitu diſputatum eſt. Mitto Metaphyſica,& Ethica,in quibus multa legũtur perturbata. Certè de minori Alpha Metaphyſico magna diſceptatio eſt. nam ſi in Metaphyſicis libris recenſetur cur à Græcis non uocatur ſecundus? cur in. 3. Meta phyſico nõ docet Ariſto.quid natura & cir ca quas res uerſetur ſciẽtia naturalis? quod in fine ſecundi pollicetur ſe explicaturum. Si ante ſecundum Phyſicum collocari debet, ut uoluit Iacobus Sadoletus, cur non explicat in.2. Phyſico ſit'ne unius ſciẽtiæ, an plurium principia & cauſas contempla ri? quam quæſtionẽ ponit in minori Meta phyſico: explicat uerò.2. Metaphyſico,ut dicendũ ſit aut eo loco nõ fuiſſe collocandum,aut certè tertiũ Metaphyſicũ mutilũ ad nos perueniſſe. Primo etiã de partibus animalium præcepta methodi & ratio diuidendi aliena ſunt,&in Dialectica arte,cu ius propria erant, non ſunt ab Ariſtotele

explica

explicata. De his omnibus ſeparatim iudicare nõ inutile foret: uel exemplo eiuſdem Ariſtotelis, qui in Parmenide, Meliſſo & Platone plærunq; hoc uitiũ notauit: quòd illi quæ propria eſſent Metaphyſicæ, aut Mathematicæ, ad Phyſicos transferrent. Iam uerò ſi qua ſit in argumento obſcuritas, notanda eſt: ut in fine Dialecticæ, ſit'ne demonſtratio finis totius artis, ut uolunt Græci interpretes, an ſolius partis analyticæ, ut Ariſtot. ſentire uidetur? In forma, ſit'ne temperatio diuerſa à forma, cùm res præditæ eadem tẽperatione diuerſa edant effecta, an eadem, cùm Ariſtot. neget in rebus naturalibus principium eſſe quod moueat tantum & nõ moueatur? qualis eſt forma. In efficienti, ſit'ne inſtrumentum cauſa efficiens? cùm efficiat, an non? cùm Ariſto. diffiniat cauſam efficiẽtem, quæ primo mouet. Et ſit'ne motus cauſa caloris, cùm aër & aqua agitata refrigerẽtur? & ſi ſit, ſit'ne procreans, an conſeruans & augens? ut in animalibus. In materia, ſit'ne cœlum eiuſdem materiæ, atq; elemẽta? cùm effecta primarum qualitatum faciat, an diuerſæ? cùm

diuerſo

diuerſo motu torqueatur. In effectis, ſit'ne prima actio ignis & caloris calfacere, an ſeparare quæ eiuſdem generis ſunt? In rebus ſubiectis, ſit'ne ſedes ſenſuum in corde ut ait Ariſto. an in cerebro? ut uoluit Galenus. Sit'ne Galaxias in regione aëris, quia fit ex reflexu luminis in humore, an ſit in cœlo? quia ſemper eodem modo cernitur, & eadem natura præditus. Sint'ne ſubiectæ tantùm Rhetori res quę cadunt in conſultationē, ut uoluit in Rhetoricis Ariſtot. quia in ijs ferè uerſatur, an res omnes quæ dicēdo ornari poſſunt? In adiunctis, ſit'ne prima qualitas aëris calor, quia tenuis eſt, & proximus igni, quę ſententia Ariſtotelis eſt, an frigus? ut Stoici ſentiūt, quia quò purior, eò frigidior: an incerta? quoniam omnem qualitatē loci & temporis excipit. In contrarijs, ſit'ne uni uirtuti unū uitium aduerſum? quia duæ tantùm partes unius cōtradictionis, an duo extrema uni medio? ut uolunt Plato & Ariſtot. in comparatione, ſit'ne Rhetorica ut manus dilatata? quia copioſa eſt, & Dialectica, ut manus cōpreſ-

ſa?

ſa? quia anguſtius diſputat: an hæc comparatio ſit inepta? quia naturã rei non mutat: In nomine, dicatur'ne αἴθερα ἀπὸ τοῦ αἴθειν? quòd ardeat, & ſit ignea cœli uis: an ἀπὸ τοῦ ἀεὶ, θεῖν? quòd ſemper agitetur, ut placuit Ariſtoteli. In diffinitione, ut finiatur'ne nomine naturæ forma? quæ cauſa eſt per ſe mouẽdi, an uis diuerſa? quæ moueat & moueatur. Et in animi diffinitiõe. Finiatur'ne animus auulſus à corpore? cùm animus in uniuerſum qd ſit explicetur, an cõiunctus cũ corpore? qui eſt corporis ἐντελέχεια. In diuiſione, ſint'ne decem categoriȩ? an quatuor genera? ut uolunt Stoici, an quinque? ut Plotinus, cùm Ariſtoteles diuiſionẽ nõ confirmarit. Sint'ne quatuor genera cauſarum? ut uolunt Peripatetici, an ſex? ut Academici, an octo? ut alij. In genere & formis magnæ latent plȩrunq; obſcuritates: præſertim cùm res in genere tantùm dicitur, neq; partes ſingulæ explicantur. ut, cùm dicunt Peripatetici officium Dialectici eſſe ea omnia præſtare, quæ ualent ad diſſerendum de re quauis propoſita, non explicant

tamen

tamen quæ ſint præſtanda, quæ poſſent ex Topicis Ariſtotelis explicare: quo loco inſtruit Dialecticum ad diſputandum: aut ſi prolixa uidētur, quæ ab Ariſtotele traduntur, poſſent ſic paucis cōprehendere. Quoniam omne officium poſitum eſt in exercitatione, quot ſunt exercitationes, tot ſunt præſtanda à Dialectico. Exercitationes autem Dialecticæ duæ ſunt, quemadmodum docet Ariſtoteles de ſyllogiſmis diſputās: una geneſis, qua cōficimus nouos ſyllogiſmos: altera analyſis, qua de confectis iudicamus. Duo igitur iudicio Ariſtotelis ſunt præſtāda Dialectico: primum, ut conficiat opus nouum, ut locum cōmunem; ſecundum, ut de confecto opere iudicet, quemadmodum facit Ariſto. 1. Phyſico, Metaphyſico, & de Animo, ac in omnibus ferè ſuis libris: qui ita iudicat, ut aut aliena ſeparet à proprijs, ut cùm dicit diſputationem Parmenidis, & Meliſsi, item Platonis nō eſſe propriam Philoſophiæ naturalis, ſed Metaphyſicæ: & cum ijs nō eſſe diſputandum Phyſico, quia negant principia Phyſiologiæ: ſed aut Dialectico, aut Metaphyſico.

Aut ex

aut explicet obſcura: ut ſententias Heracliti. aut ambigua diſtinguat: ut in diſputatione contra Parmenidem, id quod eſt, & unum: quæ uoces ſunt ancipitis ſignificationis. aut falſa reprehẽdat: ut cùm ſcribit ratiocinationes Philoſophorũ peccare in materia. aut inconſequentia tollat: ut cùm docet in forma argumẽtandi philoſophos peccaſſe. Et hac explicatione partiũ quod obſcurum erat in genere, perſpicuum efficitur. Nec minor eſt obſcuritas in ſyllogiſmis cùm deeſt aliquid, aut ſupereſt. Deeſſe non dubitãt, qui norũt Ariſtotelis breuitatem. Supereſſe unico tantum illuſtri exemplo demonſtrabo. Capite de futuris cõtingẽtibus quæſtio ponitur obſcuriſsima: quę fit multò obſcurior propter proſyllogiſmos & prolepſeis, quæ ad ſumptiones confirmandas acceſſerũt. Si quis tamen diſtinxerit caput, ut explicet duos ſyllogiſmos per ſe, qui totam diſputationẽ cõtinent, facillimum efficietur. Nam primus ſyllogiſmus eſt: ſi certa eſſet ueritas futuri contingentis, res omnes ex neceſsitate euenirẽt: hoc autem perabſurdum eſt: quare non eſt

certa ueritas futuri contingentis. Propoſitionem huius ſyllogiſmi explicat primum Ariſtot. exemplo, deinde duobus argumẽtis cõfirmat, poſtremò triplici prolepſi illuſtrat: Aſſumptionem probat tribus argumentis. Secundus ſyllogiſmus eſt: quæ natura rerum eſt, eadem enunciationũ: res autem pleræq; ſunt ancipitis euentus: quare & enunciationes. Propoſitionem confirmat ſimilitudine rerum. Hoc lumine adhibito quid apertius capite de futuris contingentibus? quod tamen uulgò obſcuriſsimũ iudicatur. In methodo uerò quanta eſt obſcuritas, ſi aliquid deſit, ſi ſuperſit, ſi nõ ſit diſtinctum, ſi non ordine collocatum, ſi uarium, ſi ſparſum. Quam multa deeſſe Ariſtoteli obſeruarunt ſectatores illius ſtudioſiſsimi! ut Porphyrius libro categoriarũ explicationem quinq; uocum: ut Gilbertus Porrectanus diſputationem copioſiorem ſex categoriarũ: Stoici libro περὶ ἑρμηνείας artem enunciationum hypotheticarum: ut Theophraſtus modis ſyllogiſmorũ quinque modos per conuerſionem: quanquam hi leguntur ſparſi in Ariſtotele, & modum
proban

probandi conuerſionẽ negationis uniuerſæ: ut Stoici ſyllogiſmos hypotheticos apprimè neceſſarios: ut Hermogenes plures modos Enthymematũ: Poſterioribus uerò Analyticis quam magnam acceſsionem fecerit Galenus quindecim libris de eodẽ argumento editis quis dubitat? Græci tamen interpretes pauca quædam addiderũt de methodis diuidendi, cõponendi, & reſoluendi: Topicis præpoſuit Theophraſtus antetopica: Elenchis addidit Galenus demonſtrationem fallaciarũ quæ fiunt in uerbis: quæ ab Ariſtotele prætermiſſa fuerat: in Phyſicis diſputationi de motu addidit Proclus libellum elegantiſsimũ de motu: in quo multa theoremata diligẽtiſſimè perſequitur. Libris de cœlo uidentur multi ſuam ſphæram adiunxiſſe. Libris de ortu & interitu acceſsit elegãtiſsimus liber Alexandri de mixtione: quod exiſtimaret Alexander, ut credo, hanc tractationem in Ariſtotele imperfectam eſſe: Meteorologicis multa addidit Theophraſtus, quę non tam expreſſa ab Ariſtotele, quàm indicata ſolũ uidebãtur, ut libros de aquis, de lapidibus,

de metallis, & alijs etiam quæ ex terra fodiuntur. Multa etiam poſt Theophraſtum Seneca appoſuit: Stoici adiunxerunt libris de animo partem magnopere neceſſariam de animi perturbationibus. Libris de ſenſu addidit Theophraſtus unũ libellum de ſenſu, & alterum de coloribus. Horum exemplo quàm multa addi poſſent Ariſtoteli, quæ nunc demum deeſſe à multis obſeruantur non ſine magna utilitate. Vt diſputationi de nutritione, & accretione, & quarto Meteororum multa ex Galeno in uarijs locis. Et in Logica ratio diffiniendi & diuidendi accuratior: & in Topicis exẽplo Ciceronis methodus inuentionis diligentior. Quod Louanienſes in ſuis commentarijs in Logicam Ariſtotelis feciſſe uidentur. Sed quis iſta addet, niſi multum authoritate ualeat? Addet, addet, qui non hominum, ſed rationem ueritatis habebit. Verùm multa ſuperſunt: ut bona pars Priorũ, quam oſtentationis cauſa ſcriptam eſſe omnes confitentur: ſed, ut ego ſentio, utilitatis cauſa. Multa ſunt quæ repetit inutiliter Ariſtoteles: ut diſputationem de uitijs

tijs Dialecticis in Prioribus, Topicis, & Elenchis. ut rationem diffiniendi in Poſterioribus, Topicis, & Metaphyſicis. ut explicationem cauſarũ ſecundo Phyſico, & quinto Metaphyſico ijſdem uerbis expreſſam. ut diſputationem de motu & infinito. 3. Phyſico. 5. 6. &. 1. de cœlo, &. 11. Metaphyſico. ut de principijs rerum naturalium. 1. Phyſico, & Metaphyſico. ut de continuo in categorijs. 3. Phyſico. 6. Phyſico. 1. de cœlo, & in Metaphyſicis. ſed iſta defenduntur ſuis diſtinctionibus. Multa non ſunt diſtincta: ut liber περὶ ἑρμηνείας, qui à Latinis temerè in duos libros à Græcis uerò in quinq; ſectiones ſine ratione diuiditur. Qui apertius poſſet diuidi in tres ſectiones: Primam de elementis enunciationum uſq; ad caput quintũ: ſecundam de duabus affectionibus enunciationũ. nempe repugnantia, & conſecutione uſq; ad ultimũ caput: tertiam ultimo capite de quæſtione quadam repugnantiũ inter ſe enunciationum. Ac prima pars diuiditur in præfationem, & elementa: quæ ſunt ſeptem: nomen, uerbum, oratio, enunciatio, affirma-

tio,negatio,& contradictio. Secunda pars denuò ſecatur in affectionem enunciationũ abſolutarũ,& earum quę modificatę ſunt. Repugnantia abſolutarum tribus theorematis explicatur. Primo generibus repugnantiarum: ſecundo proprietatibus,& regulis earundem: tertio numero repugnantiarum. Conſecutio duobus theorematis continetur ἰσοδυναμία,& regulis conſequẽtiarum. Deinde modificatæ enunciationes in repugnantiam,& conſecutionẽ diuiduntur: quę ſingula licet denuò partiri dum ad indiuidua ueniatur. Sic etiã totus liber Topicorum,quem nec Græci,neq; Latini appoſitè diſtinguũt, diuiditur in tres partes: Primam de quæſtione uſq; ad caput decimum primi libri: ſecundam de inuentione à capite decimo uſque ad octauum librum: tertiã de diſpoſitione, & exercitatione toto libro octauo. Tum ſingulæ hæ partes habent alias diuiſiones: ut totus Ariſtoteles memoriæ confirmandæ cauſa in tabulas conferri poſsit. Sed quid de ordine librorum dicam? de qua re ſolus Adraſtus Aphrodyſſeus unum librũ ſcripſit. in quo
præter

prętcr alia multa docet poſt categorias ſequi debere libros Topicorum & Elenchorum: neque mirum. nam uidetur Ariſto. 7. cap. 1. Topici categorias ad inuentionem retuliſſe. Vnde antetopica à multis Gręcis nominãtur. Elenchos uerò cõiunctos eſſe cum Topicis epilogus Elenchorum declarat: in quo tantum repetuntur, quæ in Topicis, & Elenchis expoſita fuerant. Atq; hi ſunt libri inuentionis Dialecticæ. reliqui tres περὶ ἑρμηνείας, Priorum, & Poſteriorũ ſunt Analyſeως, aut diſpoſitionis, ut Rhetores loquuntur. Hoc modo demonſtratio uerè finis eſt, & extremũ Dialecticæ: hoc modo inuentio uerè prior eſt & ordine naturæ, & doctrinę diſpoſitione. Alij categorias à Logica ſeparant, & à libro περὶ ἑρμηνείας Logicam ordiuntur: neque id ſine ratione. Nam cùm categoriæ materiã ſuppeditent: Logica autem omni careat materia, uidentur ſub Logica non poſſe cõprehendi: cumq; liber περὶ ἑρμηνείας de ijs diſputet, quæ ſunt cum Grammaticis cõmunia, meritò reliquis libris anteponitur. Alij reijciunt illi quidem categorias à Logica,

ſed à Topicis & Elenchis initium ſumunt: & de cætero ordinem Adraſti ſequuntur. At Perionius poſt librũ περὶ ἑρμηνείας Topica & Elenchos collocat, poſtremò Priora & Poſteriora; quia in categorijs, & libro de enunciatione elementa artis: in Topicis & Elenchis, inuentio, quæ prior eſt in Analyticis, iudicium explicatur. Reliqui ordinem ferè uulgarem librorũ ſequuntur. De hac ordinis uarietate iudicare nõ eſt huius temporis, neque loci, ſed cõmentariorum quos in uniuerſam Logicã paramus. Item uarietas magnam affert Ariſtoteli perturbationem. Nam cùm uerum plus uno eſſe nõ poſsit, neceſſe eſt aut nullam, aut unam tantum ueram eſſe ſentẽtiam. In qua re iudicanda acerrimo opus eſt iudicio, & magna Dialecticæ artis cognitione. ut cùm multa argumenta afferuntur ab Ariſtotele ad eandem rem confirmãdam, aut refutandam, uidere quæ neceſſaria, aut Analytica, ut Ariſto. uocat, & quæ logica, aut probabilia, & quę captioſa. Quod Ariſto. facit. 1. Poſteriorũ, diſputans nõ eſſe progreſſum in infinitum in demonſtrando. Tum uidere qui

re qui

re qui gradus ſint in argumẽtis neceſſarijs & probabilibus, quod magis neceſſarium, quod probabilius. Cumq́; uariæ ſint eiuſdem rei diffinitiones, & diuiſiones, uidendum quæ ſola perfecta ſit, reliquæ ſuis uitijs ſunt notandæ. ut cùm ſex definitiones Philoſophiæ afferantur ab Ammonio, ſolæ duæ conſtant genere, quæ à re ſubiecta ducuntur. reliquæ genere carent, nec quid res ſit explicant. Nam duæ quæ ducuntur à fine non docent quid Philoſophia ſit, ſed quales debeant eſſe mores Philoſophorũ: ut ſemper commententur mortem, & ut diuina, non humana ſequantur. Tertia, quæ affertur à Pythagora eſt explicatio nominis, & docet tantùm quarũ rerum cupidus ſit Philoſophus. Quarta explicat ſolum Philoſophiam præſtabiliorem eſſe omnibus artibus. At illa diffinitio Philoſophia eſt cognitio rerum humanarũ atq; diuinarum: non tradit quid ſit, ſed ex quot partibus conſtet. Quare de ſex diffinitionibus hæc erit ſola propria, cognitio rerum, quia res ſunt. Quæ diffinitio hac methodo eſt inueſtiganda; quæ tamẽ in omnibus interpretibus

pretibus deſideratur. Omnia quę inſunt in animo, qualis eſt Philoſophia, aut ſunt partes animi, aut ſymmetria partiũ, aut actiones. Philoſophia non eſt pars animi: aliôqui oẽs naſceremur Philoſophi: non ſymmetria: nam ſi ſecundum naturam, eſſet uirtus, ſi præter naturam, uitiũ: Philoſophia autem neutrũ eſt, ſed ἀδιάφορος. actio igitur. Porrò actiones aut ſunt ſingularũ partium animi, aut ſymmetriæ. Philoſophia non eſt ſymmetriæ actio, ut ſupra demonſtratũ eſt: ergo unius partis. non appetentis: nam poſita eſſet in uolũtate, & oẽs continuò eſſemus Philoſophi: quare eſt actio partis cognoſcentis, quę uno nomine cognitio uocatur. Quamobrem inuentum eſt propriũ genus. nunc differẽtiam à re ſubiecta quæramus. cognitio aut rerum, aut uerborum. non uerborum. igitur rerum. rerũ, non ſingularũ, quæ infinitæ ſunt, ergo uniuerſaľum. Quare hæc erit propria diffinitio philoſophiæ, cognitio rerum, quia res ſunt, id eſt, rerum uniuerſarum. Mitto uarias ſententias, expoſitiones, methodos, quas cùm per tempus explicare non liceat,

in alium

in alium locum reſeruabo. Prætereo quæ ſparſa legũtur in Ariſtotele, quæ utile eſſet uno loco colligi. Porrò his omnibus obſcuritatibus magnum afferrẽt adiumentũ, qui adderent, quæ deeſſent, detraherẽt, quę redundarent (quod audio feciſſe noſtrũ ciuem Gilidam doctiſsimum philoſophum, & in Ariſtotele multũ exercitatum) ex uarijs methodis, expoſitionibus, & ſententijs meliores retinerent: quod facere Louaniẽſes in ſuis commentarijs melius uoluerũt, quàm potuerunt. Porrò autẽ in Ariſtotele omnes aſſerunt magna contentione uocis nihil eſſe falſum, nihil repugnans, nihil inconſequẽs. Mallem dicerent pauca eſſe falſa, pauca repugnantia, pauca inconſequentia, & Ariſtotelem hominem eſſe agnoſcerent, qui errare ſciret, & poſſet. Sed audiãt, quæſo, primum Alexandrum Aphrodyſſeum aliter de Ariſtotele iudicaſſe: qui tamen primus illum ſexcentos annos iacentem in ſitu & puluere excitauit. Nam cùm rogaretur quæ ſentẽtia Ariſtotelis illi magis placeret, reſpõdit ſe ſolam ſententiam de mundi æternitate arripuiſſe, quòd in ea

ſola

ſola uideretur Ariſtotelis ſibi cōſtare : tam inconſtantem Ariſtotelem fuiſſe Alexander iudicauit. Sed quid Alexandrum commemoro? Non'ne nouimus categorias Ariſtotelis à Plotino reprehendi? quem diuus Auguſtinus & Macrobius nō uerentur cū Platone comparare: & eaſdem à diuo Gregorio Nazianzeno irrideri? librum ſecundum περὶ ἑρμηνείας, ut Latini diuidunt, uel ab illius interpretibus ſtudioſiſsimis præſertim extremum caput improbari? Mixtiones neceſſarij & abſoluti, item contingentis & abſoluti, à Theophraſto & Eudemo ſuis familiaribus refutari? à Chryſippo, quia negauit ex falſo quod fieri poteſt ſequi quod non poſsit fieri, accuſari? in poſterioribus illius inconſtantiam de medio demonſtrationis, ſit'ne definitio ſubiecti, an attributi ab interpretibus animaduerti? in Topicis à Cicerone & Rodolpho incertam methodum notari? à Galeno in uerborū fallaciis uexari? ī Phyſicis à Theophraſto, & Eudemo multa redargui? in iiſdem à diuo Iuſtino duobus libris de ea re editis uehementer exagitari? Secundo Phyſico

quod naturam fecerit principium mouēdi & in octauo negarit principium eſſe mouē di in rebus naturalibus, niſi ſint animatæ, ab interpretibus damnari? quarto Phyſico à Philopono de loco, & inani nō probari? De tēpore uerò à Damaſcio, Stratone, Plotino, Iamblico, & Proclo confutari? Septimo Phyſico de cognitione animi antequā corpus ingrediatur errorem eius ab interpretibus oſtendi? Octauum Phyſicum, & primum de cœlo à Philopono & cunctis Chriſtianis argui? libros de cœlo à Xenarcho Philoſopho peritiſſimo labefactari? in libris de ortu, in diſputatione de mixtione, ſit'ne per ſubſtantias, an per qualitates & de materia prima ſit'ne expers quantitatis, an particeps inconſtantiam à multis iudicari? In Meteorologicis multa à Seneca condemnari? Libros de animo à diuo Gregorio Nazianzeno contumelioſe tractari? & à multis ſectatoribus illius ſtudioſiſsimis contemni? Metaphyſica, in quibus firmiſſimum præſidium Ariſtoteleorū eſt, à Plutarcho nihil utilitatis continere neq; ad docendum, neq; ad dicēdum iudicari? Ethica

à diuo

à diuo Baſilio propter corruptam opinionem de fœlicitate uehementiſsimè exprobari: à Galeno refelli in origine neruorũ, in ſomni ratione, in ſemine mulieris, in ratione uidendi, in neceſsitate cerebri, in ſede primi ſenſus, in numero uentriculorum, in ſectione cordis, in operibus ſeminis, in ortu partium ex ſemine, in naturæ operibus, quæ diuerſo modo in animalibus & plantis expoſuit, in actionibus organorũ prætermiſsis, in comparatione maris & fœminæ, quòd fœmina ſit imperfectior, in utilitate unguium, in tribus facultatibus unius naturæ, in neruorũ explicatione, in qualitatibus primis ſint'ne quatuor agẽtes, an duę tantùm: ac in alijs plerisq; adeò damnari, ut aliquando ſe Dialecticam & artem demonſtrandi in eo deſideraſſe pronũciarit: Prætereo de induſtria multa quæ ab alijs reprehenſa ſunt, ut ab Academicis, Stoicis & Philoſophis recentioribus, ne ſingula perſequi, & Philoſophorum principem in iudicium uelle uocare uidear: cui omniũ artium inuentionẽ deberi confiteor, ac pręſertim Dialecticæ, ut publicè epiſtola quadam

dam teſtatus ſum. Sed hęc à me eo conſilio dicuntur, ut excitentur omnes ſtudioſi Ariſtotelis ad illum defendēdum ab iniurijs aduerſariorū: quod fecit Beſſarion in Platone, & horum exemplo Ariſtotelem cum ratione reprehendi patiantur. Quare hæc diligentia adhiberi debet, ut omnes calumniatores Ariſtotelis in unum librum conferantur: in quo de illorum ſententijs incorruptè & liberè, ſine diſtinctionibus & perturbatione animi iudicetur. Sunt tandem apud Ariſtotelem aliqua argumēta inconſequentia: ut extremo capite de enunciatione quintum argumētum. Nam quî quæſo ualet argumentum, ſi in enunciationibus, quarum attributo nihil eſt aduerſum, negatio aduerſa eſt affirmationi, idem futurum in ijs, quæ habent aduerſum? cùm quæſtio non ſit poſita niſi de ijs tantùm, quarū attributo aliquid aduerſatur. Sed infinitum eſſet omnia uelle perſequi. De hoc igitur uitio iudicandum quoque eſt. Hactenus de tractatione rerum diſſerui: nunc de rebus ipſis, & de præceptionum uſu, quàm breuiſsimè fieri poterit, diſputabo. In quibus quan

bus quanquam magnæ ſunt obſcuritates, maxima tamen omnium eſt, ignorare eos authores, ex quibus mutuatus eſt ſua Ariſtoteles: ut categorias ex Archita Tarentino: rationē inueniendi medium, & diffiniendi ex Philebo & Phædro Platonis: ut totũ librum Elenchorum ad uerbũ ferè ex Euthydemo Platonis, & ex reliquis dialogis, qui ſcribuntur contra ſophiſtas: ut methodum progrediendi à generalioribus ad ſpecialiora ex Philebo: ut mutationes fieri ex contrarijs ex Phædone: ut omnē ferè Phyſiologiam ex Timæo exceptis libris de animalibus: Politica ex dialogis de rep. & de legibus: Ethica ex reliquis dialogis moralibus. Nam quod vulgò dicitur facilius conciliari ignem poſſe aquæ, quàm Ariſtotelē Platoni falſum eſt, cùm verbis ſolum inter ſe, non ſententia diſcrepent: de quo argumento ſcripſerat Porphyrius libros ſeptē, qui perierũt: ſed poſſumus ad eam rem uti opera Procli, & Græcorum interpretum, & Beſſarionis, qui magnum huic rei adiumentum attulerunt. Sed multò maior cauſa eſt obſcuritatis, quod multa uulgò rece-

pta

pta ſunt pro decretis Ariſtoteleis, aut ex alijs ſectis philoſophorum, aut ex opinione uulgi ſine autoritate: qualia ſunt hæc omnia Stoica. diffinitio artis, coaceruatio ex multis perceptionibus ad aliquẽ finem utilem uitę ſpectantibus, cùm Peripatetici labefactent perceptiones Stoicas: tres partes Philoſophiæ theorica, practica, & logica: cùm Ariſtot. duas tantùm faciat, cumq; Stoici ſub theorica ſolam philoſophiã naturalem complectantur, Ariſtoteles uerò etiam Mathematicas, & Metaphyſicam: Dialectica diffinita à Diogene Stoico ars diſcernendi uerum à falſo: cùm multa prę ſtentur à Dialectico quę hac diffinitione nõ continentur: diſsimilitudo Zenonis, quòd Rhetorica copioſior ſit, Dialectica anguſtior falſò tributa Ariſtoteli à Cicerone: cùm in Ariſtotelis Rhetoricis nõ legatur, cumq; Ariſtoteles demonſtret maiora, minora, plura, pauciora non mutare rerũ ſpecies: inuentio neglecta, & ad Rhetoras tanquam in exilium relegata. Mitto Platonica quæ prò Ariſtoteleis irrepſerũt. duo dicam admirabilia. Sic uulgò omnes pręcipi

 mus.

mus. Omnis diuiſio, ſi fieri poteſt, debet reuocari ad bimembrem: præceptum tamen eſt Platonis, ab Ariſtotele multis argumẽtis refutatum primo de partibus animaliũ: quod pro Ariſtoteleo uenditamus. Illud etiã uulgò perſuaſum eſt ab Ariſtotele collocari ideas in Deo optimo maximo: quæ, ſententia Platonis eſt, & æternitati mundi quàm ſequitur Ariſtoteles, è diametro repugnans. Eodem pacto Ariſtoteles refutauit primo Meteorologico ignem eſſe proximum globo lunæ: at nos dogma Ariſtoteleum eſſe arbitramur. Sic tria facimus genera bonorum animi, corporis, & fortunę: cùm in nullo autore hæc diuiſio legatur: quia bona fortunę ſunt cõmunia bonis corporis, & externis, ut demonſtrari poteſt ex diffinitione, quæ affertur ab Ariſtotele primo Rhetorico. Neq; ſolum ſententiæ pro Ariſtoteleis falsò receptæ ſunt, ſed etiam integra aliquando diſputatio: ut. 7. Phyſico quatuor paginæ paraphraſeωs Themiſtij: quæ, quod nefas eſt dictu, pro uerò Ariſtotelis textũ ad hodiernũ uſq; diem leguntur; atq; etiam integri libri: ut Rhetorica

ad

adAlexandrum:quam Anaximenis Lampſaceni eſſe conſtat, cùm Quintilianus lib. 3. eandem diuiſionem Rhetoricæ Anaximeni tribuat, quæ legitur in Rhetoricis ad Alexandrum: cumq; eam ſentẽtiam autor illius libelli ſequatur de ſignis ſcientiam efficientibus, quam Ariſto. diſputans de enthymemate ad alios refert autores:ut libri falſo aſcripti Ariſtoteli de ut cauſa, qui liber eſt Procli:ut de intelligẽtia,de proprietatibus elementorum, qui libri non retinẽt phraſim Ariſtoteleam: de pomo, qũi liber apertè alicuius Chriſtiani eſt. De proprietatibus uegetabiliũ liber eſt ab aliquo Arabe compoſitus: cum citet Arabicos ſcriptores. Libri duo de plantis aliquas uoces habẽt Arabicas:ut benteli,ne nuphar quæ uoces apertè declarant librum ab aliquo Arabe ſcriptum fuiſſe.De libello de mũdo adhuc ſub iudice lis eſt ſit'ne Ariſtotelis. Nam cum eleganti præfatione utatur, & Platonem generoſum uocet, & mundum creatum eſſe aſſerat, fit ut Ariſtotelis non uideatur eſſe. At diuus Iuſtinus martyr & magni nominis Philoſophus Platonicus,

illum Ariſtoteli tribuit:quem Ioannes Picus,& Eugubinus ſequuntur. De libro etiã de coloribus magna diſceptatio eſt ſit'ne Ariſtotelis, an Theophraſti? Quàm vtile ergo eſſet hęc omnia per ſe obſeruari! Nec minor ſedulitas neceſſaria eſt in ſententijs Philoſophorum examinandis uere'ne, an falſo ab Ariſtotele refutẽtur, ex uarijs fragmentis Philoſophorum, quæ in uarijs ſcriptoribus leguntur. Quam partem Græci interpretes multum ſua induſtria iuuerũt. Quin & illud admirabile eſt quod Ariſtoteles multis in locis quæſtionem ponit, cuius contrariam ſententiam ſequi oportet: ut capite de relatis, dum diſputat de ſenſu & re quæ cadit ſub ſenſum ſint'ne ſimul natura, & de ſcientia & re quæ cadit ſub ſcientiam, ac demonſtrat non eſſe ſimul natura, cum.2. Phyſico contrariã ſententiam confirmet. Item extremo capite de enunciatione probat negationẽ magis eſſe aduerſam affirmationi, quàm affirmationem aduerſi attributi: cum decimo Metaphyſico cõtrariam ſentẽtiam ſequatur. Id autem Ariſtotelem feciſſe ſcribunt interpretes, ut crucẽ

figeret poſteris. Sed hac moleſtia liberauit nos Ammonius. Magnæ obſcuritati reſiſterent, qui præcepta poſteriorum, & Elenchorum Ariſtotelis ſic cum illius operibus compararent, ut ille cum Philoſophis comparat: qua ex re, uix dicẽdo exprimi poteſt, quàm magni fructus caperentur. Exempla Ariſtotelis magnum faceſſunt negotiũ uiris doctiſsimis: ut cogantur aliquãdo pronunciare uetus illud elogium, Exemplorũ non requiritur ueritas, aut ſententias ineptiſsimas afferre, qualis eſt illa Simplicij capite de contrarijs, Socratem poſitum eſſe ab Ariſtotele pro catulo, cum ſcribit de Socrate nondum uidente, ſed nato ad uidendum, utrunq; eſſe falſum & uidere, & cæcũ eſſe. Et illa Philoponi explicatio de orichalco in poſterioribus, genus eſt materiæ nondum inuentum, cũ ſit æs mixtum cum cadmia foſsili. Quàm multa Arithmeticæ ignorata! ut quadratum, & altera parte longius quod Ariſto. 4. capite. 1. Poſteriorum numeris tribuit, ad figuras Geometricas tranſlata: cùm ſint numeri figurati. Quàm multa Geometrica negligenter explicata!

ut quadratura circuli in categorijs & Phyſicis: ut diametrum nō poſſe componi cum coſta in prioribus ut duplatio cubi in poſterioribus. Quàm multa Muſica! ut dieſis in poſterioribus pro hemitonio minimo: χρῶμα, id eſt, color primo Topico pro eo genere Muſicæ, quod menſuram breuem nominamus. Quàm multa Aſtrologica! ut ſol ſecundo cœlo ab Ariſtotele poſitus. Quàm multa Coſmographica corrupta! ut Parnaſſus mons primo Meteorologico ab Ariſtotele in Aſia collocatus, et alia multa quæ in Meteorologicis leguntur. Quàm multa, quæ ad Architecturam pertinent, deprauata: ut τρίγλυφοι decimo Ethico, quos uetus interpres triſcultos uertit, alij elegātius laquearia, ſed utriq; ignorata nominis uera ſententia: Euſtratius autem ſcribit ab alijs uocari μοῦτλα, quaſi dicat, ut credo, mutulos, ſed falſo, cū mutuli ſint in coronis, τρίγλυφοι in Zophoris: & eodem libro ῥάβδωσιν uocat Ariſtoteles columnarum ſtriaturam, quaſi uirgationem. quem locum Euſthratius non intelligens explicat de colūnis, quæ ad rectos angulos col-

locantur. Potuit tamē ab Ariſtotele admoneri: qui in libris de animalibus oſtrea appellat ῥαβδωτὰ quaſi dicat,ſtriata,pectinata aut uirgata. Quàm multa exempla Phyſica ignorata! ut in Logicis de uentriculis boum. Quàm multa medica! ut in categorijs diſputatio obſcuriſsima ſint'ne ualetudo & morbus aduerſa, quæ carent medio, an quæ habeant mediū? Quàm multa Philologica! ut μνᾶ poſita ab Ariſtotele in poſterioribus pro grano, cuius loco poſita eſt à Latinis uncia: quæ diſtat à grano quingentis ſeptuaginta quinq; granis, ut incredibile ſit mendacij interuallum. ut ſimilitudo ſpongiæ qua utitur Ariſtot. in Meteorologicis, cum inquit montes tanquam ſpōgiam eſſe: nec tamen explicat cauſam ſimilitudinis: quæ in hoc poſita eſt, quòd in mōtibus ſunt uenæ, fibræ, commiſſuræ, ac plerūq; cauernę, in quibus recipiūtur aquę pluuiæ. Quàm multa poëtica & Hiſtorica! ut 2. Ethico Circe pro Calypſo poſita: in poſterioribus Alcides pro Alcibiade. quæ omnia utinam uiri docti ad Ariſtotelem intelligendum obſeruarent, quemadmodum

Theon Mathematica ſeparatim ſcripſit ad Platonem intelligēdum. Extrema difficultatis cauſa ſupereſt explicāda. Hęc eſt quod aut uſus uerus præceptorū ignoretur, aut cognitus non exerceatur. Quod quanquā à me in tota Philoſophia explicari poſſet, tamen in dialectica tantum breuiter explicabo. Nam quid, quæſo, utilius, quàm exercere auditores in diffiniendo, diuidendo, & demonſtrando, dum audiunt uoces Porphyrianas? & in inquirēdis generibus, formis, differentijs, proprietatibus, & accidentibus cuiusq; rei? & in iudicando ſint'ne uera genera ab alijs inuēta, uerę ſpecies, uerae differentiæ, uera propria, & uera accidentia per diffinitiones & proprietates quinq; uocūm? & in duabus uocibus propoſitis uidere, quomodo una ad alteram affecta ſit? Quid fructuoſius, quàm in categorijs exerceri in rebus diſtinguēdis? & uidere quæq; res cuius generis ſit? quod ad diffiniendum plurimum ualet. ut facit Ariſtot. diſputans de diffinitione animi. et iudicare uere'ne, an falsò ab alijs res ſub quaq; categoria collocentur? Quid magis frugiferum, quàm

cùm duo ſint iudicia,unum ſingularũ propoſitionum , alterum totius ſyllogiſmi, noſſe ex libro περὶ ἑρμηνείας, ex repugnantia & conſequutione,quæ propoſitiones ueræ,& quæ falſæ ſint? & in iudicandis alienis ſententijs eadem methodo uti?Quid ſalutarius, quàm prima ſectione priorũ exerceri in iudicãdis ſyllogiſmis ex forma triũ figurarum, & ex materia? quod utiliſsimũ eſt, & à multis neglectum , in mixtionibus tamen diligenter explicatum.Quæ res maiori uſui eſt,quàm quæ docetur ab Ariſtotele ſecũda ſectione priorum, & in Topicis? inſtructum eſſe copia argumentorum ad quamuis rem confirmandam , aut refutandam & uidere quæ argumẽta quibus quæſtionibus magis conueniant? Quæ res maiorem habet utilitatem , quàm ex tertia ſectione &.2.Priorum, & Elenchis,exerceri in explicando artificio omnium ſcriptorum ? & in iudicandis eorum uitijs ? in ijs præſertim locis,in quibus Ariſtot.aliorum decreta refutauit. Quid magis cõducit,quã poſteriora Analytica ? in quibus docemur quæ ſit uera demonſtratio , quarum rerum

 ſit,

ſit,ex quibus principijs conſtet,qui ſint gradus demonſtrationum, quæ ſit ſcientia altera certior, quæ demõſtrationes communes multarum artium,quæ propriç,quæ alienç quæ ratio ſit diffiniendi,ex quibus partibus conſtet,per quæ fiat, ac tandem quæ ſit methodus,qua oẽs artes & inueniri, & doceri poſsint. Quibus rebus quid utilius excogitari poteſt ad artes omnes comprehendendas & tractãdas? Quamobrẽ, magiſtri literatiſsimi, qd aliud iam reſtat,quã ut pro noſtris diſcipulis, pro Academia Valentina, fidem ueſtram, & diligentiam obteſter, & obſecrem. Diſcipuli omnes non ſua culpa ſed noſtra,à ſtudijs Ariſtotelis deterrentur difficultate Ariſtotelea fracti, & debilitati à Logicæ & Philoſophiæ amore abducuntur. Itaq;,magiſtri peritiſsimi,ut amore Ariſtotelis incendãtur,ut Dialecticæ & Philoſophiæ ſtudijs excitentur, ingenuam & generoſam ſtudioſæ iuuentutis indolẽ,difficultate Ariſtotelis afflictam,excitate,liberalium ſcientiarum aditum patefacite,neq; ſolum auditores ſupplices, ſed multò magis Academiam mœrentem, & utraq; manu

nu auxilium ueſtrum poſtulantem, reſpicite. Quæ, ſi muſis ſuis comitata, uoce uteretur, non'ne ſic uos, uel pro ſuis ſummis meritis moneret, uel pro autoritate quaſi matris in liberos hortaretur, uel pro magnitudine periculi oraret. Filij miſerabilem parentem diligentia ueſtra ſubleuate: meum Ariſtotelem Græci interpretes doctis & ſapientibus commentarijs illuſtrarunt, commentarios Græcos mihi reſtituite. Philoſophiam Ariſtotelis mei patroni à uiris utriuſq; linguæ peritiſsimis doceri uoluerunt, eam cognitionem linguarum mihi reſtituite. Ex coniuncto Dialecticæ & Philoſophiæ ſtudio magna mihi ex propriis, perſpicuis, certis, ueris, & conſentaneis præceptionibus bona attulerunt, ea mihi bona reſtituite. Doctores uarijs ſcientijs præſtantes, Mathematicis, Philologia, & multum in exercitatione ſpectatos inſtituerunt, eos mihi Doctores reſtituite. Malos doctores exterminate: qui, non comparatis inter ſe uarijs exemplaribus, Philoſophiā perturbant. qui ingenia bona, polyonymis nō expoſitis, cōfundūt: q ambiguitate uocū perſpicuam

ſpicuam orationẽ obſcurant: qui,ignorata proprietate ſermonis Græci, Ariſtotelem non intelligunt:qui uoces,quibus alij Philoſophi utuntur,ignorant: qui neglecta ua rietate uerſionum, auditores perdunt: qui uocibus barbaris interpretum,quæ Latinè reſpondeant,neſciunt: qui locis mutilis & deprauatis Ariſtotelem contaminant: qui uocabulis artium & dictionibus Barbaris miſeros auditores repellunt:qui ignoratio ne Grammaticæ,quid deſit,quid'ue ſuperſit,& quæ ſint hyperbata, non uident: qui quibus argumentis,qua forma ſyllogiſmo rum,qua methodo utatur Ariſtoteles,non explicant: qui aliena argumēta,alienos ſyl logiſmos, alienā methodū in propria loca nō trāsferūt: qui obſcura argumēta,obſcu ros ſyllogiſmos,obſcuram methodum nō declarant: qui,quæ deſunt in ſyllogiſmis, & methodo,nō addunt, quæ ſuperſunt,nō detrahunt:qui perturbata & indigeſta non diſtinguunt,neq; ordine collocant: qui uaria argumēta, uarias ſententias, uarias expoſitiones,ſine cenſura ſectantur: qui ſpar ſa,uno loco non colligunt: qui falſa argu-
menta

menta à ueris,inconſequentes ſyllogiſmos à conſequentibus nō ſeparant:qui autores, ex quibus mutuatus eſt ſua Ariſtoteles, nō conſulunt: qui aliorum philoſophorū opiniones pro Ariſtoteleis recipiunt: qui ſententias plebeias ſine autore,& ratione mordicus tenent:qui diſputationes integras,& libros Ariſtoteli falsò aſcribūt: qui ſententias philoſophorum, ab Ariſtotele refutatas,non examinant:qui in quęſtionibus incertis, ſententiam certam nō pronunciant: qui præcepta Ariſtotelis cum exemplis illius non cōparant: qui exempla Arithmetica, Geometrica, Muſica, Aſtronomica, Coſmographica, Architecturæ, Phyſica, Medica,Philologica,Poëtica,&Hiſtorica contemnunt:qui uerum præceptorū uſum ignorant,ac tandem omnia bonarum artiū ſtudia inſatiabili lucri cupiditate corrumpunt. Hæc Academia Valentina, ſi loqui poſſet,moneret,hortaretur,oraret. Nos uerò,magiſtri doctiſsimi,noſtræ parenti morem geramus, & partitis, diſtinctisq; inter nos laboribus, his obſcuritatibus Ariſtotelis medicinam aliquam faciamus. ut, qui

utranq;

utranq; linguam perfectè norunt, de exem plariũ uarietate cenſeant: qui uoces idẽ declarantes annotent, & nominũ ambiguitatem diſtinguant, & uim ſermonis Græci, & proprietatẽ declarent, & quibus uerbis alij Philoſophi utantur, doceant, & uarietatem uerſionum comparent, & quæ uoces Latinæ, quibus barbaris reſpondeant, obſeruẽt, & textus mutilos & deprauatos in priſtinã dignitatem reſtituant, & uocabula artium, & diſtinctiones barbaras oratione apertiori illuſtrent, & quæ deſunt, in cõtextu Ariſtotelis addant, quę redundant, detrahant, & hyperbata in rectum ordinem reuocent. Logici quibus argumẽtis, qua forma ratiocinationum, qua methodo uſus ſit Ariſtoteles doceant, iidem aliena argumenta, alienos ſyllogiſmos, alienam methodũ in ſua loca reſtituant: ijdem obſcura argumenta, obſcuros ſyllogiſmos, obſcuram methodũ aperiant. Si quid in ſyllogiſmis & methodo redundet, ſeparent, & ſi quid deſit, adijciant: ijdem, quę ordine carent, diſtinguãt & ordine collocent: uaria argumenta, uarias ſententias, uariam methodum examinent:

nent:ſparſa in unum locum conferant:quę falſa ſunt, & inconſequentia,reprehendāt. Philoſophi ſententias Philoſophorum,ex quibus ſuam mutuatus eſt Ariſtoteles oſtēdant,alienas ſententias,aut ſine autore pro Ariſtotelis receptas,expellant: germanos Ariſtotelis libros ab adulterinis diſcernāt: quas quæſtiones poſuerit Ariſto. exercitationis cauſa,non ueritatis, profligēt:præcepta Ariſto.cum eiuſdem exemplis comparent:Mathematici exempla Arithmeticæ, Geometricæ,Muſicæ,Aſtrologiæ,Architecturæ,explicēt:Phyſiologi Phyſica exēpla declarent: Medici medica explanent: Philologi Hiſtorica,Poëtica,& Philologica exponāt: Philoſophi tandem fructus ueros Logicæ & Philoſophiæ diligenter, & accuratè demonſtrent,ut, omnium artiū & doctrinarum cōiuncta opera, auditores noſtri, paruo tempore, & exiguo labore, optatum finem logicæ,& utriuſq; Philoſophię,nō ſine magna uoluptate,cōſequātur.

Habita in Academia Valentina ad.16.Calendas Septembreis. Anno 1553.

PETRI IOANNIS NVNNESII VALENTINI DE CONSTITVtione artis Dialecticæ libellus: in quo exemplo Galeni docetur ex notione finis, cur ſingula præcepta artis tradantur.

QVIA Dialectica eſt comes atq; miniſtra cùm Rhetoricæ, tum Philoſophiæ, rectè à Peripateticis ante vtrãq; traditur: præſertim cũ ita ſit cõparata ratio vitæ, naturæq́; noſtræ, vt primum ſermone, deinde ratione, poſtremò orationis ornatu vtamur. Sed quoniam multiplices ſunt ſignificationes Dialecticæ, atq; Logicæ, primò nominis ambiguitas diſtinguenda eſt, ne quam

afferat animis noſtris perturbationem. Ac Dialecticæ quidem, vt ait Alexāder, quatuor ſunt ſignificationes: prima iudicio Platonis, methodus diffiniendi & diuidendi: quā Plato nominat apicem: quia eſt omniū ſcientiarum præſtantiſsima. Secūda de ſententia Stoicorum, iudicium, quod fit ſyllogiſmo tantum. Tertia ars probabilium, quā ſequitur Ariſtoteles in Topicis. Quarta, iudicio omnium Philoſophorum, tota ars, quæ inuentione & diſpoſitione continetur. Tres autem poſteriores ſignificationes ad nomen Logicæ transferuntur: quibus addūtur duæ ex vi nominis. Nam cùm Logica ἀπὸ τοῦ λόγου *dicatur,* λόγος *autem ſignificet ſermonem & argumentum, hinc duæ exiſtunt ſignificationes: vna qua Grammatica, Dialectica, & Rhetorica communi Logicæ nomine appellantur: quia circa orationē verſantur. altera, qua Rhetorica & Dialectica*

Logicæ

Logicæ nominantur: quia vtraq; iudicio veterum tradit rationem inueniendi & collocandi argumẽta. Propoſitum verò nobis eſt de ea ſignificatione Dialecticæ diſputare, quæ totam artem complectitur. Cuius origo quærenda primum eſt. Dialectica profecta eſt à naturali vſu diſputandi. Nam cùm animaduertiſſent Philoſophi, quẽadmodũ oẽs homines inuenirẽt, & diſponerent, præcepta artis Dialecticæ notarũt, quibus additio poſterorũ magnũ attulit incremẽtũ. vt ad præcepta methodi tradita à Platone, Ariſtoteles adiunxit figuras ſyllogiſmorum: ad huius autẽ Dialecticam Theophraſtus, et Eudemus ſyllogiſmos hypotheticos adiunxerunt. à quibus initijs profecta Dialectica, beneficio methodi, ita perfecta eſt, vt nihil in ea deſit, neq; redundet. Eſt enim methodus, vniuſcuiuſq; artis perfectio, & abſolutio. Ad quam perficiendam quatuor res

obſeruandæ ſunt: finis, ad quem præcepta artis referuntur: materia, circa quam verſantur: officia, quæ quiſq; artifex debet ſuſcipere ad finem conſequendum: inſtrumẽta, quibus munitus præclarè ſuo munere fungatur. Porrò autem finis artis eſt, id extremum ad quod omnia præcepta referuntur, & ipſum aliò nõ refertur. Ex qua diffinitione efficiuntur duo conſectaria: vnum finem non eſſe præceptum: alterum, nullam eſſe finis conſultationem, ſed præceptorum, quibus inſtructum eſſe oportet artificem, vt finem aſſequatur. Vt in Medicina nõ venit in conſultationem num curandus ſit homo, ſed quæ remedia adhibenda ſint vt curetur. Finis autem in nulla re magis apparet, quàm in materia ſubiecta. Quæ duplex eſt: vna artis, altera artificis. Subiecta artis ſunt præcepta, quæ arte explicantur. vt in Dialectica, præcepta inuentionis & diſpotionis.

ſpoſitionis. Subiectum verò artificis eſt, in quo cognita artis præcepta exercet: vt Dialectico ſubiectæ ſunt res omnes, de q̃bus cũ diſſeritur, quæſtiones vocãtur: ratio quoq; noſtri ingenij cõmunis eſt rerum omnium. ita fit vt quæſtio, aut ratio materia Dialectico ſubiecta dicatur. Quibus ita conſtitutis, perſpicuum fit finem Dialectici eſſe, vti ratione, aut diſſerere, aut diſceptare, aut diſputare: nã hæc omnia vnũ, idemq; valẽt. Cognito fine, facilè diffinietur Dialectica. Nã materia & inſtrumenta cõmunia ſunt cũ multis artibus, ſingula verò officia, quãquam propria ſunt cuiuſq; artis, tamẽ quia non complectũtur totam artis vim, nullum afferunt præſidium ad diffiniendum. at verò finis, qui & ſoli, & toti arti conuenit, ad diffiniendam artem plurimum valet.. Ita Dialectica diffinitur à fine: ars diſſerẽdi. Artem voco rationem, viam, methodum,

doctrinam: quæ nihil aliud planè eſt, quàm diſpoſitio quædam à generalioribus præceptis ad ſpecialiora progrediens, per quam res facilius percipi, doceriq; poſsit. Et quoniam coniuncta eſt quæſtio officij atque finis, nūc de officijs Dialectici diſputandum eſt. Officiū eſt opus extremū, quod quiſq; artifex præſtare debet, vt finem ſibi propoſitum cōſequatur. Ex qua diffinitione tria conſectaria colliguntur. Primum, officium eſſe proprium cuiuſq; artis. Secundum, vltimum eſſe, ſed ante finem. Tertium, verſari in actione. Quamobrem cùm omne officium in actione poſitum ſit, tot erūt officiorum genera, quot ſunt exercitationis. Duo autem ſunt genera exercitationis: geneſis, quæ eſt confectio noui operis, & analyſis, quæ retexit opus confectum, & ad ſua principia reuocat. Quare duo ſunt officia Dialectici: vnum, conficere opus nouum: alterū,

de

de cõfecto opere iudicare. Quoniam autem in officio poſteriori vitia à virtutibus ſeparamus, quot erunt vitia rationis, tot erunt officia præſtanda. quinque autem ſunt vitia rationis: alienum, obſcurum, ambiguũ, falſum, & inconſequens. Ex his exiſtunt quinque officia Dialecticæ: aliena eijcere, obſcura explicare, ambigua diſtinguere, falſa refutare, & inconſequentia tollere. Cumq; officia ſine præſidijs inſtrumentorũ præſtari nõ poßint, de inſtrumẽtis hoc loco diſputandum eſt: quorum cognitio repetenda eſt ex officijs, ad quæ referuntur. Principiò igitur vt opus nouũ conficiamus, qualis eſt laudatio, primũ quærimus argumenta, quæ ad laudandum valeant: deinde inuenta argumenta ordine collocamus. Item ad iudicandum de confecto opere: vt ad refutandam ſententiam falſam, primùm argumẽta cogitamus, poſtea diſponimus. Ex

his perſpicuum ſit duo eſſe inſtrumenta artis Dialecticæ, inuentionem & diſpoſitionem. quæ etiam partes ſunt: vt manus quæ pars eſt corporis, & inſtrumentũ dandi & accipiendi. Quamobrem Dialectica diuidetur in duas partes: vnam inuentionis, alteram diſpoſitionis. Inuentio eſt ratio argumenti inueniendi ad explicandam quæſtionem. quæ prior eſt diſpoſitione ordine naturæ, & doctrinæ. nam nec poteſt fieri ſyllogiſmus, neq; doceri ſine inuẽtione medij argumenti. neq; methodus ſine inuentione percipi: cùm conſtet ex diffinitione, diuiſione, & exemplis: quæ partes ſunt inuentionis. Inuẽtio autem non ſuppeditat argumenta, ſed indicat tantum vbi quærenda ſint. Suppeditantur verò ab ingenio, vſu, & artium cognitione. non ſecus ac medicus non præbet pharmaca, ſed præſcribit quæ ſumenda ſunt à pharmacopola. Argumenta verſantur

tur

tur circa quæſtionem. Quæſtio eſt id de quo agitur: idq́; ſi vna voce explicetur, vocatur quæſtio ſimplex: vt, quid ſit homo: ſi duabus, quæſtio coniuncta: vt, ſit'ne Dialectica laudanda? quarum quæ antecedit, pars ſubiecta vocatur: vt Dialectica: at quæ ſequitur, attributa: vt laudãda. Ex quæſtione eruuntur argumẽta: quæ colliguntur hac methodo analyſεωs. omnia argumenta aut ſumuntur ex partibus quæſtionis, quæ vocãtur ab Ariſtotele τεχνικά, à Cicerone inſita, aut ex totius quæſtionis enuntiatione: quæ dicuntur ab Ariſtotele ἄτεχνα, à Cicerone aſſũpta. Inſita aut ſunt ſimplicia, aut coniuncta. coniuncta voco, quæ ex alijs argumentis ducuntur: vt diuiſiones & diffinitiones, quæ ducũtur ex varijs locis. Simplicia, aut ſunt rei, aut nominis. Nominis: vt notatio, & coniugata: quorũ meminit Ariſtoteles cùm in Topicis, tum in Rhetoricis.

Argumenta rei aut ſimpliciter tractantur aut cum cõparatione. Comparationes ſunt maiorum, minorum, parium, ſimilium, aut diſsimilium. quarum frequẽs mentio in Topicis Ariſtotelis. Quæ ſimpliciter tractantur, aut explicantur directò, aut ad incommodum, & aut cum eadem qualitate propoſitionum, aut cum diuerſa. Si directò, aut cum eadem qualitate, conſentanea ſunt: ſi ad incommodum, aut cum diuerſa qualitate, diſſentanea: qualia ſunt cõtraria. de quibus diſputat copioſè Ariſtoteles in categorijs. Conſentanea, aut habent eam vim, vt vnum ex altero efficiatur: qualia ſunt cauſæ, & effecta: aut non, cuiuſmodi ſunt ſubiecta, & adiuncta. Quamobrem decẽ ſunt genera argumentorum: cauſæ, facta, ſubiecta, adiuncta, diſſentanea, comparationes, nomina, diuiſiones, diffinitiones, & teſtimonia. Cauſa eſt, cuius vi aliquid fit: vt ignis

calo

caloris. Cuius quatuor ſunt genera: finis, forma, efficiens, materia. Finis eſt cauſa, cuius gratia aliquid fit: ut beatitudo omnium actionum humanarum. Forma eſt cauſa, per quam unaquæq; res eſt hoc ipſum quod eſt, & à cæteris rebus eiuſdem generis ſeparatur: ut animus compos rationis eſt forma hominis. Efficiens eſt, à qua res eſt, ut ignis caloris. Quæ trifariã diſtinguitur communi methodo colligendi differentias. Ex re quæ facit, ex re quæ efficitur, & ex modo efficiendi. A re quæ facit; cauſa aut eſt abſoluta, aut adiuuãs: abſoluta eſt, quæ ſine alterius præſidio rẽ facit: ut ignis calorem. Adiuuãs eſt, quæ aut aliam iuuat, aut ab alia iuuatur. qualia ſunt inſtrumenta. A re quæ fit: cauſa aut eſt procreans, aut conſeruans. procreans, ut pater filij: conſeruãs ut exercitatio moderata bonæ valetudinis. A modo efficiendi: aut ſponte, aut nõ ſponte.

te. Sponte: vt homo particeps conſilij: non ſponte, aut natura, vt ignis calfacit, aut neceſsitate, vt homo morbo laborans nõ interfuit die dicto, aut fortuna vt Adraſtus, miſſo telo in feram, occidit fiilium Chrœſi. Materia eſt, ex qua aliquid fit: vt æs ſtatuæ. Facta ſunt, quæ ex cauſis exiſtunt: vt calor eſt effectum ignis. Subiecta ſunt, quæ ſubijciũtur adiunctis: vt homo calori, & adiuncta, quæ ſubiectis adiunguntur: vt calor homini. Hæc aut inter ſe coniuncta cohærẽt, aut ſeparata, & auulſa. Coniuncta ſunt, quæ inſunt, in re ſubiecta: vt candor in homine. Auulſa aut verſantur circa rem aliquam, vt auditus circa ſonos, aut circunſtant tantum, vt comitatus hominem circũſtat. Diſſentanea ſunt, quæ in eadem re ſimul affirmari & negari non poſſunt. Quæ aut ſunt contraria, aut repugnantia. contraria ſunt, quorum vnum tantum vni certa lege repugnat:

gnat: vt candor nigrori. Repugnantia, quorum vnum multis eadem lege repugnat. vt Socrates Platoni, Ariſtoteli, & reliquis hominibus. Contrariorum quatuor ſunt genera: aduerſa, relata, priuantia, & contradicentia. Aduerſa ſunt, quæ ſub eodem genere comprehenſa, plurimum inter ſe differũt: vt candor & nigror ſub colore. Relata, quorum vis & natura in comparatione poſita eſt: vt pater & filius. Priuantia, quæ priuationem & habitum rei declarant: vt aſpectus & cæcitas. Contradicentia, quorum vnum ait, alterum negat: vt Socrates eſt albus, Socrates non eſt albus. Atq; hæc ſimplicia argumenta ſunt: reliqua comparata, quæ inter ſe conferuntur. Quorum quinq; ſunt genera: maiora, minora, paria, ſimilia, diſsimilia. Maiora, vt magiſter & diſcipulus. Minora: vt diſcipulus, & magiſter. Paria: vt pater & mater. ſimilia: vt

ſomnus,

ſomnus, & mors. diſsimilia: vt homo, & equus. Argumenta à nomine, aut ſunt notationes, aut coniugata. Notatio: vt ſtudium ſapientiæ, eſt Etymologia Philoſophiæ. Coniugata, quæ ab eodem principio orta, variè commutantur: vt iuſtus, iuſtitia, iuſtè. Hactenus de locis ſimplicibus, nunc coniuncti ſequuntur. Qui duo ſunt: diuiſio, & diffinitio. Ac diuiſio prior eſt diffinitione vtroque ordine naturæ & doctrinæ. Diuiſio eſt totius in partes diſtributio. Quot igitur ſunt genera totius & partium, totidem erunt diuiſionum. Totius autem, & partium quatuor ſunt genera: cauſæ, effecta, ſubiecta, & adiuncta. quare quatuor genera diuidendi. Primum, ex cauſis: cùm res diuiſa eſt effectũ, & partes diuidentes ſunt cauſæ: vt diuiſio hominis in animum compotem rationis, & corpus. Secundum, ex effectis: cùm res diuiſa

uiſa eſt cauſa, & partes diuiſionis effecta: vt homines, alij ſtudēt gloriæ, alij quæſtui, alij cognitioni rerum. Tertiū, ex ſubiectis: cùm res diuiſa eſt adiuncta, & partes diuidētes ſunt ſubiectæ: vt homines aut incolunt Aſiam, aut Africam, aut Europam, aut nouum orbem. Quartum, ex rebus adiunctis: cùm res diuiſa eſt ſubiecta, & partes diuidētes ſunt adiunctæ: vt homines alij candidi, alij nigri, alij medio colore tincti. Ad hoc vltimum genus refertur diuiſio accidentis in accidentia: vt res candida, aut eſt dulcis, aut amara. Quatuor ſunt præcepta diuidendi. Primum vt diuiſio retro commeet cum partibus ſimul ſumptis: vt ſi animal eſt, aut particeps rationis eſt, aut expers, & viciſſim. Secundum, vt nihil deſit, neq; ſuperſit. Tertium, vt diuiſio conſtet ex partibus contrarijs: vt animalium aliud particeps rationis, aliud expers.

Qua-

Quartum vt diuiſio, ſi fieri poteſt, cõſtet ex duabus partibus: quod præceptũ Platonicum eſt, ab Ariſtotele confutatũ multis argumentis. 1. de partibus animaliũ. Abſoluta diuiſione, ſequitur diffinitio: quæ ſic explicatur, quid ſit. Eſt oratio, quæ explicat, quàm breuiſsimè naturam rei. Naturam autẽ rei voco, hoc ipſum quod res eſt. Quæ ſi corporea ſit, nihil aliud eſt, quàm partes eſſentiales ſimul ſumptæ: vt homo nihil aliud eſt, quàm corpus & animus compos rationis. ſin autẽ vacat corpore, nihil aliud planè eſt, quàm finis & cauſa efficiens: vt Dialectica, eſt ars diſſerendi: ars eſt cauſa efficiens Dialecticæ, finis verò diſſerere. Hinc efficitur perſpicuum ſolam diffinitionem ex cauſis, propriè diffinitionem vocari, reliquas autem finitiones, quæ ex reliquis locis ducuntur, deſcriptiones eſſe. Porrò autẽ diffinitio rei corporeæ ex omnibus

cauſis

cauſis duci poteſt: vt animal particeps rationis. Nam in animali intelligitur corpus, quæ materia hominis eſt: ratio verò eſt forma, efficiens, & finis. rei autem quæ vacat corpore, non poteſt tradi diffinitio ex omnibus cauſis: quia caret materia & forma, ſed ex efficiente tãtum, & fine. Deſcriptio ducitur ex reliquis locis à factis: vt homo eſt animal natum ad riſum: à ſubiectis: vt fortitudo eſt virtus, quæ in periculis verſatur. ab adiunctis: vt homo eſt animal erectum, maximo inter animalia cerebro, latos habens vngues. à contrarijs: vt virtus eſt fuga vitiorum. à comparatione: vt ſomnus eſt imago mortis. ab etymologia: vt Grammatica eſt ars literarũ. à diuiſione: vt Dialectica eſt ars inueniendi, & diſponendi: omnis autem diffinitio conſtat ex duabus partibus: ex genere, & differentia. Genus, eſt notio communis, quæ plures formas ſui

ſimiles cõplectitur. Cuius propriũ eſt, vt interrogãti de ſpecie quid ſit, appoſitè reſpondeatur: vt quid eſt homo? eſt animal. Differẽtia eſt propria cuiuſq; rei nota, per quã vnaquæq; res eſt hoc ipsũ quod eſt, & à reliquis rebus eiuſdẽ generis ſeparatur: vt particeps rationis eſt propria nota hoĩs: à qua homo eſt, et dicitur, et à reliquis aĩalibus ſeparatur. Tria tradũtur præcepta benè diffiniẽdi. primũ, vt diffinitio reciprocetur cũ re diffinita: vt ſi homo eſt, aĩal particeps rationis eſt, & viciſsim, ſi aĩal particeps rationis eſt, homo eſt. Secũdũ, vt diffinitio ſit breuis, modò ſit perſpicua. breuẽ autẽ voco, in qua nihil deeſt, neq; redũdat. redũdare autẽ dicitur in diffinitione, id quo ſublato, reliq̃ oratio explicat naturã rei: vt in hac diffinitione aĩal cõpos rationis natũ ad riſum, ſupereſt natũ ad riſum, quia hac voce ſublata, quæ relinquitur oratio eſt perfecta homi

nis diffinitio. Tertiũ, vt ſi fieri poſſit, verba propria in diffinitione adhibeãtur, nõ trãſlata. Expoſitis inſitis locis, de aſſumptis diſſerendũ eſt. Aſſumpta ſunt quæ ex enũtiatione totius quæſtionis eruũtur: qualia ſunt teſtimonia diuina, & humana. Abſoluta inuẽtione, diſpoſitio explicãda eſt. Diſpoſitio eſt apta rerũ inuentarum collocatio. Iudicium vocatur ab ijs, qui ſyllogiſmum ſolum huic patri ſubiecerunt. Diſpoſitionis duo ſunt genera: argumentatio, & methodus. Argumentatio eſt conſtãs collocatio argumenti cum tota quæſtione, aut cum ſingulis partibus quæſtionis, ad veritatem iudicandam. Argumentatio dicitur, quia eſt argumenti explicatio. Vocatur etiam ſyllogiſmus, & ratiocinatio, ſumpta metaphora à menſarijs. Nam quẽadmodum illi addendo, & deducẽdo vident, quæ reliqui ſit ſumma, ſic ſyllogiſmo ſumma veritatis colligi-

 tur.

tur. Partes argumentationis aliæ ſunt maiores, aliæ minores. Maiores ſunt enuntiationes: vt omnis homo eſt animal. Minores ſunt ſingulæ voces: vt, homo, & animal. Maiores partes ſi duæ ſunt, argumentatio vocatur Enthymema: quarum prima antecedens, extrema conſequens nominatur: vt in hac argumentatione; Inſidiatorem licet occidere: ergo Clodium licuit Miloni occidere. antecedens eſt, omnem inſidiatorem licet occidere. reliqua verò pars eſt conſequens. At ſi ſunt tres partes, prima propoſitio vocatur, ſecunda aſſumptio, tertia complexio: diciturq; ratiocinatio tripartita: vt, omne animal eſt ſubſtantia, eſt propoſitio: omnis autem homo eſt animal, aſſumptio: igitur omnis homo eſt ſubſtantia, complexio. Fieri autem poteſt, vt tres propoſitiones in vnũm conferantur: tumq; fit Epichærema: vt, mater occidiſſet filium! quaſi dicas,

cas, nulla mater occidiſſet filium: Medea autem erat mater: non occidit igitur filios. Tres ſunt partes minores. quarum quæ attribuitur in quæſtione, maius extremũ nominatur: vt in ſuperiori ſyllogiſmo, ſubſtantia: at verò quæ ſubijcitur, minus extremũ, vt homo: tertia, quæ ad iudicandam quæſtionem affertur, medium dicitur, ſeu argumentum. Argumentum autem ad locos inuentionis referendum eſt: idque variè nomina argumentationum commutat. Nam ſi ducatur ex cauſis, præſertim ijs quæ carent medio, vocatur demonſtratio propter quid: vt omne animal particeps rationis eſt natum ad riſum: omnis autẽ homo eſt animal particeps rationis: omnis igitur homo natus eſt ad riſum. Si ab effectis, vocatur demonſtratio quia: vt, omne quod micat radijs longius mouetur à nobis: ſtellæ autem non errantes micãt radijs: ergo longius mo-

uentur à nobis. Si à contradicentibus ducatur argumentum, vocatur argumẽtatio ad incommodum: vt, ſi virtus non eſſet expetenda, vitiũ eſſet expetendum: hoc autem perabſurdum eſt: quare virtus eſt expetenda. Si à pari, fit exemplum: vt, ſi Milo occidit iurè Clodium inſidiatorem, & Cicero occidit iurè Catilinam. Si à ſimili, parabola: vt, quemadmodum oculus dirigit corpus cæcum, ſic mens animi perturbationes moderatur: primum autem verum: ergo extremum. Si à duabus partibus cõtrarijs ducatur argumentũ, fit dilemma: vt, aut ducenda eſt vxor formoſa, aut deformis: non formoſa, quia cõmunis: nec deformis, quia moleſta: quare non eſt ducenda vxor. Si à pluribus partibus ducatur argumentum, fit exemplum. Si ab omnibus, inductio: vt Socrates, Plato, & Ariſtoteles, & reliqui homines ſunt animalia: ergo omnis homo eſt

animal.

animal. Argumentatio aut eſt neceſſaria, aut non neceſſaria. Neceſſaria eſt, cuius ſi antecedens verum eſt, & conſequens verum eſt. Non neceſſaria autem eſt, cùm in ſimili forma argumentandi poteſt inueniri antecedens verum, & conſequens falſum: qualis eſt argumentatio ex omnibus enunciationibus proprijs, aut negantibus. Ex proprijs: vt, aliquod animal eſt leo: aliquis homo eſt animal: ergo aliquis homo eſt leo. Ex negantibus: vt, nullus lapis eſt animal: nullus homo eſt lapis: ergo nullus homo eſt animal. Quod ſi in hac forma argumẽtandi non neceſſaria ex antecedente vero, ſequatur conſequens verũ, id fiet cauſa materiæ, & inuentionis, non cauſa formæ, & collocationis. Duæ regulæ traduntur, ad quas dirigitur argumẽtatio neceſſaria: vna vt ex oppoſito conſequentis, ſequatur oppoſitum antecedentis: vt, ſi homo eſt, animal

 eſt:

eſt: quod ſi non eſt animal, nõ eſt homo. Altera, vt ſi quid ſequatur conſequens, & antecedens ſequatur: vt, ſi homo eſt, animal eſt: ſi animal eſt, corpus eſt: ita ſi homo eſt, corpus eſt. Addũtur his duo præcepta argumentationis neceſſariæ: primũ, ex vero nõ ſequitur niſi verum. Extremum, ex falſo interdum falſum efficitur, interdum etiam verum: non tamen cauſa materiæ, quia nulla veritas eſt cauſa mẽdacij, nec viciſsim, ſed collocationis cauſa: vt, omnis cãdor eſt animal: omnis autem homo eſt candor: ergo omnis homo eſt animal. Atque hæc de argumentatione. Altera pars diſpoſitionis eſt methodus. Quæ eſt argumentorum collocatio: quæ duplex eſt: doctrinæ, & prudentiæ. Methodus doctrinæ, eſt collocatio à generalioribus ad ſpecialiora progrediẽs; per quam vnaquæque res facilius percipi poſsit: vt colligitur ex primo de parti-

bus

bus animalium. Hæc aut eſt diffiniendi, aut demonſtrandi, de methodo demonſtrandi aliâs diſſeremus. methodus diffiniendi conſtat diffinitione, diuiſione, & exemplis: vt ſi quis doceat Rhetoricam orſus primùm à diffinitione, tum totam artem diuidat, ac ſingulas partes diffiniendo illuſtret, dum tota ars hac progreſſione conſumatur. Methodus prudentiæ eſt diligens obſeruatio perſonarũ, temporum, locorum, & rerum: qua vtendum eſt, cùm methodo doctrinæ non conceditur vti: vt ſi doceantur multæ res, quarũ aliæ alijs ſint generaliores, proximum eſt, vt eæ primùm explicentur, quæ maiori affinitate coniunctæ ſunt: deinde, quæ à prioribus diſsident.

Atque hæc de conſtitutione artis.

COMMENTARIVS IN LIBELLVM DE CONSTITVTIONE ARTIS Dialecticæ autore Petro Ioanne Nunneſio Valentino.

INSCRIBITVR *hic libellus de Conſtitutione artis Dialecticæ, exemplo Galeni. Nam quemadmodum ille ex fine reſolutionis qua vtitur in explicanda arte Medica, librũ de conſtitutione artis medicæ nominauit, ſic hic libellus de conſtitutione artis Dialecticæ inſcribitur, propter methodũ reſolutionis, qua docetur. Eſt autem methodus reſolutionis ea, quæ ex notione finis, totam artem explicat: vt ait Ariſtoteles. 3. cap. 3. Ethici, & Galenus initio artis paruæ. Propter hanc methodũ Ariſtoteles Priora & Poſteriora Analytica appellaſſe videtur. Etenim in Prioribus demonſtrat quæ ratiocinationes vtiles ſint, & quæ ἀσυλλόγιστοι & inutiles, ex fine ratiocinationis, & 2. cap. 1. Poſteriorum demonſtrat quales ſint ſumptiones in omni demonſtratione, ex fine demonſtrationis. Nam ſi omnis demonſtratio ſciẽtiam parit, quæ finis demonſtrationis eſt, neceſſe eſt vt demonſtratio conſtet ex primis; veris, neceſſarijs, notioribus, & cauſis concluſionis. Huic methodo reſolutionis pro*

nis pro

nis propoſitum eſt, inuenire veritatem artium, vt tradit Galenus initio artis paruæ. Ex *quo efficitur, vt per Metonymiam à fine conſtitutio artis nominetur: quæ etiam ab Ariſtotele.7.Metaphyſico geneſis artis vocatur.*

Quia Dialectica eſt comes atq; miniſtra.] Ariſto. 1.Topico. cap.7.*quæſtionem Logicam facit* σύνεργον *Philoſophiæ vtriusq;. quam vocem vetus interpres vertit adminiculatiuam, Cicero autem in Partitionibus, quo loco de virtutibus diſputat, vertit miniſtram & comitem: his verbis. Sunt autē aliæ, quaſi miniſtræ comitesq; ſapientiæ, quarum altera, quæ ſint in diſputando vera, atq; falſa, quibusq; poſitis, quid ſequatur, diſtinguit, & iudicat: quæ virtus omnis in ratione, ſcientiaq; diſputandi ſita eſt: altera autem oratoria. id eſt, Logica & Rhetorica ſunt inſtrumenta Philoſophiæ, vt vulgò Philoſophi loquuntur. De qua re poſtea diſputabimus.*

Rectè à Peripateticis ante vtranq; traditur.] Exiſtit *hoc loco quæſtio de ordine tradendarum artium.* Plato *quidem.7. de Republica Mathematicas appellat* προπαιδείας, *quaſi dicat, priores inſtitutiones: quia vult ante Dialecticam, & cæteras artes Mathematicas doceri.* Neque *mirum, cùm Mathematicæ efficiant ingeniū promptiſsimum ad quaſuis artes percipiēdas, præſertim Arithmetica: vt demonſtrat Plato eodem loco.* Et *cùm demonſtratio, quæ præſtantiſsimum inſtrumentum Logicæ eſt, mirabilius in Mathematicis appa*

appareat, vt Galenus multis in locis demõſtrat, quàm in cæteris artibus: propterea quòd ijs principijs vtun tur, quæ communi hominum conſenſu approbantur: qualia ſunt, omne totum maius eſt ſua parte, quæ ſunt paria alteri rei, ſunt paria inter ſe. Hinc in gymnaſio Platonis ſcriptũ erat, ne quis huc ingrediatur expers Geometriæ. Hinc etiam Plato obſcuriſsimas quasq; di ſputationes, numerorum & figurarum ſimilitudine, explicauit: vt diſputationem de elementis, & de pro= creatione animorum: quòd eos auditores doceret, qui Mathematicas artes didiciſſent. Ariſtoteles etiam om nes ſuos libros exemplis Mathematicis illuſtrauit, ſpe rans, vt credo, fortè non eſſe legenda ſua opera niſi ijs auditoribus, qui antea Mathematicas artes percepiſ= ſent: Sed cùm Dialectica contenta ſit ſenſu communi, & abſq; exemplis Mathematicis comprehendi poſsit, non erunt neceſſariò Mathematicæ ante hanc traden dæ. Neque minus inſtruit ingenium Dialectica, quàm Mathematicæ ad perceptionem artium, neq; demon= ſtratio Mathematica magis apparebit, quàm reliqua= rum artiũ, niſi antea quid demonſtratio ſit, quod pro= priũ eſt Dialecticæ, doceatur. Quod & Plato decla= rat eodẽ de Republica libro, cùm ſolam Dialecticam ſcientiam nominari debere exiſtimat, propterea quòd hæc ſola ſine præſidio reliquarũ ſua principia demon= ſtrat, καὶ ἄνευ ὑποθέσεων, vt ipſe ait. Mathematicas ve rò ſcientias eſſe negat: quia vtũtur ijs principijs, quæ ignorant: qualia ſunt poſtulata, quæ niſi conceſſeris

Geome

Geometræ, ne digitũ vltra progredietur, & quia indigent præſidio Dialecticæ *artis.* Neq; verò Dialecticæ *nomine eo loco vocatur Metaphyſica, vt voluit Marſilius* Ficinus,*quod poſtea intelligetur.*Diogenes Apolloniates *à* Philoſophia *morali auſpicandum eſſe voluit, propterea quòd nemo poteſt verè & incorruptè de rebus iudicare, niſi qui fuerit benè inſtitutus: quod tamẽ fieri poteſt abſque præceptis philoſophiæ moralis, ſi puer domeſticis exemplis, & admonitionibus parentum, affinium, & pædagogorũ inſtituatur.* Panætius *& pleriq;* Stoici *à* Philoſophia *naturali initium ſumendum eſſe cenſuerunt: quia res naturales faciliores ſunt cæteris rebus, cùm in ſenſus noſtros cadant, & earum maximus ſit vſus.* Hæc *ſententia fallax eſt: quia cognitio rerum naturaliũ, ſi certa ſit & neceſſaria, petenda eſt ex cauſis quæ & reconditæ ſunt, & à populari ſenſu remotæ.* Quid? *quòd à facilioribus non ſemper auſpicandum eſt, ſed cùm ea incidunt ſine quibus poſteriora percipi non poſſunt. at ſine cognitione rerum naturalium* Dialectica *poteſt intelligi.* Atq; *hæ ſententiæ* Philoſophorum *fuerunt de ordine tradendarum artium.* Quibus *ea præſtabilior eſt, quæ excepta* Grammatica, Dialecticam *cæteris artibus anteponit.* Quæ *ſententia præter alia multa duobus argumentis confirmari poteſt: vno à genere.* Omne *inſtrumentũ antecedit eam rem ad quam explicandam adhibetur:* Logica *autem inſtrumentum cõmune eſt, cuius præſidio cæteræ artes vtuntur ad diffiniendum, &*

dum, & demonſtrandum: ergo docenda ante reliquas artes. Altero à ſimilitudine cauſarum efficientiũ: ars imitatur naturam: ordo autem naturæ hoc poſtulat, vt primùm loquamur, deinde vtamur ratione, poſtremò ſententias, & verba ornemus: quare primùm docenda eſt Grammatica, quæ inſtruit ſermonem: deinde Dialectica, quæ rationem informat: poſtremò Rhetorica, quæ ſententias & verba dicendo ornat. Naturam autem appello naturalem vſum cuiusq; artis, quo homines ante inuentas artes vſi ſunt, & plæbeij quotidie ſine præſidio artium vtuntur: vt cùm diſputant lanij, textores, vetulæ. Nati enim factiq; ſumus omnes homines à natura omniũ parente ad cultum rationis, qui diſputatione exercetur. Sed de hac re copioſius diſputabimus, cùm de origine artis Dialecticæ diſſeremus.

Sed quoniam multiplices.] *Vulgatum præceptum Dialecticorum illud eſt, vt ſi quæ vox occurrat ambigua, diſtinguatur prius, quàm quid ſit explicetur. Talia ſunt nomina Dialecticæ & Logicæ.*

Vt ait Alexander] *in commentarijs in Topica.*

Iudicio Platonis Methodus diffiniendi] *Marſilius Ficinus, vt ſupra docui, exiſtimat Dialecticæ nomine vocari à Platone Metaphyſicam, his locis credo deceptus, qui leguntur. 7. de Republica. Quorum primus eſt, in quo docet Dialecticam poſteriorem eſſe Mathematicis: Metaphyſica autem talis eſt. Argumẽtum non valet. nam ætate Platonis Dialectica poſt Mathematicas docebatur, propter eas cauſas, quæ ſupra ex-*

poſitæ ſunt. Secundus: Dialectica *ſola ſublatis ſuppoſitionibus omnibus ad ipſum principium pergit:* Metaphyſica *autē nihil poſtulat, ſed omnia principia cæterarum artium demonſtrat.*Neq; *iſtud valet.nam* Logica *nihil etiam poſtulat, ſed omniū artium principia confirmat, quemadmodum docet* Ariſtot. 1. Topico. *cap.*2. Accedit *etiam huc quòd præceptis & methodo* Dialectica *omnes artes conſtituuntur: ſola verò* Dialectica *ſeipſa contenta eſt: quare vera eſt oratio* Platonis Dialecticam *ſolam nihil poſtulare.*Nam Grāmaticus *cùm diffinit ſuam artem, doctrinam benè loquendi poſtulat à* Dialectico, *benéne an contra diffiniuerit.*Tertius *locus.* Dialectica *velut pinna eſt propoſita, nec vlla doctrina vlterius reperiri poteſt, ſed hic doctrinarum omniū eſt finis:* Metaphyſica *autem omnium artium extrema eſt: ergo* Plato *nomine* Dialecticæ *vocauit* Metaphyſicam.Hic *locus ſic explicandus eſt.* Propoſitum *eſt* Platoni.6.*&*.7.*libris de* Republica *inſtituere* Philoſophum:excepta *autem* Philoſophia *docet.*7.*libro inſtructum eſſe debere primùm* Mathematicis *artibus,deinde* Dialectica. Quare *meritò* Dialecticam *vltimam facit earum omnium artium quæ diſcendæ ſunt à* Philoſopho, *antequam* Philoſophiam *aggrediatur.*Nam Mathematicas *ante* Dialecticam *doceri debere demonſtrat.* Quartus *locus.* Triginta *annos nati duntaxat cautè admodum* Dialecticas *argumētationes deguſtēt:hæc autē ars* Logica *vel à pueris diſci poteſt,*Metaphyſica *autem acrius iudicium*

cium poſtulat: ergo nomine Dialecticæ videtur Metaphyſicam intellexiſſe. Sed eo loco Plato cùm inſtituat perfectam rempublicam, nõ patitur adoleſcentes eam artem doceri, quæ eorum mores corrumpat: qualis Logica eſt, tota poſita in cõcertando. Nam ex certamine Dialecticorum in contrarias partes, niſi quis caueat diligenter, magna conſequuntur vitia: quæ Socrates eo loco recenſet: vt inconſtantem eſſe, quoſuis homines inſectari, & refellere eos homines, qui alios confutant, ac vno verbo omnes ſcriptores labefactare. Quæ omnia apertè declarant locum hunc non conuenire Metaphyſicæ, quæ in otio & contemplatione rerum diuinarũ tota verſatur, ſed Logicæ, quæ tota in diſputando poſita eſt. Quod ſi pars Philoſophiæ perfectiſſima vocatur in Phædro, hoc ita accipiẽdum eſt, Dialecticam cõiunctam cum rebus vocari partem Philoſophiæ, vt Græci explicant, aut quod præſtabilius eſt, cùm in Amatoribus Philoſophiam diffiniat facultatẽ bene, beateq; viuendi, qua nos & alios iuuare poſſimus, Dialecticam vocat partem Philoſophiæ perfectiſſimam, quia munit nos ad benè beateq; viuendum, docens opiniones, quæ veræ ſint, atque falſæ. Quamobrem Logica vocatur à Platone nomine Dialecticæ: quam ſententiam locus ille confirmat ex. 7. de Republica, in quo ſcribit, homines Dialectica arte inſtructos fieri peritos ad promptè reſpondendum & interrogandum, quod proprium eſt Logicæ, nõ Metaphyſicæ. Iam verò Ariſtoteles Dialecticam methodum di

dum diuidendi à Platone traditam exagitat ſecunda ſectione primi Priorum, & .2. Poſterioris Analyſeωs, & .1. de partibus Animaliũ. àtqui de ratione diuidendi nihil præcipit Metaphyſica, ſed Logica: quare vel teſtimonio Ariſtotelis noſtra confirmatur ſententia. Quid? quòd Proclus in cõmentarijs in Euclidem in hac ſententia Platonem fuiſſe demonſtrat: & Græci omnes interpretes cùm de Dialectica diſputãt, ſit'ne pars Philoſophiæ, an inſtrumentũ, ſententiam Platonis de Logica interpretantur. Quamobrem verè à nobis expoſita eſt ſignificatio Dialecticæ de ſententia Platonis, cui tribuit Plato in Philebo rationem colligendi multa in vnum, quà colligũtur diffinitiones, & artes inueniuntur, & rationem diuidendi vnũ in multa, quà artes inuentæ docentur. quarum illa methodus reſoluendi, hæc diuidendi vocatur. Quibus etiam vtitur Ariſtot. 14. cap. 2. Poſteriorum ad diffinitiones rerũ inueſtigandas, & Porphyrius capite de ſpecie ad explicandam categoriam, & naturam generũ, atque formarum.

Secunda de ſententia Stoicorum.] *Hoc ſcribit Cicero initio Topicorum, & .3. de finibus bonorum & malorum. Iudicium autem fit ſyllogiſmo tantùm. Nam inuentio vel in vna tantùm enuntiatione ſpectatur: vt omnis homo eſt animal: homo quidem ſpecies eſt, animal genus. at verò iudicium minimum fit duabus enuntiationibus, comparato nimirũ argumento cum quæſtione: vt omnis homo eſt animal, quia ſentit. Neque methodo iudiciũ fit, quia cauſa methodi admittuntur*

multa falſa: vt Ariſtoteles. 1: Topico *diffinit falsò genus: accidit enim generi, vt interroganti alicui quid ſpecies ſit, reſpondeatur: ſiquidem hoc poſitum eſt in hominum voluntate. at Ariſtoteles cauſa methodi genus ita diffiniuit, quia propoſuerat ſibi de* Dialectica *diſputare, quæ poſita eſt in interrogando, & reſpondendo.* Sic M. Tullius *falsò quidē partitur doctrinam dicendi in vim oratoris, orationem, & quæſtionem: cùm præcepta orationis, & quæſtionis ſub vi oratoris contineantur: ſed id fecit cauſa methodi, vt omnia præcepta huius artis facilius complecteretur.* Quamobrem *non diuiſit artem, ſed doctrinam dicēdi, id eſt, methodum, qua colligūtur omnia præcepta* Rhetoricæ, *quæ veteres de quæſtione, oratiōe, vi oratoris tradiderunt.* De *quæſtione quidem initio naſcentis* Rhetoricæ, *de oratione creſcente* Rhetorica, *& de vi oratoris adulta iam* Rhetorica *& ad ſummum perducta.* Sic *excuſantur plerunq; optimi quiq; ſcriptores, quòd cùm de re aliqua ex profeſſo nō diſputent, falſum aliquid admittunt, aut, vt verius dicam, vitia negligunt, propterea quòd diſputatio non eſt propria eius loci, atq; temporis.* Quare *ſyllogiſmo tantùm iudicium fit veritatis: vt cùm iudicamus omnem temperantiam expetendam eſſe ſyllogiſmo ſimplici primæ figuræ ita concluſo.* Omnis *virtus eſt expetenda; omnis autē temperantia eſt virtus: ergo omnis temperantia eſt expetenda.*

TERTIA *ars probabilium, quam ſequitur* Ariſtoteles.] *Triplex eſt materia ſubiecta* Dialectico: *neceſſa*

neceſſaria, vt Demonſtratori in Poſterioribus: probabilis, vt Dialectico in Topicis: apparens, vt Sophiſtæ in Elenchis. Hanc triplicem materiam complectitur quarta ſignificatio. tertia verò ad probabilia tantùm pertinet: qua vtitur Ariſtoteles in Topicis. Inter neceſſariũ autem & probabile hoc intereſt, quòd probabile tam verum, quàm falſum eſſe poteſt modò in opinione hominum poſitũ conſideretur, neceſſarium verò eſt tantùm id, quod verũ eſt, vel ſi nemo ita eſſe exiſtimet. Atq; hac quidem ratione diſtinxit Ariſtoteles Dialecticam propoſitionem à Demonſtrante. Ex quo efficitur vt Dialecticam propriè vocet facultatem diſputandi ex probabilibus de quauis re propoſita: quæ docetur ab Ariſtotele in Topicis. à qua Logicam ſeparat. 8. cap. 1. Top. his verbis. Quæſtio omnis Dialectica aut pertinet ad cognitionem & veritatem, aut ad expetendum aut fugiendum, aut ad neutrum horum per ſe, ſed affert adiumẽtum ad vtrunq;. quaſi dicat: Non ſolùm quæſtiones Philoſophiæ contemplantis & agentis probabilibus argumentis explicari poſſunt, & in contrarias partes diſputari, verùm etiam quæſtiones Logicæ, quæ nec ſunt Philoſophiæ contẽplantis, nec agentis, ſed ad vtranq; afferũt adiumentũ. Hinc & Alexander cũ explicat vtilitates Dialecticæ cap. 2. primi Top. ſcribit nõ ſolùm vtilem eſſe ad Philoſophiam, verùm etiam ad Rhetoricam & Logicam, quaſi de ſententia Ariſtotelis Logicam à Dialectica diſtinguendam putet. Quam diſtinctionẽ Plotinus tradidit Enneade. 1. libro de Dialectica. Nam

Logicæ tribuit diſputationem de propoſitionibus & ſyllogiſmis, Dialecticæ verò reliquam partem artis.

Tres autem poſteriores ſignificationes.] *Prima ſignificatio Dialecticæ non transfertur ad Logicam: quia in Platone nunquam ferè legitur nomen Logicæ, & Plotinus ſtudioſus illius ſectator Logicam à Dialectica ſeparat. Ariſtoteles etiam interdum argumēta probabilia vocat Logica. Ex quo etiam videtur facultatem probabilium logicam nominaſſe. Cicero autē initio libelli de Fato totam artem logicā nominat his verbis: Totaq́; eſt logicæ, quā rationē diſſerēdi voco.*

Λόγος autē ſignificat ſermonem & argumentū] *Ariſtot. 1. Poſteriorum cap. 8. facit duplicem λόγον ἐν ἔσω, id eſt, internam rationem, quam argumentum interpretor; καὶ τὸν ἔξω, id eſt, externam rationem, quæ vocatur ſermo. Ab vtraq́; ergo ſignificatione videtur nomen logicæ ductum. Vnde vulgò diuiſio philoſophiæ ſermotionalis nata eſt, in Grammaticam, Rhetoricam, & Dialecticam: quia circa ſermonem verſantur. Grammatica quidem circa proprietatem ſermonis, Rhetorica circa ornatum, Dialectica circa tractationem, quæ inuentione & diſpoſitione perficitur. At ſi λόγος ſignificet argumentum, commune nomen erit Rhetoricæ & Dialecticæ: quoniam vtraq́; docet rationem inueniendi & collocandi argumenta, iudicio veterum. Ariſtoteles quidem in Rhetoricis tradidit præcepta inueniendi, & diſponendi, & in Dialecticis: quanquam quo loco ſcribit rhetoricam conſtare ex Dialectica & Politica videtur apertè*

ſenti-

ſentire Rhetoricam accepiſſe præcepta inueniendi & diſponendi ex Dialectica: *morum autem & perturbationum explicationem ex* Politica, *id eſt, ex philoſophia morali.nam totam philoſophiam moralem* Politicam *vocat.*Cicero *etiã in libris de oratore ſubijcit* Rhetori *præcepta inueniendi & diſponendi, quanquam in eo loco ſentẽtiam mutare videtur: quia ſimilitudine orthographiæ demõſtrat præcepta inueniendi & diſponendi generalia eſſe, neq; rebus tantũ forenſibus accõmodari,qualia ſunt tria genera cauſarum. Sed de his poſtea diſſeremus.*

Cuius origo quærenda primùm eſt] Hoc loco *triplex exiſtit quæſtio:prima de initijs,incrementis, & ſumma diſputationis: quæ opus eſt* Dialecticæ *artis. Secunda de initijs,incrementis, & ſumma* Dialecticæ *artis.Tertia de initijs,incremẽtis,et ſumma*Dialecticæ *facultatis. Duas priores quæſtiones diſputat* Fabius *capit.2. libri tertij de eloquentia &* Rhetorica *arte.Tertiam ponit* Plato *de oratoria facultate in* Phædro.*et* Cicero.*1.de oratore &.2. Inter primam autẽ & ſecundam illud intereſt, quod inter eloquentiam &* Rhetoricam *pleriq; intereſſe volunt:quòd eloquẽtia poſita ſit in actione,*Rhetorica *verò præcepta cõplectatur: & quòd* Philoponus *intereſſe demonſtrauit initio* Priorum *inter demonſtrationem, & artem demonſtrandi.Quæritur igitur prima quæſtione,cùm diſputatio prior fuerit arte,quæ res diſputationi dederit initium,quæ incrementum, & quæ ſummam.*Natura *itaq; principium dedit diſputationi.* Etenim om-

n̄es homines ante inuentam Dialecticam natura diſpu tarunt, muniti præſidijs naturæ, ingenio, & iudicio. Sunt enim in multis celeres quidam animi motus ad inueniendum prompti: & ad iudicandum de rebus. Studium dedit incrementum diſputationi, natum ex vtilitate & dignitate. Nam cùm homines animaduerterent magno in honore & precio eos haberi, qui benè de rebus diſputarent, cœperūt ſtudiosè diſſerere. Hoc ipſum & Plato demonſtrat. 7. de Republica, cùm ait Stereo metriam ſua ætatę nondum in vſu fuiſſe: quia nulla erant præmia adhuc ei exercitationi propoſita, nec in honore habebatur: honos enim alit artes. Ars ſummam & perfectionem dedit diſputationi: nam is bene diſputat, qui ex arte diſputat. Siquidem hoc differt artifex ab Empirico, quòd artifex cum ratione facit, & certò, quia nouit cauſas rerum: Empiricus verò temerè & abſq; ratione, quia experientia ſola & obſeruatione rerum ſingularum contentus eſt. De hac autem diſsimilitudine artis & experientiæ lege Ariſtotelem primo Metaphyſico. Secunda quæſtio ponitur de initio, incrementis & ſumma artis. Ac principium quidē dedit arti natura, id eſt, naturalis vſus cuiuſq; artis, quo omnes homines vtūtur vel ſine arte, vt docet Ariſt. initio Rhetoricæ his verbis: Omnes enim participant quodammodo vtraq; arte, ſiquidem vſq; ad certum finem omnes homines conantur & interrogare, & argumenta tueri, & accuſare, & defendere, ac ex multis quidam temerè hæc faciunt, alij propter conſuetudinem callidius. Quoniam autem vtrunq; ac-

cidit poſſunt hæc ratione & via doceri: poteſt enim conſiderari cauſa propter quã vtriq; errant, tam qui propter conſuetudinem, quàm qui fortuitò id faciunt. Hoc autem artis eſſe munus omnes confitentur. Eandẽ ſententiam iiſdem planè verbis repetit M. T. Cicero ſecũdo Oratorio libro. Ex quibus locus perſpicuũ eſt artem bene dicendi natam eſſe ex naturali vſu eorum, qui defendunt, & accuſant, aut temerè, aut propter conſuetudinem: & Dialecticam artem initium duxiſſe à naturali vſu eorum, qui propter conſuetudinem aut temerè reſpondent, aut interrogant. In hanc autem ſententiam puto accipienda eſſe illa vulgata axiomata: Omnis ars imitatur naturam, & omnis ars profecta eſt à natura, & nihil eſt in arte, quin prius fuerit in natura. Hoc vltimum accipiendum eſt in artibus Mechanicis, non idem planè fuiſſe in natura, quod in arte traditur, ſed imitationem quandam & ſimilitudinem: vt in natura non fuerunt ædes, ſed ſpeluncæ & arbores ramis intertextæ, quæ ſpeciem domus referrẽt. In ingenuis verò artibus, qui vſus planè fuit ante artem, idem poſt in arte retentus eſt: vt diſputatio quæ tam eſt Dialecticæ naturalis, quàm artificioſæ. Neq; verò locus ex. 2. phyſico ars imitatur naturam, intelligendus eſt de omni genere artium, ſed de iis tantùm, quæ factionis propriæ ſunt, quod declarat exemplo medicinæ, & architecturæ. Nam quemadmodum hæ artes efficiunt opus externum, quod conſtat forma & materia, vt architectura domum, ſic natura, quæ vis procreandi eſt, facit opus externum ex materia et forma.

Porrò autem ars non imitatur eam naturam, quæ voca tur propenſio & procliuitas animi, ſub qua continentur omnes dotes ingenij & iudicij: ſine quibus nemo quidem perfectam facultatem artium conſequetur. Neq; vim procreandi. nam artium præcepta collecta primùm fuerunt, ex naturali vſu cuiuſq; artis, vt ſupra demonſtrauimus ex Ariſtotele, & Cicerone. Sed cùm triplex ſit ordo quo vnaquæq; res aut inuēta eſt, aut docetur; vnus reſolutionis, qui ex fine ad elementa artis regreditur: alter huic contrarius compoſitionis, qui ab elementis ad finem vſq; progreditur: tertius diuiſionis, quo docentur artes inuentæ per diffinitiones, diuiſiones, & exempla. Ordine reſolutionis ars non imitatur procreationem, ordine tamen compoſitionis vim procreandi ſequitur. Nam quemadmodum vis procreandi ex naturis ſimplicibus ad compoſitas progreditur, ſic ars cum ordine cōpoſitionis docetur, proficiſcitur ab elementis ad partes maiores vſque ad finem ſibi propoſitum. Ordine verò diuidendi ars in eo imitatur naturam, quòd à generalioribus initium ſumit. Nam vt demonſtrat Ariſtoteles. 2. de ortu animalium, fœtus omnis prius eſt, quàm viuat: & prius viuit, quàm ſit animal: & prius animal, quā homo ſit. Sic ordine diuiſionis traduntur primùm generaliora: deinde ſpecialiora. Illa tamen maxima eſt diſsimilitudo, quòd in procreatione ſi quid generalius eſt, idem imperfectius eſt: at verò in arte, quod prius docetur, id omnium perfectiſsimum eſt: vt diffinitio, quæ totā vim artis complectitur, perfectiſsima eſt, & ſingulæ

diffinitiones perfectiores ſunt diuiſionibus. Naturalis *ergo vſus eſt, quem planè ſequitur ars, non tamen ſine admiratione: vt explicat* Plato *in* Theæteto *enarrans fabulam poëticam de* Thaumante, *&* Iride, *quã voluerunt ſignificare* Poëtæ *ex* Thaumãte, *id eſt, admiratione natam fuiſſe* Irim, *id eſt, cognitionem rerũ. Quam ſententiam repetit* Ariſtoteles *primo* Meta*phyſico prætermiſſa fabula, & ſuppreſſo, vt ſolet, nomine* Platonis, *per quem in omni philoſophia profecerat.* Atq; *hæc de origine artis.* Arti *incrementum dedit additio poſterorum.* Sic *docet* Ariſtoteles *extremo capite* Elẽchorum *creuiſſe* Rhetoricam, *& 1.* Metaphyſico Muſicam, *cùm poſteriores aut adderent inuentis priorum, quod difficile admodum non eſt, aut emendarent, quæ priores falsò tradidiſſent.* Semper *enim vt eſt in veteri prouerbio* δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. Quæ *acceſsio facta fuerit* Dialecticæ *poſt* Platonem *&* Ariſtotelem, *& quæ fieri poſsit, eſt à nobis ſatis in oratione explicatum.* Sũmam *perfectionem dedit arti methodus in qua nihil deeſt, neq; redũdat: vt docet* Ariſtoteles. 1. Rhetorico. Nam *tum perfecta eſt quæque ars, cùm ratione et via docetur: hoc autem eſt* ὁδοποιεῖν, *vt eo loco loquitur* Ariſtoteles. At *de diſputationis et artis* Dialecticæ *progreſſu adhuc diſſeruimus, reſtat vt quibus præſidijs facultas* Dialectica *comparari poſsit, doceamus.* Comparatur *autem natura, arte, & exercitatione.* Nam *ſi quis obſeruet diligenter, & accuratè quomodo omnes homines, natura duce, diſputent, qui bene & qui male hæc*

 faciunt

faciũt,tum ad præcepta artis ſe conferat,quibus uſus errores naturæ emendet,deinde in his ſe exerceat ad artem confirmandam, is certè perfectam facultatem Dialecticæ *conſequetur.*

In qua perficiēda quatuor res obſeruādæ ſunt] Ariſtoteles primo Topico,ad explicandam Dialecticam, *has quatuor res affert.primò finem & materiam, cùm ait initio primi capitis :* Propoſitum nobis eſt hoc loco atq; *tempore uiam,ac rationem docere, qua poßimus de omni propoſita quæſtione ex probabilibus diſputare,& quæ ſequuntur.*Tum *capite ſequēti docet officium* Dialectici *eſſe nihil prætermittere eorum, quæ ualeant ad probabiliter diſſerendum.*Tum *cap.*8. *docet materiam ſubiectam eſſe omnem quæſtionem, ſiue ſit philoſophiæ contemplantis, ſiue agentis, ſiue* Logicæ. *Poſtremò capite decimo docet quatuor inſtrumenta futuro* Dialectico *neceſſaria :* propoſitiones,*diſtinctiones ambigui,ſimilitudines,& diſsimilitudines.* Exēplo *ergo* Ariſtotelis *de tota* Logica *hæc quatuor quærenda exiſtimamus.*

Finis eſt id extremum] Prius *de fine quàm de reliquis partibus agimus.quia ſequimur methodum reſolutionis,in qua à fine auſpicandũ eſt.* Finem *artis diffiniui exemplo* Ciceronis. *Nam quemadmodum ille finem bonorum diffinit eſſe ad quem omnia bona referuntur,& ipſum aliò referri non poteſt,ſic nos finem artis eſſe dicimus, id extremum ad quod omnia præcepta artis referuntur, & ipſum aliò in arte non refertur. Addidi in arte,nam ornare, cùm finis* Rhetoris

ris ſit, tamē ad philoſophiam referri poteſt, quia Rhetorica eſt inſtrumētū philoſophiæ. Ex qua diffinitione duo colliguntur conſectaria: primum, de fine nullū eſſe preceptum, quod intelligendū eſt de fine totius artis, non ſingularum partium. Nam de demonſtratione, quæ finis eſt partis Analyticæ, præcipitur in Poſterioribus: at de vſu rationis, qui finis eſt totius artis, nihil præcipitur, ſed de præſidijs, per quæ cōparatur. Secundum conſectarium de fine nulla eſt conſultatio. quod ſcribit Ariſtoteles. 3. cap. tertij Ethici.

Finis autem in nulla re magis apparet] Exiſtit hoc loco perobſcura quæſtio de fine totius Dialecticæ. Græci quidem interpretes finem faciunt demonſtrationem, ducti hoc argumento, quòd Ariſtoteles initio Priorum hunc finem conſtituat: quo loco non facit Ariſtoteles finē totius artis, ſed ſolius Analyticæ partis. Quam rem declarat epilogus Poſteriorum, cùm ſcribit ſe de demonſtratione & arte demonſtrādi iam diſputaſſe de quibus propoſuerat ſe diſputaturum eſſe initio Priorum. Afferunt etiam Græci Analyſim totius Logicæ, vt demonſtrationē finem eſſe confirment hoc ordine. Quia omnis perſuaſio philoſophica fit demonſtratione, demonſtratio autem ſyllogiſmus eſt, de ſyllogiſmo agendum fuit in Prioribus. Quoniam autem ſyllogiſmi tres ſunt ſpecies, demonſtrans, dialecticus, & ſophiſticus, de dialectico in Topicis, de ſophiſtico in Elenchis diſputatur. Cumq; ſyllogiſmus conſtet ex enuntiationibus, de enuntiatione in libro περὶ ἑρμηνείας agitur, cumq; demonſtratio conſtet ex

ſimp

ſimplicibus vocibus, de his in Categorijs agendũ eſt. In hac tamen Analyſi peccant vehemẽter Græci, quòd cùm demonſtrationem finem faciant, tamen Elenchorum librum extremum collocant. Incerta ergo ratio huius Analyſews. Iam verò cùm Ariſtoteles in Poſterioribus duo faciat inſtrumenta ſciẽdi, demonſtrationem, & diffinitionem, vtrunq; ab altero diſtinguit: Nam poſteà quàm ſecundo capite primi Poſteriorum docuit ſcire eſſe rem per cauſam noſſe, & quæ ſequũtur, quod fit demonſtratione, ſubiungit ſi quis alius modus ſciendi eſt poſtea dicemus: is autem eſt diffinitio, & in ſecundo Poſteriorum probat diffinitionem diuerſam eſſe à demonſtratione, quia diffinitione ſcimus quid eſt, quod demonſtrari nulla ratione poteſt. Ergo diffinitio non refertur ad demonſtrationem, cùm Ariſtoteles diſputet ſecundo Poſteriorum de diffinitione, non quia eſt medium demonſtrationis, ſed quia eſt alius modus ſciendi, vt verbis ipſius vtar. Præterea demonſtratio facit ſcire, ſyllogiſmus dialecticus opinari, ſophiſticus decipere: hi autem fines diuerſi ſunt: ergo non omnia præcepta artis Logicæ ad demonſtrationem referũtur. Accedit etiam his, quòd de demonſtratione præcipitur in Poſterioribus, & conſultamus vtendum'ne ſit demonſtratione in Ethicis, an in Mathematicis, & num apud viros doctos, an apud plebeios? Quare demonſtratio nõ eſt finis Dialecticæ. Multo minus argumentatio, cùm doceatur alterius cauſa in arte. Scribit ſiquidem Ariſtoteles primo Priorum ſe diſputare de ſyllogiſmo cauſa demonſtrationis.

Quid?

Quid? quòd de argumentatione in Prioribus præcipi-tur, & conſultamus vtendum'ne ſit argumentatione cum ijs, qui negant principia, neq; etiam diffinitioni conuenit, cùm diffinitione explicetur quid res ſit, ſyllogiſmo autem probari non poßit: vt Ariſtoteles *con firmat. 2.* Poſteriorum. *Neq; finis* Dialecticæ *eſt, qui vulgò affertur, diſſerere pobabiliter, quia nec conue-nit demonſtrationi, neq; diffinitioni, neq; ſyllogiſmo ſophiſtico.* Nam *etſi aliquando, quod neceſſarium eſt, ab* Ariſtotele *probabile nominetur, vt. 2.* Priorũ Ana*lyſe*ω*s principium celeberrimum cõtradictionis in o-mni re propoſita neceſſe eſt alteram partem cõtradi-centium verè dici, tamen probabile diuerſum planè eſt à neceſſario.* Accidit *ſiquidem principio contradi ctionis, vt probabile dicatur propter* Protagoram *& alios ſophiſtas, qui de eo principio dubitarunt, contra quos diſputat* Ariſtoteles. *4.* Metaphyſico. Aliquod *autem neceſſarium eſt, de quo nulla eſt inter homines dubitatio, vt omne totum maius eſt ſua parte: hoc nul la ratione eſt probabile, vt ab* Ariſtotele *in* Topicis *diffinitur, niſi quis ſignificatione probabilis abutatur, vt probabile id eſſe dicat, quod hominibus probatur, & videtur, aut quod ad probãdum affertur: quæ duæ ſignificationes, vt in nullo autore leguntur, ita ſine ra tione & autoritate à plebeis philoſophis inducuntur.* Iam *de probabili diſputatione præcepit* Ariſtoteles *in* Topicis, *& conſultamus apud quos, et quo tempo-re, quoq; loco argumento probabili vtendum ſit.* Hu*ius finis falſi occaſio arrepta eſt ex* Topicis Ariſtote*lis,*

lis.Nam cùm hũc finẽ faciat Topicæ partis Ariſtoteles, ad totã artem tranſlatus eſt: quaſi verò quod proprium eſt vnius partis, toti arti accõmodetur. Quidẽ finem faciũt Dialecticæ diſcernere verum à falſo, qui finis etiam falſus eſt, tum quia de hoc præcepit Ariſtoteles in Elenchis, cùm docet fallaciam non cauſæ vt cauſæ in qua ſeparat falſam cauſam à vera, nec conuenit toti arti. Nam diffinitione non ſeparamus verum à falſo, ſed argumentatione: & qui negat conſequentiã cuius antecedens, & conſequẽs vera ſunt, præſtat munus Dialectici, neq; tamen ſeparat verum à falſo. Præterea Ariſtoteles. 6. Ethico facit finem philoſophiæ contemplantis diſtinguere verum à falſo: artes autem diſtingũtur inter ſe finibus: ergo non eſt hic finis Dialecticæ. His itaq; confutatis finibus, verus finis inquirendus eſt. qui hac ratione inueſtigatur. Omnis ars inuenta eſt ad emẽdanda vitia naturæ, id eſt, eius vſus naturalis circa quem verſatur. Dialectica autem verſatur circa vſum naturalem rationis, & emẽdat illius vitia, nempe alienũ, obſcurum, ambiguum, falſum, & inconſequẽs. Ergo finis eius erit vti ratione, id eſt, docere methodum cognoſcendi, & quo modo ratione vtendum ſit. Id quod declarat Plato in Alcibiade primo, cùm docet idem eſſe differere, & ratione vti. Differere autem finis eſt Dialecticæ, ergo erit finis vti ratione. nam ad hunc referuntur omnia inſtrumenta Dialectica. Siquidem demonſtratio, & diffinitio ſunt modi ſciendi, vt loquitur Ariſtoteles. Hic autem finis non eſt vnus genere, ſed ab vno & ad vnam naturam.

Nam

Nam prius dicitur de inuĕtione, poſterius de diſpoſitione, quod ſatis eſt vt ſubiectum & finis eſſe dicatur: vt ens ſubiectum primæ philoſophiæ eſt, etſi ab vno & ad vnam naturam de decem categorijs effertur. Porrò autem nomen rationis quo vſus ſum in fine explicando varium eſt, & multiplex. Nam ratio dicitur quæ repugnat ſtultitiæ, qua ſignificatione dicimus prudentes vti ratione, ſtultos verò carere. Dicitur etiam ratio quoduis argumentum: vt ratio faciens fidem: & quæ repugnat experimento, qua ſignificatione dicimus omnia demonſtrari ratione, et ſenſu. ſenſu quidem per inductionem & exempla, ratione per reliqua argumenta. Item vocatur ratio, quæ repugnat autoritati. hinc illud elogium, Ratio præponderat autoritati. Nulla tamen harum ſignificationum ad hunc locum pertinet, ſed ea tantùm qua ratio vocatur modus cognoſcendæ alicuius rei.

Dialectico ſubiectæ ſunt res omnes] Hanc eſſe materiam Dialectico ſubiectam perſpicuum eſt ex ſingulis partibus Logicæ. Nam in libro περὶ ἑρμηνείας *Ariſt. diſputans de modificatis enuntiationibus, vtitur his pronũtiatis, neceſſe eſt eſſe, cõtingit eſſe, poteſt eſſe, fieri non poteſt vt ſit, vt integrũ ſit cuiuis, quam velit materiam ſubijcere. In libris Priorum frequens illa elemĕtorum commemoratio apertè declarat omnes res ſubiectas eſſe Logicæ: nam pro literis licet cuiuſq; artis materiam ſumere. Inuentionem verò medij docet Ariſtoteles vtilem eſſe, non ſolùm ad philoſophiam, verùm etiam ad omnes artes, & ſcientias. Dialectica*

autem,

autem, quæ propriè in Topicis *&* Elenchis *docetur, omni generi rerum & artium accõmodatur : vt* Ariſtoteles *demonſtrat.*2.*&*.8.*ca.*1.*Topi.& in multis alijs locis,quæ infinitum eſſet perſequi.* Initio *autem* Rhetoricæ *ſic cõparat* Dialecticam *cum* Rhetorica, *vt vtriq; res omnes ſubiectas eſſe pronuntiet.*Et *quar to* Metaphyſico *ita confert* Dialecticum *cum primo philoſopho &* Sophiſta,*vt circa res omnes eos verſa ri affirmet.*Neq; *verò ſi res omnes* Dialectico *ſubiectæ ſunt, continuò reliquæ artes ſuperuacaneæ ſunt: ſiquidem* Dialectica *res ipſas non ſuppeditat,ſed ſolã rerum tractationem.rerum autem cognitio ex ſingulis artibus eſt depromenda.*

Cognito fine facilè diffinietur Dialectica] Nam *differentia cuiuſq; artis ex fine petitur,vt ait* Ariſtoteles. 1. Oeconomico.*ex materia verò officijs, et inſtrumentis nõ poteſt colligi differentia artis.quia materia & inſtrumentã communia ſunt cum multis, vt res omnes ſunt materia ſubiecta* Rhetori,Dialectico, Sophiſtæ,*&* Metaphyſico. Diffinitio *autem & demonſtratio communia ſunt inſtrumenta* Dialectici *&* Metaphyſici. Atqui *differentia propria cuiuſq; artis eſſe debet.* Officia *etſi propria ſunt cuiuſq; artis, tamen quia non conueniunt toti arti, pro differentia vſurpari non poſſunt.*Finis *verò,quia ſoli & toti arti conuenit, vera eſt cuiuſq; artis differentia,per quam omnes artes inter ſe diſtinguntur.* Atq; *hæc de differentia : nunc genus* Dialecticæ *inquirendum eſt. de quo magna inter viros doctos diſceptatio eſt.* Quidã

enim faciunt genus Dialecticæ *facultatem, alij virtutem, alij artem, alij ſcientiam.* A *quibus quid verè, quid contrà dicatur, vidēdum eſt.* Plato *quidem in* Phædro Rhetoricam *vocat facultatem, id eſt perfectam cognitionem, quæ comparatur natura, arte, & exercitatione.* Quæ *certè genus artis non eſt, ſed totum: quod his tribus partibus abſoluitur.* Eadem *ratione perfecta cognitio* Dialecticæ *facultas à* Platone *nominatur.* Ariſtoteles *verò.* 1. Oratorio Dialecticā & Rhetoricā *vocat* δυνάμεις*, id eſt, facultates, aut poteſtates, vt* Fabius *interpretatur libro primo.* Sed *nomē hoc facultatis ab* Ariſtotele *poſitū variè ab interpretibus explicatur.* Nam *quidam volunt facultatem vocari, quia homines* ἐν τῇ δυνάμει καὶ ἐξοχῇ*, id eſt, in poteſtate & dignitate collocet, quos reliqui homines colāt & admirentur. quæ explicatio ambitioſi magis hominis eſt, quàm docti.* Alij *explicant facultatem vocari ab* Ariſtotele *ea ſignificatione, qua bona externa et fortunæ* δυνάμεις*, ſeu facultates nominantur: quia ijs & benè & malè vti licet.* Ariſtoteles *tamen apertè declarat primo* Oratorio *ſe facultatem nominare* Dialecticam*, propterea quòd in contrarias partes diſputat.* Quam *ſententiam confirmat* Alexander *primo* Topico*, & confirmare poteſt locus ex octauo* Metaphyſico *(ſi partitionem* Græcorum *ſequaris) in quo docet* Ariſtoteles *omnem poteſtatem participem rationis contrariorum eſſe: quales ſunt* Dialectica*, &* Rhetorica. Hac *itaq; ſignificatione facultatis poſita, facultas non eſt genus* Dialecticæ*: nam omnē genus eſt cauſa*

cuiuſq; rei:facultas autem, id eſt, diſputare in contrarias partes, non eſt cauſa, ſed effectum Dialecticæ: ergo eius genus non erit. Præterea omne genus habet veras ſpecies ſibi ſubiectas, in quas diuidatur: facultas autem in hac ſignificatione ſoli Dialecticæ conuenit. ergo non eſt genus. Nam etſi Ariſtoteles tribuit Rhetoricæ vim diſputandi in contrarias partes, tamen idē fatetur Rhetoricam hanc facultatem à Dialectica accepiſſe. Quod cùm ita ſit, Dialecticæ conueniet primò et per ſe facultas, Rhetoricæ autē propter aliud. Vera autem ſpecies ea ſola eſt cui conuenit per ſe genus. Rhetoricæ non cōuenit per ſe facultas: quare hoc genus Dialecticæ nulla planè ratione conſtituendum eſt. Quod ſi quis requirat, quo loco Ariſtoteles affirmet vim diſputandi accepiſſe Rhetoras à Dialecticis, is legat primum oratorium, in quo hæc ſcribuntur: Rhetorica ex altera parte reſpondet Dialecticæ. Et alibi: Rhetorica eſt propago Dialecticæ. Et alibi apertius: Rhetorica conſtat ex Dialectica & Politica. Nam cùm tria ſint inſtrumenta propoſita Oratori ad perſuadendū de ſentētia Ariſtotelis, argumēta, mores, & perturbationes animi: mores quidem, & animi perturbationes, & omnem materiam rerum forenſium, circa quas verſatur, ſumit Rhetor à ciuili ſeu Politico philoſopho. Vnde verè ſcribit Cicero. 1. de Inuentione Rhetorica pars quædam ciuilis ſcientiæ eſt. At verò argumentorum ſedes & loca, quibus vtitur ad diſputandum in contrarias partes, à Dialectico mutuatur. Quam rem ſatis declarāt eadem nomina

mina locorum in Topicis & Rhetoricis repetita. Stoici virtutem faciunt genus Dialecticæ: quia affert magnum præſidium ad beatam vitam: eaſdem enim artes atq; virtutes eſſe putarunt. Ex quo Latinum nomen artis factum eſſe creditur ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id eſt, à virtute: quaſi ars cenſenda non ſit, quæ cum virtute coniuncta non fuerit: multo minus philoſophia, quæ omnium laudandorum artiũ eſt quaſi parens & procreatrix. Quam ob cauſam philoſophia in tres tãtùm partes à Stoicis diuiſa fuit. In vnam partem naturæ, alteram de moribus, tertiam dialecticæ: quòd hæ ſolæ partes aliquòd afferant præſidium ad benè beatéque viuendum. Siquidem philoſophia naturæ, cùm docet mundum à Deo creatum eſſe, &, vt Stoici ſentiunt, conflagratione ignis periturum, nos ad cultum & cognitionem Dei excitat. cũ eadem docet mundum hũc prouidẽtia diuina gubernari, nos in admirationẽ prouidentiæ rapit. cùm eadem philoſophia tradit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, cauſa hominis condita fuiſſe, nos ad timorem Dei et obſequium præſtandum Deo inſtruit, & ad gratiarum actionem. cùm eadem explicat omnia quæ nata ſunt interitura eſſe, nos ad fortitudinem & contemptionem mortis informat. Philoſophia quoq; moralis pars philoſophiæ eſt: quia docet quæ bona, quæ mala, & quæ ἀδιάφορα, id eſt, indifferentia: quæ expetenda, & quæ fugienda, quæ vtilia, & quæ detrimentoſa. Dialectica verò et huius germana Rhetorica, virtutes etiam ſunt, & partes philoſophiæ: illa quia iudicio ſyllogiſmi, quæ vera,

quæ falſa, quæ bona, quæq; mala ſint, docet: quo præ- iudicio munitus quiſq; mala et falſa fugiat, bona et ve- ra perſequatur. Hæc quia in rebus dicendis & non di- cendis tota ſibi conſentit, & accuſare & defendere non poteſt niſi beneficio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, neque laudare niſi honeſta, nec vituperare niſi turpia, nec ſuadere niſi vtilia, nec diſſuadere niſi inutilia; cumq; frequenter inter tumultus plebeios fortitudinē exer- ceat, atq; eius facultatis ſemina à natura nobis con- ceſſa fuerint, efficitur profectò vt iudicio Stoicorum Dialectica & Rhetorica virtutes eſſe credantur. Ho- neſta ſanè oratio, & optanda magis, quàm vera. Nam virtute nemo abutitur: Dialectica autem abutũtur ho- mines ad refutandam veritatem: ergo Dialectica non eſt virtus. Præterea virtus poſita eſt in voluntate, dia- lectica autem non eſt poſita in voluntate (omnes ſi- quidem eſſemus continuò dialectici) ergo Dialectica non eſt virtus. niſi quis fortè virtutem interpretetur perfectionem cuiuſq; rei, & præſertim partium ani- mi. Nam hac ſignificatione erit Dialectica virtus, quemadmodum reliquæ artes & ſcientiæ; vt docet Ariſtotiles. 6. Ethico. quo loco facit quinque genera habituum & virtutum, quibus ratio & intelligentia noſtra perficitur: quæ ſunt ſapientia, intelligentia, ſci- entia, ars, & prudentia. Virtus tamen propriè ea no- minatur, quæ verſatur circa perturbationes animi tã- quam materiam ſibi ſubiectam: vt fortitudo iram co- hibet, & temperantia libidines ac cupiditates mode- ratur. Qua quidem ſignificatione Dialectica virtus

non

non eſt, neq; vitium, ſed ἀδιάφορος, vt reliquæ artes. Quæ perinde ſunt, vt ait Chremes Terentianus, vt illius animus qui ea poßidet.

Qui vti ſcit, ei bona: illi qui non vtitur rectè, mala. Quam ob rem Dialectica *virtus non erit. Neq; etiam ſcientia genus omnino* Dialecticæ *eſt*. Nomen *autem ſcientiæ tria potißimum apud* Ariſtotelem *declarat.* Primùm *omnem artem, quæ docetur aut methodo diffinitionis, aut demonſtrationis: quales ſunt* Mathematicæ *artes: quæ nomen ſcientiarum proprium apud* Ariſtoteleos *ſibi fecerunt. Hæc ſignificatio repugnat modo ſciendi, cuius meminit* Ariſtoteles *in minori* Alpha Metaphyſico, *cùm ait:* Abſurdum *eſt ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi.* Porrò *modum ſciendi vocat* Analyticam *partem* Logicæ, *qua artes inuentæ ſunt, & intra ſuos terminos conſtituuntur.* Siquidem *in ea docet duos modos ſciēdi, primo quidem libro demonſtrationem, ſecundo verò diffinitionem: quæ alius modus ſciendi eſt à demonſtratione, vt ſuprà explicatum eſt.* Nam *quum quatuor ſint, iudicio* Ariſtotelis, *quæ in ſcientiam cadunt, quid eſt cognoſcitur ſola diffinitione, reliqua tria demonſtratione, & ſyllogiſmo cognoſcuntur.* Latini Auerroëm *ſecuti, modum ſciendi de tota* Logica *arte interpretātur, ſed falsò.* Nam *quum* Ariſtoteles *extremo capite ſecundi* Metaphyſici *(vt* Latini *partiūtur) doceat quibus propoſitionibus, & argumentis in quaq; ſcientia vtendum ſit, & quàm certis, de his autem non alibi diſſeruerit, quàm in* Poſterioribus Analyticis, *in qui-*

bus docet, quæ propriæ cuiuſq; artis interrogationes, & propoſitiones, & quæ alienæ ſint, & tradit rebus perpetuis perpetuas conuenire propoſitiones, & rebus his quæ plerunq; ita fiunt, ſumptiones eiuſdem generis accommodari, vt rebus naturalibus & ex materia conſtantibus ſumptiones naturales, efficitur proſectò vt per modum ſciendi ſola pars Analytica intelligatur: quæ docetur in Poſterioribus. Scientia ſecundò ſignificat cognitionem communem arti & ſciētiæ: quæ propriè ſcientia nominatur: vt cùm ſcribit Ariſtoteles. 6. Metaphyſico, philoſophiam naturalem nō eſſe ſcientiam agentem, neq; efficientem. Quo loco artes poſitas in factione ſcientias appellat communiori vocabulo, vt annotat Alexander. Tertiò ſignificat omnem cognitionem: quæ ſignificatio non ſolùm conuenit arti & ſcientiæ propriè vocatæ, verùm etiam intelligentiæ, quæ cognitio eſt principiorum: vt quū ſcribit Ariſtoteles. 3. cap. primi Poſteriorum. Nos autem dicimus nec omnem ſcientiam eſſe demonſtrantem, ſed eorum, quæ medio vacant indemonſtrabilem eſſe, id eſt, ſcientiam eſſe principiorum, quæ non demonſtratur. Prima ſignificatione Logica non eſt ſcientia, vt Ariſtoteles ſcribit primo Rhetorico his verbis: Qui aut Dialecticam, aut Rhetoricam nō vt facultates, ſed vt ſcientias tractare conatur, imprudens naturam ipſarum tollit: quia in ſciētias rerum ſubiectarum transfert, ſed non ſolùm rationum. Quo loco negat apertè Dialecticam et Rhetoricam ſcientias eſſe, quia omnis ſciētia circa rem certam ſubiectam verſatur;

tur: vt Ariſtoteles demonſtrat in Poſterioribus. Dialectica autem & Rhetorica, imò tota Logica, circa res omnes verſantur, non circa certum genus rerum: vt Ariſtoteles in innumeris locis confirmat. Secunda item ſignificatione non eſt ſcientia: quia artes cognitionis, aut actionis, aut factionis, quæ hac ſignificatione continentur, circa res verſantur: Logica autem non circa res, vt Ariſtoteles ait loco ſuprà citato ex primo Rhetorico, ſed circa rationes verſatur, niſi quis fortè exiſtimat Dialecticam eſſe artem factionis, de qua re poſteà diſputabimus. Tertia ſignificatione Dialectica ſcientia eſt, ſi pro quauis cognitione accipiatur. Quòd ſi ea cognitio ad intelligentiam tantùm principiorum referatur, & ad veram ſcientiam, quæ ex principijs fit, non eſt ſcientia. Quòd ſi occurras, habet principia per quæ demonſtrat ſuas concluſiones: ergo erit in numero ſcientiarum collocanda. Reſpondeo nō eſſe proprias demonſtrationes, quæ in Logica fiunt. nam finis demonſtrationis veræ eſt ſcire: Demonſtrationes autem Logicæ non ſunt contentæ ſola cognitione, ſed ad opus aliquod referuntur, vt ad conficiendas demonſtrationes, & diffinitiones reliquarum ſcientiarum: quamobrem Logica non eſt propriè ſciētia. Quam ſententiam confirmat Ariſtoteles primo Ethico, cùm ait, hoc intereſſe inter Geometram, & fabrum: quòd Geometra tantùm contentus ſit cognitione rectæ lineæ: faber autem cognitionem rectæ lineæ ad vtilitatem & opus dirigat. Si igitur Geometria, quia ſola cognitione contenta eſt, ſcientia eſt; ars ve-

rò fabrorum non eſt ſcientia, quia omnem cognitionẽ ad aliquod opus refert, multo minus Logica *ſcientia erit, cùm omnia ſua præcepta conferat ad conficiẽda inſtrumenta omnium ſcientiarum. neq; demonſtrationes appellandæ erunt, quæ fiunt in* Logica, *cùm omnes ad opus aliquod referantur.* Siquidem *ſcientia, quæ vera demonſtratione comparatur, in ſola cognitione poſita cernitur: vt* Ariſto. *videtur ſignificare ſexto* Ethico, *cùm diſtinguit ſcientiam à prudentia, & arte.* Eſt *enim ſcientia cognitionis, prudentia verò actionis, & ars factionis.* Verum *igitur genus* Dialecticæ *erit ars.* Neq; *tamen nomen artis ſemper eadem ſignificatione ab* Ariſtotele *vſurpatur. nam artis nomen tria ſignificat.* Primùm *artes factionis, qua ſignificatione diffinitur ars ſexto* Ethico, *recta ratio earũ rerum, quæ à nobis fiunt.* Ea *autem fieri à nobis dicuntur, quæ præter actionem aliquod opus oſtendant: vt* Architectura *domum facit.* Secundò *ars ſumitur ab* Ariſtotele *pro artibus actionis, & factionis: vt cùm ait ſecunda ſectione primi* Priorum *vtilem eſſe methodum inueniẽdi medij, non ſolùm ad philoſophiam, verùm etiam ad diſciplinas, & artes.* Tertiò *vſurpatur pro quauis methodo.* Prima *ſignificatione videtur* Dialectica *ars eſſe: nam cùm ſint quinq; habitus animi intelligentis,* Dialectica *autẽ non ſit ſapientia, neq; intelligentia, neq; ſcientia, nec prudentia, relinquitur vt ſit ars.* Præterea *cùm ars ſit recta ratio earum rerũ, quæ à nobis fiunt,* Dialectica *autem ſit recta ratio faciẽdi ſyllogiſmos, & diffinitiones, & reliqua artiũ*

inſtrumenta, quæ poſt actionem in artibus cernuntur, efficitur profectò vt Dialectica ſit ars. Dialectica tamen hac ſignificatione ars eſſe non poteſt, propterea quòd factio propria eſt eius, qui lacertis & neruis corporis vtitur, & aliquod opus quod oculis cernatur poſt ſe ipſam relinquit: ad Dialecticam verò exercendam non eſt opus lacertis & neruis corporis, neq; eius factio talis eſt, vt aliquod opus relinquat ſemper, quod oculis ſubijciatur. Nā cùm rationis tota ſit eius actiones intra rationem conſumi poſſunt: vt qui ſecū taciti diſputant. Prætérea omnis factio eſt certi generis rerum: actiones autem Dialecticæ communes ſunt rerum omnium: quare Dialectica non eſt ars factionis. Ad primum autem argumentum quod affertur cōtra hanc ſententiam, reſpondere poſſumus Logicam, etſi non ſit propriè ſcientia, quia eius demonſtrationes ad opus referuntur, ſcientiam tamen vocari, proptérea quòd demoſtratione vtitur. Secundum argumentum cognita ſignificatione factionis diſſoluitur. Siquidem factio propriè vocatur, quæ ſemper relinquit aliquod opus externum: at dialectica plerunq; muta eſt, & ſecum ſola meditatur. Quam rationem vocat Ariſtoteles λόγον ἴσω, id eſt, rationem internam. Neq; verò Dialectica eſt actionis: nam, vt ait Ariſtoteles. 8. cap. primi Topici, quæſtiones aliæ ſunt cōtemplationis, aliæ actionis, aliæ neutrius generis, quales ſunt Logicæ: quare neq; ſecunda ſignificatio artis conuenit Dialecticæ. Tertia igitur ſignificatione Dialectica eſt ars: quod eſt verum illius genus. nam genus earum

rerum, quæ carent corpore, ſumitur à cauſa efficienti: ars autem ſeu methodus procreauit Dialecticam.

Artem voco rationem, viam, methodum.] Methodus vox Græca eſt, quæ Latinè dicitur à Cicerone ratio, & via, aut ars, aut doctrina: vt initio Partitionũ cùm vocat methodum rhetoricam doctrinam dicendi. Ars autem ſic diffinitur à Stoicis: Ars eſt coaceruatio ex multis præceptis ad aliquẽ finem vtilem vitæ ſpectantibus. quam diffinitionem plebei philoſophi approbant, ac in ea multis modis peccant. Primò quòd diffinitionem Stoicam pro Peripatetica venditant. Secundò quòd diffinitionem Ariſtotelis ignorant, in cuius verba iurarunt. Tertiò quòd vſurpant coaceruationem pro conſenſione: nam cùm Græcè legatur σύσημα, quæ vox conſenſionẽ ſignificat, quaſi omnia præcepta artis inter ſe conſentire debeant, ipſi coaceruationem conuerterunt. Quartò quòd præceptum pro perceptione poſuerunt, ignorata voce Stoica. A Stoicis enim vocatur perceptio, vera cuiuſq; rei opinio: quæ Græcè dicitur νόημα, aut κατάληψις, id eſt, perceptio, aut cõprehenſio. à qua multũ differt præceptũ. Siquidem præceptum & poteſt eſſe verum, & falſum: perceptio autem à Stoicis non dicitur niſi vera fuerit. Quintò in eo peccant quòd rem diffinitam & genus diffinitionis ſumunt ex diuerſis categorijs contra præceptum Ariſtotelis. 6. Topi. Siquidem ars eſt qualitas, coaceruatio autem eſt actio. Vltimò peccant in eo vehementer, quòd non expreſſerũt quid ars ſit, ſed qualia debeant eſſe præcepta artis; quod etſi arti

conuenit,eius tamen vim & naturam non explicat,ſed qualitatem.Debent autem præcepta artium eſſe conſentiẽtia,vera,& vtilia:vt ex hac diffinitione colligitur.Etenim ex nomine conſenſionis colligimus præcepta artium conſentire debere,tam cum initijs, et prioribus præceptis,quàm cum fine & poſterioribus.ex nomine autem perceptionum intelligimus præcepta vera eſſe debere,et ex vltima parte diffinitionis,vtilia eſſe oportere. Quare ſi quæ præcepta artium huiuſmodi non fuerint,meritò ex arte detrahentur. De quibus vtile eſſet viros doctos iudicare, niſi libertatem philoſophandi multitudo maleuolorum oppreßiſſet. Sed hæc aliâs:nunc veram diffinitionem artis ex Ariſtotele colligamus methodo Peripatetica. Ariſto. quidem ſecundo Phyſico ad explicandam diffinitionẽ naturæ,principio diſtinguit res naturales à non naturalibus.item.2.de animo diffiniturus animum,res animatas ab inanimis ſeparat. Nam cùm diffinitio rem quanq; à cæteris diſtinguat,fit vt cognita dißimilitudine rei,quæ diffinitur, & reliquarũ, quid res ſit quadam ex parte intelligatur.Sic nos diſtinguamus primũ res eas,quæ arte explicantur,ab ijs,quæ non explicantur arte.Res quidem vniuerſæ propriæ ſunt artis:ſingulæ verò res experientiæ, vt docet Ariſtoteles primo Metaphyſico, quare ars erit cognitio rerum vniuerſarum. Quoniam autem ex rebus vniuerſis quædã generaliores ſunt, aliæ ſpecialiores,ſequendus eſt is ordo,quem Ariſto. initio phyſicæ auſcultationis indicauit,& primo de partibus animalium,vt à generalio

ribus

ribus ad ſpecialiora progrediamur, ne ordine rerum perturbato, eadē ſæpe repetere cogamur. Finis autem propoſitus methodo eſt & arti, vt res omnes explicet breuiter & perſpicuè. Quamobrem verè diffinietur ars de ſententia Ariſtotelis, diſpoſitio à generalioribus præceptis ad ſpecialiora deſcendens, per quā vnaquæq; res facilius percipi, doceriq; poßit. Porrò artium tria genera afferuntur ab Ariſtotele. 6. Metaphyſico artes cognitionis, actionis, & factionis: quæ diuiſio repetitur à Quintiliano libro ſecundo. Artes cognitionis appellantur, quarum præcepta ſola cognitione contenta ſunt: vt Arithmetica, Geometria. Nam etſi in Geometria quædam præcepta dicantur problemata, quæ actionem continent, vt data recta linea triangulum æquilaterum conſtituere, tamen omnis hæc actio ad cognitionem refertur: ad intelligendas nimirùm proprietates figurarum, & corporum. Artes actionis ſunt, quæ poſt actionē nullū opus relinquūt, vt ars ſaltandi. nam poſt ſaltationem nihil relinquit, quod oculis cernatur: quæ proprio nomine πρᾶξις ab Ariſtotele vocatur, differtq; à factione, quòd factio aliquod opus poſt ſe relinquat, vt ſuprà explicauimus. Quā diſsimilitudinem expreßit Ariſtoteles multis in locis: vt primo Ethico, cùm ſcribit, finium alios eſſe actiones tantùm, alios præter actionem habere opus: & ſexto Ethico, cū diſtinguit agere & facere: & nono Metaphyſico, cùm ait facultatum alias eſſe quarum finis eſt vſus, vt facultatis videndi aſpectus: alias, quæ præter finem opus aliquod relinquunt, vt

Ars

Architectura domum. His tribus generibus artium addidit Galenus quartum poſſeßionis: quo res ipſas non facimus, ſed conamur parare & poßidere. qualis eſt ars venatorum, & piſcatorum, qui cùm piſces & feras non faciãt, magno tamẽ ſtudio comparare conãtur. Dialectica primi generis artium eſt: quanquam Ariſtoteles negat eſſe artem cognitionis. 8. cap. primi Topici, cùm ſcribit quæſtiones alias eſſe contemplationis, alias actionis, alias neutrius generis. Quo loco exiſtit quæſtio, ſit'ne Logica pars philoſophiæ, an inſtrumentum? Ad quam quæſtionem explicandam Latini vtuntur hac diſtinctione. Dialectica docens eſt ſciẽtia, & pars philoſophiæ: Dialectica verò vtẽs, inſtrumentum. Si Dialectica docens eſt, vt illi explicant, quæ tradit præcepta, non eſt ſcientia: vt teſtatur Ariſtoteles primo Oratorio, eo loco quem ſuprà citauimus. ſit'ne autem vera diſtinctio, an falſa inquirendum eſt. Aut Dialectica docens & vtens eſt idem habitus, aut diuerſus: ſi eſt idem habitus, quia Dialectica docens eſt, quæ tradit præcepta, & vtens, quæ adhibetur ad aliquid probabiliter probandum, in ſingulis artibus multa ſequentur abſurda. Primùm præcepta Dialectica probabunt quæſtiones ſingularum artium: vt ſit'ne mundus æternus diffinitione ſyllogiſmi? quod tamen fieri poſſe negat Ariſtoteles. 2. Poſteriorum, cùm ait: In ratiocinando non eſſe adhibendam diffinitionem ratiocinationis. Præterea probationes Logicæ nihil demonſtrant probabiliter, ſed neceſſariò: demonſtrant autem ſolùm ſit'ne definitio

bene

benè tradita, an malè, conueniat'ne demonſtratio cum præceptis Logicis; quæ probationes ſunt neceſſariæ, vel Latinorum iudicio. Quòd ſi diuerſus eſt habitus Dialectica docens & vtens, quod Latini confiteri coguntur, in maiora abſurda incurrent. Etenim cùm affirment præcepta demonſtrationis ad Logicũ pertinere, vſum verò proprium eſſe philoſophorũ idem de tota arte fateri coguntur, cum eiuſdem artis inſtitutio ſit, quæ in Poſterioribus & reliquis libris Logicæ traditur. Cùm autem diuerſus habitus ſit, Dialectica docens erit, quæ cõtinet ſola præcepta: vt omnis ſyllogiſmus conſtat propoſitione, aſſumptione, et cõplexione, vtens verò, quæ continet exempla ſingularum artium propria, quale eſt illud exemplum philoſophiæ naturalis: quod per ſe mouetur, eſt immortale: animus per ſe mouetur: ergo animus eſt immortalis. Docentem appellant Græci interpretes auulſam à rebus, vtentem verò coniunctam cum rebus: quòd exempla coniuncta ſint cum rebus & materia cuiuſq; artis. Latini igitur in hoc peccant vehementer, quòd Dialecticam docentem faciunt partem philoſophiæ, vtentem verò inſtrumentum. Nam ſi omnis philoſophia cum rebus & materia coniuncta eſt, Dialectica autẽ docens à rebus & materia auulſa, certè non erit pars philoſophiæ, ſed inſtrumentum. Quod hac ſimilitudine Græcorum interpretum facilius intelligetur. Quemadmodum ſextarius, quo metimur vinum, quia poteſt cohærere per ſe abſq; vino, non eſt pars vini, ſed inſtrumentum metiendi: ita Dialecticum præceptum

tum

tum, quia poteſt doceri abſq; exemplis philoſophicis, non erit pars philoſophiæ, ſed inſtrumentum. Et *quemadmodum ſextarius vini qui ponderatur, pars eſt vini, non inſtrumentum: ſic exemplum philoſophicum, quod dirigitur præceptis* Dialecticis, *pars eſt philoſophiæ, non inſtrumentum: niſi velint* Latini *diffinitiones & demonſtrationes philoſophiæ inſtrumẽta eſſe, quia explicant quæſtiones philoſophicas: vt ſyllogiſmus à me ſuprà explicatus, quod per ſe mouetur, eſt immortale: animus per ſe mouetur: ergo animus eſt immortalis: inſtrumẽtum eſt quo explicat philoſophus hanc quæſtionem coniunctã, num ſit animus immortalis?* Atq; *hæc certè ſignificatio inſtrumenti legitima eſt: nam cùm inſtrumenta quæſita ſint à ſingulis artificibus ad materiãm tractandam, materia autem ſubiecta* Dialectico *ſit omnis quæſtio, ſiue ſit cognitionis, vt ſit'ne mũdus æternus: ſiue actionis, vt ſit'ne voluptas expetenda: ſiue* Logica, *vt ſit'ne diuiſio inſtrumentum dialecticæ, hæ autem quæſtiones explicantur non præceptis dialecticis, ſed exemplis & ſyllogiſmis ſpecialibus, efficitur profectò vt non præceptum dialecticæ, ſed ſyllogiſmus & exemplum ipſum inſtrumentum ſit quod idem iudicandum eſt de diffinitione.* Nam *ad explicandam hanc quæſtionem philoſophiæ naturalis, quid eſt homo? non afferuntur præcepta diffiniendi, ſed hæc diffinitio animal particeps rationis.* Quare *præcepta diffiniendi non ſunt inſtrumenta, ſed ſingulæ diffinitiones.* Quod *ſi de diffinitione dubitetur, res ad* Dialecticos *referenda eſt.* Re-

quirat

quirat aliquis, ſi dialectica præcepta non ſunt partes philoſophiæ, neq; inſtrumenta, quid igitur erunt? Reſpondeo Dialecticam eſſe regulam inſtrumentorum cuiuſq; artis, qua inſtructi conficimus demonſtrationes & diffinitiones: quæ propria ſunt cuiuſq; artis inſtrumenta. Quam ſententiam declarare videtur inſcriptio Logicæ Ariſtoteleæ ab Ariſtotele, aut quod probabilius eſt, ab aliquo Ariſtoteleo facta ὄργανον ὀργάνων ϗ χεὶρ, *id eſt, inſtrumentum inſtrumentorũ & manus. Quaſi dicat, quemadmodum manus eſt inſtrumentum, quo conficiuntur omnia inſtrumenta opificũ, vt malleus, & dolabra, ſic Logica eſt inſtrumentum, quo conficimus propria cuiuſq; artis inſtrumenta: quæ ſunt diffinitiones, & demonſtrationes, ac vno verbo, quemadmodum manus nec eſt pars, neq; inſtrumentum earum rerum, quæ fiunt ab opifice, vt lecticæ, ſed inſtrumentum inſtrumentorum, ſic Logica non eſt pars, neq; inſtrumentum philoſophiæ, ſed regula inſtrumentorum. Sed vt quæſtio primo loco poſita melius intelligatur, afferenda eſt hoc loco altera artium partitio. Artium aliæ neceſſariæ, aliæ non neceſſariæ. Neceſſarias eas voco, ſine quibus oratio & diſputatio eſſe non poteſt: quales ſunt omnes artes, cùm de ijs diſputatur. Non neceſſarias appello, quæ voluptatis ſolius & ornatus cauſa in oratione adhibẽtur: qualis eſt Rhetorica, ſi ei ſola elocutio concedatur, quæ propria eſt illius pars. Ad componendam autem orationem quatuor ſunt genera artium neceſſaria. Primũ rerum, quod materiam ſuppeditat, de qua diſputetur:*

quo

quo genere continentur philoſophia, & omnes artes cùm de ijs diſſeritur. Secundum genus eſt earum artiũ, quæ verba ſuppeditant: quæ linguæ cuiuſq; propria ſunt. Neq; verò exiſtimãdum eſt linguam non differre à Grammatica, cùm alia vitia notentur linguæ, alia Grammaticæ: vt linguæ barbaram eſſe, Grammaticæ verò non obſeruatam eſſe veram rationem etymologiæ, & ſyntaxeως. Tertiũ genus eſt earum artiũ, quæ docent tractationem rerum, de quibus inſtituta eſt diſputatio: cuius generis eſt noſtra dialectica, quæ docet præcepta inuentionis, & diſpoſitionis, quibus omnis quæſtio explicatur. Quartum genus eſt earum artium, quæ exponunt tractationem verborum: cuiuſmodi eſt Grammatica. Tertij itaq; generis Dialectica eſt. Atq; hæc de genere artis Dialecticæ. Quare vera eſt diffinitio Dialecticæ. Dialectica eſt ars diſſerẽdi, id eſt, tractandæ cuiuſuis rei ratione. Nam idem vtrũque valet. Ex vero autem genere, & vera differentia componitur: reliquæ verò diffinitiones, quæ aliquid habent commune cum finibus falſis, ſatis confutatæ ſunt reprehenſis finibus, quales illæ ſunt Dialectica, eſt ars diſſerẽdi probabiliter de quauis re propoſita, & Dialectica eſt ars diſcernendi verum à falſo. Illæ etiam, quæ vulgò afferri ſolent: Dialectica eſt ars inueniendi, & iudicandi: aut Dialectica eſt ars diffiniendi, diuidendi, & argumentandi, non ſunt diffinitiones, ſed diuiſiones, neq; admodum veræ ſunt. Quam ſententiam poſtea declarabimus, cùm ventum fuerit ad diſputationem de inſtrumentis, & diuiſione Diale

ſticæ. Atq; hæc de diffinitione Logicæ.

Et quoniã coniuncta eſt quæſtio officij, atq; finis.] *Methodus reſolutionis, quam in conſtituenda arte ſequimur, hoc poſtulat, vt expoſito fine de officijs diſſeramus. Officium autem eſt opus extremũ, quod quiſq; artifex præſtare debet, ad finem ſibi propoſitum conſequendum. Ex qua diffinitione tria conſectaria colliguntur. Primum omne officium proprium eſt cuiuſq; artis. Id autem propriũ cuiuſq; artis eſſe dicitur, quod ad finem conſequendũ valet, aut certè ad melius, & celerius conſequendum. Ex hoc conſectario efficitur, vt tradere rationem diffiniendi non ſit officium Logici: quia commune eſt cum Metaphyſico, ſi vera eſt ſententia Alexandri. 7. Topico. Secundum conſectarium: officium vltimum eſt, ſed ante finem. Quare docere rationem argumentandi non eſt officium Logici, cùm referatur ad diſcernendum verum à falſo. Tertium: omne officium eſt poſitum in exercitatione: quare præcepta artis non ſunt officia, cùm ſint poſita in cognitione. His ita conſtitutis, Ariſt. primo Topico officium facit Dialectici, nihil prætermittere eorum, quæ valent ad diſſerendum probabiliter. quod officium obſcurum eſt, cùm exprimatur negatione, neq; declaret, quæ ſint præſtanda à Dialectico. Præterea officium hoc affertur ab Ariſtotele non tanquam officiũ Logici, id eſt, generalis artificis, ſed ſolius Dialectici, quem in Topicis informandum ſuſcepit. Dices, quæ præſtanda ſunt à Dialectico perſecutus eſt Ariſto. 8. Topico. Perſequitur eo quidem lib. Ariſtoteles, quæ*

præ

præſtanda ſunt à ſolo artifice probabilium, qui omnē ſuam facultatem exercet in interrogando, & reſpondendo. Cicero in Oratore ad Brutum, quæ ſint officia Dialectici, declarat his verbis: Niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ docet rem vniuerſam tribuere in partes, latentem explicare diffiniendo, obſcura explanare interpretando, ambigua primùm videre, deinde diſtinguere, poſtremò habere regulam, qua vera & falſa iudicarentur, & quæ quibus propoſitis eſſent, quæq; non eſſent conſequentia. In hac enumeratione officiorum peccat primùm Cicero, quòd generalia prætermittit officia, ſub quibus iſta continentur. Nam diffinire, & diuidere comprehendūtur ſub confectione noui operis, vt poſt intelligetur. Prætermiſit etiā reliqua ſpecialia officia, quæ diffinitioni & diuiſioni ex altera parte reſpondent: qualia ſunt argumentari, tractare locum communem, explicare τεχνολογίαν autorum, & alia innumera. Reliqua officia, quæ à Cicerone numerantur, continentur ſub iudicio operis confecti: qualia ſunt, diſtinguere ambigua, obſcura explanare, falſa refutare, & inconſequentia tollere. In quibus etiam prætermiſit Cicero vnum officium ſeparandi aliena à proprijs: neq; mirum: erat enim profeſſione eloquentiæ Aſianus, & digreſſionum ſtudioſiſſimus ſectator, in quibus hoc vitium alieni ſpectatur. Dialectici recentiores putant tria eſſe officia Logici concedere, negare, & diſtinguere: quorum ſententia fallax eſt. Primùm enim non eſt omnis vis Logicæ poſita in concertatione, cuius propria ſunt illa tria officia:

cùm poſsit præclarè fungi ſuo munere, ſi ſecũ ipſe aliquid meditetur. Præterea qui reſpondet aut concedẽdo, aut negando, aut diſtinguendo, is iudicat de argumento alterius. Quare iudicare de confecto opere cõmune eſt officiũ his tribus, quod officium prætermiſſum eſt, ad quod referuntur reliqua, quæ ſumus ſuprà perſecuti. Deinde qui diffinit, qui diuidit, qui argumẽtatur, qui explicat locum communem, is præſtat munus Dialectici, cùm neq; concedat, neq; neget, neque diſtingat. Iam verò ſi hæc tria officia reſpondentis ſunt, cùm par quoq; ratio ſit interrogantis, oportebat quoq; docere officia interrogantis, quemadmodum facit Ariſtoteles. 8. Topico. Quid? quòd neque omnia officia reſpondentis perſequuntur, quæ Ariſtote. 8. Topico complexus eſt. Confutatis alienis ſententijs, reliquum eſt vt noſtram pronuntiemus, hinc ſumpto initio. Quia omne officium poſitum eſt in exercitatione, quot ſunt exercitationes Logicæ, totidem erũt officia Logici. Exercitationum autẽ Logicæ duo ſunt genera: vnum conficere nouum opus, alterum de confecto opere iudicare: ſub quibus omnia officia Dialectici continentur. Hæc duo officia declarat Ariſtot. 1. Priorum. Primùm diſputans de conficiendis ſyllogiſmis, ſecundùm tertia ſectione primi Priorum diſputãs de iudicio confecti ſyllogiſmi. Item Galenus hæc duo officia tribuit Logicæ in libello de optimo genere docẽdi his verbis: quoniã ex naturæ iudicio artes omnes parãt ſibi inſtrumenta iudicandi ſecũdum artem, per quæ alia quidem ipſi ſibi componunt, alia rurſus ab

alijs compoſita iudicant. Et ego docebo te in vniuerſum inſtrumenta, & iudicia, tum ea per quæ tibi parabis veros ſermones, tum ea per quæ iudicabis ab alijs dictos: ſic enim habebis totũ. Priori officio ſubiecta ſunt omnia opera rationis: qualia ſunt laudare, vituperare, ſuadere, diſſuadere, & reliqua quæ falsò ſibi rhetores aſſumpſerunt: & quæ propria dialecticorum eſſe ab omnibus conceduntur, diſputare in contrarias partes, locos communes explicare, rationem & viam, id eſt, methodum adhibere in rebus explicãdis, docere rationem explicandæ τεχνολογίας *cuiuſq; autoris, & alia ſexcenta, quæ à multis vulgò afferuntur magis ex opinione & iudicio vulgi nota, quàm ex obſeruatione propria: quia pauci admodum hæc exercuerunt, de quibus diſputabimus nos copiosè in libro de varijs generibus exercitationum* Dialecticarum. *Poſteriori officio quinq; ſubiecta ſunt: quæ colliguntur hac methodo. Qui iudicat, ſeparat vitia à virtutibus, ergo quot ſunt vitia rationis, tot erunt partes iudicandi: vitia autem rationis quinq; ſunt: alienum, obſcurum, ambiguum, falſum, & inconſequens.* Nam *cùm omnis* Dialectica *verſetur in argumentis, argumentatione, & methodo, hæc tantùm vitia in his cõmitti poſſunt.* Nam *primò argumẽtum, quia inuentum eſt ad quæſtionem explicandam, niſi intelligatur, non poteſt quæſtio percipi: non intelligitur autem, aut cũ planè non intelligitur, aut cùm aliter atq; accipiendũ eſt. Illud vitium eſt obſcuri, hoc ambigui. Obſcurum enim argumẽtum eſt, quod non intelligitur: vt ſi quis*

 imperet

imperet ægroto ſumendam eſſe herbigradam, domiportam, terrigenam, ſanguinecaſſam, id eſt, cochleam. Ambiguum *quod intelligitur quidem, ſed aliter atq; par eſt, vt ſi quis ita argumentetur:* Dialectica *eſt ars probabilium:* Analytica *autem eſt pars* Dialecticæ: *propoſitio eſt ambigua, ac proinde diſtinguẽda. ſiquidem* Dialectica *tertia ſignificatione eſt ars probabilium, non quarta.* Ex *his duobus officijs efficitur, vt in omni diſputatione dialectica primùm ambiguitas vocis diſtinguatur, deinde, quid ea res ſit, diffinitione explicetur.* Et *quoniam argumentum, quæſitum eſt non ſolùm ad explicandam quæſtionem, verùm etiam ad probandam, non ſatis eſt illud intelligi, ſed ad probandum accommodatum eſſe oportet.* Ad *probandum autem non eſt accommodatum, ſi ſit falſum, & inconſequens, vt docet* Galenus, 2. *de decretis* Hippocr. & Plat. *quare erunt hæc duo quoq; vitia: vnum argumẽti, falſum eſſe, alterum argumentationis, inconſequentem eſſe.* Exemplum *falſi tale eſt, ad quem omnia artis præcepta referuntur, is eſt finis: ad demonſtrationem autem referuntur omnia præcepta artis* Logicæ: *ergo eſt finis illius.* Aſſumptio *eſt falſa, vt ex ſuperiori diſputatione cõſtat: hoc autem vitium appellatur peccatum materiæ.* Alterum *vitium eſt inconſequentis, cuius tale eſt exemplum, homo eſt, ergo* Socrates *ſedet.* Cumq; *nulla quæſtio explicari, nec probari poßit rebus alienis, exiſtit vltimum vitium alieni: vt ſi quis probet in philoſophia naturali terræ ſtatum firmißimum eſſe, quoniam habet formam cubi. nam argumentum*

tum Stereometricum alienũ eſt à quæſtione naturali Ariſto.præcepit de his officijs: vt de ſeparando propria ab alienis nono cap.primi Poſteriorum, cùm docet non omnem interrogationem Geometricam eſſe, neq; omnem reſponſionem, neq; omnem diſputationẽ, neq; omnem confutationem. Cumq; explicat quæſtionem nõ Geometricã eſſe, quæ alterius artis eſt, vt Muſicæ. Hoc autem præceptũ multis exemplis confirmauit, vt cùm ait. 1. Phyſico diſputationem Parmenidis & Meliſsi non eſſe propriam philoſophiæ naturalis, ſed Metaphyſicæ: & 3. de cœlo diſputationẽ Pythagoræ & Platonis non eſſe phyſicam, ſed mathematicam. De vitio obſcuri diſſeruit Ariſtoteles. 2. Prioris Analyſeωs. 8. Top. & in Elenchis diſputans præſertim de petitione principij, & 6. Topico diſputans de obſcura diffinitione. hòc autem vitium notauit in Heraclito. De diſtinctione ambigui egit Ariſtoteles copioſè. 1. Topico, & in Elenchis: hoc autem officium exercuit multis in locis, vt. 1. phyſico cùm diſputans contra Parmenidem & Meliſſum, diſtinguit id quod eſt. De vitio falſi tractat Ariſtoteles. 2. Prioris Analyſeωs, cùm explicat quo modo ex falſis verum ſequatur, & cùm docet quæ ratio falſa ſit, octauo etiam Topico cùm exponit argumentationẽ falſam, & in Elenchis diſputans de vitio non cauſæ, vt cauſæ. quod vitiũ plerunq; obſeruauit in reprehendendis veteribus philoſophis, cùm ait illorum rationes peccare in materia. Vitium inconſequentis expoſuit Ariſtoteles in Prioribus, docens quæ argumentationes ſunt ἀσυλλόγισοι,

id eſt, inutiles. & in Elenchis explicãs hoc ipſum vitium inconſequentis. hoc vitium multis exemplis illuſtrauit reprehendens philoſophos, quòd illorum argumentationes in forma peccarent. Quamobrem quinq; ſunt vitia rationis: alienum, obſcurum, ambiguum, falſum, & inconſequens. quæ hoc ordine collocantur, vt generaliora præcedant, & ſpecialiora ſequantur: vt vitia alieni & obſcuri, quia cõmunia ſunt argumentis, argumentationi, & methodo præcedunt cætera: vitium autem ambigui quia conuenit argumento, & argumentationi, tertium eſt: at vitium falſi quarto loco traditur, & inconſequentis vltimo loco, quia argumentum prius eſt argumẽtatione ordine naturæ & doctrinæ. Atq; hæc de officijs Dialecticæ.

Cumq; officia ſine præſidijs inſtrumentorum præſtari non poßint.] *Inſtrumenta quæſita ſunt vt per ea actiones omnes exercerentur: vt manus inſtrumentum eſt dandi & accipiendi: ſic inſtrumentum Dialectici eſt id per quod exercet ſua officia, aut, vno verbo, per quod explicat quæſtiones. Quam inſtrumenti notionem veram eſſe præter communem omnium hominum conſenſum vel Peripatetici confirmant, cum ex varijs generibus quæſtionum colligunt tria genera inſtrumentorum: vt poſteà dicemus. Diffinietur itaq; hoc modo inſtrumentum Dialectici: cauſa, per quam Dialectica docet explicare quamuis quæſtionẽ. Omne autem inſtrumentum duplex eſt: vnum generale, alterum ſpeciale. Generale eſt, per quod exercẽtur omnia officia: vt calor naturalis eſt inſtrumentum commune*

ad

ad omnes actiones animalis exercendas, vt Plato, & Ariſtoteles, & reliqui philoſophi ſenſerunt. Inſtrumentum ſpeciale eſt, quod vni tantum actioni conficiendæ deſtinatur: vt oculus inſtrumentum proprium eſt videndi, aut, vt verius loquar, neruus opticus. His ita conſtitutis, Ariſtoteles. 1. Topico cap. 9. quatuor facit inſtrumenta Dialectici, quibus inſtructus magnā ſibi comparet copiam ſyllogiſmorū probabilium: ſunt autem hæc: propoſitio, diſtinctio ambigui, differentia & ſimilitudo. Quæ non ſunt inſtrumenta generalia totius Dialecticæ, ſed ſolius partis Topicæ: quā ſolam Ariſtote. Dialecticam nominat. neq; cùm ſint ſpecialia partis Topicæ, verè tradita ſunt, nam cùm in diuidendo vitiū maximum ſit totum in parte numerare, inepta certè erit hæc diuiſio, cū vel confeſſione eiuſdem Ariſtotelis ſub propoſitione reliqua tria comprehendātur. Iam verè diſtinctio ambigui exercitationis potius Dialecticæ eſt, qua docemur vitia à virtutibus ſeparare, quàm artis & præceptorū, quibus ſolæ virtutes explicantur. Præterea quid eſt cur potius differentia & ſimilitudo inſtrumēta Dialectici ſint, quàm reliqui loci inuentionis Dialecticæ? cùm ex omnibus argumenta ducantur. Rodolphus orationem vocat inſtrumentum Dialectici: quæ certè non eſt inſtrumentum, cùm ſit communis cum Grammatica, & Rhetorica. Quid? quòd dialecticus ſuo munere præclarè fungetur ſola animi cognitione. Inuenire ſiquidem & collocare argumenta rationis opera ſunt, non orationis, Peripatetici recentiores tria faciunt inſtrumenta

Logicæ: Diffinitionem, diuiſionem, & argumentationem. Cuius ſententiæ occaſio ex eo nata fuiſſe videtur, quòd in tradenda quauis arte frequens fiat mētio diffinitionis, diuiſionis, & argumētationis. Confirmāt autem ſuam ſententiam argumēto à diuiſione rei ſubiectæ, circa quam verſatur Dialectica: *hoc modo.* Omnis quæſtio aut eſt ſimplex, aut coniuncta: ſimplex eſt, qua quæritur tantùm de vna voce: vt ſit'ne homo? Coniuncta, qua quæritur de duabus vocibus, conueniat'ne vna alteri: vt ſit'ne homo animal? Quæſtio autem ſimplex aut obſcura eſt per ſe, aut propter ambiguitatem vocis. ſi per ſe, explicatur diffinitione: vt cū obſcurum ſit quid ſit homo, explicatur hac diffinitione, animal compos rationis. ſi obſcura eſt propter ambiguitatem, explicatur diſtinctione: vt cùm diſputatur de cane, diſtinguendum eſt nomen illius in terreſtrem, marinum, cœleſtem, & morbum, quem hoc nomine Galenus appellat. Quæſtio autem coniuncta explicatur argumentatione: vt ſit'ne homo ſubſtantia? quia omne animal eſt ſubſtantia. quare tria tantùm ſunt inſtrumenta: diffinitio, diuiſio, & argumentatio. Occaſio huius argumēti ex proprio loco diſputationis deſumpta eſt. nihil enim magis proprium inſtrumēti eſt, quàm quæſtio, ad quam explicandam quæſitum eſt. Sumptiones tamen pleræ'que aſſumuntur falſæ. quarū prima eſt: Omnis quæſtio ſimplex explicatur diffinitione ſola, ſi fuerit per ſe obſcura. omnis enim quæſtio ſimplex explicari poteſt omnibus locis dialecticis: vt cùm diſputamus de homine, docemus quæ cauſæ homi

nis

nis ſint, quæ effecta, quæ ſubiecta, quæ adiuncta, quæ diſſentanea, quæ comparationes, quæ nomina, diuiſiones, diffinitiones, & teſtimonia. Quod ſi hanc quæſtionem ſimplicem non nomines, quæ tamen quæſtio verè ſimplex eſt, ſed quæſtiones an ſit, & quid ſit, quas vocat Ariſtoteles ſimplices. 2. Poſterio. Analyſeωs, falſa item erit ſententia. nam quæſtio an res ſit explicari poteſt demonſtratione, & ſyllogiſmo Dialectico: neq; ſolùm ex diffinitionis loco, verùm etiam ex omnibus locis inuentionis dialecticæ: vt à fine & cauſis efficientibus probari poteſt hominem eſſe, quia eſt animal à Deo procreatum propter beatitudinem. à forma & materia, quia habet animum participem rationis, & corpus. ab effectis, quia loquitur. à ſubiectis, quia eſt in tempore & loco. ab adiunctis, quia in eo inſunt virtutes, & vitia. à contradicentibus, vt ſi homo non eſt, non vtitur ratione: hoc autem abſurdum eſt: ergo homo eſt. à comparatione, ſi belua eſt, homo eſt. à nomine, quia ab humo dicitur. à diffinitione, quia eſt animal rationis compos. à diuiſione, quia conſtat corpore & animo. Quare falſa eſt prima ſumptio. Secunda ſumptio vera quidem eſt, ſed falsò colligit, quæ talis eſt: quæſtio obſcura propter ambiguitatem explicatur diſtinctione nominis ambigui: hæc vera ſumptio quidem eſt, ſed quod ſequitur non cohæret, nempe diuiſionem inſtrumentum eſſe Dialecticæ. argumentantur enim ab vna parte ad totum, quaſi ita dicant, ſi diſtinctio nominis, quæ diuiſio eſt, eſt inſtrumentum, omnis diuiſio inſtrumentum erit. In eo etiam

peccant, quòd diſtinctionem nominis diuiſionem faciunt, cùm id incertum ſit, de quo nos poſteà diſputabimus. Tertia ſumptio eſt: *quæſtio coniuncta explicatur argumentatione.* Q*uæ ſi de ſola argumentatione intelligatur, falſa quidem eſt. nam explicatur etiam methodo.* In *argumẽtando autem vária methodus eſt: vna vt à communioribus ad ſpecialiores argumentationes progrediamur, quæ nota eſt, et vulgaris: altera, quam docet Galenus ſecundo de decretis* Hippocratis *&* Platonis, *vt vtamur primùm demoſtrationibus, deinde ſyllogiſmis* Dialecticis, *tum oratorijs, & ad extremum captioſis.* Tertia *in demonſtrationibus collocandis, primùm vti demonſtratione quæ ex communibus notionibus fit, deinde demonſtratione, quæ fit ex rebus antea demonſtratis: quem ordinem ſecutus eſt Euclides parens methodi demonſtrandi.* Et *in oratorijs argumentis collocandis methodus eſt, de qua multa diſputant rhetores.* Q*uam ob rem quæſtio coniuncta non ſola argumentatione explicatur, ſed etiã methodo.* Ex *quo perſpicuum fit. falsò colligi tria inſtrumenta à* Peripateticis *ex diuiſione quæſtionis: præſertim cùm ex ea diuiſione duo tantùm inſtrumenta colligántur, nempe diffinitio, & argumentatio.* Nam *cùm quatuor ſint genera quæſtionum, vt docet* Ariſtoteles, *an ſit, quid ſit, ſit'ne hoc illud, & cur hoc illud ſit, cumq; quatuor problemata topica ad quæſtionem an hoc illud ſit referantur, quæſtio quid eſt ſola diffinitione explicatur, vt demonſtrat* Ariſtoteles. 2. Poſterioris *Analyſeωs, reliquæ omnes argumentatione tractantur:*

ſtantur: quæ ſi neceſſaria eſt, demonſtratio vocatur. quare ſi diuiſio quæſtionum ſequenda eſt, hæc duo tātùm ſunt inſtrumenta. Quam ſententiam Ariſtoteles confirmat extremo capite. 1. Metaphyſici his verbis: Omnis diſciplina, aut fit per demonſtrationem, aut per diffinitiones. diuiſioni verò nullus cōceditur locus ab Ariſtotele ad quæſtiones tractandas. quod confirmat 29. cap. primi Prioris Analyſews, & 2. Poſterioris Analyſews diſputās contra Platonem, cuius argumenta verane, an falſa ſint in noſtris commentarijs explicabimus. Ariſtoteles certè nullum reliquit locum diuiſioni, niſi ad diffinitiones rerū inueſtigādas, vt docet capite. 14. ſecundi Poſteriorum, aut ad demonſtrādum, vt explicat. 16. cap. 2. Poſteriorum. Ex quo loco duo errores commiſi videntur à Peripateticis in hac diſputatione. Primus, quòd illi faciunt diuiſionem inſtrumentum cauſa diſtinctionis, Ariſtoteles verò cauſa diffinitionis, & demonſtrationis. ſecūdus quòd inſtrumenta generalia & ſpecialia confundunt: cum in eadem diuiſione, aut omnia generalia, aut ſpecialia inſtrumenta eſſe oporteret. atq; diffinitio inſtrumentum generale eſt de ſententia illorum, aut certè comparata cum diuiſione. diuiſio verò ſpeciale eſt inſtrumentum diffinitionis, & demonſtrationis. Quare nō ſunt tria inſtrumenta Dialecticæ. Poſſent etiā Ariſtotelici ſuam ſententiam confirmare duobus locis: vno Ariſtotelis in præfatione de animo, altero Porphyrij. Locus. 1. de animo ſic habet: Cùm autem perſpicuum fuerit ſit'ne demonſtratio, aut diuiſio, aut alia methodus,

dus, et quæ ſequũtur. Quo loco aliam methodum diſſinitionem explicant interpretes. Ariſtoteles eo loco non diſputat de inſtrumentis totius Dialecticæ, ſed ad explicandam quæſtionem quid eſt, de qua re diſputãs 2. Poſteriorum demonſtrat non poſſe explicari quæſtionem quid eſt demonſtratione, neq; diuiſione, neq; inductione, neq; diffinitione diffinitionis, neq; diffinitione contrarij, quare per aliam methodum intelligit reliqua præter demonſtrationem, & diuiſionem. Locus Porphyrij legitur in præfatione cùm ait quinque voces vtiles eſſe ad diffiniendum, diuidendum, et demonſtrandum. Qui locus parum vrget, cùm Porphyrius Platonis ſit ſtudioſiſſimus, qui methodum diuidẽdi auulſam à reliquis docuit in Philebo, Sophiſta, & Ciuili: quam Ariſtoteles multis argumentis labefactauit. Quamobrem fieri nulla planè ratiòne poteſt, vt tria ſint Dialecticæ inſtrumenta. Refutatis alienis ſententijs, noſtram pronuntiemus. Inſtrumentum Dialecticæ diffinitum eſt à nobis, cauſa per quam Dialecticus ſuo fungitur munere, idque poſuimus aut generale, aut ſpeciale eſſe. Generale quidem quod ad omnia officia, ſpeciale, quod ad ſingula præſtanda valeret. quæ igitur generalia ſint inſtrumenta Dialecticæ nũc quæramus. nam ſpecialia, ſi quæ fuerint, cuiuſq; officia, in reprehenſionibus fallacibus Ariſtotelis explicandis perſequemur. Demonſtratum à nobis ſuprà eſt ſex eſſe officia dialecticorum: ea autem omnia præſtantur duabus tantùm rebus, inuentione nimirum & diſpoſitione: quare hæc duo tantùm erunt inſtrumen-

ta

ta generalia inuentio & diſpoſitio. Quod autẽ omnia officia his duabus rebus præſtentur, exemplis intelligetur. Primùm conficimus nouum opus, vt laudẽ paupertatis argumento à fine ſic collocato. qua re conſequimur felicitatem, ea eſt laudanda: paupertate autem conſequimur felicitatem: ergo paupertas eſt laudãda. Secundò ſeparamus aliena à proprijs: vt inuentionem & diſpoſitionem à rhetorica argumẽto ab adiunctis, ita collocato. quæ partes propriæ ſunt Dialecticæ, *nõ conueniunt* Rhetoricæ: *inuentio autem & diſpoſitio partes propriæ* Dialecticæ *ſunt: ergo non conueniunt* Rhetoricæ. Tertiò *explicamus obſcura: vt diffinitionem dialelecticæ inuento argumento ab etymologia, & ita collocato.* διαλέγεσθαι *ſignificat rem quamuis ratione explicare:* Dialectica *autem dicitur* ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι: *ergo* Dialectica *eſt ars diſſerendi, id eſt explicandi res quaſuis ratione. Quartò diſtinguimus ambigua: vt ſolem demonſtramus non eſſe calidũ, quanquã calidus à* Peripateticis *vocetur, inuento argumento ab effectis, & ita collocato. quod calidum dicitur ab effectu id propriè calidum non eſt: ſol autem nominatur calidus ab effectu: quare non eſt propriè calidus. Quintò refutamus falſa: vt demonſtrationem finẽ eſſe* Logicæ, *inuento argumento à diffinitione, & ita collocato. finis eſt id extremum ad quod omnia præcepta artis referuntur: ad demonſtrationem autem non referũtur omnia præcepa* Logicæ: *ergo demonſtratio non eſt finis* Logicæ. Vltimò *refellimus inconſequẽtia, inuẽto argumẽto à pari, & ita collocato. ſi nõ valet hoc*

argu-

argumentũ, Deus eſt: ergo leo eſt, neq; illud valebit deus eſt: ergo æquus eſt. Primũ autẽ non valet, ergo neq; extremũ. Quare duo ſunt inſtrumẽta generalia totius logicæ, inuentio & diſpoſitio, etſi non ſemper vtroq; vtendũ eſt. nam poſſumus cõficere locũ cõmunem ex ſola inuentione, & explicare obſcura, & ambigua diſtinguere: vt ſi quis, exempli cauſa, virtutis explicet cauſas, effecta, ſubiecta, & adiuncta, & reliqua argumenta: de quo genere exercitationis diſputat Ariſtoteles. 29. cap. primi Prioris Analyſeωs, cùm ait ex vnoquoq; rerum genere eligẽdas eſſe propoſitiones: vt de bono, aut de ſcientia.

Quæ etiam partes ſunt.] Fieri quidem poteſt vt vna & eadem res appelletur nomine partis & inſtrumenti, diuerſa tamen comparatione: vt manus comparata cum corpore pars eſt corporis, inſtrumentum tamen dandi & accipiendi. Quo conſilio factum eſt, vt hoc loco de partibus dialecticæ diſputaremus. Partes dialecticæ, iudicio Ariſtotelis. 8. Topico, ſunt tres: inuentio, diſpoſitio, elocutio. quæ non afferũtur ab Ariſtotele tanquam partes ipſius Logicæ, ſed ſolius Topicæ. elocutio autem non eſt pars totius Logicæ, neque Topicæ: nam poteſt Dialecticus præclarè fungi ſuo munere ſine elocutione: vt Logica Ariſtotelis in qua nulla ſunt ornamenta elocutionis. Præterea ea pars propria eſt cuiuſq; artis, qua primùm ſublata, tollitur ſubiectum artis: ſublata autem elocutione, non tollitur vſus rationis, quod ſubiectum eſt totius artis, nec diſputatio probabilis, quod ſubiectũ eſt partis Topicæ,

cæ. Interpretes Græci tres faciunt partes logicæ: vnã στοιχειώδη, *quæ continet elementa huius artis, nempe quinque voces, categorias, & librum de enuntiatione. alteram Topicam, quæ continet Topica, & Elenchos. tertiam Analyticam, quæ complectitur Priora, & Poſteriora. Prima quidem pars, quæ elementa tradit, ad alias duas referenda eſt. nam liber* τῶν ἑρμηνείας *traditur, vt doceamur conficere enũtiationes, ex quibus ſyllogiſmi conſtant: & vt poßimus iudicare quæ enuntiationes veræ, & quæ falſæ ſint, ex repugnantia,* ἰσοδυναμία, *& conſecutione enuntiationum: iudicium autem veritatis finis eſt partis Analyticæ. Quãobrem liber* τῶν ἑρμηνείας *non eſt pars diuerſa à parte Analytica. Categoriæ autem non ſunt partes logicæ. nam categoriarum vſus duobus tantùm locis legitur in Logiça 7. cap. 1. Topici, & 14 ſecundi Poſteriorum: quorum vterq; docet tantùm materiam ſuppeditari ex categorijs: Logica autem non ſuppeditat materiam ad diſputandum; ergo non ſunt partes Logicæ. ſiquidẽ 1. Topico docet Ariſtoteles categorias præbere materiam ad conficienda problemata Topica. In 2. autem Poſteriorum innuit categorias vtiles eſſe ad ſuppeditandum primum genus cuiuſq; rei diffiniẽdæ: quem vſum idem Ariſtoteles exercet inquirens diffinitionem animi. quare categoriæ nón ſunt partes Logicæ. Quæ ſententia copioſè à nobis expoſita eſt in commentarijs categoriarum. Alij interpretes Ariſto. faciunt quatuor partes Logicæ: vnam diffiniendi: alteram diuidendi, tertiam reſoluendi, quartã demonſtrã-*

di. In quo peccant vehementer: nam quod propriũ eſt Poſterioris Analyſeωs, tribuunt toti arti. Primo nanq; Poſteriorum docetur methodus demonſtrandi, ſecundo methodus diffiniendi, reſolutio autem, quæ ſeruit demonſtrationi, docetur. 9. cap. primi Poſteriorum. at reſolutio, & diuiſio, quæ ſeruiunt diffinitioni, explicantur. 14. cap. ſecundi Poſteriorum: vt in illis locis diligenter eſt à nobis explicatum. Quamobrem hæc diuiſio inepta eſt, tum quia non conuenit toti arti, tũ etiam quia partes diuiſionis nõ ſunt pares. nam reſolutio & diuiſio non ſunt methodi propter ſe ipſas quæſitæ, ſed propter demonſtrationem & diffinitionem. Alij duas faciunt partes ipſius Logicæ: Analyticam, & Topicam, iudicio Ariſtotelis: ita vt Analytica neceſſariorũ tãtũ ſit, Dialectica verò probabiliũ. Quæ diuiſio, etſi ſentẽtiæ Ariſt. videtur cõuenire, inepta tamẽ eſt: quia ſumitur ex materia. nã res per formã diuidẽdæ ſunt, nõ per materiã. His ſententijs cõfutatis, vera ſentẽtia pronũtiãda eſt: quæ apertè ex ſuperiori diſputatione colligitur. Nã cùm inſtrumenta duo ſint partes autẽ et inſtrumẽta ſint eadẽ, partes certè duæ erũt. Prætereà ſi Dialecticæ ſubiecta eſt ratio, rationis autẽ duo ſunt effecta inuenire & diſponere, certè duæ erunt partes Dialecticæ inuentio & diſpoſitio. Aſſumptionem cõfirmat cõmunis vſus ſentiendi. nam vel agricola interrogatus de fertilitate anni ſequentis, primùm ſecum cogitat cauſas fertilitatis, deinde ordine reſpondet hoc modo: rari ſoles, crebri imbres hoc anno fuerunt: nulla igitur expectanda fertilitas.

Hanc diuiſionẽ videtur expreßiſſe Ariſtoteles.8.To*pico*.1.*cap* . *cùm tribuit* Dialectico *interroganti hæc tria inuenire, diſponere, & eloqui. quæ etſi toti arti eo loco non tribuuntur, tamen ad totam artem transferenda ſunt: præſertim duo priora.* Eſt *enim ſua demonſtratori inuentio, quã explicat* Ariſ.*à*.2.*ca.primi* Po*ſteriorum vſq; ad*. 11. *eſt & propria diſpoſitio, quã docet*. 11. *cap. primi* Poſteriorum. Pſeudographus *etiam, qui repugnat* Demonſtratori, *habet inuentionem & diſpoſitionem, quas explicat* Ariſto. 12.*cap*. &. 13. *primi* Poſterio. Item Sophiſta, *quem artificẽ facit* Ariſtot. *contrarium* Dialectico, *habet ſuam inuentionem & diſpoſitionem: quæ docentur ab* Ariſto.*in reprehenſionibus fallacibus*. Quatuor *igitur inuentiones & diſpoſitiones diuerſæ ab* Ariſtotele *afferuntur*: Demonſtratoris, Pſeudographi, Dialectici, & Sophiſtæ: *quæ ad generalem inuentionẽ & diſpoſitionem reuocandæ ſunt*. Nam *communes ſunt loci inuentionis omnium, differunt tamen vſu: quia demonſtrator vtitur ſolùm* Diffinitione, *cauſis, & effectis, & interdum cùm hæc deſunt, rebus adiunctis, aut alijs locis*. Dialecticus *omnibus locis promiſcuè vtitur, dum probabiliter de quæſtione poſita diſputet*. Pſeudographus *iiſdem locis vtitur, atq; demonſtrator, ſed falsò acceptis*. Sophiſta *quoq; iiſdem atq;* Dialecticus *vtitur, ſed falſis, aut ambiguis, aut alio vitio deprauatis*. Diſpoſitio *etiam communis omnium eſt: præterquam quòd* Sophiſta *illa abutitur aliquando, cum affert rationes, quæ peccant in forma: ex hac*

diſputatione perſpicuum eſt vnam tantum eſſe debe- re generalem artem inueniendi, & diſponendi. Nam *quemadmodum non eſt alia ars elocutionis* Philoſo- *phorum, alia* Rhetorum, *alia* Poëtarum, *cum ea va- riè vtantur, ſic neq; Logicam inuentionem & diſpo- ſitionem in quatuor partes diuidi oportebit, quòd quatuor artifices diuerſi ijs vtantur. Generalem igi- tur inuentionem & diſpoſitionem partes primas* Lo- *gicæ eſſe conſtituamus: quæ propriæ* Dialecticorum *ſunt, non* Rhetorum. *Sublato enim vſu rationis, quem* Dialectica *inſtruit, auferuntur inuētio & diſpoſitio: ſublato verò ornatu, qui proprius eſt* Rhetorum, *non tolluntur inuentio & diſpoſitio: quare propriè par- tes ſunt* Logicæ, *non* Rhetoricæ, *ac proinde nō erunt neceſſaria tot præcepta inuentionis & diſpoſitionis* Rhetorum, *cùm generalibus præceptis* Logicæ *con- tineantur.* Dices: *orator facit fidem aut argumentis, aut affectibus: rationem faciendæ fidei quæ argumen tis fit, à* Dialectico *mutuatur, propriam tamen habet alteram, quæ fit affectibus.* Reſpondeo *affectus aut excitari argumentis, aut alia ratione. argumentis: vt* Iuno *primo* AEneidos *excandeſcit argumento à mi- nori,* Pallas *potuit exurere claſſem* Argiuûm *ob furiā vnius* Aiacis Oilei, *at ego quæ ſum regina* Diuûm, *ſo- ror, & coniunx* Iouis, *non diſijciam ponto* Troia- *nos?* Alia *ratio excitandi affectus, aut nullius artis propria eſt, vt cum ſquallentes ſenes, aut infantes nu- di, aut ſordidæ anus in forum producuntur ad flectē dos animos iudicum, aut certè non eſt* Rhetoricæ, *ſed*

Philo

Philoſophiæ naturalis: quæ cauſas docet excitandi & comprimendi animi perturbationes. Porrò autem *diſpoſitio partium orationis, quæ propria rhetorum eſſe videtur, ad* Logicam *diſpoſitionem transferenda eſt. Nam cùm quatuor ſint partes orationis, exordiũ, narratio, confirmatio, & epilogus: exordium quidem & epilogus non ſunt partes neceſſariæ, ſed acceßiones quedã & προσθήκαι vt ait* Ariſtoteles. 1. *Rhetorico: quæ ſunt quæſitæ ad commouendos animos auditorũ, neq; multum in benè moratá republica admittuntur. Vnde in* Areopago *cautum erat ne quis proœmio aut epilogo vteretur.* Narratio *autẽ & confirmatio propriæ ſunt methodi* Dialecticæ, *in qua docemur explicandam primùm rem eſſe, & diffinitione aperiendã, deinde argumentis confirmãdam.* Obijciat *aliquis:* Nemo *poteſt eloqui ſine inuentione & diſpoſitione, ergo ſunt partes propriæ* Rhetoricæ. Non *valet argumentum: nam iſto pacto nemo poteſt eloqui ſine proprietate ſermonis, ergo* Grammatica *erit pars* Rhetoricæ: *quod falſum eſt.* Hoc *argumento confuſæ ſunt & perturbatæ omnes artes.* Nam *vt quiſq; ſuam artem augeret & ornaret, reliquarum præcepta cum ſua arte coniunxit, quarum præſidio ad exequendum ſuum munus indigeret.* Hinc *celebrata literis catena illa aurea* Homerica, *quæ encyclopediam & concatenationem quandam omnium artium continet, de qua* Plato *in amatoribus,* Cicero *pro* Archia *poëta, &* Vitruuius *primo lib. ac alij pleriq; diſſeruerunt.* Quæ *artiũ coniunctio approbanda eſt ſi vſum ſpectes, ſi præcep*

ta verò conſideres, eſt improbanda. nam ſunt ſingulæ artes ſuis finibus diſtinctæ. quemadmodum ad erigendam domum opus eſt coniuncta opera fabri, architecti, & latomi, cùm artifices diuerſi ſint. Quamobrem inuentio & diſpoſitio non ſunt partes rhetoricæ. Quorſum igitur rhetores de inuentione & diſpoſitione tam multa diſſeruerunt? quia quo tempore ceperunt primùm homines orare, nondum inuenta erat dialectica, ſine qua orare non poterant, neceſſe fuit de inuentione & diſpoſitione Dialectica *in arte* Rhetorica *diſputare: quæ conſuetudo ad noſtra vſque tempora fluxit. ſed inutiliter: quum dialectica per ſe ipſam diſcatur.* Requiret *denuò aliquis, ſi inuentio & diſpoſitio propriæ ſunt dialecticæ, quæ igitur erit diſsimilitudo* Rhetoricæ *&* Dialecticæ? Ariſtoteles *ait* Rhetoricam *verſari circa eas res, quæ cadunt in conſultationem, dialecticam verò circa res omnes. Quæ ſententia ita accipienda eſt, vt rhetorica plerunq; verſetur, nõ ſemper, circa res, quæ cadunt in conſultationẽ, cùm res omnes illuſtrari poßint elocutione oratoria. Alij rhetoricæ ſubijciũt hypotheſim tantùm, dialecticæ verò theſim. Quæ ſententia falſa eſt. tam enim quæſtiones finitæ, quàm infinitæ ab vtroq; artifice tractantur.* Zeno *Stoicus diſtinxit has artes ſimilitudine manus: voluit enim* Dialecticam *ſimilem eſſe manui cõpreſſæ, quòd breuibus argumentis & contortis vtatur,* Rhetoricam *verò manui dilatatæ, quia copioſius de rebus diſputat. Quæ diſsimilitudo inepta eſt ad artes diſtin-*

guendas

guendas. nam plura, pauciora, maiora, minora non mutant naturã & formas rerum: vt ignis maior & minor eiuſdem generis eſt. Hanc *diſsimilitudinem* Zenonis Cicero *falsò tribuit* Ariſtoteli *in* Oratore *ad* Brutum, *deceptus fortaſſe voce* Græca ἀντίστροφος. *nam ait* Ariſtotelem *hanc diſsimilitudinem ſcripſiſſe initio ſuæ* Rhetoricæ. *In tota autem* Rhetorica *non legitur talis locus de comparatione harum artium præter hunc*, ἡ ῥητορικὴ ἀντίστροφός ἐστι τῇ διαλεκτικῇ, *id eſt*, Rhetorica *par eſt & æqualis* Dialecticæ. Vox *Græca* ἀντίστροφος *ambigua eſt propter contrarias ſignificationes præpoſitionis* ἀντί. *nam aut ſignificat ſimilitudinem & æqualitatem: vt pollicem nominamus* ἀντίχειρα, *quia æqualis eſt viribus toti manui: aut ſignificat aliquid contrarium: vt anticatones, id eſt, declamationes contra Catonem.* Ita Cicero ἀντίστροφον *interpretatus eſt ex altera parte reſpondentem, quaſi* Ariſtoteles *eo loco contrariam eſſe* Dialecticæ Rhetoricam *putet. quod fieri non poteſt: cùm* Ariſtoteles *hanc ſententiam confirmet ſimilitudine vtriuſque artis. nam vtraque, inquit, de rebus omnibus diſputat.* Quare *præſtabilius eſt de ſententia* Alexandri ἀντίστροφον *interpretari* ἰσόστροφον, *id eſt, circa eadem verſantem, quaſi dicas, parem & æqualem.* Vera *diſsimilitudo* Dialecticæ & Rhetoricæ *eſt, quæ ex fine ſumitur. nam* Logicæ *finis eſt vti ratione*, Rhetoricæ *verò ornare orationẽ dicẽdo.* Hunc *autẽ eſſe finẽ* Rhetoricæ *hinc intelligetur.*

Cum quinq; partes Rhetoricæ tribuantur ab oratori bus, ſola elocutio propria Rhetoricæ eſt, huius autem proprius eſt ornatus, ergo ornare finis eſt Rhetoricæ. Nam actio, quæ vltima pars affertur, non tam oratorum eſt, quàm hiſtrionum propria: & Orator ſuum nomen ſine hac tuebitur: vt Iſocrates, qui domeſticam aluit dicendi gloriam. memoria communis eſt omnium artium, ſi facultas eſt animi noſtri: quod ſi præcepta memoriæ ſignificet, ad Logicam referenda eſt, quæ diſputat de methodo præſertim diuiſionis, cuius beneficio, vt ait Galenus initio artis paruæ, res memoriæ commendantur. Inuentio autem tota & diſpoſitio Rhetorum ad Dialecticos referenda eſt. Nam quemadmodum vna ratio orthographiæ ad res quaſuis ſcribendas valet, ſic vna ratio communis eſt inueniendi & diſponendi, ſiue de virtutibus & vitijs diſputes, vt in laudando & vituperando, ſiue de vtilibus & inutilibus, in ſuadendo & diſſuadendo, ſiue de facto, vt in quæſtione coniecturæ, ſiue de nomine, vt in diffinitione, ſiue de iure et iniuſtitia, vt in quæſtione qualitatis, ſiue de rebus Dialecticis, ſiue de moralibus, ſiue de naturalibus, vno verbo, ad quaſvis res explicãdas iiſdem præſidijs inſtructa eſt Dialectica, ac multò copioſius quàm artes rhetorũ. Quæ ſententia confirmatur à nobis in libro illo de varijs generibus exercitationum Dialecticarum, propoſitis multis exemplis cuiuſq; generis oratorij. Deinde Marcus Tullius. 2. de Oratore confitetur has partes Logicæ eſſe, & initio Topicorum quo loco vtriuſq; partis

princi

principem facit Ariſtotelem. Quamobrem *mirari liceet quorundam doctorum ſententiam, qui negant harum partiũ autorem fuiſſe* Ariſtotelem: *quod falſum eſſe ex ſuperiori diſputatione intelligitur*. Sunt *igitur inuentio & diſpoſitio propriæ partes* Logicæ.

Inuentio eſt ratio argumenti inueniendi ad explicandam quæſtionem.] Exiſtit *hoc loco quæſtio ſit'ne inuentio prior diſpoſitione ordine naturæ an doctrinæ an vtroq;?* Prius *ordine naturæ bifariam dicitur: primò in rebus, quæ ſimul non cohærent, id eſt prius, quod poteſt ſine altero eſſe: vt pater ordine naturæ antecedit filium. Secundò in his quæ ſimul tempore cohærent, cauſa eſt prior effectu: vt ſol eſt prior luce.* Hoc *ordine omnes* Logici & Rhetores *fatentur inuẽtionem priorem eſſe diſpoſitione*. Nam *cùm ſimul nõ cohæreant, poteſt inuentio eſſe ſine diſpoſitione: vt in loco communi, cum thema aliquod ſimplex per locos omnes ducimus; quod genus exercitationis eſt à nobis aliâs explicatum.* Huius *exercitationis exemplũ legitur*. 1. Prioris Analyſeωs *in inuentione medij, aut ſcriptum ab* Ariſtotele, *aut quod probabilius eſt ab aliquo* Peripatetico *additum.* Ponit *enim multa antecedentia, conſequentia, & repugnantia tam voluptatis, quàm boni ſine tractatione argumentorum*. Prius *ordine doctrinæ id dicitur, ſine quo poſterius intelligi non poteſt, ipſumq; poteſt percipi ſine poſteriori, vt in methodo demonſtrandi principia prius docētur, quia demonſtrationes non poſſunt ſine ijs percipi, & in demonſtrationibus ea ſemper præcedit, per quam*

ſequens demonſtratur. Ex quo ordine efficitur veriſſima illa στοιχείωσις, id eſt, elementorum concatenatio. quia primum theorema fit elementum ſecundi, ſecundum tertij, atq; ita deinceps, dum ad vltimum veniatur. Hanc στοιχείωσιν expreßit elegantißimè Euclides ſuo opere de Geometria & Arithmetica. In methodo quoq; diffiniēdi ea prius diffiniuntur, ſine quibus poſteriora percipi non poſſunt. quem ordinem ſequitur Cicero in Partitionibus. Inuētio itaq; prior eſt diſpoſitione ordine doctrinæ, quia poteſt doceri ſine diſpoſitione, & intelligi, id eſt, ſine præceptis ſyllogiſmi & methodi. Sic Ariſt. 1. Poſteriorum inuentionem demōſtrationis docet decem capitibus prioribus, explicans demonſtrationem progredi ex veris, primis ijs quæ carent medio, prioribus, notioribus, cauſisq; concluſionis, ex ijs quæ dicūtur per ſe, ex neceſſarijs, vniuerſis, perpetuis, proprijs cuiuſq; generis, ex cauſis & ex effectis. Vndecimo verò capite explicat in qua figura & modo demonſtrationes fiant. Sic in Topicis ſeptem libris differit de inuentione, octauo de diſpoſitione. Sic in reprehenſionibus fallacibus prius docet locos captionum, deinde tractat diſpoſitionem. Sic in Rhetoricis ad Theodectem primùm tradit inuentionem, deinde diſpoſitionem, poſtremò elocutionem: quem ordinem ſequuti ſunt omnes oratores. Neque verò obijciendum illud eſt in Prioribus prius doceri diſpoſitionem, poſterius inuentionem, cùm eo libro ex profeſſo de diſpoſitione diſputet, obiter autē de inuētione. quod ſatis declarat, cū reijcit omnē ferè

diſputa

diſputationẽ de inuentione medij ad Topica: vt cũ ait extremo capite. 29. ſimpliciter quemadmodũ ſumendæ ſunt propoſitiones ferè expoſuimus, accuratè autem perſecuti ſumus in libris de Dialectica. Requires: quid ſit, quod Ariſt. 1. ca. primi Topici de ſyllogiſmo diſputet, deinceps de inuẽtione, cũ inuẽtio docẽda ſit ante diſpoſitionem. Reſpondeo id feciſſe Ariſtotelẽ, quia Topica ſcripſerat ante Priora. poſtulat enim eo capite, quod in Prioribus & Poſterioribus et in Elenchis explicaturus eſt. Quare inuentio vtroq; ordine prior eſt diſpoſitione. Quidam cenſent diſpoſitionem anteponendam eſſe inuentioni ordine doctrinæ duobus argumentis. primò faciliora ſunt prius docenda: diſpoſitio autem eſt facilior inuentione: ergo diſpoſitio eſt prius docenda. Propoſitio non eſt omnino vera, ſed cũ ſine facilioribus poſteriora non poſſunt intelligi. Quid? quòd neq; diſpoſitio facilior eſt inuẽtione, cum ſit tanta varietas ſyllogiſmorũ & tam varia ſint præcepta methodi. Secundò inutilis inuentio eſt abſq; diſpoſitione: ergo diſpoſitio eſt prius tradẽda. Non valet hoc argumentũ. nam iſto pacto inutilis eſt etymologia ſine ſyntaxi: ergo ſyntaxis eſt prius docenda: & iſto pacto commutandus eſſet ordo omniũ præceptorũ cuiuſq; artis: vt in Mathematicis cũ inutilia ſint principia abſq; demõſtrationibus, demõſtrationes eſſent elemẽtis anteponẽdæ. Quoniã autẽ inuẽtio prior eſt diſpoſitione, de inuẽtione primũ agendũ eſt. Ac nomẽ quidẽ inuentionis cõmune eſt omniũ artiũ de ſentẽtia Platonis in Menone, vt Rhetorica eſt

inuentio

inuẽtio troporũ & figurarũ, Arithmetica *numerorũ, qui lineas repræſentãt, planorũ, & ſolidorũ, & vno verbo, omnis ars inuẽtio eſt earum rerũ quas tractat. Sed logica fecit hoc nomẽ ſibi propriũ, quia maiori labore inueniũtur argumẽta ex locis, quàm reliquæ res aliũde. nam cognitis formis ſyllogiſmorũ, facile conficies ſyllogiſmos: at verò cognita inuentione, nõ ſuppetent argumẽta. quæ ſuppeditantur aut ab ingenio, aut ex longo rerũ vſu, aut ex artium cognitione. vt ſi diſputandum ſit de rebus moralibus, ſumenda materia argumentorum eſt ex philoſophia morali.* Aliquando *proferuntur exempla ex ingenio, & præceptis inuentionis.* Nam *cùm intellexero cauſam diffinitam eſſe, cuius vi aliquid fit, quia video vi ignis calorem excitari, noui ignem cauſam eſſe caloris.* Inuentio *ſolùm indicat vnde ſumenda ſint argumenta: vt ad diſputandũ de homine, quærendas eſſe cauſas, deinde effecta, tum ſubiecta, & adiuncta, & quæ ſequuntur; materiam autem non ſuppeditat. quare inuentio vacua eſt.* Ex *quo efficitur, vt falſæ ſint ſimilitudines, quibus rhetores vtuntur cùm argumenta vocãt locos, venas aurifodinas.* Nam *in his omnibus aliquid latet incluſum, in inuentione verò nihil: loci tamen nomen frequens eſt, & vix mutari poteſt.* Q*uare præſtabilior eſt ſimilitudo qua vtitur meus ciuis* Ioannes Lodoicus Viues, *vir acerrimi iudicij, cùm ait locos eſſe tanquam lemmata nartheſiorum apud pharmacopolas & vnguentarios, quibus illi admonentur, quid in quoq; inſit narthesio, aut capſula, cùm ipſa lemmata nihil contineant.* Expo

ſito

ſito nomine inuentionis, quid ea ſit aperiendum eſt. Inuentio diffinitur à M. Tullio. 1. lib. de Inuentione, excogitatio rerum verarum, aut veriſimiliũ, quæ cau ſam probabilem reddunt. Quæ diffinitio non explicat totam vim inuentionis. nam adhibetur plerunq; inuen tio ad explicandum locum communem, vt ſuprà docuimus, in quo nullius rei cauſa probabilis redditur. Inuẽtio melius ita diffinietur, eſt ratio excogitandi argumenti ad explicandam quæſtionem: non ad faciendam fidem, quia non ſolùm quæruntur argumenta ad res probandas, verùm etiam ad res explicandas ſine probatione.

Quæſtio eſt id, de quo agitur.] Ariſtoteles. 1. Topico quæſtionem Dialecticam appellat propoſitionẽ, aut problema. Inter quæ duo illud intereſſe vult, quod in propoſitione vna tantùm pars contradictionis exprimatur, vt num animal ſit genus hominis? In problemate verò vtraq;, vt num animal ſit genus hominis, an non? Quæ diſtinctio præterquam quòd inutilis eſt, à nullo ferè ſcriptore Græco obſeruatur. Porrò autem non diffinitur ab Ariſtotele eo loco omnis materia ſubiecta Logico, ſed artifici tantùm probabiliũ, quem Dialecticũ nominat. Negat enim. 8. cap. propoſitionẽ eſſe Dialecticam, quæ omnibus perſpicua ſit, aut plurimis: quia nullam habet dubitationem, qualis materia ſubiecta eſt demonſtratori. Ex quo loco Ariſtotelis perſpicuum efficitur, non omne neceſſarium probabile eſſe. etenim omne probabile eſt materia ſubiecta Dialectico, non omne autem neceſſarium Dialectico

ſubie

ſubiectū eſt: vt id quod eſt omnibus perſpicuum, aut plurimis: ergo non omne neceſſarium eſt probabile, ſed id de quo tantum dubitant inter ſe aut ſapientes, aut plebeij, aut vtriq;, ita vt vtriq; parti ex æquo, aut vni magis, quàm alteri aſſentiantur. Quare diſputatio de quæſtione, quæ affertur ab Ariſtotele primo Topico, non pertinet ad hoc inſtitutum. Quæſtio à Boëtio diffinitur propoſitio dubitabilis, & à Rodolpho cum interrogatione elata oratio. Neutra diffinitio vera eſt: quia tam res certæ, quàm incertæ ſubiectæ ſunt logico: vt demonſtratori axiomata, quæ ex communi hominum conſenſu intelligũtur. Has autem diffinitiones Quintilianus ſatis confutaſſe videtur capite quinto, libri tertij, cum diſputat non omnem materiam ſubiectam oratori dubiam eſſe, ſed aliquando certam: vt laudationes, & vituperationes: quæ rerum certarum ſunt, niſi quis rem certam dubitabilem eſſe interpretetur, quia de ea dubitari & in contrarias partes diſputari poſſit. Quæ interpretatio et ſi rebus oratorijs accommodari poteſt, Logicæ tamen toti non conuenit: vt communi loco, cum explicantur cauſæ, facta, & reliqua argumenta rei ſimplicis: vt rebus, quæ omnibus perſpicuæ, aut plurimis ſunt: quas negat Ariſtote. habere vllam dubitationem octauo capite primi Topici. Quare præſtabilius eſt definire quæſtionem id de quo agitur: vt omnis materia ſubiecta Logico tam certa, quàm incerta hac diffinitione aperiatur. Neque verò verbum agendi ſic interpretor, vt omnis quæſtio Logica

gica ad actiones, qui ſermo iuris prudentum eſt, referenda ſit. ſed vt agendi verbum idem valet, quod diſputandi, & explicandi: quaſi dicam, quæſtio eſt, id omne quod explicatur.

Id'que *ſi vna voce explicetur, vocatur quæſtio ſimplex*] Ariſtot. *primo capite ſecundi libri* Poſteriorum *quatuor facit genera quæſtionum, an ſit, quid ſit, conueniat'ne vnum alteri, & cur conueniat.* Quæ *diuiſio vtilis eſt inſtituto* Ariſtotelis, *vt explicet ſolam quæſtionem quid eſt diffinitione tractari, cæteras demonſtratione.* In Topicis *quæſtionem bifariam diuidit: primò in quatuor problemata* Dialectica, *nempe in problema diffinitionis, vt ſit ne animal particeps rationis diffinitio hominis, an non? & generis: vt, ſit'ne animal genus hominis, an non? & proprij: vt, ſit'ne aptum ad riſum propriū hominis, an non? & accidentis: vt, accidat'ne homini color, an non? Secundo diuidit quæſtionem capite octauo primi* Topici *in tria genera: vnum cognitionis: vt, ſit'ne mundus æternus? alterū actionis: vt, ſit'ne voluptas expetenda? tertium* Logicū: *vt, ſit ne enuntiatio genus affirmationis & negationis?* Cicero *& reliqui* Oratores *duo faciūt quæſtionū genera: vnū finitū, alterū infinitū.* Finitū *id eſſe dicunt, quod conſtat circunſtantijs perſonæ, rei, loci, aut temporis: vt, ſit'ne ducēda vxor* Socrati Athenis? *id'que vocatur* ὑπόθεσις, *à* Cicerone *controuerſia & cauſa.* Infinitum *diffiniunt, quod caret circunſtantijs: vt, ſit ne ducenda vxor* Philoſopho? *idq; nominatur* θέσις, *à*

Cice-

Cicerone propoſitum, aut conſultatio: quia cũ quæſtio ſpecialis controuerſa eſt, per hanc generalem de illa conſultamus. Multæ aliæ diuiſiones quæſtionum à Cicerone & alijs oratoribus afferuntur, ſed omnes inutiliter, quemadmodum & ſuperiores diuiſiones, cum omnia genera quæſtionum iiſdem præceptis inuentionis, diſpoſitionis & elocutionis explicari poſſint: vt eſt a nobis demonſtratum multis exemplis in libello de varijs generibus exercitationum Dialecticarum. Quod ita eſſe hoc argumento confirmari poteſt. Materia diuidenda eſt, cum diuerſa afferuntur inſtrumenta ad illam explicãdam. at verò cùm eadem ſunt, non eſt materia diuidenda: vt Arithmeticus non diuidit res, quæ numerari poſſunt, niſi quæ poſtulant diuerſam rationem addendi, & deducendi, vt Geometra non partitur materiam ſibi ſubiectam, cùm in omni genere rerum eadem metiendi ratio valeat. neq; Grammaticus diuidit res, cum in omnibus eandem rationem etymologiæ & ſyntaxews ſequatur: ſic neque Dialectico, neq; Rhetori diuidenda erat quæſtio, niſi quæ diuerſam rationem tractandi poſtularet. qualis eſt diuiſio, quæ à nobis affertur, in ſimplices quæſtiones & coniunctas: quia in ſimplicibus argumenta ducuntur ex vna tantum voce ſine comparatione alterius: vt hominis finem dicimus eſſe beatitudinem. In coniunctis verò quæſtionibus, aut ducuntur argumenta ex tota quæſtione, qualia ſunt aſſumpta, aut ſi ex vna tantùm parte ducantur, vis tamen argumenti in eo poſita eſſe cernitur, quod cum vtraq; parte quæ-

ſtioni

ſtionis conferatur: vt in hac ratiocinatione, omne animal eſt natura: omnis autem homo eſt animal: ergo omnis homo eſt natura. argumentum animal eſt: quod etſi ſumitur à re ſubiecta, quia animal genus eſt hominis, tamen animal confertur cum natura tanquam ſpecies illi ſubiecta.

Ex *quæſtione eruuntur argumēta*] De *inuentione multi variè ſcripſerunt, neq; omnes in numerandis locis inter ſe conſenſerunt. Nam primus Ariſt. in methodo inueniendi medij, quàm tradit primo Prioris Analyſeωs tria facit genera argumentorum: antecedentia, conſequentia, & repugnantia. Quæ etſi verè dicuntur de omni argumento cōparato cum partibus quæſtionis, tamen inueniendis argumentis inutilia ſunt: quia ſunt admodum generalia, neq; per partes & ſpecies explicantur.* In Topicis *verò primo libro Ariſtoteles negat inueniri poſſe generalem rationem locorum, aut ſi poßit inueniri, moleſtam futuram eſſe ſine ratione tamen: cùm vel eiuſdem teſtimonio laudādi loci ſint, qui ſunt omnium diſputationum cōmunes & generales: vt ipſe Ariſto. commendat vehementer comparationes maiorum, minorum, parium, quia ſunt communes omnium diſputationum.* Sed *interim infinita genera locorum tradit in* Topicis *ſine ratione et ordine: vt. 1. libro ad eligendas propoſitiones octo locos, & explicandæ ambiguitati nominum accōmodat decem & nouem locos: libro ſecundo tractando problemati accidētis tribuit. 37. locos: libro verò. 3. ad explicandum problema generale rei magis expe-*

tendæ affert. 59. locos: ad omne autem problema comparationis ſeptem, & ad problemata ſpecialium comparationum. 9. libro quarto explicat. 73. locos ad tractandum problema generis. libr. quinto quatuordecim affert locos ad diſputandũ de problemate proprij ſimpliciter, aut quodammodo, & . 26. ad differendum de problemate proprij ſimpliciter: libro. 6. docet. 87. locos diffinitionis: libro. 7. quindecim ad differendũ de eodem, & . 5. ad confirmandã diffinitionem: qui omnes ſi in ſummam redigantur, ſunt tercenti quinquaginta nouem, vt nulla planè ratione memoria comprehendi poſſe videantur. In *qua locorum enumeratione multa inſunt vitia: vt tropi poſiti pro locis, qualis eſt metaphora: vt ſophiſmata pro locis, qualis eſt ambiguitas nominis: vt quæ planè aliena ſunt à locis poſita pro locis, qualia ſunt idea: locus ab otioſo: vt obſeruationes multæ poſitæ pro locis, qualis eſt videre quæ vulgus ita appellet, aut quæ contrà: & in cauſa tenuiori digredi: vt formæ ſyllogiſmorum hypotheticorum. 2.* Topico *pro locis poſitæ. de quibus omnibus iudicandum eſt à nobis in ſcholijs noſtris, quæ leguntur in margine* Topicorum Ariſtotelis, *& indicati loci ad quos omnes* Ariſtotelici *reuocantur.* Primo *autẽ rhetorico ad* Theodectem *ponit* Ariſtoteles *viginti octo genera locorum breuius, & vtilius præcipiens de inuentione, quàm in* Topicis *: in quibus tamen ſi quid peccatum eſt, ex aliorum confutatione, & comparata noſtra inuentione intelligetur.* M. T. *Cicero locos omnes* Ariſt. *cõtulit in ſexdecim, in quibus explicãdis*

non

non tam rationem inuentionis, quàm methodi ſecutus fuiſſe videtur. Nã cùm in methodo doceamur rẽ quãq; primùm per ſeipſam conſiderare, tũ ea videre, quæ rẽ ſequãtur, aut illi repugnent, hunc ordinem ſecutus eſt Cicero. *Priores nanq; tres locos facit diffinitionẽ, diuiſionem, & notationem, quibus, quæ vis & natura cuiuſq; rei ſit, intelligitur: reliquos vocat affectos ad rem, de qua agitur, præter teſtimonia, quæ extrinſecus aſſumuntur. Affectos autem vocat locos, qui ſpectantur non in re ipſa per ſe conſiderata, ſed relata ad ea, quæ ſibi conueniunt, aut repugnant: qua ſignificatione ſolet* Cicero *affecta ad rẽ aliquã nominare, quæ à philoſophis relata dicũtur.* Ex locis *affectis alios facit* Cic. *puros, alios hypotheticos. hypothetici nõ ſunt loci, ſed formæ argumẽtandi: quæ cur numerentur ab* Ariſt. & Cicerone *in locis inuentionis à nobis explicabitur, cùm de ſyllogiſmis hypotheticis diſſeremus.* Nouem *facit locos puros: puros autem voco eos, quorum argumenta ſine conditione tractantur.* In quibus *neſcio quo conſilio genus & formã numerauerit: cùm ad vim & naturam rei explicandam pertineãt, cumq; diffinitionis & diuiſionis partes ſint. nam partes & totum quemadmodum eadem ſcientia explicãdæ ſunt, ſic & eodem loco argumentorũ comprehendẽda erãt.* Nam *ſi qua vis eſt argumenti à genere aut à ſpecie, ea omnis ad diuiſionem referenda eſt: vt in hac ratiocinatione, omne animal ſentit: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo ſentit, quæ ducitur ex genere, vis argumẽti in eo poſita eſt, quod quicquid cõuenit generi,*

idem conueniat formis, in quas diuiditur, neceſſe ſit, & in hac altera quæ à ſpecie ducitur, ſi homo eſt, animal eſt, valet argumentũ, quia omnis ſpecies, eſt pars ſubiecta generi: vt ſi cui rei talis pars conueniat, neceſſe ſit eidem genus conuenire. Prætermiſit etiam Cicero in locis puris locum à rebus ſubiectis: q̃ui neceſſario explicandus erat. nam ex argumentis, quæ ad alia referuntur, quædam appellantur eodem nomine, alia diuerſis. eodem: vt comparata. diuerſis: vt, cauſæ & effecta. Quæ eodem nomine appellantur, vnum locum efficiunt: vt comparata: quæ diuerſis, duos locos faciunt. vt apud eundem Ciceronem totum, & partes genus; & forma: efficiens, et effectum: antecedentia, & conſequentia. Quamobrem cùm adiuncta referantur ad res ſubiectas, diuerſisq́; nominibus appellẽtur, conſtituendus erat locus à rebus ſubiectis, qui ex altera parte reſpõderet loco ab adiunctis: præſertim cùm in Ariſtotele, ex quo ſua Topica deſumpſit Cicero, hic locus legatur: qualis eſt viceſimus & quartus libri ſecundi, in quo docet Ariſtoteles confirmare, aut refutare quæſtionem accidentis ex re ſubiecta: hoc modo. Si in eadem re ſubiecta duo contraria accidentia non poßint ineſſe, neutrum erit accidens illius: vt ſi in cupiditate dixerit quiſpiam ignorationẽ ineſſe, quia ſcientia in eadem re ſubiecta non verſatur, falſum pronũtiabit. Nonus item locus libri tertij, & vndecimus à re ſubiecta ſumuntur, & quinquageſimus quintus, & ſexageſimus primus libri quarti. Item decimus ſextus, & vigeſimus tertius libri quinti, et trigeſimus

geſimus quartus, & quinquageſimus quartus libri ſexti. quintus etiam, et decimus tertius ſeptimi. Quãobrem cum his omnibus locis Ariſtotelis, & exemplis eorum admoneri potuerit Cicero; cumq; diuerſa nomina relatorum diuerſis locis diſtinxerit, reprehẽdendus cum ratione Cicero videtur, qui locum à rebus ſubiectis prætermiſerit. In oratore ad Quintum fratrem & in Partitionibus recenſet tantùm nomina locorum. Quintilianus lib. quinto inſtitutionum explicat inuentionem, ita tamen, vt locos oratorios cum Dialecticis confundat. Nam locorum duo prima genera facit, vnum artificiale, alterũ inartificiale: quæ diuiſio accepta ex primo oratorio Ariſtotelis meruit conſenſum omnium Rhetorum, & Dialecticorũ. Deinde artificiales locos diuidit in ſigna, argumenta, & exempla: quæ ſola diuiſio apud illum certa eſt. nam multas alias colligit artificialium probationum diuiſiones capite. 8. libri quinti, incertus, vt credo, quam ſequatur. quales ſunt: probationes aut eſſe in rebus, aut in perſonis: aut ex antecedentibus, aut ex conſequentibus, aut ex pugnantibus conſtare: aut ex præterito, aut ex coniuncto, aut ex ſequenti tempore peti: & aut ex re maiori, aut ex pari, aut ex minori: & in quæſtione verſari finita, aut infinita: & argumenta aut eſſe neceſſaria, aut credibilia, aut non repugnantia: & probationum quadruplicem eſſe rationẽ: vt vel poſito antecedente, conſequens tollatur, vel poſito antecedente, ponatur conſequens, vel ſublato antecedente, conſequens ponatur, vel ſublato antece-

dente, conſequens tollatur. Quarum diuiſionum nulla certũ aliquid indicat, quod ſequamur ad inueniendũ. Nam in his omnibus eadem inuentionis ratio valet: vt in rebus, & perſonis. Quod autem ſigna & exempla ab argumentis ſeparat ſine ratione facit. nã ſigna ſub adiunctorum loco continẽtur, quem ille conſequentiũ locũ nominat. exempla verò, vt idem docet, aut ducũtur ex cõparatione, aut ex cõtrarijs, aut ex autoritate: qui loci argumentorũ ſunt, quare non erant exempla ab argumentis ſeparãda. Argumentorũ, quæ ipſe hoc nomine propriè appellat, affert viginti quatuor genera: in quibus magna eſt perturbatio. ſunt enim quædã, quæ non ſunt propria argumenta, ſed ſpargũtur reliquis locis: qualia ſunt initium, incrementũ, et ſumma cuiuſq; rei. alia ſunt quæ inter ſe non erant diſtinguẽda: vt argumẽta perſonarũ, loci, & tẽporis, et modi, & proprij, quæ omnia cõtinentur ſub conſequẽtibus, vt ille vocat, id eſt, ſub adiunctis. ſic etiã locus à facultatibus, & ab efficientibus ſub loco cauſarũ cõprehenduntur. Præter hos autem omnes locos addit locum vnũ à fictione cõmunem omnium argumentorum: quem neſcio an ipſe finxerit, quanquã ex Græcis ſe illud accepiſſe teſtatur. Quare Quintiliano in inuentione parũ, aut nihil tribuendũ eſt: præſertim cùm ſuã negligentiã confiteatur initio capitis duodecimi libri quinti cum ait. Hæc ferè de probatione, vel ab alijs tradita vel vſu percepta, in hoc tempus ſciebã. nec mihi fiducia eſt, vt ea ſola eſſe contendam, quinimo hortor ad quærendum, & inuenire poſſe fateor.

Themiſtius

Themiſtius multa in inuẽtione miſcet, plura Boëtius ex Themiſtio & Cicerone: quæ perſequi infinitum eſſet: præſertim cũ aliorũ ſententijs confutatis, horũ ſentẽtiæ facilè refutari poßint. Rodolphus, *vir memoria patrum noſtrorũ peritißimus, inuentionem accuratius explicauit, quàm veteres omnes, initio ſumpto ex cõparatione argumenti cũ partibus quæſtionis. cõparat autẽ res ipſas inter ſe, vt cohærent in rerũ natura. Sed dũ facit viginti quatuor genera argumentorũ, ex vno loco plerũq; multos facit: vt ex vno loco adiũctorũ, facit ſex locos, proprij, adiacẽtiũ, loci, tẽporis, cõnexorũ & cõtingẽtiũ: & ex vno loco diuiſionis, facit itẽ quatuor, generis, ſpeciei, totius, & partiũ: et ex vno loco nois, facit duo cõiugata, & nomẽ rei: & ex vno loco effectorũ, facit duo actus, effecta: & ex vno loco cõparationũ, cõparata, et ſimilia: & ex vno loco dißẽtaneorũ, oppoſita, & differẽtia:* Adhuc *incõſtantẽ et variã rationẽ inuentionis multorũ docui, reſtat vt certã et cõſtãtẽ proferã. quæ nõ ex quatuor generibus tãtũ problematũ paratur, vt inuẽtio* Ariſt. *neq; ex methodo, vt inuẽtio* Cice. *neq; ex confuſione* Dialecticæ & Rhetoricæ, *vt inuẽtio* Quint. *neq; ex ſoliditate & eminẽtia rerũ, vt inuẽtio* Rodolphi, *ſed ex q̃ſtione ſubiecta, circa quam argumẽta verſantur.* Quæ *cõſtat decẽ generibus argumẽtorũ, ea methodo collectis, q̃ in libello de cõſtitutiõe artis expreſſa eſt. Huius inuẽtionis autor ẽ* Petrus Ramus Veromãduus, *vir natus ad docẽdas omnes artes breui et vtiliter, cuius præcepta et rationẽ explicãdi autores vehemẽter*

laudo & approbo: animaduerſiones autem, & quæſtiones Brutinas, & diſquiſitiones in Quintilianum in multis ſequor. Quòd ſua inuenta non confirmarit, aliena tantùm refutaſſe contentus, non multum probo: quòd multa ex Ariſtotele accepta diſsimulet, & quòd methodum demonſtrandi vtiliſsimam ſeparatim non explicet, vehementer reprehẽdo. quòd rationem colligendi ſyllogiſmos ex autoribus, quam docet Ariſtoteles in Prioribus, naturæ totam et ingenio concedat, improbo: quòd vſum præceptorum Ariſtotelis ignoret; aut certè diſsimulet, non curantiæ, aut odio Ariſtotelis tribuendum puto. Quamobrem etſi primus in ſchola Valentina me Rami ſectatorem profeſſus ſum, non ita accipiendum eſſe illud puto, vt integrum mihi non eſſet à ſententia illius diſcedere, cùm locus & tempus poſtularent. nullius enim addictus iurabo in verba magiſtri, neq; patiar veritati, quæ vna in omni tempore & loco dominatur, hominum autoritatem præponderare. Sed hæc aliâs.

Omnia argumenta aut ſumuntur ex partibus quæſtionis.] Argumenta inſita aliter diffiniuntur ab Ariſtotele. 1. Oratorio, et ab oratoribus. Inſita nanq; diffiniunt, quæ ab oratore pariuntur, neque à litigatore deferuntur ad patronum. Quæ diffinitio falſa eſt: quia cliens non ſolùm narrat patrono, qui fuerint teſtes, ſed etiam quæ cauſa occidendi hominis, quæ loci, & temporis opportunitas: quæ in locis inſitis numerantur. Aſſumpta argumenta diffiniunt Oratores, quæ non inueniuntur ab oratore, ſed delata à cliente ab illo

illo tractantur. Quæ diffinitio falſa quoq; eſt nam teſtimonia philoſophorũ, poëtarum, & oratorum non deferet plebeius homo literarum rudiſſimus. Quare verius diffinientur inſita argumenta, quæ ſumuntur ex partibus quæſtionis: vt in hoc ſyllogiſmo, omnis inſidiator iurè occiditur: Clodius autem erat inſidiator: ergo iurè cæſus eſt, argumẽtum ſumitur à re ſubiecta: nam inſidiæ inſunt in Clodio. Aſſumpta verò dicuntur, quæ ſunt petita ex enuntiatione totius quæſtionis: vt quatuor ſunt elementa, quia Hippocrates ita ſentit. Senſiſſe ita Hippocratem eſt enuntiatio totius quæſtionis. Ariſtoteles, quem ſequuti ſunt rhetores omnes, inſita argumenta vocat τεχνικά, id eſt, artificialia, vt vertit Quintilianus: quia inueniuntur arte. aſſumpta verò ἄτεχνα, quia etſi tractantur arte, quod vtriq; generi commune eſt, non inueniuntur tamen ab oratore, ſed ad illum deferuntur: quæ ſententia ſatis ſuprà confutata eſt. Porrò autem hæc diuiſio argumentorum in inſita & aſſumpta non eſt diuiſio vera generis in formas. nam verum genus eſt cauſa formarum, & veræ ſpecies ſunt effecta generũ: quæſtio autem, ex qua argumentorum diuiſio deſumpta eſt, non eſt cauſa argumẽti, ſed res ſubiecta, circa quã argumenta verſantur. quare diuiſio hæc ducitur ex rebus ſubiectis. ex quo fit, vt negentur à Ramo adhuc inuenta eſſe vera genera argumentorum ſumma, & inter media. Porrò autem analyſis vtiliſſima eſt ad cognoſcendum certò cuiuſque generis argumentorum quodq; ſit, cognitis præſertim diffinitionibus cuiuſq;

generis: vt in hac ratiocinatione, omne laudabile eſt expetendũ, omnis autẽ virtus eſt laudabilis; ergo omnis virtus eſt expetenda, principio diſtinguendæ ſunt ſeparatim partes quæſtionis: vt virtus eſt pars ſubiecta quæſtioni, expetenda verò pars attributa: tertia vox, quæ ſupereſt, eſt argumentũ, nempe laudabile: quod ita cõparari debet cũ virtute, aut eſt inſitũ virtuti, aut eſt aſſumptũ. non aſſumptũ, quia nõ eſt teſtimoniũ: inſitũ ergo. ſi inſitũ, aut ſimplex, aut coniunctum. nõn coniunctũ: non enim eſt laudabile diffinitio virtutis, neq; diuiſio: ergo ſimplex. ſi ſimplex, aut rei, aut nominis. non nominis: quia laudabile neq; eſt etymologia, neq; coniugatũ virtutis: ergo rei. ſi rei, aut ſimpliciter tractatũ, aut cũ comparatione. non cũ cõparatione quia neq; ducitur ex cõparatione impari, nec pari, nec ſimili, neq; diſſimili: ergo ſimpliciter tractatum. ſi ſimpliciter tractatum, aut conſentaneũ, aut diſſentaneũ. non diſſentaneum: quia neque laudabile contrarium eſt virtuti, neque repugnans: ergo conſentaneũ. ſi conſentaneũ, aut vnũ ex altero efficitur, aut non. non efficitur vnum ex altero: neutrum enim eſt cauſa alterius, ergo ſunt ſubiecta & adiuncta. ſubiecta quidem virtus eſt, quam ſequitur laus adiuncta. ergo argumentum illud ſumptum erat ex rebus adiunctis virtuti. Hac exercitatione cognoſci poſſunt argumenta in omnibus autoribus cuius generis ſint, quibus cognitis facilè eſt iudicare, quanti momenti & ponderis ſint argumenta, quæ ab autoribus afferuntur. Sed tenenda primum eſt altera exercitatio

citatio colligendi nudos ſyllogiſmos ex autoribus. Vtriuſq; exercitationis præcepta & exempla multa leguntur in noſtro libello de varijs generibus exercitationum Dialecticarum. In his autem diuiſionibus argumentorum obſeruandum illud eſt diligenter, vt genus proximum in omni diuiſione ſequenti intelligamus: vt cum dicuntur argumenta alia rei, alia nominis, non diuiduntur omnia argumenta, ſed ea tantùm quæ inſita ſunt & prima. nam aliôqui ſingulæ diuiſiones omnibus generibus argumentorum conuenient.

Quamobrem decem ſunt genera argumentorum: cauſæ, facta.] Hæc genera argumentorum eo ordine collocantur, quo poſteriora ex prioribus intelliguntur, quod poſtulat ratio docendi. Neq; verò diffinitio reliquis locis anteponenda eſt, vt voluerunt Cicero & Rodolphus, aliud enim eſt rem aliquam methodo explicare, aliud tradere præcepta diffiniendi. nam præcepta diffiniendi non poſſunt intelligi ſine ijs generibus argumentorum, ex quibus diffinitiones conficiuntur: quare in præceptis inuentionis diffinitio poſtponenda eſt octo generibus argumentorum, ex quibus duci poteſt. at verò cum explicantur res aliqua methodo, diffinienda primum ea res eſt, de qua diſſeritur. Quintilianus teſtimonia reliquis generibus anteponit, cum infirmiora ſint reliquis, & de omnibus generibus argumentorum enuntiari poßint: vt ſi dicam calorem non eſſe qualitatem adiunctam ſoli, quia ita placuit

placuit Ariſtoteli, profero teſtimoniũ Ariſtotelis de rebus adiunctis. quare teſtimonia meritò à nobis in vltimum locum reiecta ſunt. Diuiſio poſtponitur locis conſentaneis: quia ex illis ducitur: & diſſentaneis atque comparationibus, quia partes diuiſionum diſſentaneæ ſunt, inter ſe comparatæ, ſi tractentur negatione, pares autem ſi affirmatè explicentur. poſtponitur etiam argumentis à nomine, quia quæſtio ponitur, ſit'ne genus vnum diuiſionis in quo ſignificationes nominis ambigui explicamus. Argumenta à nomine intelligi non poſſunt abſq; cognitione priorum locorum. nam coniugata in rebus ferè adiunctis ſpectantur: etymologia autem nominis quæ ſit explicatur aut ex cauſis, aut effectis, aut rebus ſubiectis, aut adiunctis, aut diſſentaneis, aut comparatione: vt origo Dialecticæ explicatur ex fine, nempe διαλέγεσθαι, quod eſt diſſerere. ab effectis: vt æthra ἀπὸ τοῦ αἴθειν, id eſt, ab ardendo. à rebus ſubiectis: vt logica ἀπὸ τοῦ λόγου, id eſt à ratione, circa quam verſatur. Ab adiunctis: vt philoſophia, id eſt, ſtudium ſapientiæ. à diſſentaneis: vt bellum, cùm malum ſit. ſed præſtat à beluis dici. à comparatione: vt aſtrum quoddam cœleſte vocatur Deltoton à ſimilitudine literæ Græcæ Delta. Comparata meritò ſuccedunt conſentaneis & diſſentaneis argumentis: quia cùm tractantur coniuncta explicantur cum conſentaneis, & diſſentaneis: vt comparantur inter ſe duæ cauſæ pares, aut impares, ſimiles, aut diſsimiles in efficiendo: vt, quemadmodum ſol fouet omnes naturas corporeas, ſic calor, qui ſub terra latet, conſeruat omnia ge

nera

nera rerum, quæ intra terrā naſcuntur. hæc ſimilitudo eſt, in qua comparantur duæ cauſæ conſeruantes ſolet calor internus terræ. Ita iudicandum eſt de reliquis locis. Diſſentanea tenent ſecundum locum, quia ſpectantur plerunq;, & fiunt ex conſentaneis: vt cùm pater & filius ſint cauſa, & effectum, relata efficiuntur. In conſentaneis ſubiecta & adiuncta poſteriora tractantur: quia ferè ita fit, vt ſubiectum ſit cauſa rei adiunctæ, eius præſertim, quæ ineſt: vt ignis cauſa caloris. Itaq; elegantiſsimo ordine collocata ſunt genera argumẽtorum: de quorum vi & pondere ita iudicãdum eſt, vt argumenta quæ ducuntur ex cauſis, aut ex diffinitione, quæ ex cauſis conſtat, firmiſsima omniũ ſint, proxima, quæ ducuntur ab effectis. Quod ita eſſe declarat Ariſtoteles quum in Poſterioribus demonſtrationem propter quid, & quia reliquis generibus argumentorum anteponat. Tertio loco ſuccedunt res ſubiectæ, & adiunctæ, aut diffinitiones, & diuiſiones, quæ ex ijs ducuntur. Quartus locus conceditur diſſentaneis: quanquàm hæc maiorem aliquando vim habent ad perſuadendum, quàm conſentanea: vt ad perſuadendum repugnantem, & peruicacem Sophiſtam. Quintus locus eſt comparationum, ſextus nominis, vltimus autoritatum. nam autoritas eſt infirmior reliquis argumentis. credimus enim autoritati propter rationem, ergo magis credimus rationi. Ex hac obſeruatione intelligitur propoſito quouis argumento, quanti momenti & ponderis ſit. Sed ad pondus cuiuſq; argumentationis iudicandum quæſitæ ſunt maximæ: quæ certè neceſſa-

ceſſa

ceſſariæ non ſunt, ei qui tenet exquiſitam locorum cognitionem. Quid? quòd cùm tractantur argumenta probabiliter, parum admodum, aut nihil valent. Quod ſi dicas his maximis explicari vim & pondus argumentationis, fateor illud quidem, vt in hac ratiocinatione, omne animal viuit, omnis autem homo eſt animal, ergo omnis homo viuit, vis argumenti in eo poſita eſſe cernitur, quòd quicquid conuenit generi, conuenire idem ſpeciei neceſſe eſt. ſed tamen ex ingenio, & cognitione locorum iſta facilè occurrent.

Cauſa eſt cuius vi aliquid fit.]Hæc explicatio cauſarum generalis non pertinet ad philoſophiam tantùm naturalem: quamobrem ſine ratione Ariſtoteles perſecutus eſt in Phyſicis rationem communem cauſarum, cùm propria ſit aut Metaphyſicæ, aut Logicæ, quarum proprium eſt de rebus in commune diſputare. at verò Phyſicæ proprium erat cauſas tantùm rerum naturalium perſequi. Cauſa reliquis argumentis præponitur, propter rationes ſuperius annumeratas. Hæc ita confunditur à multis cum ratione, vt diffiniatur ratio, quæ ad explicandam quæſtionem affertur: vt Ariſtote. videtur diffiniuiſſe ſecundo Phyſico. Quæ diffinitio falſa eſt, quia ad omnia genera argumentorum transfertur. ſoluuntur nanq; problemata non ſolùm ex cauſis, verùm etiam ex reliquis locis, vt conſtat ex problematis Ariſtotelis, Alexandri, Plutarchi, Senecæ, & aliorum. Iam verò cauſa eſſe dicitur, vel ſi ad quæſtionem explicandam non afferatur.

Quæ

Quare præſtabilior noſtra diffinitio cauſæ. cauſa eſt cuius vi aliquid fit, quæ ſumpta eſt ex natura rei.

Cuius quatuor ſunt genera.] De numero cauſarum magna apud viros doctos eſt diſputatio. Plato ſiquidem ſex genera cauſarum feciſſe videtur in Timæo: Finem, Formam, Exemplar, Efficientem, Inſtrumentum, & Materiam. de quibus exemplar rerum quidem naturalium non eſt cauſa, niſi ad Ideas diuinas referas. quod ſi in cauſis numeretur, forma cenſenda eſt, ad cuius ſimilitudinem dirigitur opus. Inſtrumentum etiã in cauſis efficientibus numerandum eſt. nam etſi primo non facit, facit tamen, aut iuuat ad faciendum. Poteſt tamen ex inſtrumento finis effici, ſi in continuata ſerie cauſarum efficientium inſtrumentum aliquod vltimum, comparatione præcedentium cauſarum conſtituatur. Quod ſi comparetur cum ſequentibus, tum cauſa efficiens erit: vt frigus externum conſtringit poros, pori conſtricti cohibent tranſpirationem. ſi hoc loco conſiſtas, tranſpiratio prohibita finis eſt frigoris externi, & aſtrictionis pororum: eadem comparata cum calore immoderato, cauſa efficiens erit. Quare de inſtrumentis ita iudicandum eſt, vt ſi inſtrumenta nullum habeant ordinem cum alijs cauſis efficientibus, ſed auulſa ab illis per ſe cohæreant, cauſæ efficientes ſint, vt dolabra lecticæ, ſin ordinem aliquem & continuatam cauſarum ſeriem habeant, erunt fines cauſarum præcedentium, & efficientes ſequentium. Quare inſtrumentum nõ eſt genus cauſæ diuerſum ab efficiẽte, & fine.

Ariſto

Ariſtoteles quatuor fecit genera cauſarum: finem, formam, efficientem, & materiam: quem numerum probamus, rationem tamen, qua ſuum numerum confirmat, non ſequimur. quæ talis eſt. Quia cauſa eſt ratio, quæ affertur ad quæſtionem explicandam, quot ſunt genera quæſtionum, tot erunt cauſarum. quæſtionũ autem quatuor ſunt genera: nam aut quærimus cuius gratia aliquid fiat, aut propter quam rem, aut à qua, aut ex qua efficiatur. Ex *hac argumentatione falſa* Ariſtoteles *collegerunt quidã octo eſſe genera cauſarũ: quòd quatuor aliæ quæſtiones ſint, nempe in quo res fiat, quod eſt ſubiectum, per quod fiat, quod eſt inſtrumẽtum, cùm qua re fiat, & ſine qua effici non poßit.* In *quibus numerantur locus, & tempus, quas cauſas in phyſicis* Ariſtoteles *eſſe voluit diuerſarum mutationum loci, quæ genera quæſtionum, ſi noua genera cauſarum faciunt, eodem pacto reliquæ argumentorũ formæ ad cauſas referentur: quia habẽt ſingulæ proprias quæſtiones.* Cauſarum *quatuor eſſe genera hoc argumẽto certo demõſtratur.* Id *omne cuius vi alterum fit, aut coniunctũ cũ eo cohæret, aut auulſum per ſe conſtat. ſi coniunctum cum altero cohæret, aut eſt ſubiectum, vt materia, aut id quod ſubiectum informat, vt forma. ſi per ſe cohæret, aut efficit, vt cauſa efficiens, aut incitat ad faciendum, vt finis. quare quatuor ſunt genera cauſarum.* Finis, *ſcopus, & vtilitas ad idem genus cauſæ pertinent, differunt ſola comparatione. nam finis vocatur, quia eſt extremũ actionis: ſcopus, quia eſt propoſitus agenti: vtilitas, quia finis ſuſcipitur cauſa boni.*

ſa boni. Neq; tamen omnis finis vtilitatis cauſa expetitur, ſed etiam honeſtatis cauſa, aut voluptatis. quare niſi quis omnia honeſta & iucunda appellari nomine vtilium velit, nomen vtilitatis non valebit idem planè, quod nomen finis. Subiectum in quo aliquid fit, aut non tractatur vt cauſa, aut ſi explicetur tanquàm cauſa ad efficientem, aut materiam referendum eſt: vt cùm quæritur ab Ariſtotele, cur ſol comprimat lutum, & liquèt ceram, ad materiam ſolutio problematis referenda eſt, id eſt, ad eam materiam, ex qua lutum & cera conſtant: vt ignis caloris ſubiectum eſt, & cauſa efficiens. Voluntas, quæ à multis in cauſis numeratur, non eſt omnium rerum cauſa: at quarũ cauſa eſt, efficiens eſt. Locus, & tempus, & reliquæ cauſæ, quæ vocantur ſine quibus non, cauſæ non ſunt: quia illorum vi nihil efficitur. nam etſi dicimus mutato tempore et loco rerum temperationem mutari, hoc tamen ad ſolis acceſſum & receſſum referendum eſt, qui varijs qualitatibus aëra commutat, non ad tempus & locũ, quæ nihil efficiunt.

Finis eſt cauſa, cuius gratia aliquid fit.] Nomen *finis translatum eſt ab ijs rebus, quæ termino concludũtur. Græcè dicitur* τέλος ἀπὸ τοῦ τελεῖν, *id eſt, à perficiẽdo: quia adeptione finis vnaquæq; res perficitur.* Ab *hoc loco ſic tractabis argumenta: laudandus eſt, qui diſcit literas, vt alios, & ſeipſum iuuet: vituperandus contrà, qui eaſdem diſcit, cauſa gloriæ, aut quæſtus. Sic ſuaſit Cicero in oratione pro lege Manilia ſuſcipiendum eſſe bellum Mithridaticum, propter gloriam no-*

minis Romani, *ſalutem ſociorum, vectigalia publi-ca, bona ciuium.* Sic Horatius Torquatum deterret *ab auaritia.* Quò *mihi fortuna eſt, ſi non conceditur vti?* Sic *in coniectura facti* Cicero *pro* Milone *finem* Clodio *necandi* Milonis *poſuit, ſpem conſulatus, & impunitatis, quòd eo ſublato verſaturum ſe rempubli-cam ſperaret.* Idem pro Roſcio Amerino *tollit ſpem omnem & commoda parricidij, vt ſuſpitionem tanti facinoris remoueat.* Sic *quæſtio diffinitionis ex fine explicatur. vt ea, quam ponit* Quintilianus *capit.* 10. *libri quinti, an ſacrilegus ſit, qui vt hoſtes vrbe ex-pelleret, arma templo affixa detraxit.* Altera *diffini-tio, quæ eodẽ loco affertur a* Quintiliano, *an tyran-nicida ſit, qui tyrannum, à quo deprehenſus in adul-terio fuerat, occidit, neſcio quî conſtet ex cauſis, niſi addas, vt ſuam vitam tueretur.* In *quæſtione qualitatis vt ſanctum lucrum, quod in eleemoſinis conſumitur. omnes diſputationes* Philoſophorum *hac cauſa, quæ omniũ nobiliſsima eſt, elegantiſsimè explicantur: adeo vt poſito fine, omnis quæſtio tollatur.* Ex hoc loco *præcepta artiũ inueniuntur: vt nos facimus toto hoc opere, qui ex fine* Dialecticæ *ſingula præcepta col-ligimus.* Hic *locus propria eſt forma, per quam di-ſtinguntur inter ſe artes, & habitus omnes animi.* Hoc loco, *quæ ſint propria cuiuſque artis præcepta, & quæ aliena intelligitur, & vt rem in pauca con-feram, nullum ferè diſputationis genus in artibus pro poſitum eſt, quin adhibito fine, facile explicetur.*

Forma *eſt cauſa, per quam vnaquæque res eſt.*]

Forma diffinitur à duobus effectis:quorum vnum eſt rem quamque informare, à quo proprium nomen ſibi formæ fecit:alterum diſtinguere res inter ſe: ex quo vocatur differentia. Forma multarum ferè rerũ nobis ignota eſt: vt rerũ naturalium : niſi quis formam temperationẽ cuiuſq; rei interpretetur, quod verum'ne ſit, an falſum in quæſtionibus Phyſicis diſputabimus. Aliarũ rerũ forma melius intelligitur, quã poßit exprimi: vt ædificij, vt nauis. tã enim formã appello internã et naturalem, quã externã & artificioſam. Ex hoc loco laudatur homo quod animum rationis compotem nactus fuerit. hinc laudantur ædificia, aut vituperãtur, quod propter formam diuerſam, aut diuturniora, aut pulchriora, aut contraria his dicantur. Hinc ſuademus patrifamilias viuendum eſſe potius in hac domo, quã in altera, quod tectum huius in eam formã erectum ſit, vt poßit ſe facilius tueri ab iniurijs cœli. Hinc in coniectura facti argumentamur non fuiſſe commiſſum hoc facinus ab eo, qui animum compotem rationis habuerit. Hinc explicantur omnes diffinitiones omnium artium, ſi forma rei nota ſit : vt homo diffinitur animal compos rationis. ſic res omnes artificioſæ per formam diffiniuntur. Hinc quæſtio qualitatis tractari poteſt: vt ſit'ne præſidium ciuitatis firmum, tutum quia habet formam hanc, aut alteram. Ex hoc ferè loco omnes quæſtiones ſoluuntur quæ pertinent ad artes factionum quarum opera formam aliquam habere cernuntur.

Efficiens eſt, à quo res eſt.] Cicero in Topicis

hoc ſolo nomine efficientis omnia genera cauſarum complectitur, quia conferūt aliquid ad efficiendum: vt finis alliciendo, forma in formando, materia patiendo. Sed præſtat nomen efficientis vni tantùm generi accommodare. Diffinitur efficiens ab Ariſtotele. 2. Phyſico, quæ rem primò mouet. Quæ diffinitio, ſi vera eſt, falſa erit diſsimilitudo cauſarum efficientium, quæ ab eodem. 2. Phyſico affertur, vt dicantur aliæ propinquæ, aliæ remotæ. quare melior noſtra diffinitio cauſa efficiens eſt, à qua re eſt.

Quæ trifariam diſtinguitur cōmuni methodo colligendi differētias.] Hæc methodus quæ ſit, explicabimus in argumento à diuiſione. Hac methodo, qua colliguntur differentiæ cauſarum efficientium, poſſunt colligi in commune omnium cauſarum differentiæ, contra quam fecit Ariſtot. 2. Phyſico & quinto Metaphyſico, qui certam methodum in his differentijs colligendis non eſt ſecutus: ob idq; multas ſuo inſtituto neceſſarias prætermiſit: quales illæ ſunt: cauſarum, aliæ certæ, aliæ incertæ: & cauſarum, alia præſtantior, alia deterior: quibus vtitur. 2. Phyſico diſputans de fortuna, & de operibus naturæ propter finē. Omiſit etiam alterā diſsimilitudinem cauſarū in perpetuas, & eas, quæ ſubiectæ ſunt ortui & interitui. qua diuiſione in tota ferè Philoſophia vtitur. Colliguntur ergo omnes differentiæ cauſarum in commune aut ex cauſa, aut ab effectu, aut à modo efficiendi. ex cauſa: vt cauſarum aliæ perpetuæ, aliæ ſubiectæ ortui & interitui. perpetuus finis: vt beatitudo. perpetua

petua cauſa efficiens, Deus. perpetuæ formæ, ideæ in Deo. perpetua materia prima de ſententia Ariſtotelis. Subiectæ interitui innumerabiles ſunt. Ex cauſa itē ſumuntur hæ differentiæ: aliæ generales, vt cœlum, aliæ ſpeciales, vt ſemen. aliæ præſtantiores, vt finis & forma, aliæ deteriores, vt efficiens, & materia. Ex effectis quoq; ſumuntur differentiæ cauſarum: aliæ alliciunt, vt finis, aliæ faciunt, vt efficiens, aliæ informant, vt forma, aliæ patiendo faciunt, vt materia. Ex modo efficiendi: aliæ ſunt cauſæ per ſe, vt ignis caloris, aliæ fortuitæ, vt frigus caloris eſt cauſa per ἀντιπερίστασιν. Item aliæ faciunt re ipſa & actu, aliæ patiētia, aliæ etiam proximæ, aliæ remotæ. Hac methodo colligendæ erant differentiæ omnes cauſarum, quas noſſe Philoſophum naturalem multum iuuat, & reliquos artifices, quorū ars aliqua explicatione cauſarū cōtinetur. Sed vt eo vnde digreſſi ſumus reuertamur, eadem methodus, quæ in omni genere cauſarū valet, adhibenda eſt ad colligendas differentias cauſarū efficientium, quam nos ſequimur in conſtitutione artis Dialecticæ.

Cauſa aut eſt abſoluta, aut adiuuās.] *Hæc diuiſio legitur ī Topicis Ciceronis, quæ videtur ex Chryſippo deſumpta fuiſſe. ſic enim in libro de Fato ſcribit Cicero. Cauſarū enim, inquit Chryſippus, aliæ ſunt perfectæ & principales, aliæ adiuuantes & proximæ. Abſoluta cauſa diffinitur, quæ ſola per ſe rem facit: ſolam & per ſe interpretor, cum ſine alijs cauſis efficientibus facit: vt ignis accendit non ſine reliquis ge*

neribus cauſarum: adhiberi enim poſſunt materia, forma, & finis ſed ſine alijs cauſis efficientibus. Adiuuãs eſt, quæ aut aliam iuuat, aut ab alia iuuatur, quæ aut præcipua eſt, aut comes & admiſtra. præcipua: vt rex, cui laudem rerũ omnium geſtarũ tribuimus, cũ tamen ſolus nõ fecerit. miniſtra: vt milites, & reliqui qui pro ſalute reipublicæ pugnant. Ex hac prima diuiſione cauſarũ efficientiũ cõmendat Cicero clementiã Cæſaris in oratione pro M. Marcello, & minuit laudem bellicam, quod eam cũ multis cauſis adiuuãtibus cõmunicauerit. Hinc ſuadebis diſcendas eſſe amico literas, cui ſuppetant libri, nũmi, ocium, amici, cũ quibus ſua ſtudia communicet. Hinc diſſuadebis committendum facinus alicui, quia ſolus facere non poßit. Hinc in quæſtione facti Niſus. 9. AEneid. profitetur ſe ſolum autorem factæ cædis, vt Euryalum amicũ defendat. Hinc res etiã poſſunt diffinitione explicari: vt facultas eſt quæ natura, arte, et exercitatione cõparatur. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt nõ poſſe committi benè certamen à ſolo homine. Hæc dißimilitudo cauſarũ omnium artibus neceſſaria eſt. nam niſi intellexeris quibus præſidijs quæq; res comparetur, & ſit ne ſeipſa contenta, naturam rei non intelliges.

A re quæ fit: cauſa aut eſt procreans, aut cõſeruãs.] Procreandi verbum non de ſolis animantibus, ſed de omni re, quæ aliquid efficiat, accipiendũ eſt. Cõſeruãdi autem verbũ dicitur in re perfecta. Fieri autem poteſt, vt vna & eadem res cauſa procreans & cõſeruãs ſit. Ita Cicero in officijs eaſdem facit cauſas procreantes

creantes & conſeruantes gloriæ in republica, fauo-rem, gratiam, amorem & opinionem virtutis. Ex hac *diuiſione cauſarum laudamus, aut vituperamus libe-ros à parentibus, opera ab artificibus: vt poëma ele-gans, quia* Homeri. *ineptum, quia* Chœrili. Hinc hor-*tamur adoleſcentes ad virtutem argumento à paren-tibus: vt apud* Virgilium *libro.* 12. AEneas *hortatur* Aſcanium *ad virtutem ſuo ipſius exemplo.* Diſſuade-*mus etiam aliquid committendũ alicui ne à maioribus ſuis degeneret.* Hinc *cõijcimus factum aliquid ab eo qui conſeruantes cauſas adhibuerit.* Hinc *etiam diffi-nitiones ſumuntur: vt rem publicã eſſe ſocietatem ho-minum, quæ magiſtratibus, legibus, & iudicibus conſeruetur.* Hinc *quæſtio qualitatis explicatur: vt cum dicimus hominem benè conſuluiſſe ſaluti, qui ſuum corpus aſsidua exercitatione & opportuna cõ-firmauerit.*

A modo efficiendi: ſponte, aut non ſponte.] Hæc di-*uiſio cauſarum petita eſt ex.* 2. *Phyſico* Ariſtotelis. *ea dicitur ſponte facere, quæ particeps eſt conſilij, et certa deliberatione vtitur ad agendũ: vt homo. ea fa-cit non ſponte, quæ caret conſilio, cuius tres formæ ſunt expreſſæ in contextu, natura, neceſsitas, & for-tuna.* Naturales *cauſæ adhibentur à Phyſiologis in explicatione rerum naturalium: vt cùm diſputant de rebus* Meteorologicis, *de animalibus, & plantis, atq; metallis ut aër conſtringit, quia frigidus eſt.* Ne-*ceſsitas eſt cùm vi aut humana, aut diuina, aut ab alia quauis externa cogitur efficiens ad effectum.*

Ad hoc genus referuntur interdum ex cauſæ, quæ nõ omnino coguntur, ſed quaſi cogi videntur: vt mercator dicit ſe coactum fuiſſe abijcere merces in mare propter tempeſtatem: cum tempeſtas eam neceßitatẽ non planè afferat. Huic cauſæ parum, aut nihil tribuitur ad efficiendum, ſed cogenti potius: vt non reprehenditur, qui coactus aliquid commiſerit, ſed qui illũ ad id faciendum impulit. Fortuna eſt cauſa inopinati euentus. Nam cum in omni actione fortuita duo ſint effecta, primum voluntatis eſt, vt iacere telum, ſecũdum fortunæ, quod præter opinionem accidit, vt ferire quem nolueris, vt Cicero explicat in Topicis. Ex hac diuiſione cauſarum laudantur, qui ſponte ſtudia literarum aut virtutum ſequuntur, vituperanturq́;, qui contrà affecti ſunt. Hinc ſuademus virtutem expetendam eſſe, quod poſita ſit in noſtra voluntate, diuitias autem & cætera bona externa contemnenda eſſe, quia fortuita ſunt. Hinc docemus non fuiſſe commiſſum facinus ab eo, qui coactus fecerit, aut caſu. Hinc frequentes deprecationes: ignoſce, imprudens feci. Hinc diffinitiones: vt omnes rerum naturalium ex natura. Hinc quæſtiones qualitatis ſoluuntur: vt omnes morales. nam bonáne ſit actio, an mala ex voluntate agentis iudicamus: vt cũ ſponte fecerit rem bonam, bona cenſeatur: ſi non ſponte, mala. Hinc omnis gloria iuris prudentium, & Politicæ, & œconomicæ quæ ſponte gerentibus res bonas, præmia maiora proponit, non ſponte gerentibus, aut nulla, aut minora.

Materia eſt, ex qua aliquid fit.] Hac ſignificatione

ne materiam artium nominamus præcepta, ex quibus conſtant. Nam materiam, circa quam artes verſantur, materia propriè appellari non poteſt, ſed ſubiectum. Ex hoc genere *cauſæ laudantur res: vt regia ſolis ex auro, & pyropo. Item vituperantur: vt vermes, & reliqua inſecta, quod ex cadaueribus nata ſint: ſuadeſmus item, ædificandas naues, quia ſuppetit materia: et diſſuademus, erigēdam hoc tempore domum, quia deeſt materia.* Hinc *conijcimus gladium ab eo factum fuiſſe, qui ferrum habuerit: & nummos ab eo adulteratos non fuiſſe, qui metallis caruerit.* Hinc *diffinitiones pleræq; ſumuntur: vt animal inſectum eſt, quod ex putrido corpore procreatur.* Hinc *quæſtiones qualitatis ſoluūtur, vt verus'ne an adulterinus ſit nūmus, ex materia. verum'ne an adulterimum ſit metallum.*

Facta ſunt, quæ ex cauſis exiſtunt.] Effecta *comparantur cum cauſis, ita vt quot ſunt genera cauſarū, tot videantur effectorum eſſe, quæ ex cauſis exiſtūt.* Q*uæ cauſa fuit* Rodolpho *nommandi euenta omnia genera factorum, & effecta propriè, quæ ex efficientibus exiſtunt, & deſtinata, quæ à fine fiunt.* Huius *loci exemplum falſum legitur in* Topicis Ciceronis: *Mulier in manū viro conuenit, ergo, quæ bona mulieris fuerunt viri fiunt dotis nomine. nam argumentū à cauſis ductum eſt, non ab effectis: quia conuentio manuum, id eſt, legitimum connubium cauſa efficiens eſt, cur bona mulieris in poteſtatem viri venerint:* Ex *hoc loco laudantur homines ab ijs, quæ geſſerunt, aut dixerunt.* Hinc *docti viri laudantur ex libris editis,*

Item vituperantur ex factis & dictis: vt à Cicerone reprehenduntur acerrimè nequiſſimi ciues ex vita anteacta, & rebus geſtis: vt Catilina, Clodius, Vatinius, Piſo, M. Antonius. Hinc hortámur homines ad ſtudium ſuæ dignitatis, vt tueantur gloriã rerum antea geſtarum: & reuocamus à vitijs propter ignominiam anteactæ vitæ. Hinc conijcimus cædem factam ab eo fuiſſe, qui interrogatus à iudice in reſpondendo ſibi non conſtitit. Sic Cicero argumentatur Clodium ſtruxiſſe inſidias Miloni: quia dixerat triduo ante ſe Milonem occiſurum fuiſſe. Hinc diffinitiones petuntur, quales ſunt virtutum & vitiorum: vt iuſtitia eſt virtus ſuum cuiq; tribuens. Hinc quæſtiones qualitatis ſoluuntur: vt diligenter ſcriptum fuiſſe ab eo opus, qui methodum ante confectionem operis quæſiuerit, autores ad id conficiendum comparauerit, de ijs iudicauerit, addendo, detrahendo, mutãdo, exẽplis multis illuſtrauerit, difficultates omnes ſuſtulerit, ac vno verbo ea omnia præſtiterit, quæ ad intelligẽtiã autoris neceſſaria eſſe iudicauerit. Ad hunc locũ effectorũ referuntur nõ ſolũ præterita, verũ etiam conſequẽtia effecta: vt quid facturus fuerit Alexãder Macedo, ſi in Italiã veniſſet. Hinc etiã referenda ſunt cõſilia: vt Parmenionẽ & Phylotã occidi iuſſit Alexander propter ſuſpicionẽ coniurationis. Porrò autẽ in explicandis cauſis & effectis rerũ duo obſeruãda ſunt diligenter: primũ, quæ vis cauſæ ſit ad efficiendũ, ſecundũ, qui ordo, & quæ ſeries cõtinuata cauſarũ ſit. Porrò quæ vis ſit cuiuſq; cauſæ ad efficiẽdum

dū tribus rebus cognitis intelligetur: quid poßit, quo modo, & quantū tēpore acqrat. Quid poßit cognoſci tur ex circūſtātijs: vt ex tēpore et loco. mutatur enim vis cuiuſq; cauſæ tēpore et loco mutatis: vt Fauonius ſalutaris eſt Beticis, pnitioſus Valētinis: vt auſtri ſalu tares hyeme, pnicioſi æſtate. aut cauſa tota ſua vi effi cit, aut parte quadā: vt homo ſcribit manu, mouetur to to corpore: aut habet vim efficiēdi in rem totā, aut in partē: & aliæ diſsimilitudines q̃ mutāt facultatē cau ſæ. Modus etiā diſtinguit vim cauſarū: vt frigus p ſe refrigerat, fortuito verò calefacit. Itē tēpore, vis cau ſæ mutatur: vt ſperma retentū in venenū cōuertitur. Quod autē ad ordinē cauſarū ptinet, in tradēda arte ex primis gñeribus cauſarū ad vltima deſcēdēdū eſt, quēadmodū p̄cipit Ariſ. at verò in q̃rēdis cauſis vnius effecti, p̄ſtabilius eſt methodo reſolutionis à proxima cauſa rei effectæ ad primā regredi: vt ſi quæſtio pona tur, q̃ ſit cauſa cur vētres hyeme calidiores ſint, pro xima cauſa eſt, quia calor eſt cōſtipatus: cōſtipatur au tē propter prohibitā tranſpirationē: prohibetur trāſ piratio propter aſtrictos poros: aſtringūtur pori pro pter frigus hybernū: frigus autē hybernū propter re ceſſū ſolis à noſtro hemiſph erio. Cauēdū tamē diligē ter eſt in vtraq; enumeratione cauſarū, ne qua media cauſa à nobis prætermittatur: nō p̄termittetur autē, ſi intelligatur, q̃ ſit proxima cuiuſq; rei cauſa. eſt autē ea proxima, qua primū ſublata, tollitur effectū: vt ſubla to primum receſſu ſolis, tollitur frigus hybernum, at verò non ſublata aſtrictione pororum primò, tollitur

calor

calor vehemens. nam pleraq; conſtipatis etiam poris non habent vehementem calorem internum: vt quæ frigida ſunt temperatione. His expoſitis, ſupereſt vt ordinem duplicem eſſe cauſarum doceamus: vnum γενέσεως, id eſt, procreationis, in quo prima eſt materia, ſecunda cauſa efficiēs, tertia forma, vltimus finis. alterum analyſεως, id eſt, reſolutionis: in quo primus eſt finis, ſecunda forma, tertia cauſa efficiens, vltima materia. Cauſarum maximus vſus eſt in omni diſputatione, præſtantiſſimus tamen in deliberatione, & cōiecturis facti. Nam in omni deliberatione duo quæruntur: vnum, expediat'ne, id de quo ſuſcepta eſt deliberatio: alterum, poſſit'ne fieri. primum explicatur ex fine, ſecundum ex cauſis efficientibus. Item in coniectura facti omnis quæſtio ad hæc duo capita referenda eſt, voluerit'ne facere, & an potuerit. voluntas ex fine colligitur; vt ex ſpe commodi, potuiſſe ex cauſis efficientibus probamus, præſertim ex adiuuantibus. Neq; verò exiſtimādum eſt cauſarum locum ita conuenire his quæſtionibus explicandis, vt ſolus accommodetur, aut ſolis his quæſtionibus conueniat. neutrū enim verum eſt: cauſæ ſiquidem omnibus ferè generibus quæſtionum explicandis conueniunt, & hæc genera quæſtionum, quæ ſupra expoſita ſunt, omnibus locis explicari poſſunt. ſed quia frequentius adhibentur in ijs quæſtionibus explicandis, quas ſuprà retuli, idcirco à me id obſeruatum eſt.

Subiecta ſunt, quæ ſubijciuntur adiunctis.] Subiecta & adiuncta inter ſe comparantur, quemadmodū

cauſæ & facta. Quorum tria genera certa methodo in textu à nobis colliguntur. Ariſtoteles adiuncta vocat accidentia: quorum nouem facit genera ex quibus qualitates, & quantitates & ſitus continentur. ſub adiunctis, quæ inſunt: actio & affectio ſunt facta: res lata ad locum diſſentaneorum pertinent: vbi & quādo ad ſubiecta, quæ circunſtant: habitus ad adiuncta, quæ circunſtant refertur. Quare latius patet nomen accidentis, vt ab Ariſtotele ſumitur, quàm nomē adiunctorum. Cicero adiunctorum tria facit genera in Topicis: *quæ rem antecedunt, vt minæ cædem, quæ coniuncta cum re cohærent, vt cruor gladij, & quæ ſequuntnr, vt titubatio. Sed hæc diuiſio in eo reprehendenda eſt, quòd non eſt propria rerum adiunctarum, ſed omnium argumentorum, cōmunis eſt.* Porrò *locus partim pertinet ad ſubiecta, in quibus ineſt aliquid, partim ad ea ſubiecta, quæ rem circunſtant: vt ſi terram dixeris locum eſſe plantarum, ſubiectum eſt, in quo inſunt plantæ, & cum quo coniunctæ cohærent, quod ſi terram dixeris ſubiectum eſſe hominum, ſubiectum eſt, quod circunſtat. nam cohæret terra ipſa per ſe auulſa ab hominibus, & homines viciſſim auulſi à terra ipſi per ſe conſtant. Tēpus etiam ſubiecta res eſt, quæ circunſtat: in quo dicuntur res eſſe aut fieri.* A *re ſubiecta, in qua aliquid ineſt, laudātur pleraq;, et vituperātur: vt arbores & herbæ à locis, in quibus naſcūtur: vt arbores* Armenicæ, Perſicæ, Ponticæ. Hinc *ſuademus expetenda bona animi, quia in animo, hærent.* Hinc *reuocamus homines à*

nimio

nimio ſtudio luxus & ſalutis, quia hæc in corpore inſunt. Hinc dicimus reſolutã fuiſſe niuẽ, quia eſt eliquabili materia. Hinc explicamus diffinitiones: vt ecſtaſim eſſe, perfectiſsimũ ſtatũ vitæ in mente. Hinc quæſtio qualitatis explicatur: vt ſapientiã in eo nõ eſſe, cuius animus obnoxius eſt perturbationibus. Hinc Philoſophi naturales diſputant multa de ſolo plantarũ: vt de ſeminarijs arborum, fruticum, ſuffruticum, & herbarum. Ab adiunctis quæ inſunt magna ſuppetit copia argumentorum ad laudandum, & vituperandum, tam ex adiunctis certis, quàm ex incertis. ex certis: vt ex virtutibus & vitijs. ex incertis: vt Phyſiognomones ex notis externis corporis internos animorum mores conijciunt. Sic Medici ex ſignis faciei, reliquiarũ cibi, & totius corporis, de proſpera & aduerſa valetudine ratiocinantur: quæ pars maxima artis Medicæ eſt σημειωτικὴ vocata. Sic Philoſophi & Medici facultates plantarum diſtingunt ex calore, ſapore, odore. etſi hæc ratio non ſemper certa eſt & conſtans, vt docet Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Hinc ſuademus vitandam eſſe eorum hominum conſuetudinem, qui improbi ſunt, & carent literis, contrà eorum ſequendam eſſe, qui probi ſint, & literarum ſtudioſi. Hinc conijcimus factã cædem fuiſſe ab homine ſeditioſo, à tyranno, ab homicida. Hinc diffiniuntur pleræq; res, præſertim cum ignoratur, quæ ſit propria vis & natura cuiuſq; rei. Sic animalia, & plantæ & metalla, cum ignoretur quid ſint, ex coacervatione circunſtantiarum deſcribuntur:

buntur: vt oxalis eſt herba facultate frigida, ſapore acido, cuius folium refert ſimilitudinem lapathi ſylueſtris & exigui, caule tereti, ſeſquicubitum alto, ſemine rubro, in mucronem acuminato, quod foliaceo veſtitur inuolucro, ſapore acri, è ſcapo & coliculis agnaſcentibus erumpente. vt Fiber aut Caſtor eſt animal ἀμφίϐιον, ſimile lutriæ præter caudam, pilos habet pluma molliores, pulcherrimos, denſos & breues, duros, fului coloris, nitidiſſimos, pellem cineream ad nigrorem vergentem, aures minimas & rotundas, dentes prominentes, longos, latos, aduncos, in vtraq; maxilla binos, coniunctos, inferiores extra maxillam tribus digitis prominentes, ſeſqui digito ſuperiores, ex flauo ruffos, octo molares in vtraq; maxilla, breues & in ſuperficie aſperos, & plicis quibuſdã ſeu rugis cõſtãtes, pedes priores caninis, poſteriores anſerinis ſimiles, caudã latam palmũ ferè, lõgã dodrantem, ſquammoſam, ſoleæ ſimilem, teſtes paruos, aſtrictos & adhærentes ſpinæ. quos ipſum auellere falſum eſſe prodiderũt Dioſcorides, Sextius, Plinius & Albertus. Hinc quæſtio qualitatis diſſoluitur: vt licuiſſe ſeni reprehẽdere adoleſcẽtẽ. A' rebus ſubiectis, circa quæ verſantur adiũcta laudamus & vituperamus: vt virtutes à rebus bonis, circa quas occupantur cõmendamus, & vitia à rebus malis reprehẽdimus. Hinc ſuademus diſcendã Dialecticã, quia tota in cultu rationis verſatur: reuocamus homines ab artibus Magicis, quæ in veneficijs totæ cernũtur. Hinc cõijcimus cõmiſſam fuiſſe cædem à milite, qui ſemper vulnera

nera & cædes enumeret. Hinc definimus virtutes, artes, & facultates: vt fortitudinem virtutem eſſe poſitam in periculis ſubeundis: aſpectum ſenſum eſſe, quo colores comprehenduntur. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt iucundam eſſe cognitionem Phyſiologiæ, cuius omne opus poſitum eſt in cognoſcendis generibus, formis, differentijs, cauſis, effectis, ſubiectis rebus, & adiunctis, atq; partibus mundi, cœli, elementorum, rerum meteorologicarum, metallorum, animalium, zoophytorum, & plantarum. A' rebus adiunctis, quæ verſantur circa rem ſubiectam laudamus & vituperamus: vt ratio commendatur, quia Dialectica eius ars eſt, quæ parens eſt & procreatrix laudandarum artium: ſic vituperamus flagitia, in quibus luxuries cernitur, & ſupplicia, in quibus crudelitas. Hinc hortamur homines ad labores & moleſtias patienter ferendas, quòd fortitudinis ſit proprium. Sic deterremus homines à rapinis, quòd earum ſtudium propriũ ſit auaritiæ. Hinc conijcimus narrare naufragium hominem naufragũ. Hinc diffinimus res ſubiectas: vt ſaporem qualitatem eſſe, quæ guſtatu percipitur. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt benè diſputatum fuiſſe de rebus naturalibus à Phyſiologo. A' rebus ſubiectis quæ circunſtant laudamus & vituperamus: vt Rhetores commendant perſonas ex loco & tempore, in quibus natæ ſunt: & ex iiſdem locis vituperant. Hinc ſuademus ex loci & temporis oportunitate, aut diſſuademus. Hinc conijcimus veriſimile eſſe ab eo homine commiſſum fuiſſe facinus, qui eadem hora &

loco

loco interfuerit. Hinc deſcriptiones plerunq; illuſtrantur: vt Antichthones ſunt, qui aduerſam nobis terram incolunt. Hinc quæſtio qualitatis explicatur: vt candidum eſſe hominem, quòd ſit Germanus, nigrū, quòd ſit Aethiops. Ab adiunctis, quæ circunſtant, commendamus & vituperamus: vt laudamus regem à veſtitu, & comitatu, equitum & peditum. Sic Cicero vituperat Catilinam ſecunda oratione à comitatu nequiſsimorum hominum. Hinc ſuademus ſtudendum eſſe iuris prudentiæ propter ſalutationes, deductiones, conſultores frequentes, munera, magiſtratus. Sic diſſuademus tyrannidis ſtudium, quòd coniunctum ſit cum familiaritate latronum, gladiatorum, ganeonum, ſicariorum, ac hominum perditiſsimorum. Hinc coniecturam facti explicamus: vt inſidiatum fuiſſe Clodium Miloni, quod cum ſeruis robuſtis progrederetur. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur vt adoleſcentem probum eſſe, qui familiariter viuat cum ſenibus, cum viris doctis. Atq; hæc de exemplis rerum ſubiectarū, & adiunctarum, in quibus explicandis trifariam peccaſſe mihi videtur Ramus. primùm quòd nullam nouæ diuiſionis certam rationem attulerit. nam quæ affertur à Talæo ratio tenuis eſt ex vſu naturali deſumptam fuiſſe diuiſionem. Deinde quòd locum coniunctum cum re, & auulſum ad idem genus rei ſubiectæ retulerit: cum locus externus circunſtare rem videatur. Poſtremò quòd ante poſuit adiuncta, quæ circunſtant ijs, quæ circa occupantur. Huius loci adiunctorum exemplum falſum legitur in Topicis M. T. Ci-

ceronis. Si ea mulier teſtamentum fecit, quæ ſe capite nunquam diminuit, non videtur ex edicto prætoris ſecundum eas tabulas poſſeßio dari, adiungitur enim vt ſecundum ſeruorum, ſecundum exulum, ſecundum puerulorum tabulas poſſeßio videatur ex edicto dari. Hoc argumentum à pari ſumitur, in quo comparantur pares perſonæ, quibus teſtamenti factio nulla eſſe poßit: nempe mulieres, ſerui, exules, & puerulí. Ex his locis maior copia argumentorum ad rem quamuis explicandam ſuppetit, quam ex cauſis, & effectis, præſertim in cauſis cõiecturalibus, quarũ propria ſunt ſigna, ſuſpitiones, & coniecturæ: & in Philoſophia naturali, quæ omnem explicationem rerum naturalium ad qualitates refert. De adiunctorũ vi iudicandum illud eſt, etſi ſingula leuia per ſe ſunt, ſi coniungantur tamen, multum ponderis habere.

Diſſentanea ſunt, quæ in eadem re ſimul affirmari & negari nõ poſſunt.] Hæc diffinitio diſſentaneorum in eadem re numero intelligenda eſt: vt nigrum, & albũ nõ poſſunt affirmari et negari ſimul de eodẽ. Diſſentaneorum duo ſunt genera: contraria & repugnãtia. cõtraria, quorũ vnũ tãtũ vni certa lege repugnat. Neq; verò aſſentimur Ramo, qui ea etiam vocat contraria quorum vnum multis repugnat. quod alioqui tenuis ſit dißimilitudo contrariorũ, & repugnantiũ. Malumus Vallã ſequi, qui negat duo vitia vni virtuti eſſe aduerſa, & meritò quidẽ. Nam cũ in duobus vitijs duæ contradictiones ſint, cuiuſq; autẽ cõtradictiõis duæ ſint partes, vna turpis, altera honeſta, profecto

fecto duobus vitijs duas virtutes repugnare oportebit: vt in dandis pecunijs ſola liberalitas virtus eſt, & ſola effuſio vitium: in nõ dandis, frugalitas ſola virtus eſt, & auaritia vitium: quare vera eſt ſentẽtia Vallæ. Porrò de medijs extremarũ rerũ, vt de medijs coloribus exiſtimandũ eſt vnũ tãtũ vni eſſe aduerſum, quia vna tãtũ ratiõe aduerſatur. vt pallidus color hoc ipſo quòd particeps eſt candoris, aduerſatur nigrori, & hoc ipſo q́d particeps eſt nigroris, aduerſatur cãdori. Repugnãtia q̃ ſint explicatũ eſt in cõtextu quæ à Cicerone prætermiſſa ſunt, cũ eorum frequens ſit vſus.

Contrariorum quatuor ſunt genera.] Contraria vulgò à Peripateticis oppoſita nominantur. Quorum diuiſio in quatuor genera Ariſt. eſt & meruit omniũ doctorũ conſenſum. Quæ hoc modo colligi poteſt omnia cõtraria, aut inter ſe poſſunt referri, aut nõ. prioris generis ſunt relata: quæ nõ poſſunt referri, aut habẽt commune genus, aut non: prioris generis ſunt aduerſa. Quæ non habent commune genus, aut diuidunt omni tẽpore veritatẽ à mendacio, qualia ſunt contradicentia, aut non, qualia ſunt priuantia.

Aduerſa ſunt, quæ ſub eodẽ genere comprehenſa.] Hæc diffinitio aduerſorũ traditur ab Ariſto. extremo cap. περὶ ἑρμηνείας in categorijs tamẽ cap. de quãtitate videtur hãc diffinitionẽ alijs Philoſophis tribuere diſputãs de cõtrarijs locis. Huic diffinitioni addiderunt Peripatetici, et ĩ eodẽ ſubiecto inſũt, q́d poteſt aduerſa ſuſcipere. quorum vnũ expellit alterũ, niſi alterũ inſit à natura. Quæ additio integra nuſquã legitur in

*Ariſt.& falſa eſt,quia cõuenit ſolū qualitatibus natu
ralibus:vt calori,& frigori:cū multò plura ſint gene
ra aduerſorū in ſingulis artibus. Videtur tamen Ariſt.
iſtā additionē collegiſſe ex capite de cõtrarijs,cū ait
Ariſt.hoc intereſſe inter priuantia & aduerſa, quòd
aliquādo alterutrū aduerſum expellit alterum, vt fri
gus calorē, & viciſsim, habitus verò non pellit priua
tionē:nā qui cæcus eſt,non poteſt videre naturali præ
ſertim ratiōe,neq; mutus loqui,exceptis paucis admo
dū,quibus id cõtingit vt filio regis Chrœſi:cum dici-
mus aduerſa ſub eodē genere cõprehendi, id intelligē
dum eſt tā de genere proximo,vt homo & belua ſub
animali,quā de remoto & longè petito,vt iuſtitia &
iniuſtitia ſub qualitate. Aduerſorum autē duo ſunt ge
nera,quæ affert Ariſto.in categorijs:vnum eorū quæ
habent medium, vt candor & nigror pallorem: alte-
rum eorum quæ carent medio:vt par & impar. In illis
affirmato vno tollitur alterum, non viciſsim: ſublato
vno, reliqua ponuntur. vt ſi candidus eſt, non eſt ni-
ger, non viciſsim, ſi non eſt candidus, eſt niger. nam
ſunt multi alij colores. In his verò vno affirmato, al-
terum tollitur & viciſsim: vt ſi non eſt numerus par,
eſt impar, & viciſsim. Aduerſa omnia bifariam tractā
tur. Nam aut conferuntur duo cum re tertia, aut duo
cum duobus. duo cum re tertia, tractantur contrariè:
vt ſi virtus eſt expetenda, vitium non eſt expeten-
dum. duo cum duobus tractantur aut vtrunq; affirma-
tè, aut cum negatione: vt ſi virtus eſt expetenda, vi-
tium eſt fugiēdum quanquam altera idem valet quod*

negans.

negans.ab aduerſis laudamus & vituperamus: vt ſi prudentia eſt laudanda, imprudentia eſt vituperanda, & viciſsim. Hinc *ſuademus & diſſuademus: vt ſi pax eſt expetenda, bellum eſt fugiendum.* Hinc *coniecturam facti explicamus: vt ſi ab homine ægro committi hoc facinus non potuit, commiſſum igitur ab altero eſt, qui firma erat valetudine.* Hinc *deſcriptiones ſumuntur: vt virtus eſt fuga vitiorum.* Hinc *quæſtio qualitatis ſoluitur: vt ſi honeſtũ eſt continentem eſſe turpe erit incontinentem eſſe.*

Relata, quorum vis & natura in comparatione poſita eſt.] Relata vocat Ariſtotel. *in categorijs* τὰ πρός τι, *Cicero appellat ea quæ cum alio conferũtur, ea quæ comparantur, &* Relata. *hæc etiam tractantur bifariam, quemadmodum aduerſa & priuantia. nã aut duo cum vno comparantur: vt ſi paucitas eſt expetenda, multitudo non eſt expetenda, aut duo cũ duobus: vt ſi magnitudo optanda eſt, paruitas eſt fugienda. ſi aliter tractentur relata, ad alios locos, non ad hunc pertinent: vt ſi pater eſt, procreauit filium, refertur ad cauſam efficientem & exemplum, quod affertur à* Ramo *ex oratione* Ciceronis *pro* M. Marcello *ad minora referendum eſt.* Sic *enim ait* Cicero: *ex quo profectò intelligi debet, quãta in dato beneficio ſit laus, cùm in accepto tanta ſit gloria. quaſi ita dicat: ſi is qui accepit beneficium, laudatur, quantò magis is qui cõtulit.* A *relatis laudamus & vituperamus: vt ſi ea ciuitas eſt laudanda, quæ paucorum voluntate regitur, ea certè vituperanda erit, quæ multitudinis*

imperio adminiſtrabitur. hinc ſuademus & diſſuademus: vt paucis contentum eſſe oportere, quia multitudo perturbationem affert. Hinc cōiecturam facti explicamus: vt hoc facinus à ſeruo committi non potuit, ab hero igitur commiſſum eſt. Hinc deſcriptiones ſumi poſſunt, ſed non multum elegantes: vt maius eſt, quod neq; eſt æquale, neq; minus. Hinc quæſtiones qualitatis ſoluūtur: vt ſi dominus, iure facit: ſi ſeruus, iniuria.

Priuantia, quæ priuationem & habitum rei declarant.] Priuantia hoc differunt ab aduerſis, quòd illa in eodem genere, hæc in eodem non contineantur: vt nox & dies. A relatis autem differunt, quia relata inter ſe referuntur. à negatione verò differt priuatio, quia negatio ſignificat id omne quod non eſt in re affirmata, priuatio tantùm quod non ineſt in ea re, quæ nata eſt ſuſcipere habitum. Hinc animalia ſola vocamus muta, aut ſurda, lapides non dicimus propriè mutos, aut ſurdos, ſed non loquentes, aut non audientes. à priuantibus laudamus & vituperamus: vt ſi ebrietas eſt vituperanda, ſobrietas eſt laudanda, & viciſsim. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt ſi expetende diuitiæ, fugienda paupertas. Hinc coniecturam facti explicamus: vt ſi hoc facinus committi non potuit à cæco, commiſſum igitur fuit ab altero qui videbat. Hinc deſcriptiones ſumūtur: vt mors eſt priuatio vitæ. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt ſi ſoli Domini honorantur, ſerui non ſunt honorandi.

Contradicentia, quorum vnū ait, alterum negat.]

Hæc diffinitio ſic accipiẽda eſt, vt eadem res numero affirmetur & negetur. quare non eſt cõtradictio propriè quæ affertur ab interpretibus Ariſtot. *per quam duæ enunciationes dicuntur ſubcontrariæ: nempè cum vtraque eſt in parte: vt quidam homo eſt iuſtus, quidam homo non eſt iuſtus, vtraq; enim vera eſt: illa de* Ariſtide, *hæc de* Phalaride. *Contradictio omnis aut fit in verbo tantùm, aut in enunciatione. contradicentia, quæ in verbo tantùm fiunt, vocantur ab* Ariſtotele *nomina finita & infinita: vt honeſtum, non honeſtum. infinita autem nomina rara admodum ſunt, vt in* Cicerone *vnum tantùm nomen rei infinitum reperitur, quod eſt non corpus: cætera ſunt apposita: verbum autem infinitum extra enunciationem non eſt. nam verba extra enunciationem idem valent, quod nomina: vt docet* Ariſt. *in libro* Perihermenias. *at in enunciatione non differt à verbo negato, vt homo non currit.* Porrò *autem hæc cõtradictio ſimplex etſi extra enunciationem conſideratur, tamen in enũciatione tractanda eſt: vt ſi voluptatem eſſe laudandam verum eſt, voluptatem eſſe non laudandam falſum eſt. neq; verò exiſtimandum eſt contradictionem argumentum eſſe aſſumptum, quòd integræ enũciationes ſumantur. nam tantùm affertur ad argumentandũ argumentum ſumptum ex comparatione attributi: vt* Socrates *eſt* Philoſophus, Socrates *non eſt* Philoſophus. V*erbum enim ſubiectum vtrique enunciationi idem eſt, attributa ſolum repugnant.* Contradictio *autem quæ fit in enunciatione, aut ſimplex eſt, aut*

 multiplex.

multiplex. Simplex eſt, quæ ex enunciatis vno verbo iunctis conſtat: quæ aut communis eſt, aut propria. propria ex enuntiationibus proprijs conſtat: vt Socrates eſt iuſtus, Socrates non eſt iuſtus. Cõmunis cuius alterum ſaltem enunciatum commune eſt: quæ aut eſt generalis, aut ſpecialis. generalis eſt cum vtraq; pars eſt vniuerſa: vt omnis homo eſt candidus, nullus homo eſt candidus: quæ vocantur ab Ariſtotelicis contrariæ enunciationes, à Cicerone aduerſæ. ſpecialis contradictio eſt, cuius vna pars eſt vniuerſa, altera non: vt omnis homo eſt candidus, quidam homo non eſt candidus. Multiplex contradictio eſt, quæ conſtat ex enũciationibus iunctis multis verbis: cuius quatuor ſunt formæ: connexa, diſiuncta, copulata, & relata. connexa: vt ſi ſol lucet, dies eſt, non ſi ſol lucet, dies eſt. Diſiuncta aut dies eſt, aut nox eſt, nõ aut dies eſt, aut nox eſt. Copulata: vt & dies eſt, & ſol lucet ſupra noſtrum Hemiſphærium, non & dies eſt, & ſol lucet ſupra noſtrũ Hemiſphærium. relata: vt qualis vir, talis oratio, nõ qualis vir, talis oratio. De cõtradictione multiplici nihil diſſeruit Ariſtot. ſed Theophraſtus, & Eudemus ſocij illius. hæc contradictio hypothetica vocatur ab Ariſtotelicis: quæ ſimplex eſt, categorica. Tractatio huius loci, quæ à Cicerone affertur, falſa eſt: ſi hoc nõ eſt, illud eſt, aut ſi hoc eſt, illud nõ eſt: vt ſi dies eſt, nox non eſt. nam omnis contradictio eſt eiuſdẽ rei ſubiectæ: at in ijs diuerſæ res ſubiectæ ſunt: quare emẽdandus eſt locus Ciceronis, vt voluit Goueanus, hoc illud eſt, hoc illud nõ eſt, vt vtriuſque

partis

partis eadẽ ſit res ſubiecta, & attributa, neq; hæc tamẽ propria eſt tractatio cõtradicentiũ. ſed illa ſi voluptatẽ eſſe laudandã verũ eſt, voluptatẽ nõ eſſe laudandã falſum erit, & viciſſim q̃ tractatio nõ eſt expreſſa à Ramo. *exemplũ autẽ cõtradictionis ſimplicis, quod aſſertur à* Ramo, *falſum eſt. Nã ſic ait* Cice. in Lucullo. *& quidẽ honeſtis ſimilia ſunt quædã non honeſta, & bonis nõ bona, & artificioſis minimè artificioſa. quod argumentũ ſumptũ eſt à ſimilitudine, non à cõtradicẽtibus. nam cõparat inter ſe ſimilia cõtradicẽtia. neq; mirum: cùm omnis comparatio tam ſpectetur in conſentaneis, quàm in diſſentaneis, vt ſupra explicatum eſt: cõtradictio itẽ ſub alterna, q̃ aſſertur à* Peripateticis *nõ eſt cõtradictio: quia vtraq; pars ait: vt omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo eſt iuſtus: aut vtraque negat, vt nullus homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus. à contradicentibus laudamus & vituperamus: vt ſi falſum eſt non laudandam eſſe prudentiã, laudanda erit prudentia. etſi falſum eſt non vituperandam eſſe imprudentiam, vituperanda erit.* Hinc *ſuademus & diſſuademus: vt ſi literis ſtudendum non eſt, non ſunt docendi ignari: hoc autem abſurdum: ergo literis danda opera.* Hinc *coniecturam facti explicamus: vt ſi ab illo homine nõ fuiſſe occiſum alterũ falſum eſt, ab illo igitur cæſus fuit.* Hinc *quæſtio diffinitionis diſſoluitur: vt ſi falſum eſt non eſſe eum ſacrilegum, qui furtum rei ſacræ fecerit, verùm eſt eum eſſe ſacrilegum, qui furtũ rei ſacræ fecerit.* Hinc *ſoluimus quæſtionem qualitatis: vt ſi non fuiſſe iurè cæſum* Clo-

 dium

diū à Milone falſum eſt, iurè ergo occidit Milo Clodiū. Cōtradictionis ea vis & natura eſt, vt ambæ partes ſimul veræ eſſe non poßint: quod axioma veriſsimū eſſe docet Ariſt. 4. Metaphyſico. Contradictionis vniuerſæ ambæ partes falſæ eſſe poßūt in materia fortuita: vt omnis homo eſt cādidus, nullus homo eſt candidus. Contradictonis autē propriæ, quæ in rebus fortuitis fit, etſi alterutrā partem verā eſſe neceſſe eſt, vtra tamē futura ſit à nobis ignoratur: vt Ariſt. leget cras, Ariſt. nō leget cras: euentus rei verā partem iudicat. Huius loci cōtradicentiū vſus maximus eſt in cōtētione et ſtatu totius orationis: idq; vtiliſsimū eſt noſſe ſtatū cuiuſq; orationis: vt in laudatione Cice. eſt laudandus, Cic. nō eſt laudandus: & in deliberatione hoc ſtudiū eſt vtile, hoc ſtudium nō eſt vtile: & in coniectura. Roſcius occidit patrem, Roſcius non occidit patrem: & in diffinitione Archias eſt ciuis Romanus, Archias non eſt ciuis Romanus: & in quæſtione qualitatis Milo iurè occidit Clodiū, Milo non occidit iurè Clodium. Hoc argumento leuitatem hominum & inconſtantiam reprehendimus, cum dicimus aliquem contradicentia ſibi loqui, & ſentire.

Repugnantia quorū vnū multis eadē lege pugnat.] Hæc etſi in contextu prius expreſſa ſunt, in hunc tamen locum differenda fuerunt, quòd ſint infirmiora contrarijs. Hinc laudamus & vituperamus: vt ſi tyranni factanon defendis, tyrannicidam laudas: ſi defendis, vituperas. Hinc ſuademus & diſſuademus, quæ cum quis habet miſerrimus eſt ea non ſunt expetenda:

petenda: talia autem ſunt bona fortunæ: quare non ſunt expetenda. Hinc coniecturam facti explicamus: ſi tres deprehenſi ſunt in furto, hic autem non fecit furtum, neq; ille, tertius ergo fecit. Hinc deſcriptiones præſertim earum rerũ, quæ ignorantur quid ſint qualis illa Ariſt. 10. Metaph. materia eſt, quæ non eſt ſubſtantia, nec quantitas, neq; aliud, ſed omnium ſubiectũ. Hinc ſoluimus quæſtionem qualitatis: vt accipis vt taceas, nõ facis igitur gratis. Diſſentaneorũ in cõmune hic eſt vſus, vt cũ deſunt conſentanea, proximè his vtamur: vt hic homo quieſcit, non igitur de loco in locũ mouetur. Hoc autem intereſt inter conſentanea & diſſentanea, quòd illa ad docendum magis accommodata ſunt, hæc ad vincendũ & commouendũ, præſertim repugnantem hominem, et peruicacẽ. Itaq; frequenter adhibentur in obiurgationibus, & defenſionibus vt dicis te omnia noſſe, & nihil noſti? Porrò autem cũ cõcluſio negans eſt, & ſumptio aliqua ait, aut viciſſim argumẽtũ ſemper ducitur ex diſſentaneis atq; hæc de ſimplicibus argumentis.

Cõparata quæ inter ſe cõferũtur.] Cõparata q̃ ſint nõ tã intelligitur ex diffinitione gñali, quã ex diuiſione cõparatorũ, q̃ ſumitur ex rebus ſubiectis ſcđ igñeris hoc modo, Oĩa q̃ cõparãtur, aut cõferũtur in quãtitate, aut in qualitate. Quãtitatẽ appello nõ ſecũdã cagoteriã, ſed æqualitatẽ, aut inæqualitatẽ tã in cauſis, quã in effectis, aut affectione rei. Qualitatẽ item appello nõ quartã ſolũ categoriã, ſed ſimilitudinẽ, aut diſsimilitudinẽ cuiuſcunq; rei ſiue ea qualitatis ſit, ſi-

ue

ue cauſarũ, ſiue effectuũ, ſiue alterius rei. Cõparatio quãtitatis aut eſt par, aut impar: impar, aut maior, aut minor. Cõparatio qualitatis, aut ſimilis, aut diſsimilis. Quare quinq; genera comparationũ ſunt. Paria ſunt cum ex re pari parem colligimus. Huius comparationis vt reliquarum ſpecies veræ nullæ ſunt, ſed modi tantùm quidam. Qui tres ſunt: primus, cum nulla exprimitur nota comparationis: vt quando ego tuum non curo, tu ne cura meum. Secundus, cum exprimitur aliqua nota comparationis parium cùm gradibus cõparationis Grammaticæ. notæ comparationis parium ſunt: talis, qualis, tantus, quantus, tam, quam, tanto, quanto, & quæ his ſimiles fuerint. Gradus Grammaticos voco poſitionis, comparationis, ſuperlationis: vt tantò eloquentior eſt Cicero reliquis Latinis ſcriptoribus, quantò Demoſthenes cæteris Græcis eſt facundior. Tertius modus eſt cùm exprimuntur notæ comparationis parium ſine gradibus Grammaticis, quales notæ ſunt tot, & quot, par, æqualis: vt tot ſunt genera quæſtionum, quot ſunt earum rerum, quæ ſciuntur. Quartus modus, qui affertur à Ramo alienus eſt ab hoc loco. nam quæſtio comparationis eſt argumentũ tamen aliunde ſumptum: vt ſi quis probet parem eſſe laudem literarum & militiæ, quia viris doctis conceduntur magiſtratus nõ minus, quàm ſtrenuis ducibus. hic quæſtio comparationis eſt, argumentum autem ſumitur ex adiunctis, quæ circunſtant. Quare cùm propoſitum ſit non de quæſtionum generibus, ſed argumentorum diſputare, cumq; quæſtio comparationis

ex omnibus locis explicari poſſit, quemadmodũ quæſtio ſimplex, efficitur profectò vt hic quartus modus meritò à nobis reijciatur. quẽadmodũ non ſolũ adhibuit Ramus in cõparatiõe pariũ, verũ etiã in quatuor reliquis generibus cõparationũ, ſecutus, vt credo, errorẽ M.T.Cice. in Topicis: q explicando loco cõparatorũ multa colligit argumẽta ex. 3. Topico Ariſt. quæ argumẽta non ſunt, ſed quæſtiones cõparationũ: quale illud eſt ſi quis probet rem vnam meliorem eſſe altera, quia vna artificioſa eſt, altera non artificioſa. quod argumentum ab adiunctis diſſentaneis deſumptum eſt. Cicero certè admoneri potuit ab Ariſtotele, quem ſibi ſequendum propoſuerat. nam Ariſtote. diſtinguit problemata à locis primo Topico: vnum autem genus problematis eſt in comparatione poſitũ, ad quod confirmandum aut refutandum recenſet. 75. genera argumentorum, quæ omnia à comparatione diſtingũtur, qualia ſunt à genere, à ſubiecto, à cauſis, à diffinitione. Ex hoc loco laudamus: vt tam eſt laudanda Rhetorica, quàm Dialectica: illa autem laudãda: hæc igitur eſt laudanda. Sic vituperamus: quantò rex maior eſt ſubditis, tantò vitium illius magis reprehendendum eſt. Hinc ſuademus, & diſſuademus: vt tam eſt expetenda temperantia, quàm fortitudo: hæc autem expetenda: illa igitur. Hinc coniecturam facti explicamus: vt qui ob rem iudicandam pecuniam accepit, & ob dicendum falſum teſtimonium accipiet. Hinc quæſtio diffinitionis explicatur: vt ſi abſtinentia virtus, & continentia. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur:

ſoluitur: vt quæ pœna aduerſus interfectorem patris iuſta eſt, eadem aduerſus interfectorem matris iuſta erit. Paria non ſemper referuntur inter ſe diſputādo, ſed aliquando repugnando: quale illud eſt exemplum in Eclogis Damœtæ & Menalcæ, qui concertant paribus inter ſe ænigmatis propoſitis.

Maiora: vt magiſter, & diſcipulus.] Maiora ita tractantur, vt ex maioribus minora diſputentur. Neq; verò hoc ſemper genus tractationis cum negatione exprimendum eſt, ſed aliquādo affirmatè, etſi ſemper ſententia negatione declarari poſſit: vt Cicero debet amicis mediocriter conſulere, cùm Sulpitius vel inimicis abundantiſſimè conſulat: quaſi ita dicas, ſi quibus conſulere non licet cum conſulit Sulpitius, nō reprehenditur, neq; Cicero reprehendendus eſt, qui amicis conſulit. Maiorum duo ſunt modi: vnus cum nulla exprimitur nota comparationis, vt decem viri aliquid audebunt concupiſcere, quia terrarum orbis eorū cupiditati non ſufficit: alter cùm exprimuntur notæ cōparationis: quales ſunt non ſolum, ſed etiam, cum, tū, & ſi quæ aliæ his ſimiles: vt non ſolum tollitur è medio verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam ſapiētia. Ex hoc loco laudamus & vituperamus: vt ſi magiſter artis Magicæ non eſt laudandus, multò minus diſcipulus erit laudandus. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt non potuit prælium committi cum quadraginta triremibus, & committetur poſtea cum claſſe viginti triremium? Hinc explicamus coniecturam facti: vt ſi quis ſacrilegium facit, faciet & furtum. Hinc quæſtio diſ-

finitio-

finitionis explicatur: vt ſi robur corporibus bonum non eſt, minus ſanitas. Hinc *quæſtio qualitatis ſoluitur: ſi adulterum occidere licet, & loris cædere.* Ex hoc loco ſunt *quædam gradationes oratoriæ: qualis illa Ciceronis pro* Milone. Neque *verò ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui tradidit, neq; ſenatui modo, ſed etiam publicis præſidijs & armis, neq; his tātùm, verum etiam eius poteſtati, cui Senatus totam* Remp*ub. omnem* Italiæ *pubem, cuncta populi* Romani *arma commiſerat.* In *hac gradatione à minoribus ad maiora progreditur* Cicero. *ſed vis argumenti contraria eſt à maioribus ad minora. nam in hac tractatione maiorum, ſemper hæc pars (nō ſolum) continet quæſtionem, altera verò (ſed etiam) continet argumentū: quaſi ita tractetur primum argumentum ſuperioris gradationis, qui ſe tradidit Senatui tradet etiā populo.* Exemplū *huius loci falſum legitur.* 2.*oratorio* Ciceronis *ad* Q. Fratrem. *Si bona exiſtimatio diuitijs præſtat, & pecunia tantopere expetitur, quantò gloria magis eſt expetēda: eſt enim à minori argumētū: qa ex duobus minoribus tertiū maius cōcluditur, quaſi ita dicat, ſi bona fama & pecunia, quæ minora bona ſunt, tantopere expetuntur, quanto magis gloria.*

Minora: *vt diſcipulus & magiſter.*] Minora *ita tractātur, vt ex ijs maiora demonſtrentur: quæ affirmatè ferè tractantur.* Minorū *duo ſunt modi: vnus cū nulla exprimitur nota comparationis: quale illud eſt.*

Hiſtrio, *quid deceat, quærit, non idem faciet orator?* Alter *cùm exprimitur aliqua nota comparationis.*

Notæ

Notæ autem comparationis minorum ſunt: nomina comparationis, quæ à Grammaticis comparatiua nominantur, verbum malo, præpoſitio præ, tantùm abeſt vt, & ſi quæ aliæ idem valent: vt tantũ abeſt vt Cæſar perfecerit rempublicam, vt fundamenta nondum iecerit. Ex hoc loco laudamus & vituperamus: vt multi fuerunt oratores Romani præſtantiſſimi, ſed Cicero omnibus præſtantior. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt ſerui iniuſta imperia dominorum non perferunt, vos quirites ſeruitutem toleratis. Hinc coniecturam facti explicamus: vt qui facilè ac palam mentitur, peierabit. Hinc deſcriptiones ſumũtur: qualis illa Philoſophiæ: ars artium, & ſcientia ſcientiarum, quaſi præſtabilior ſit cæteris artibus, & ſcientijs. Hinc quæſtiones qualitatis ſoluuntur: vt ſi furem nocturnum occidere licet, quid latronem? Hinc hyperbolæ ducuntur: vt ante cerui paſcentur in æthere, quàm nomen tuum excidat, id eſt, cum fieri non poſſit, vt cerui paſcantur in æthere, facilius tamen id fiet, quàm vt tui obliuiſcar. Hinc pleræque amplificationes oratoriæ: qualis illa Ciceronis. Facinus eſt vincire ciuem Romanum: ſcelus verberare: propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? aſcendimus enim à minoribus ad maiora. Hinc extenuationes oratoriæ: vt illa Ciceronis, nemo non modo Romæ, ſed ne vllo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quẽ non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit.

Similia vt ſomnus & mors.] *Similia dicuntur, quæ in eadem qualitate comparantur. Inter comparatio-*

nem

nem autem qualitatis, & quantitatis illud intereſt, quòd in comparatione quantitatis duæ aut plures res conferuntur cum eadem re tertia, in comparatione autem qualitatis duæ cum duabus, aut tres cum tribus, et ita deinceps comparentur: vt in hoc argumento à pari, tam debetur honos patri, quàm matri, comparantur pater & mater in honore. In hac autem ſimilitudine, quemadmodum oculus dirigit corpus, ſic mens animi perturbationes moderatur, comparantur duæ res cum duabus: oculus cum corpore, & mens cum perturbationibus animi. quæ ſimilitudo ab Euclide libro quinto ἀναλογία vocatur, à Cicerone in libello de vniuerſitate proportio, à barbaris proportionalitas. Hæc etſi aliquando fit in terminis imparibus, vnus tamen pro duobus ponitur: vt quam rationem habet animal ad hominem, eandem habet homo ad Socratem: homo comparatur cum animali, vt ſpecies, cum Socrate tanquam genus. Ex hoc diſcrimine parium & ſimilium exempla falſa eſſe colliguntur, quæ leguntur in Topicis Ciceronis. Si tutor fidem præſtare debet, ſi ſocius, ſi cui mandaris, ſi qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. & illud etiam quod confitetur Cicero fieri cum res par pari comparatur: quemadmodum ſi in vrbe de finibus controuerſia eſt, quia fines magis agrorum videntur eſſe, quàm vrbis finibus regundis adigere arbitrum non poſſis, ſic ſi aqua pluuia in vrbe nocet quoniã res tota magis agrorũ eſt, aquæ pluuiæ arcendæ adigere non poſſis arbitrum. exempla item quibus ſcribit Cicero vſum fuiſſe Craſſum

in cauſa Curiana ad locum parium referuntur: quia omnia in eadem re comparantur. & illud Quintiliani libro quinto. Si continentia eſt virtus, vtiq; & abſtinentia: quod argumentum repetit imprudens in exemplis à pari, prǽterquam quòd inuertit ordinem verborum, qui ad diſtinguendos hos locos nihil efficit. Sic & exempla quæ afferuntur à Ramo, de Aſpaſia & Xenophonte non ſunt ſimilitudines, ſed à pari ducuntur. Verum locum ſimilitudinis & Cicero & Quintilianus nuſquã expreſſerunt. Similitudinis duo ſunt modi: vnus ſine nota, alter cum exprimitur nota. ſine nota: vt virtus adiantum, quaſi dicas, quemadmodum adiantum, etſi multitudine aquarum obruatur, non madeſcit, cum in aqua creſcat, & nutriatur, ſic virtus, etſi opprimatur fluctibus vitiorum, ſemper tamen reſiſtit. Alter modus cum exprimitur nota ſimilitudinis: quales notæ ſunt vt, quemadmodum, ſicut, veluti in prima parte, quæ dicitur protaſis: & ſic, ita, non ſecus, in altera parte, quæ dicitur apodoſis, ſeu redditio: vt quemadmodũ vaſcula oris anguſti ſuper fuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem inſtillantibus replẽtur, ſic tenera puerorum ingenia grandia non percipiunt, modica & ſuis viribus apta commodius addiſcunt. Sunt & aliæ notæ ſimilitudinis: vt more, inſtar, ritu, quaſi, tanquam. A ſimili laudamus & vituperamus: vt quemadmodum agricolæ laudantur, qui aſſiduo labore terram colũt, ſic laudandi ſunt magiſtri, qui aſſidua exercitatione auditorum animos inſtituunt. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt quemadmo-

admodum gubernatori tenendus rectus clauus ſemper eſt, ne nauis faciat naufragium, ſic magiſtratui adminiſtranda benè Reſpubli. eſt, ne illius ſtatus labefactetur. Hinc explicamus coniecturam facti: vt quemadmodum Clodius ſtruxit inſidias Miloni propter ſpem impunitatis, ſic Catilina oppreſsit Rempub. propter ſpem impunitatis. Hinc diffinitiones ſumuntur: vt ſomnus eſt imago mortis. Hinc quæſtiones qualitatis ſoluuntur: vt quemadmodũ licuit Miloni occidere Clodiũ inſidiatorẽ, ſic Ciceroni licuit Catilinã vexare labefactantem ſtatũ Reipu. Huius loci exemplum falſum legitur. 2. Oratorio ad Q. Fratrem: ſi feræ diligunt partus ſuos, qua nos in liberos noſtros indulgẽtia eſſe debemus? quum ſit argumentum à minori ad maius.

Diſsimilia: vt homo, & equus.] Diſsimilia ſunt, quæ in diſsimili qualitate comparantur: quæ vocantur à Cicerone interdum differẽtiæ. Diſsimilium duo ſunt modi: vnus in quo nullæ exprimuntur notæ diſsimilitudinis, alter in quo exprimitur aliqua nota. exẽplum primi modi tale eſt. Nundinarum certus dies expectatur, cõſilij nõ. Notæ diſsimilitudinis ſunt nõ quemadmodum, non ſicut, non vt, quæ adhibentur in protaſi diſsimilitudinis: at verò, verum, & ſi quæ aliæ eiuſmodi, quæ adhibẽtur in redditione: vt non quemadmodum qui diſſoluit pecuniam, cum diſſoluit, nõ habet, ſic qui refert gratiam, non habet gratiam, ſed habet in hoc ipſo, quod refert. Sunt & aliæ notæ diſsimilitudinis: vt diſsimile, aliud, differens, non ſed, vt nõ

erat formoſus, ſed doctus Ariſtoteles. Diſsimilia hoc differunt à diſſentaneis, quòd in diſſentaneis non ſolum vnũ ab altero diſtinguitur, verum etiam tollitur: vt non eſt candidus: ergo niger, in diſsimilibus diſtinguitur vnum ab altero, non tollitur tamen, ſed indicatur ex vno contrario alterum: vt quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes, à diſsimili laudamus & vituperamus: vt qui non habet gloriam communem cum multis, ſed totam ſuam, hic eſt laudandus: Cæſar autem, gloriam clementiæ propter reſtitutum Marcellũ non habet communem cum multis, ſed totam ſuam: ergo Cæſar eſt laudandus. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt ſi Barbarorum eſt in diem viuere, noſtra conſilia ſempiternum tempus expectare debent. Hinc cõiecturam facti explicamus: vt qui ſolus acceſsit, non cum alijs, is non commiſit facinus. Hinc quæſtio diffinitionis diſſoluitur: vt ſacrilegus eſt, nõ qui res quaſuis, ſed qui ſacras, neque ex quouis loco, ſed ex ſacro ſurripuit. hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt licet adulterum domi deprehenſum occidere. nam aliud eſt domi, aliud in via deprehenſum fuiſſe. exempla huius loci, quæ leguntur in Fabio Quintiliano libro quinto non tam argumenta ſunt diſsimilia, quàm quæſtiones diſsimiles. quale illud eſt: non ſi lætitia bonum, & voluptas. Tertius item modus diſsimilium, qui affertur à Ramo non eſt proprius huius loci. quia in eo exẽplo, quod affert ex Cicerone, Cicero non argumentatur à diſsimili, ſed à minori ad maius: vt non furem, ſed ereptorem. nam ereptorem eſſe maius eſt, quàm furem.

ad hunc locum pertinent omnia Antitheta Rhetorum: qualia illa ſunt Cicer. pro Milone. eſt enim iudices nō ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, ſed ex ipſa natura arripuimus, hauſimus expreßimus, ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus. miſcetur aliquando dißimilitudo ironiæ: vt Cicero in Piſonem. grauis autem Calatinus, credo, aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Ceſonius, Semiplacentinus Caluentius. Valet etiam plurimum dißimilitudo ad res finitimas diſtinguendas: vt illud Horatij. vitaui denique culpam, non laudem merui. ad hunc locum referendæ ſunt orationes vinctæ coniunctionibus aduerſantibus etſi, quanquam, tamen, quibus delectatur vehementer Cicero initio librorum, orationum, & epiſtolarum. Vt initio officiorum, quanquam te Marce fili annum iam audientem Cratippum, idq́; Athenis, & quæ ſequuntur. exempla argumenta ſunt, quibus factum alicuius, aut dictum ſignificamus, cuius imitatione aliquid faciendum ſit. Hæc communia ſunt omnium comparationum: vt à pari: ſi licuit hoc tibi, & mihi licebit. à maiori: non potuiſſet Hercules reſiſtere duobus, reſiſtes tu? à minori P. Scipio priuatus Ti. Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum reipub. occidit: nos conſules perferemus Catilinam orbem terrarum vaſtare cupientem? à ſimili quemadmodum Milo occidit iurè Clodium, inſidiatorem, ſic iurè Saturninus occiſus eſt ob ſeditionem. à dißimili. Marcellus ornamenta hoſtibus Syracuſanis reſtituit,

Verres eadẽ ſocijs Syracuſanis ademit. exempla, quæ afferuntur ad aliquod generale illuſtrandum, ad diuiſionem pertinent. Comparationum maximus vſus eſt in omni diſputatione, ſed comparatio quantitatis plus valet ad cõmouendos auditores, præſertim plebeios, comparatio verò qualitatis plus valet ad docendum & illuſtrãdum. ſimilitudines frequenter adhibentur à Platone in Dialogis: quibus etiam multum vtuntur mathematici: vt Euclides qui librũ ſecũdum & ſextum in his explicandis conſumpſit. atq; hæc de argumentis rei.

Argumenta à nomine, aut ſunt notationes, aut cõiugata.] *Expoſitis argumentis rei, de argumentis à nomine diſſerẽdum fuit: quæ ſunt aut notationes, aut coniugata. Notatio græcè dicitur* ἐτυμολογία, *Latinè ad verbum veriloquium: Cicero notationem vocat, quia nomina ſunt rerum notæ. alij originationem appellãt, quia explicat originem nominũ. De hac multa diſſeruit Plato eruditè in Cratylo diſputans nomina non eſſe facta rebus temerè, ſed cum ratione & conſilio: non quod exiſtimet nomina opera eſſe ſolius naturæ, quod multi falſo tribuunt Platoni, ſed quòd putet ea nomina natura ſignificare, quæ ex proprietate aliqua rebus ſint impoſita. Sunt multa quidem argumenta ab Etymologia leuia & incerta, ſed cùm alijs adiunguntur, orationem ornant & augent. à Notatione laudamus & vituperamus: vt laudandum eſſe Senatum Romanum, quia à ſenibus prudentiſſimis appellatum eſt: vituperandus eſt Bambalio quod ſatis*

vel

vel nomẽ ipſum declarat, ab hæſitãtia linguæ & ſtu pore cordis factũ. Hinc *ſuademus & diſſuademus: vt Philopono laborãdũ eſſe, q̃d ſtudioſus laboris appelle tur.* Hinc *conie ctură facti ornamus: vt non debet mirũ videri à Verre factum fuiſſe furtum, quia omnia ſoli tus eſt Verrere, ex quo nomen ſibi fecit.* Hinc *deſcri ptiones ſumuntur: vt Philoſophia eſt ſtudium ſapien tiæ.* Hinc *quæſtio qualitatis diſſoluitur: vt Lyſidicus nõ fecit hoc iurè neq; mirũ. nã vocatus eſt Lyſidicus, q̃d iura diſſolueret.* Notatio *ad iocãdũ plurimũ valet: vt Cicero Verrem ludit, cũ eũ fingit dictũ eſſe partim à verrendo, partim à verre, id eſt, porco nõ caſtrato.*

Coniugata, quæ ab eodem principio orta variè cõ mutãtur.] Coniugata *vocat* Ariſto. *initio categoria rum* Paranyma, *in* Topicis *diſtinguit cõiugata à caſi bus, ita vt coniugata nomina ſint, vt ſapiens, ſapien tia, caſus verò aduerbia vt ſapienter: ſed hæc diſtin ctio vel ab ipſo* Ariſtote. *non ſeruatur.* Quintili. *con iugata irridet, quod non egeant probatione: quaſi ve rò argumentum non ſit eò firmius, quò minus eget probatione.* Porrò *coniugata hòc differunt à* Notatio ne, *quod in hac argumentamur à vi verbi, in illis ve rò ex rebus ſubiectis & adiunctis. à coniugatis lau damus aut vituperamus, vt ſi laudanda iuſtitia, lau dandus* Ariſtides *qui iuſtus fuit.* Hinc *ſuademus & diſſuademus: vt ſi Philoſophiæ ſtudendum, Philoſo phi ſequendi.* Hinc *coniecturam facti explicamus: vt ſi adulter eſt, adulterium commiſit.* Hinc *deſcriptio nes ſumuntur: vt iuſtitia virtus eſt à qua iuſti nomi*

namur. Hinc quæſtio qualitatis diſſoluitur: vt ſi compaſcuus eſt ager, compaſcere licet. Hinc ioci multi & Paronomaſiæ: qualis ille iocus Ciceronis in Verrem: qui non tam rationem cœli, quàm cælati argenti duceret. atq; hæc de argumentis à nomine, & locis ſimplicibus.

Qui duo ſunt diuiſio, & diffinitio.] Hactenus argumenta ſimplicia à nobis expoſita ſunt, ſequitur vt de argumentis coniunctis diſſeramus: quæ duo ſunt diuiſio, & diffinitio. Diuiſio prior eſt diffinitione ordine naturæ, quia ad inueniendam diffinitionem afferenda primum diuiſio generis eſt, ex qua differentiæ colligantur. in methodo autem diffiniendi diffinitio præcedit diuiſionem. nam primũ explicãdum eſt quid quæq; res ſit, deinde eadem res in formas diuidenda eſt. in ordine autem locorum explicando præponitur neceſſario diuiſio diffinitioni: quia multæ diffinitiones ex diuiſione ſumuntur. Diuiſionum quatuor tantùm genera afferuntur à nobis in contextu ex quatuor generibus conſentaneorum: quia ex reliquis locis nulla ducitur diuiſio: vt ex diſſentaneis, aut comparatis. quanquam partes diuiſionis diſſentaneis argumentis, & comparatis tractari poßint. Trifariam enim à partibus & re tota argumentamur. Primò à partibus ad partes cum qualitate dißimili: vt ſi animal eſt aut homo, aut belua: nõ homo: belua igitur. hoc argumentum à diſſentaneis eſt. quamobrem falſum eſt exemplum Ciceronis ſecundo oratorio, argumenti à partitione: aut ſenatui parendum de ſalute

Reipub. fuit: aut aliud cõſilium inſtituendum: aut ſua ſponte faciendum. aliud conſilium ſuperbum: ſuum arrogans: vtendum igitur fuit conſilio Senatus. hoc argumentum apertè tractatur à diſſentaneis: quia duobus generibus conſiliorum ſublatis, tertium ponitur. deinde ex partibus ad partes argumentamur cũ qualitate ſimili: quòd genus argumenti à pari ducitur. vt tam eſt laudanda Logica, quàm Rhetorica. *Tertiò argumentamur à partibus ad totum, aut viciſſim: id'que affirmatè, aut cum negatione: quæ ſola tractatio propria eſt huius loci. à partibus affirmatè; vt ſi homo & belua ſentiunt, omne animal ſentit. cum negatione: vt ſi neq; homo, neq; belua carent animo, nullum animal carebit animo. à toto affirmatè: vt ſi totum corpus dolet, & caput. ab eodem cum negatione: ſi totus homo non dolet, neq; caput. quare, vt eo vnde digreßi ſumus, reuertamur.* Diuiſio *etiam non ducitur à nomine. nam cum diſtinguitur nomen in ſuas ſignificationes, aut diſtinguitur ſolum nomẽ ſine ſignificatione, quod inutile eſt, aut per ſe ſignificationem, quæ, quia cõmunis non eſt, nihil valet ad diuidendum. Præterea ſi diſtinctio. nominis in ſuas ſignificationes, eſt diuiſio, contraria etiam huic erit altera diuiſio, qua res ſignificata in ſua nomina diuidetur, vt cum eadem res diuerſis nominibus appellatur: hæc autem diuiſio non eſt: quare neque illa diuiſio erit, ſed enumeratio potius quædam ſignificationum. neque ducuntur diuiſiones ex diffinitione, neque ex autoritate, quod ſatis perſpicuum eſt.*

Primùm ex cauſis.] Diuiſionum genera à partibus nomen accipiunt, non à toto: quia totũ vnum eſt, ratione autem partium diuiditur. ſic diuiſio à cauſis nominatur, cum partes diuidentes cauſæ ſunt, id autem quod diuiditur effectum eſt: de quibus partibus ſi totum nõ effertur, propriè partitio dicitur. vt cũ homo diuiditur in caput, pedes, & reliquas partes, caput tamen nõ dicimus hominem eſſe: quanquam in his partibus, de quibus totum non effertur, diſsimilitudo quædã ineſt. nã aliæ appellantur nomine totius quæ vocantur à Græcis ὁμογενῆς: vt pars aquæ appellatur, aqua; non tamen ea aqua, cuius eſt pars. alijs planè non conuenit nomen totius, quæ appellantur à Græcis ἑτερογενῆς: vt caput, de quo nomen animalis non effertur. Porrò diuiſio à cauſis aut ducitur à fine: vt homines alij nati ſunt ad cõtemplandũ, alij ad agẽdum. à forma duci non poteſt, quia forma vna eſt, & ferè quæ ſit, ignoratur. à cauſis efficiẽtibus: vt facultas cõparatur natura, arte, & exercitatione. à materia: vt domus cõſtat cæmẽtis, lateribus, lapidibus, & lignis. à diuiſiõe cauſarũ laudamus & vituperamus: vt laudamus hominẽ à corpore, & aĩo cõpote ratiõis. Hinc ſuademus et diſſuademus: vt ei q velit parare facultatẽ diſputãdi, ſuademus vt præter naturalẽ vsũ diſputãdi, præcepta artis diſcat, et diu multũq; exerceat. hinc coniecturã facti explicamus: vt q caruit ære, ferro, & argẽto, nõ adulterauit nũmos. Hinc diffinitiones ſumũtur: vt facultas eſt cognitio perfecta, quæ natura, arte, & exercitatione cõparatur. hinc quæſtio qualitatis diſſoluitur:

tur: vt ſi neq; hõies natos ad cõtemplandũ, neq; ad agendũ occidere licet, nullũ igitur hoĩem licebit occidere. Hinc diuiſiones operũ & orationũ ſumũtur: vt cũ Cicero partitur orationẽ pro lege Manilia in tres partes: primã de genere belli, ſecundam de belli magnitudine, tertiam de eligendo imperatore.

Secundũ ex effectis.] Ad hanc diuiſionẽ ab effectis refertur diuiſio generũ in ſpecies et in differẽtias. nã genus omne cauſa formarũ eſt: quod ſatis declarat demonſtratio. nam cum demonſtratio ducatur ex cauſis eius autẽ argumẽtũ ſit diffinitio, quæ cõſtat ex genere, & differẽtia, efficitur profectò vt genus & differentiæ cauſæ ſint rei diffinitæ, ſpecies autẽ, q̃ diffinitur, ſit effectũ. genus diffinitur ab Ariſ. 1. Topico, qđ dicitur de multis differẽtibus ſpecie in quæſtione q̃d eſt. quæ deſcriptio non explicat q̃d genus ſit, ſed quæ ſit proprietas illi adiũcta: adiũgitur enim generi, quia commune eſt multis formis, vt interroganti quid eæ ſint, appoſitè reſpõdeatur: accidit etiã generi reſpõderi: quia interrogare & reſpondere in hominũ voluntate poſita ſunt. ſed diffiniuit fortaſſe Ariſtotel. ita genus, quia propoſuerat ſibi in Topicis Dialecticam ſolum docere, quæ poſita eſt in interrogando & reſpondẽdo. quare præſtabilior erit hæc diffinitio generis ex natura illius deſumpta: genus eſt notio communis, quæ plures formas ſui ſimiles complectitur: vt animal hominem & equum. Notionem autem communem interpretor vniuerſum, quod innuit Ariſtote. in Categorijs, cum enumerat quatuor

genera

genera rerum ſubſtantias vniuerſas, accidentia vniuerſa, ſubſtātias ſingulares, accidentia ſingularia. ſpecies eſt pars ſubiecta generi: hæc diffinitio colligitur ex Ciuili Platonis, in quo ſcribit Plato nō omnem partem ſpeciem eſſe, ſed viciſsim omnē ſpeciem eſſe partem. ſpecies autem pars alterius eſſe non poteſt, quàm generis: vt ait Porphyrius extremo capit. de ſpecie. hanc diffinitionem approbat ſatis Ariſtot. primo Topico, cum ſpeciem non enumerat in attributis Topicis, quaſi declaret ex ſua ſententia ſpeciem non appellari cum attribuitur, ſed cum ſubiecta alteri eſt, quod ſi attribuatur, à genere nō differt. Nam iiſdē locis quibus confirmatur aut refutatur quæſtio generis iiſdem confirmatur et refutatur quæſtio ſpeciei. item cum ait Ariſt. ſolius ſpeciei diffinitionem eſſe, confirmat hanc noſtram diffinitionem. neq; enim aliter diffinitur ſpecies, niſi tanquam pars ſubiecta generi: quare vel ſi genera diffiniantur, nō dicuntur diffiniri niſi hoc ipſo quod ſpecies ſunt. Porphyrius etiā cōfirmat noſtrā diffinitionē, cum facit genus & ſpeciē relata: ſpecies enim ita refertur ad genus, ſi pars generi ſubiecta dicatur. Cōmunis quoq; ſentiendi & loquēdi cōſenſus noſtram ſententiam comprobat. nam ſi tres exempli cauſa aurifices diſceptent de gēma aliqua, quæſtio ab iis ponitur. cuius ſpeciei gemmarum ſit: quaſi ſpeciem nominent quandam partem ſubiectam generi gemmarum. ex qua diffinitione perſpicuum efficitur res ſingulas ſpecies eſſe vniuerſarum, & formas cōparatas cum rebus ſingulis genera potius eſſe, quàm

formas

formas: quod ſi occurras, genus dicitur de ijs, quæ differunt ſpecie, aut numero, ſpecies verò tantùm de ijs, quæ differunt numero, ergo fieri nulla planè ratione poteſt, vt ſpecies generis nomine appelletur. reſpondeo ſi hæc ſola diſsimilitudo ſit generis & ſpeciei, quæ affertur, nihil aliud intereſſe inter genus & ſpeciem, quàm quod genus de pluribus, ſpecies de paucioribus dicatur. quæ diſsimilitudo non mutat naturã rei: vt multitudo & paucitas hominum non mutat eſſentiam hominis. quod ſi denuo vrgeas, non eſſe hãc ſolã diſsimilitudinẽ generis & ſpeciei, ſed illud addẽdũ eſſe, quod genus de differẽtibus ſpecie dicatur, ſpecies de differentibus numero, iſto pacto cum differentia & proprium generis dicantur de differentibus ſpecie, aut numero, differẽtia autem & proprium vltimæ ſpeciei enuncientur de differentibus tantùm numero, efficietur profectò vt duo alia attributa diuerſa à quinq; vocibus Porphyrij *addantur: quod abſurdum eſſe omnes* Ariſtotelici *confitentur. quare ſpecies comparata cum rebus ſingulis, eſt genus. iam verò quæ ratio argumentandi eſt à genere ad ſpeciem, eadem valet à rebus ſingulis ad formam, & viciſsim quæ ratio argumentandi eſt à ſpecie ad genus, eadem valet à rebus ſingulis ad formas. quamobrem ſpecies comparata cum rebus ſingulis, genus erit. requires ſi res ſingulæ ſpecies ſint, qui fieri poterit, vt illarũ ſit diffinitio, cùm* Ariſtote. *ſcribat ſpecies rerum diffiniri. reſpondeo* Ariſtot. *ſemper ſpeciem ſeparaſſe a rebus ſingulis: quam ſententiam nos improbamus: præter-*

terquã ca. 4. li. de partibus Animaliũ, quo loco Socratẽ & Coriſcũ appellat vltimas ſpecies. cuius libri autorẽ fuiſſe Ari. nemo vnquã dubitauit: at de libris Logicis omnes viri docti, vel illius ſtudioſiſſimi interpretes dubitarũt: Sed fuerit'ne Ariſt. in ea ſentẽtia, an nõ parũ noſtra referre arbitramur: nã ratio præpõderat autoritati. quoniã autem noſtra ætate multũ tribuunt Philoſophi autoritati, teſtimonijs autorũ doctiſſimorũ noſtrã ſententiam confirmemus. Galenus. 1. lib. de Tẽperamẽtis categoriã ſubſtantiæ declarans hominẽ vocat genus. Cicero primo libro de inuẽtione, Seneca lib. 8. Epiſtolarum epiſtola prima, omnes iuriſperiti veteres ſic loquuntur quorum maxima eſt Latinè loquendi autoritas. nam ſingularia facta, quæ exẽplà ſunt legum, vocant illi ſpecies, quæ Græcè Theophilus appellat ὑποθέσεις, barbari caſum nominant. omnes etiam ſcriptores Latini hac ſignificatione ſpeciei vtuntur: vt Plautus in Perſa, animorum ſpecies vertũtur: vt Perſius, mille hominum ſpecies & rerum diſcolor vſus: Græcos teſtes non cito, quia quod Græcum eſt, vt vulgò dici ſolet, non legitur. adhuc expoſitum eſt à nobis quid genus, quidq́; ſpecies ſit, reſtat vt de differẽtia aliquid dicamus. Differentia idẽ eſt quod forma, ſi propriè nomen differentiæ ſumas, ſed differentia tamen ita diſtinguitur à ſpecie, vt de ſpecie genus efferatur, de differentia non: vt homo ſpecies eſt animalis, particeps rationis differentia. nã particeps rationis non dicitur animal, niſi cauſa rei ſubiectæ quæ particeps rationis eſt. Ramus credit

tandem eſſe diuiſionem generis in ſpecies, quæ eſt generis in differentias: ſed falsò cum inter ſe diſtinguantur aliud enim eſt ita diuidere morbum vt dicas ſimilarem eſſe aut inſtrumentarium, aliud ita partiri vt dicas morborum alios eſſe longos, alios acutos. alia enim diuiſio eſt cauſæ in quatuor ſpecies, alia diuiſio cauſarum in eam quæ facit per ſe, & fortuitò: quæ differentiæ cauſarum & modi appellantur. ſi Ramus differentias eas tantùm nominat, quæ reciprocantur cum formis, quas procreant, verè quidem ſentit. vt animalium aliud particeps rationis, aliud expers, perinde eſt ac ſi dicas, animalium aliud homo, aliud belua: ſed ſi hæ appellantur formarum differentiæ, raròin vſum incidunt: præſtabilius igitur eſt differentias eas nominare, quæ naturam generis mutant: quæ colliguntur aut ex cauſis, aut ex effectis, aut ex modo efficiendi rem quanque: cuius methodi exempla à nobis ſuprà propoſita ſunt, cum de cauſis diſputaremus. ratio autem exercendi huius præcepti a nobis exponetur in libro de varijs generibus exercitationum Dialecticarum. à genere vniuerſo ad ſpeciem ſemper valet argumentum ſiue affirmatè, ſiue cum negatione tractetur: vt ſi omne animal viuit, homo viuit. ſi nullum animal vita caret, neque homo. à genere ſi non tractetur vniuersè, nõ valebit argumẽtũ: vt non valet ſi animal eſt, homo eſt. a ſpecie ad genus valet argumentũ affirmatè: vt ſi homo eſt, animal eſt, non tamẽ cũ negatione, vt ſi homo nõ eſt, animal non eſt. nam poteſt eſſe animal, quin

homo

homo ſit. à genere laudamus & vituperamus: vt ſi omnis virtus eſt laudanda, & continentia. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt ſi vtilis eſt cognitio Philoſophiæ, vtilis quoq; erit cognitio philoſophiæ naturalis. Hinc cõiecturã facti explicamus: vt q omne genus flagitiorũ cõmittere ſolet, veriſimile eſt cõmiſiſſe furtũ. hinc definitiones cõſtãt enim ex genere et differẽtia. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt ſcilicet omni tempore res honeſtas laudare, licebit & tẽpore nundinarum. à ſpecie laudamus & vituperamus: vt ſi prudentia, & fortitudo, temperantia, & iuſtitia commẽdandæ ſunt, & virtus laudanda erit. Hinc ſuademus & diſſuademus: vt ſi vtiles ſunt Phyſiologia, Mathematicæ, & Metaphyſica, vtilis erit omnis Philoſophia poſita in cognitione. Hinc coniecturam facti explicamus. Si non eſt commiſſum hoc facinus ſponte, neq; neceſſitate, neq; fortuito ab hoc homine, ab eo igitur cõmiſſum non eſt. Hinc diffinitiones: vt animal eſt quod cõtinet hominẽ, & beluã. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur: vt ſi licet furem, latronẽ, & ſacrilegũ occidere, licebit quẽuis ereptorẽ occidere. huius loci exẽplũ falſum legitur ſecundo oratorio ad Quintũ Fratrem: ſi omnes ſtudioſi reipub. amandi ſunt, ergo imperator amandus. nam argumentum eſt à genere. aliud exemplũ falſum legitur in Topicis: ſi neq; cenſu, neq; vindicta, nec teſtamento liber factus eſt, non eſt liber. deeſt enim, vt notat doctè Goueanus, genus libertatis antiquiſſimũ, quod fit cum inter amicos ſerui manumittuntur: vt indicat Terẽtius in Adelphis. Syro

re eho.accede huc ad me:liber eſto.aliud item exemplum in Topicis falſum affertur:Fabia in manum viri non conuenit:ergo non eſt materfamiliâs.nam argumentum eſt à diffinitione matrisfamiliâs ſumptum: diffinitur enim materfamilias, quæ non conuenit in manum viri,niſi velis differētiam pro ſpecie poſitam fuiſſe.

Tertium ex ſubiectis.] A ſubiectis diuiſio dicitur, cum res diuiſa eſt adiuncta, & partes diuidētes ſubiectæ.cuius tria ſunt genera, quemadmodum & rerũ ſubiectarum. à ſubiectis primi generis colores alij ſunt in rebus animatis, alij in rebus inanimatis. à ſubiectis ſecundi generis:Philoſophia aut verſatur circa mores,aut circa res naturales,aut circa rationem diſſerendi. à rebus ſubiectis tertij generis : veſtimenta quædam virorum, alia mulierum. à diuiſione rerum ſubiectarum laudamus & vituperamus : vt Philoſophiam, quòd omnis illius cognitio verſetur circa mores, res naturales, aut rationem diſſerendi. Hinc ſuademus & diſſuademus:vt virtutem omnem expetendam eſſe,quia verſatur aut in cognitiõe veritatis,aut in tribuendo quod ſuum eſt cuiq;,aut in moderatione vitæ,aut in periculis & moleſtijs patienter ferendis. Hinc coniecturam facti explicamus:ſi neq; veſtimenta viri, neq; mulieris furatus eſt, non commiſit furtum . Hinc diffinitiones explicantur : vt Philoſophia eſt cognitio rerum humanarum, atque diuinarum. Hinc quæſtio qualitatis ſoluitur:vt ſi licet arma ferre equitum & peditum,licebit omnia arma ferre.

Quartum ex rebus adiunctis.] *Hæc diuiſio triplex eſt, quemadmodum ſuperior. prima ab adiunctis, quæ inſunt: vt homines alij docti, alij indocti. ſecunda ab adiunctis ſecundi generis: vt ratio degendæ vitæ docetur partim ĩ* Ethica, *partim in* Oeconomica, *partim in* Politica. *Tertia à rebus adiunctis tertij generis: vt* Rex *partim cinctus eſt equitibus, partim peditibus. à diuiſione ex adiunctis laudamus & vituperamus: vt ratio degendæ vitæ laudanda eſt quia docetur partim in* Ethica, *partim in* Oeconomica, *partim in* Politica. Hinc *ſuademus & diſſuademus: vt non eſſe ducendam vxorẽ probat* Bias, *quia ſit formoſa omnis, aut deformis: formoſam futurã communẽ: quod ſi deformis, moleſta erit.* Hinc *coniecturam facti explicamus: vt hoc facinus à* Rege *committi non potuiſſe, qui progrederetur cinctus partim peditibus, partim equitibus.* Hinc *deſcriptiones ſumuntur: vt homines ſunt, qui ſunt docti aut indocti: ineptæ tamen diuiſiones.* Hinc *quæſtio qualitatis ſoluitur: vt ſi integrum eſt adoleſcenti formoſam ducere vxorem, aut deformem, quamuis vxorem ducere adoleſcenti licebit. ad hanc diuiſionem à rebus adiunctis referenda eſt diuiſio accidentis in accidentia: vt omne candidũ aut eſt dulce, aut amarum. diuiſio eſt ita explicanda, omnis res quæ ſubiecta eſt candori, aut dulcis eſt, aut amara. nam ſi non de re ſubiecta niſi adiuncta intelligatur, falſa erit diuiſio. quaſi dicas, omnis candor aut dulcis eſt, aut amarus. cum nulli candori conueniant ſapores, ſed rei candidæ.* Præterea *quemadmodum attributio*

accidentis de accidenti falſa eſt ſi de re ſubiecta intelligatur: vt hoc album ambulat de candore falſa eſt, de homine candido vera, ſic diuiſio accidentis in accidentia falſa eſt.

Quatuor ſunt præcepta diuidẽdi.] *Vt diuiſio perfecta ſit hæc præcepta ſeruanda ſunt. dices ſecundum præceptum non eſt neceſſarium, cùm contineatur ſub primo. falſum id eſt: nam hæc reciprocantur ſi animal eſt aut belua, aut homo, aut equus, & tamen redundat equus in hac diuiſione. in tertio præcepto partes contrariæ ſemper intelligendæ ſunt, ita vt affirment omnes partes. nam & ſi dicam expers rationis intelligendum eſt non de negatione, ſed de forma contraria. nam ſi de negatione intelligatur, genus participabit ſuas differentias: quia neceſſe eſt in omni re propoſita aut affirmationem, aut negationem dici: hoc autẽ fieri non poteſt, vt genus participet ſuas differentias: quare de forma ſemper contraria intelligenda eſt altera pars diuiſionis.*

Quartum vt diuiſio, ſi fieri poteſt, conſtet ex duabus partibus.] *Hoc præceptum colligitur ex Sophiſta & Ciuili Platonis: quod intelligendum eſt non de omni diuiſione, ſed de diuiſione tantùm generis. quam ſententiam reprehendit Ariſtote. 1. de Partibus animalium multis argumentis, ac præſertim tribus. primò ſi diuiſiones ex duabus partibus conſtent, in diffinienda re aliqua, quoniam in inferiori differentia ſemper ſuperior intelligitur, fiet nugatio. falſum illud eſt in inferiori differentia, differentiam ſuperiorem*

intelligi:nam nulla differentia participat ſuum ſuperius:quod ſi participet, regrediemur in infinitū.quia omnis differentia conſtaret ex genere & differentia, quod eſt abſurdum.Secundo contrariæ differentiæ cō uenirent eidem ſpeciei.non valet argumentum: quia præceptum Platonis intelligendum eſt de diuiſione per ſe.Quid?quòd abſurdum non eſt vrbanū & ſylueſtre quæ differentiæ afferuntur contrariæ, conuenire columbis.columborum enim quidam ſylueſtres, alij vrbani ſunt.Tertiò aut priuatione vtendum eſſet pro differentia, quod eſt abſurdum, aut multæ colligendæ eſſent diuiſiones, quod laborioſum eſt. priuatione quidem vtimur pro forma contraria:quia caremus proprijs nominibus.colligere autem multas diuiſiones non eſt neceſſarium, aut ſi ſit, quò magis laborioſum, eò magis pulchrum erit. atque hæc de diuiſione.

Abſoluta diuiſione, ſequitur diffinitio.] Diffinitionis nomen Metaphoricōs ſumptum eſt ab agris. nam quemadmodum agri ſuis limitibus, ſic quæq; res ſua diffinitione concluditur, & à reliquis ſeparatur. quod voces Grecæ apertè declarant.ὅρος & ὁρισμός. de diffinitione præcepit Plato in Theæteto,& Ciuili.Ariſtote. 2.poſterioris Analyſews diſputat de diffinitione vt methodus eſt explicandi quid res ſit, vt eſt à nobis ſupra demōſtratum.de diffinitione autem, vt eſt medium demonſtrationis, diſputat.2. &.8.capit.1.lib.poſterio.de eadem vt eſt problema Topicū, agit.6.Topico.7.autem Metaphyſico differit de diffinitione

finitione non per ſe, ſed cauſa ſubſtantiæ: quia vnam ſignificationem ſubſtantiæ fecerat eſſentiam rei.

Porrò autem diffinitio eſt rei corporeæ.] *Ariſto. ſecundo poſterio. Analyſeωs tria facit genera diffinitionum ex cauſis: vnum diffinitio, quæ caret medio, qualis eſt, quæ ducitur ex forma, aut fine: vt ira eſt appetitus vindictæ. alterum quod habet medium, per quod demonſtretur: qualis eſt diffinitio à materia, aut cauſa efficiēti: vt ira eſt ebullitio ſanguinis circa cor. nam hæc diffinitio demonſtrari poteſt per appetitum vindictæ. tertium ex omnibus generibus cauſarũ iunctum, aut certè ex tribus. nam forma quæ ſit cuiuſque rei ignoratur: vt ira eſt perturbatio, qua ebullit ſanguis circa cor propter appetitum vindictæ. hæc ſola diffinitio perfecta eſt: qualis eſt ıua hominis animal compos rationis. nam animus compos rationis eſt forma hominis, & efficiēs, quia noſtrã vitã tuetur, & finis, quia omnes noſtræ actiones ad rationis perfectionem tendunt. hoc genus diffinitionum colligitur per diuiſiones perpetuas, vt Plato præcipit in Theæteto: quæ ratio vt certa ſit auſpicandum à primo genere cuiuſq; rei. quod autem genus cuiuſq; rei primũ ſit declarant categoriæ, vt nos docemus in noſtris inſtitutionibus Dialecticis, vt ex categoria ſubſtantiæ diffinies hominem ad hunc modum: ſubſtantia corporea animata ſentiens particeps rationis quæ diffinitio licet prolixa ſit, eſt tamen certa. ſed poteris breuius diffinire, ſi omnia quæ præceſſerunt differentiam vno nomine exprimantur. illud autem cauen-*

dum eſt, ne qua vox media in diffiniendo prætermittatur: quod vitium eſt maximum in diffiniendo.

Deſcriptio ducitur ex reliquis locis.] Deſcriptio, *quæ colligit ſolum accidentia, quæ ex communi hominum conſenſu rei alicui conuenire cognoſcuntur, appellatur à* Galeno *diffinitio* /notionis.*cuius tale affert exemplum:pulſus eſt motus inuoluntarius in quibuſdam partibus animalis ſanguinem habentis per quietē interpellatus.hæc deſcriptio valet plurimum ad inueſtigandam veram diffinitionem cuiuſq; rei, vt ſcribit* Ariſtot. 1.*de animo.ab effectis accidentia communia deſcribuntur:vt candor eſt color diſsipans aſpectum. à rebus ſubiectis accidētia propria:vt ſimitas eſt naſi concauitas non quod naſus explicet eſſentiam ſimitatis.nam res vnius categoriæ nō explicat eſſentiam alterius.res quæ ignorantur quid ſint deſcribuntur per negationem: vt materia eſt quæ neq; eſt ſubſtantia, neq; quantitas, neq; alia categoria, ſed res omnibus ſubiecta. in hoc genere deſcribendi duo obſeruanda ſunt: vnum, vt negentur res antea cognitæ: alterum, vt affirmatio aliqua exprimatur, ne diffinitio conueniat* Tragelapho, *& rebus quæ non ſunt. vtrunq; ſeruat* Porphyrius *in deſcribendo accidenti.* Deſcriptio *à ſimilitudine inepta eſt; quia genus & res diffinita plærunq; in diuerſis categorijs continentur: vt temperantia eſt concentus cupiditatum.nam temperantia qualitas eſt,concentus verò relatio.*Deſcriptio *item à diuiſione parum admodum valet.nam alicui conuenit res diffinita,cui falsò attribuitur diffinitio:vt homini*

conuenit animal eſſe, non tamen diffinitio animalis ſumpta ex diuiſione.nã cũ dico quod eſt particeps rationis,aut expers, intelligo aliud animal rationis eſſe compos,aliud expers,quæ diuiſio non conuenit homini:quia omnes ſunt compotes rationis.

Secundum: vt diffinitio ſit breuis.] Laborandum *magis eſt de perſpicuitate, quàm de breuitate. quia breuitatis finis eſt confirmare memoriam, perſpicuitatis verò iuuare intelligentiam:finis autem propoſitus diffinitioni eſt intelligere quid quæq; res ſit. hinc apud* Oratores *&* Poëtas *frequẽtes deſcriptiones prolixæ: qualis eſt deſcriptio famæ, quæ legitur quarto* AEneidos. Poëtæ *autem frequentius hoc genus deſcribendi adhibent, tum quia proponunt ſibi non tam docere, quàm mouere & delectare auditorem: tum quia res ſpeciales magis, quàm vniuerſas deſcribunt: res autem ſpeciales pluribus egent, vt intelligatur quid ſint.hic locus tractatur bifariam aut à diffinitione ad rem diffinitam,aut viciſsim: quemadmodum in reliquis locis fieri videmus: vt à nomine ad* Etymologiam*, aut ab* Etymologia *ad nomen. à diffinitione laudamus & vituperamus:vt ſi virtus ſuum cuiq; tribuens laudanda eſt,iuſtitia laudanda erit.*Hinc *ſuademus & diſſuademus:vt ſi vitanda eſt perturbatio animi,qua accẽditur ſanguis circa cor propter appetitũ vindinctæ,fugienda quoq; erit ira.*Hinc *coniecturam facti explicamus: vt commiſſum fuiſſe facinus ab hoc homine, quia conuenit illi deſcriptio ex notis faciei & totius corporis.*Hinc *quæſtio diffinitionis propria*

explicatur. nam in cæteris locis non tam poſita ſunt à nobis exempla quæſtionis, qua quæritur, quo nomine quæq; res appellanda ſit, quæ propriè vocatur quæſtio diffinitionis ab Oratoribus, quàm diffinitiones ex ſingulis locis ſumptæ: quemadmodum in quæſtione qualitatis nō ſemper poſuimus exempla earū quæſtionū, quibus quæritur iure'ne an iniuria factū aliquid ſit, ſed omniū, quæ pertinēt ad qualitatē. in iuris etiā quæſtione explicāda adhibētur diffinitiones: vt ſi quæratur nū Milo iurè occiderit Clodiū, ex diffinitione eius quod iurè fit explicabitur: vt ſi cum ratione fecit, quæ legibus cōceditur, iurè ergo occidit Clodiū

Aſſumpta ſunt, quæ ex enunciatione totius quæſtionis eruuntur.] Aſſumpta ſunt teſtimonia: quæ aut ſunt diuina, aut humana. diuina ſunt, quæ à deo, aut ab homine, qui diuino numine afflatus ſit, pronunciantur humana aut ſumuntur ex hominibus aut ex ratione teſtandi. ex hominibus: vt teſtimonia Philoſophorum, Oratorum, & Poëtarum: vt nemo ſine crimine viuit, vt ait Horatius. ex modo teſtandi: vt pacta, promiſſa, iuſiurandū, approbatio, quæ fit ex periculo facto alicuius rei: vt fac periculum in literis quaſi poſtules alterius iudicium & approbationem. Teſtimonia ſi diuina ſunt, præſtant omnibus generibus argumentorum: ſi humana, infirmiora ſunt cæteris argumentis. quamobrem in omni diſputatione extremo loco adhibenda ſunt, vt cum ſententiam tuam multis argumentis confirmaueris, ad extremum ſtupidorum cauſa, ſi qui fortè ſunt, teſtimonia afferas. quē

ordinem

ordinem ſequendum eſſe præcepit Galenus *extremo lib. quinto de decretis* Hippocratis *&* Platonis. *Porrò in iudicandis teſtimonijs videndum eſt primū, quæ ratio ſit teſtimonij. nam ſi nulla afferatur, leue erit. deinde, quæ vita, & qui mores teſtis. nam ſi teſtis faber non ſit, male de re fabrili iudicabit: vnde illud* Horatij. *tractent fabrilia fabri.* Poſtremò, *quò tempore & loco teſtimonium dixerit, & quo loco natus ſit teſtis. nam ſi Græci hominis teſtimonium ſit, leuiſſimum erit. atq; hac ratione de teſtimonio iudicandū eſt poſita quæſtione ſit'ne credendum huic homini, et explicata ex omnibus generibus argumentorum. à teſtimonijs laudamus & vituperamus: vt* Socrates *laudatur à Græcis, quòd oraculo* Apollinis *omnium ſapientiſſimus iudicatus fuerit.* Hinc *ſuademus & diſſuademus: vt non eſſe laborandum magnoperè de iudicio vulgi, quia ait* Perſius-*nec te quæſiueris extra. hinc coniecturam facti explicamus: vt commiſſum facinus fuiſſe ab eo homine, qui iureiurando, adactus, & tormentis confeſſus fuerit ſe commiſiſſe, & ex teſtibus qui interfuerunt.* Hinc *quæſtio diffinitionis explicatur: vt hūc hominem ſacrilegum eſſe, quia diffinitur à iuriſperitis ſacrilegus, qui furatur res ſacras ex loco ſacro.* Hinc *quæſtio qualitatis ſoluitur: vt* Oreſtes *iurè occidit* Clytemneſtrā *matrem cauſa patris vlciſcendi: quia ita iudicauit* Pallas. *Atque hæc de inuentione argumentorum: quam docuimus, vtilē eſſe ad omnia genera quæſtionum oratoriarum explicanda. neq; verò minus vtilis cenſenda eſt ad par-*

ſes orationis inueniendas, aut ad mouendas animi perturbationes, vt ſupra explicatum eſt: imò ad ea omnia præſtanda, quæ Rhetores tam de generibus cauſarũ, quã de ſtatibus, & partibus orationis, & affectibus mouendis præceperunt. Quamobrem inuentio oratorum neceſſaria non eſt. In argumentis obſeruandum illud eſt, fieri poſſe, vt vna & eadem vox ad multa genera argumentorum diuerſa comparatione referatur: vt homo cauſa eſt ſuarum actionum, effectũ Dei & parentum, ſubiectum virtutum & vitiorum, adiunctum terræ, diſſentaneum beluæ, ſimile quodammodo angelo, genus Socratis, ſpecies animalis. huius inuentionis varios vſus & exercitationes complectimur in libello de varijs generibus exercitationũ Dialecticarum: vt conficere locos communes, diſtinguere res inter ſe, comparationes exercere quales ſunt Plutarchi in Parallelis, exordia inuenire, quaſuis animi perturbationes excitare, & alia innumera, quæ eo loco perſequimur.

Abſoluta inuentione, diſpoſitio explicanda eſt.] Diſpoſitio vocatur ab Ariſ. Analyſis, id eſt, reſolutio: quia docet methodũ demonſtrandi, cuius omne iudicium veritatis ex reſolutione, quæ cõtraria eſt demõſtrationi, colligitur, ab alijs vocatur κριτικὴ, id eſt, iudicium ab oratoribus diſpoſitio, quos nos ſequimur. Quinti. li. 6. conſilium à iudicio diſtinguit quaſi conſilium rebus latentibus, iudicium apertis adhibeatur. ſed non ſeruatur hæc diſtinctio. nomina reſolutionis & iudicij non conueniunt toti diſpoſitioni.

Diſpo-

Diſpoſitionis duo ſunt genera.] *Nā aut collocatur vnū argumentū, aut multa. ſi vnū, argumētatio nominatur: ſi multa, methodus. quanquā methodus à nullo ferè ſcriptore huius artis expoſita eſt, cū ſit ab argumētatione diuerſa, vt conſtat ex ſuperiori diſputatione, cū docuimus non ſolū argumentorū, ſed etiā argumentationū diſpoſitionē quandam eſſe.* Diffinitio *argumentationis, quæ vulgò affertur, oratio conſtituta antecedēte, & cōſequente, tanquā ſuis partibus, quas aliqua copula rationalis cōiungit, ridicula eſt: tū quia nō tam explicat quid argumentatio ſit, quàm quæ ſint eius partes, tū quia coniunctionem facit partem, quæ pars non eſt, ſed nexus quidā partiū. præſtabilior erit noſtra diffinitio ex quatuor generibus cauſarū deſumpta. nā collocatio argumenti eſt cauſa efficiens: argumentū, materia: cū tota quæſtione, aut partibus illius, forma: ad veritatem iudicandam, finis.*

Partes *argumentationis aliæ ſunt maiores, aliæ minores.*] *exiſtit hoc loco quæſtio, nū quatuor ſint ſpecies argumentationū diuerſæ: ſyllogiſmus,* Enthymema, *inductio, & exemplū. quæ quid ſint in contextu docuimus. nunc quæſtionem poſitam explicemus. ſpecies eæ non ſunt diuerſæ inter ſe. nam primò ſpecies rerum diſtinguntur per formam, non per materiam: quod axioma conceſſum eſt ab omnibus* Philoſophis. *forma autem argumentandi in his omnibus eadem eſt: ergo nō differunt ſpecie, ſi quidem in his omnibus eſt collocatio medij cum vtraq; parte quæſtionis vt* Ariſtote. *agnoſcit in inductione, & exemplo (nam de*

Enthy-

Enthymemate perſpicuum id eſt) maius extremum & minus, quæ partes quæſtionis ſunt, & mediū, quod eſt argumentum. obijcies, non eſt eadem collocatio in inductione, atq; in ſyllogiſmo: quia in inductione medium eſt, vt ait Ariſtote. minus extremum, & maius extremum medium. reſpondeo hoc ſcriptum fuiſſe ab Ariſtote. vt declararet cum inductio ſyllogiſmus ſit tertiæ figuræ, reuocari ad ſyllogiſmū primæ, ſi quod medium erat in ſyllogiſmo tertiæ formæ, fiat minus extremum in ſyllogiſmo primæ figuræ, & quod erat minus extremum, fiat medium: vt ex hac inductione Ariſtot. omnis homo, equus, mulus, & reliqua huiuſmodi animantia ſunt longæua: hæc autem omnia carēt bile: ergo omne quod caret bile eſt longæuum. ſic fiet ſyllogiſmus primæ formæ: omne animal quod caret bile eſt longæuum, omnis autē homo, equus, mulus, carent bile: ergo hæc omnia ſunt longæua. quare cū inductio ſyllogiſmus ſit tertiæ figuræ, nō differet ſpecie à ſyllogiſmis tertiæ figuræ. neq; ſi reuocetur ad ſyllogiſmum primæ: nam iſto pacto ſyllogiſmi ſecundæ, & tertiæ formæ non eſſent ſyllogiſmi, cum ad ſyllogiſmos primæ reuocentur. Exemplum eandem collocationem habet cum ſyllogiſmis primæ & tertiæ figuræ. nam ex vno exemplo fiunt duo ſyllogiſmi: vt ex hoc exemplo Athenienſes bellum gerere cum Thebanis perniciosum erit: quia perniciosum fuit Thebanos bellum geſſiſſe cum Phocēſibus, ſyllogiſmo primæ figuræ ex antecedenti exempli colligitur propoſitio vniuerſa: hoc modo Thebanos cum Phocenſibus bellum

lum gerere eſt malum : hoc autem eſt bellum ſuſcipere cum finitimis : quamobrem bellum ſuſcipere cum finitimis eſt malum. Alter *ſyllogiſmus eſt primæ figuræ: bellum ſuſcipere cum finitimis eſt malum:* Athenieſes *autem ſunt finitimi* Thebanis: *ergo* Athenienſes *bellum ſuſcipere cum* Thebanis *malũ eſt. quare exemplum non differt ſpecie à ſyllogiſmo. quod ſi dicas inductionem & exemplum differre ſpecie à ſyllogiſmo, quia inductio ducitur ex partibus, & exemplum ex vna parte, ſyllogiſmus autem non ſolum ex partibus, verum etiam ex reliquis locis ſumitur. ſi hæc diſsimilitudo ſpecies facit diuerſas, quot ſunt genera argumentorum, totidem erunt ſpecies argumentationum, non ſolum quatuor, quæ vulgò afferuntur. quod falſum eſſe omnes* Ariſtotelici *confitentur: nomina tantùm argumentationum mutantur argumentis quorum exempla in contextu propoſita ſunt. ſecundum argumentum quo probamus non eſſe ſpecies diuerſas argumẽtationis tale eſt: nulla ſpecies fit ex cõtraria ſpecie: ſyllogiſmus autem fit ex inductione, vt docet* Ariſtot. *& viciſsim inductio ex ſyllogiſmo, & ſyllogiſmus fit ex* Enthymemate, *&* Enthymema *ex ſyllogiſmo, & exemplum ex duobus ſyllogiſmis & duo ſyllogiſmi ex exemplo: quare nõ ſunt ſpecies inter ſe diuerſæ.* Extremum argumentum: *cuius quidq; genus eſt, ab eo non differt ſpecie: ſyllogiſmus autem affertur ab* Ariſtot. *primo priorum in diffinienda inductione tanquam genus inductionis, & primo oratorio tanquam genus* Enthymematis: *ergo non differt*

ab iis

ab ijs ſpecie. quare non ſunt ſpecies inter ſe diuerſæ. nunc quod de omnibus formis argumentationum demõſtrauimus, priuatim de Enthymemate & ſyllogiſmo demonſtremus. Enthymema non differt ſpecie à ſyllogiſmo. primò à cauſis: quia forma eadem eſt vtriuſq; argumentationis. nam in vtraq; eadem eſt collocatio argumenti cum vtraq; parte quæſtionis. deinde ſi Enthymema ſpecies diuerſa ſit à ſyllogiſmo, maxime quia deeſt vna ſumptio: hoc autem ſatis non eſt. nã pars ſublata, niſi formam rei mutet, non tollit ſpeciẽ, vt brachium ſublatum non mutat ſpeciem hominis. Præterea ſi Enthymema ſpecies diuerſa eſt, quia deeſt vna ſumptio, Epicherema multò magis ſpecies diuerſa erit, quia deſunt in eo duæ ſumptiones: vt mater occidiſſet filium! poſtremò ſi, quia deeſt vna enũciatio in Enthymemate, ſpecies diuerſa eſt à ſyllogiſmo, quia ſupereſt etiam vna in ratiocinatione quadripertita, ſpecies diuerſa erit à ſyllogiſmo: vt ſi quis ita ratiocinetur, omne animal eſt ſubſtantia, quia omne animal per ſe cohæret: omnis autem homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia: ac multò magis ratiocinatio quinq; partita diuerſa ſpecies erit à ſyllogiſmo, quia plures ſumptiones in ea ſuperſunt: vt omne animal eſt ſubſtantia, quia p ſe cohæret: omnis autem homo eſt animal, quia ſentit: ergo omnis homo eſt ſubſtantia: atqui nemo fatetur ratiocinationẽ quadripertitã, & quinquepartitã diuerſam eſſe ſpeciem à ſyllogiſmo: ergo Enthymema nõ differt ſpecie à ſyllogiſmo. Dices Enthymema conſtat ex probabilibus, ſyllogiſ-

ſyllogiſmus non ſolum ex probabilibus, ſed etiam ex neceſſarijs. falſum hoc quidem eſt. nam Enthymema*ta etiam ducuntur ex neceſſarijs.* Quid? *quòd materia non poteſt diſtinguere formas argumentationũ. quare non ſunt quatuor ſpecies inter ſe diuerſæ.* Veræ *igitur ſpecies ex collocatione argumenti cum quæſtione, quæ forma argumentationis eſt, colligentur.* Argumentum *aut collocatur ſeparatim cum vtraque parte quæſtionis, aut cum tota quæſtione. ſi ſeparatim cum vtraq; parte collocetur vocatur ſyllogiſmus ſimplex, à* Græcis *categoricus, quia in enunciationibus illius aliquid de aliquo effertur, nulla poſita hypotheſi. quod ſi collocetur argumentũ cum tota quæſtiõe eſt ſyllogiſmus cõiunctus: qui vocatur à* Peripa*teticis hypotheticus: quia argumẽtamur poſita aliqua hypotheſi. ſed hæc nomina categorici & hypotetici incerta ſunt. nã hic ſyllogiſmus ſimplex eſt, & cũ hypotheſi: ſi animal eſt, viuit: homo autẽ eſt animal: ergo homo viuit. ſyllogiſmus ſimplex diuiditur in tres ſpecies: quia trifariã collocari poteſt argumẽtũ cũ vtraque parte quæſtionis per ſe cõparatum. nã aut mediũ ſubijcitur maiori extremo, & tribuitur minori, tumque fit prima forma: aut tribuitur vtriq;, & fit ſecũda: aut ſubijcitur vtrique, & fit tertia.* Primæ *formæ quatuor ſunt modi conſtantes, qui colliguntur ex diſtinctione ſumptionum in affirmãtes, & negãtes, vniuerſas, & in parte. qui modi & reliquarũ figurarũ vt facilius intelligerentur, impoſita ijs fuerunt nomina* Græca *ab* Alexandro Aphrodyſ*ſæo, quæ ſunt:*

Γράμματα

Γράμματα,Εγραψε,Γραφίδι,Τεχνικός.
Εγραψε,κάτεχε,Μέτριον,Αχολον
Απασι,σθεναγός,ἰσάκις,ἀσπίδι,ὁμαλός,φέριστος.

Et Latina à Petro Hiſpano, quæ meruerunt conſenſum omnium eruditorum: quæ ſunt his verſibus comprehenſa.

Barbara,Celarent,Darij,Ferio,Baralipton,
Celantes,Dabitis,Fapeſmo,Friſeſomorum,
Cæſare,Cameſtres,Feſtino,Baroco,Darapti,
Felapton,Diſſamis,Datiſi,Bocardo,Feriſon.

Ad quas voces intelligẽdas obſeruandũ illud eſt ſignificari affirmationẽ vniuerſam litera a,negationẽ vniuerſam litera e,affirmationẽ partis litera i, & negationem litera o. primus itaq; modus primæ formæ eſt Barbara:vt omne honeſtũ eſt laudabile: omnis autem virtus eſt honeſta:ergo omnis virtus eſt laudabilis.ſecũdus modus eſt Celarẽt:vt nullus timidus eſt liber:omnis amans eſt timidus:ergo nullus amãs eſt liber.tertius Darij: vt omnis Diues honoratur:Craſſus eſt diues:ergo Craſſus honoratur. quartus Ferio nullus tyrannus eſt iuſtus:Phalaris eſt tyrannus: ergo Phalaris nõ eſt iuſtus.Secũdæ formæ primus modus eſt Cæſare: vt nullũ vitium eſt virtus:omnis iuſtitia eſt virtus:ergo nulla iuſtitia eſt vitium.ſecundus Cameſtres: vt omnes viri docti ſunt ſtudioſi literarum:nullus Sophiſta eſt ſtudioſus literarum: ergo nullus Sophiſta eſt vir doctus.Tertius Feſtino nullus doctus odit literas: Sophiſta odit literas:ergo Sophiſta nõ eſt vir doctus. quartus Baroco: omnis iniuſtus iniuſtè facit,Ariſtides

des non facit iniuſtè: ergo Ariſtides non eſt iniuſtus. Tertiæ formæ primus modus Darapti: omnis virtus eſt amplectenda: omnis virtus eſt bona: ergo quoddam bonum eſt amplectendum. Secundus Felapton: nullus tyrannus eſt iuſtus: omnis tyrannus eſt crudelis: ergo aliquis crudelis nõ eſt iuſtus. tertius Diſamis: quidam homo eſt doctus: omnis homo eſt animal: ergo aliquod animal eſt doctum. quartus Datiſi: omnis virtus eſt expetenda: aliqua virtus eſt iuſtitia: ergo aliqua iuſtitia eſt amplectenda. quintus Bocardo: aliquod animal non eſt particeps rationis: omne animal ſentit: ergo aliquid quod ſentit, non eſt particeps rationis. ſextus Feriſon: vt nullus homo eſt expers rationis: aliquis homo eſt doctus: ergo aliquis doctus non eſt expers rationis. Præter hos modos adduntur bini in quaq; figura ex ſumptionibus proprijs: vnus affirmans, alter negans. affirmans primæ. Socrates eſt filius Sophroniſci: hic homo eſt Socrates: ergo hic homo eſt filius Sophroniſci: negans: Ari. nõ eſt magiſter Plat. tu es Ari. ergo tu nõ es magiſter Platonis. ſecundæ formæ: Milo occidit Clodium: Cicero non occidit Clodium: ergo Cicero non eſt Milo. ſecundus fit, ſi inuertas ordinem ſumptionum hoc modo: Cicero non occidit Clodium: Milo occidit: ergo Milo non eſt Cicero. primus modus tertiæ formæ: Cicero eſt eloquens: Cicero eſt Romanus: ergo quidam Romanus eſt eloquens. ſecundus: Cicero non eſt Græcus: Cicero eſt eloquens: ergo aliquis eloquens non eſt Græcus. hos modos proprios vocat Ariſto. expoſitorios ſexto capite primi Prio-

ris Analyſeωs: qui etſi rarò incidunt in vſum, inci-
dunt tamen aliquando: quare obſeruandi ſunt. ſyllo-
giſmus coniunctus diuiditur in quatuor formas: in cō-
nexum, diſiunctum, copulatum, & relatum. ſyllogiſ-
mi connexi duo ſunt modi conſtantes: primus cum po-
ſito antecedente, ponitur conſequens: vt ſi ſol lucet,
dies eſt: ſol autem lucet: dies igitur eſt. ſecundus cum
ſublato conſequenti, tollitur antecedens: vt ſi homo
eſt, animal eſt: non eſt autem animal: ergo non eſt ho-
mo. ex negatione connexa nulla eſt forma argumen-
tandi conſtans. nam ſi ita dicas non ſi homo eſt parti-
ceps rationis, cœlum mouetur, nihil efficis, ſed tantùm
declaras vnum ex altero non concludi. Diſiuncti ſyl-
logiſmi duo ſunt modi: primus cum vno ſublato, alte-
rū ponitur: vt aut dies eſt aut nox: non eſt autem dies:
ergo eſt nox. ſecundus cum vno poſito, alterum tolli-
tur: vt eſt dies, non eſt igitur nox: vt autē ſyllogiſmi
diſiūcti firmi ſint, oportet partes diſiunctionis inter
ſe repugnare. ſyllogiſmus copulatus affirmans nihil
efficit: negans tractatur eodē modo, atq; ſecūdus diſ-
iunctus: vt non & doctus eſt homo, & indoctus: eſt
autem doctus: quare nō eſt indoctus. quod ſi vno ſub-
lato, alterum ponas, non erit conſtans concluſio: vt
non & albus eſt homo, & niger, non eſt autem albus:
ergo eſt niger, non valet argumentum. quare incon-
ſtans eſt hic modus qui additur à Cicerone in Topicis
non & hoc eſt & illud, nō eſt autem hoc, illud igitur.
qualis eſt & tertius qui ab illo additur: vt ſi ita dicā
non & homo eſt albus & non eſt niger; non eſt autē
niger.

niger. ergo eſt albus. ſyllogiſmi relati duo ſunt modi, quos Ramus non expreſsit, cum tamen neceſſarij ſint, & crebris hominum ſermonibus vſurpentur: vnus, cũ alterutra parte poſita, altera ponitur: vt qualis vir, talis oratio: vir autem probus: ergo oratio proba. alter, cum alterutra parte ſublata, altera tollitur: vt qualis vir, talis oratio, vir autem non eſt probus: ergo oratio non eſt proba. atq; hæ ſunt formæ omnes conſtantium argumentationum: quod ſi aliqua argumentatio firma ſit, quæ nulla harum formarum contineatur, iudicandum eſt eam conſtantem eſſe nõ cauſa formæ & collocationis, ſed materiæ & argumenti: vt ſi à genere ad ſpeciem argumenteris ſemper erit conſtans argumentatio ex omnibus negantibus: vt ſi non eſt animal, non eſt homo: lapis autem non eſt animal: lapis igitur non eſt homo. nunc quod ſuprà polliciti ſumus de ſyllogiſmis hypotheticis nos explicaturos, paucis doceamus: quia ſyllogiſmi hypothetici magis pertinent ad materiam argumentandi quàm ad formam, Ariſtote. ſecundo Topico non ſine ratione explicauit ſecundum modum connexum, & Cicero in Topicis ſeptem modos hypotheticos tradidit. quod autem ad materiam potius pertineant, quàm ad formã argumentandi hinc intelliges: ſi homo eſt, animal eſt, valet argumẽtum, quia eſt à ſpecie, ad genus: at ſi ita argumenteris ſi homo eſt, equus eſt, non valet argumentum, quia ſunt diſſentanea: ergo omnis vis argumentandi in hypotheticis ex locis argumentorũ ponderanda eſt. quamobrẽ Rodolphus, Latomus, & Ra-

mus ſine ratione Ariſtotelem & Ciceronē tam acerbè reprehendunt, cum Ariſto. & Cicero honeſtam habeant ſui erroris excuſationem. Quanquam ſyllogiſmi hypothetici non ſunt loci argumētorum, tum quia ſunt formæ argumentandi, tum quia ſunt communes omnium argumentorum.

At ſi ſunt tres partes prima propoſitio vocatur.] Propoſitio bifariam dicitur à Cicerone: primò omnis quæſtio propoſita: vt tertio de oratore: ſecundò vocatur propoſitio, quæ à barbaris maior. Omnis autem enunciatio à barbaris propoſitio nominatur. Tertia pars vocatur complexio, interdum concluſio. quanquam nomen concluſionis vſurpat aliquando Cicero pro tota ratiocinatione: connexio etiam vocatur à Quintiliano, et intētio dici poſſet: quanquā à Quint. propoſitio vocatur nomine intentionis, ſed ſine ratione: quia nō eſt propoſitio, quæ intēditur, ſed cōcluſio.

Tumq; fit Epichirema] A Græcis argumētum antequam explicetur & tractetur, vocatur Epichirema, quaſi dicas aggreßionem: quaſi aggrediaris ad argumentationem explicandam. ſic mater occidiſſet filium Epichirema dicitur: quia non explicantur in eo partes argumentationis.

Si ab omnibus inductio.] Vt inductio nominetur iudicio Ariſtote. neceſſario addenda eſt illa pars, & reliqui homines: ſed cum propoſitio neceſſaria eſt, ad eam probandam non eſt ſemper adhibenda illa pars: quia quæ ratio eſt vnius ſingularis, eadem reliquorū. Quod ſi quæſtio probabilis fuerit, niſi hæc pars addatur,

datur, inductio non eſt conſtans. Obijcies, ſi addatur hæc pars principium petitur, quia idem probamus per ſeipſum. reſpondeo non peti principium, quia non probamus idem per ſe ipſum, ſed generale quod ignotum eſt, per res ſingulas, quæ nobis notiores ſunt rebus vniuerſis.

Duæ regulæ traduntur, ad quas dirigitur argumentatio neceſſaria.] Prima regula temperanda eſt hac lege, ſi ſit neceſſaria connexio antecedentis cũ conſequenti, nam aliôqui non valebit regula: vt ſi animal eſt, fieri poteſt vt homo ſit, non valet viciſsim non poteſt fieri vt homo ſit, ergo non eſt animal. Secunda regula intelligenda item èſt cum conditione, ſi ſit ſimplex conſequens, & in eadem ſignificatione ſumatur. nam aliôqui non valebit: vt ſi animal eſt aut eſt particeps rationis, aut expers: ſi homo eſt, animal eſt: ergo ſi homo eſt, aut eſt particeps rationis, aut expers: non valet argumentum, quia ſumpſi conſequens disiunctum. hoc alterum argumentum non valet ſi homo eſt, animal eſt: ſi animal eſt, genus eſt: ergo ſi homo eſt, genus eſt: quia mutaui ſignificationem animalis.

Extremum ex falſo interdum falſum efficitur.] In Barbara & Celarent ex maiori omnino falſa, & minori vera, aut ex maiori in totum falſa, & minori in parte falſa, nunquam ſequitur vera concluſio: exemplum primi: omnis lapis eſt animal: omne ſaxum eſt lapis: ergo omne ſaxum eſt animal. exemplum ſecundi: omnis lapis eſt animal: omne id quod candidum eſt, eſt

lapis:ergo omne quod candidum eſt,eſt animal.ſi aliter ſumptiones falſæ ſint, concluſio ſequetur interdum vera, interdum falſa. atque hæc de argumentatione.

Altera pars diſpoſitionis eſt methodus.] Methodus ſignificat viam breuem.nam quemadmodum compendia viarum ducunt nos breui & expeditè,quò volumus:ſic methodus breui & expeditè explicat rem, de qua agitur. Latinè vocatur à Cicerone ratio, via, doctrina.à Quintiliano breue dicendi compendium. inquirimus autem methodi præcepta, quibus res omnes explicari poßint, non res vnius tantùm generis, aut alterius,neque res ſingulæ, quæ incertam habent explicationẽ.Methodus bifariam dicitur:primò quæuis cognitio rerum vniuerſarum : qua ſignificatione vocantur à Galeno methodi conſequentium, id eſt, adiunctorum,repugnantium,parium,maiorum,minorum,ſimilium & dißimilium, quæ methodi non ſunt, vt confitetur Galenus.4.libro Methodi medẽdi cap. quarto, ſed ſunt loci argumentorum, deinde methodus propriè dicitur ordo rerum inuentarum & iudicatarum. Qua ſignificatione diffinitur ab Alexandro: habitus cognoſcens cum ratione res ſibi ſubiectas: ab Euſthratio verò habitus muniens viam cum ratione ad aliquid faciendum : neutra diffinitio explicat quarũ rerũ ſit methodus,neq; ex qbus cauſis fiat, ſed quam vim habeat : quare melior erit hæc diffinitio, methodus eſt collocatio argumentorum, vt nomen argumenti dicatur etiam de argumentatione, tam enim

methodus

methodus eſt argumentorum tantùm, quàm argumentationum. ſpecies methodi, quæ ſint, non ſatis conſtat inter Philoſophos. Platonici enim & plerique Peripatetici quatuor faciũt methodos, vt ſuprà diximus: vnam diffiniendi, alteram diuidendi, tertiam demonſtrandi, quartam reſoluendi: quæ methodi in eandem diuiſionem non poſſunt cadere, vt ſupra demonſtratum eſt. nam ex diuerſis diuioſionibus vna fit: ſiquidem prima diuiſio eſt methodi, aliæ principes, aliæ miniſtræ, & quaſi comites. principes ſunt, ad quas explicandas aliæ adhibentur: miniſtræ & comites, quæ ad alias explicandas afferuntur. ſecunda: methodus princeps, aut explicat naturam rei, vt diffinitio: aut conſequentia rei, vt demonſtratio. tertia methodus miniſtra, aut proficiſcitur à prioribus, vt diuiſio: aut à poſterioribus, vt reſolutio. alij duas faciunt methodos contrarias, vnam reſolutionis, alteram compoſitionis, ſeu geneſeωs. qui nomine reſolutionis inuẽtionem intelligunt, nomine verò compoſitionis diſpoſitionem. nam reſolutione præcipiunt inueniẽdas ita eſſe artes, vt ex fine quærantur cauſæ efficientes materia, effecta & quæ ſequuntur: qui inuentionis eſt ordo. Compoſitionem vocant cum res inuentæ ordine tradũtur, quæ methodus eſt & diſpoſitio. alij tres faciunt methodos vt Galenus initio artis paruæ, quæ ſunt: diuiſio, compoſitio, & reſolutio: vt diuiſio valeat ad cõfirmandam memoriam, compoſitio ad tradendas artes, reſolutio ad inueniendas & conſtituendas. in qua diuiſione illud eſt vitium, quod methodus componendi

& diuidendi aliquando concurrunt. fieri enim poteſt, vt contrario ordine reſolutioni tota ars doceatur, per diffinitiones tamen diuiſiones, & exempla: vt àrs Grammatica cum ad literas vſq; reſoluatur per partes orationis, & ſyllabas, poteſt tamen eo ordine explicari, vt diffiniendo & diuidendo ab elementis ad ſyllabas, à ſyllabis ad dictiones, à dictionibus ad orationem progrediatur. alij addunt methodum conſequentium, & repugnãtium, ſimilium, & diſsimilium, maiorum, minorum, & parium. de quibus ſuprà iudicatum eſt. hæc etiam ad has methodos iudicandas afferri poſſunt, methodus cõſequentium ſi quem habet locum in arte, referenda eſt ad methodum diffiniendi, & demonſtrandi. ad methodum quidem diffiniendi, cum colliguntur multæ proprietates abſq; probatione, ad methodum verò demonſtrãdi, cum proprietates demonſtrantur. methodus repugnantium non eſt neceſſaria, quia rectum eſt index ſui & obliqui: neq; methodus comparationis parium, maiorum, aut minorum. nam qui nouerit quid vtraq; res ſit methodo diffinitionis, & quæ ſint vtriuſq; proprietates, intelliget vtra maior, vtra minor ſit. quod ſi vſum aliquem afferunt, methodi non ſunt, ſed argumenta. methodus ſimilium trifariam explicatur, primò in eſſentia, cum res multæ in eadem natura conſentiunt ad aliquod explicandũ: vt nos docuimus omnia officia Dialectici in eo ſimilia eſſe ſecundum eſſentiam, quod præſtari non poſſunt ſine inuentione & diſpoſitione. ſecundo in ſimilitudine externa, qua vtendum neceſſario

ſario eſt, cum res neq; ſenſu, neq; ratione percipi poſ‑ ſe videtur: vt natura per ſe conſiderata nō poteſt per‑ cipi ſenſu, quia caret circunſtantijs: neq; ratione, quia ratio perſuadet omne quod eſt aut eſſe vniuerſum, aut ſingulare : percipietur igitur ſimilitudine externa Crocodili. nam quemadmodum Crocodilus animal eſt neq; terrenum, neq; aquatile, ſed terrenum cum in terra degit, aquatile cum in fluuio, ſic natura per ſe conſiderata nec vniuerſa eſt, neq; ſingularis, ſed vni‑ uerſa, cum eſt in animi intelligentia, ſingularis verò, cum in rebus ſingulis ſpectatur. tertiò methodus ſi‑ milium & diſsimilium cernitur in diſtinguendis præ‑ ceptis artiū, ſint'ne vera, an ſimilia veris: ſint'ne pro‑ pria, an ſimilia proprijs. de quo præcipit Ariſto. *pri‑ mo poſter. ignoratione huius methodi falluntur* Rhe‑ *tores, qui credunt præcepta planè ſimilia eſſe vſui, vt quemadmodum in vſu nemo poteſt eloqui ſine inuen tione & diſpoſitione, ſic in præceptis artis* Rheto‑ *ricæ non poſſit tradi elocutio, quin tradantur inuen‑ tio & diſpoſitio: quæ partes tamen* Dialecticæ *ſunt.* Prima *methodus ſimilium eſt argumentum à diuiſio‑ ne: ſecunda argumentum à ſimili: tertia eſt exercita‑ tio* Dialectica, *quæ fit cum argumento à ſimili, aut diſsimili iudicamus de præceptis artium. quare metho di non ſunt methodi eiuſdem & diuerſi, propriorum & communium, quæ afferūtur à* Galeno, *eædem ſunt cum prima methodo ſimilium & diſsimilium. nam ea‑ dem & communia vocantur, quæ ſunt ſimilia, propria verò & diuerſa, quæ diſsimilia.* Ariſto. *in præfatione*

librorum de animo duas facit methodos: vnam demon ſtrandi, alteram diffiniendi: & in extremo cap. 1. Metaphy. ſcribit omnem diſciplinam doceri per diffinitiones, aut demonſtrationem. in libris item Poſterio. vtranq; methodum docet primo quidem libro methodum demonſtrandi, ſecundo verò methodum diffiniēdi. quæ diuiſio hac ratiōe colligitur ab interpretibus: aut quæritur natura rei, aut quæruntur conſequentia rei. natura rei explicatur diffinitione, conſequentia demonſtratione, ſed hæc diuiſio hoc habet vitium cōmune cum omnibus ſuperioribus, quod prætermittit methodū prudentiæ, cuius maximus eſt vſus in artibus & in vita cōmuni. veræ igitur ſpecies methodi quærēdæ ſunt: quæ nō poſſunt aliunde melius colligi, quā ex cauſis, quæ faciunt collocationē argumentorū & argumētationū diuerſam. cauſæ autē propter quas diuerſa fit collocatio, ſunt veritas & circunſtantiæ: vt innuit M. Antonius. 2. de oratore, cū duplicem facit collocationē cauſarū forenſium: vnam, quā affert natura cauſæ & veritas, alterā, quæ iudicio & prudentia oratorū cōparatur. ſed quod ille ad cauſas tantùm forenſes retulit, nos ad totā artem transferamus. duæ igitur erunt ſpecies in cōmune methodi: vna, in qua collocantur argumēta nuda, aut argumētationes nulla habita ratione circūſtantiarum, ſed ſolius veritatis: quæ vocetur methodus doctrinæ. altera, in qua collocātur argumēta, aut argumētationes variè pro diuerſis circunſtātijs rerū, perſonarū, locorū, & temporū: quæ nominatur methodus prudentiæ, non quod tota

pru-

prudētiæ ſit, ſed quia minus habet artis, quàm altera. Vtriuſq; methodi duæ ſunt ſpecies: quæ colligũtur ex numero earũ rerũ, quæ faciũt collocationem: quæ duo tantũ ſunt argumēta nuda. i. ſine probatione, & argumentationes. ſi argumenta nuda collocentur, vocatur methodus diffiniendi, aut diuidēdi, quia etſi reliqua argumēta in hac aliquãdo adhibentur, ſolæ diffinitiones & diuiſiones ſemper adhibēdæ ſunt. ſi argumentationes methodus demõſtrandi. quare duplex erit methodus doctrinæ: vna diffiniēdi, altera demõſtrãdi. & duplex methodus prudētiæ: vna diffiniēdi, altera demõſtrãdi. methodũ diffiniēdi appello nõ eã ſolũ, q̃ per diffinitiones & diuiſiones traditur, verũ eã etiã, in qua cætera argumēta adhibētur, ſine probatione tamē: vt methodũ demõſtrãdi eã voco, in qua afferũtur argumēta cũ probatione. P. Ra. methodũ demõſtrandi reijcit à Dialectica. ſine ratione tamē. nã cũ quæſtio coniũcta explicetur multis argumētationibus propoſitis, aut explicatur ſine methodo, aut cũ methodo. ſine methodo explicari ridiculũ eſt: ergo cũ methodo. nõ diffiniēdi: qa nõ progredimur per diffinitiones tantũ, diuiſiones, & exēpla: ergo alia methodo, quæ eſt demõſtrãdi. deinde in Eucli. legitur certus ordo demõſtrationũ, q ſi mutetur, nullã habebũt vim demõſtratiões. Euc. hic ordo, qa cõtinet tractationē argumētationũ, pertinet ad Dialecticã: nõ ad inuētionē, qa inuētio nihil diſſerit de ordine: ergo ad diſpoſitionem. nõ ad argumentationē, qa ordo ſpectatur in demonſtrationibus confectis: ergo ad methodum. non ad methodum pru-

prudentiæ, quia non laborat Euclides de circunſtantijs, ſed de ſola veritate eſt ſollicitus. ergo ad methodum doctrinæ: non diffiniendi, quia non traditur per diffinitiones, diuiſiones, & exempla. ergo ad methodum demonſtrandi: quæ planè diuerſa eſt. quamobrem ſine ratione Ramus methodum demonſtrandi prætermiſit, cum vel ſi neceſſariam eam non eſſe iudicaſſet, tradere tamen debuiſſet ad intelligendos ſcriptores omnes mathematicarum artium: vt Euclidem, Archimedem, Ptolomæum: & ad intelligẽdum Galenum, qui hac methodo mirabiliter vſi ſunt. Hæc credo cauſa fuit Ramo reprehendẽdi tam acerbè Ariſtotelem, quòd exiſtimaret ſolam eſſe methodum diffiniendi: quam qui non ſequeretur, nullam methodum ſequi iudicandus eſſet: cum Ariſtote. methodum demonſtrandi perpetuò ſequatur. quod ſi Ramus diligẽter comparaſſet præcepta methodi demõſtrandi, quæ ab Ariſtote. afferuntur primo poſteriorum libro, cum ſingulis eius libris, intellexiſſet profectò quam illuſtri methodo vſus fuerit Ariſtote. in rebus explicandis: neque repugnantem Ariſtotelem eo traheret vt methodo demõſtrandi vtendum ſemper illi eſſet. methodus doctrinæ diffiniendi per diffinitiones, diuiſiones, & exempla expreſſa eſt eleganter à Iuſtiniano in ſuis inſtitutionibus iuris prudentiæ, & à Ramo in inſtitutionibus Dialecticis. nullam enim habent rationem circunſtantiarum, ſed ſolum veritatis, & reliquarum virtutum Dialecticarum. methodum demonſtrandi doctrinæ ſecutus eſt Euclides: qui in vnam veritatem

ritatem intuens, omnes demõſtrationes confecit. methodus prudentiæ diffiniendi expreſſa eſt à Cicerone in Partitionibus Oratorijs. habita enim ratione filij, vt intelligat illũ meminiſſe præcepta Rhetoricæ, quæ Athenis audiuerat, non tam veras diuiſiones Rhetoricæ affert, quàm congerit præcepta veterum Oratorum, vt ſupra explicatum eſt. methodus prudẽtiæ demonſtrandi apparet mirabiliter in epiſtola M. Tullij ad Quint. Fratrem de adminiſtranda prouincia pro conſulari. atq; hæ quatuor ſunt ſpecies methodi. Porrò differentiæ methodi colliguntur aut ex ipſa methodo, aut ex ijs, quæ collocantur, aut ex modo collocandi. ex methodo methodus aut eſt propria, aut aliena, aut perſpicua, aut obſcura, aut communis, aut propria & ſingularis, aut facilis, & difficilis, aut prolixa, aut breuis. Ex ijs, quæ collocantur, methodus aut eſt diffiniẽs, aut demonſtrãs. Ex modo collocandi methodus aut eſt componens, aut reſoluens. methodus propria dicitur, quæ conuenit rei explicandæ: quæ nõ conuenit aliena. conuenire autem rei explicandæ intelligitur ex fine propoſito, & ex circunſtantijs: vt ſi propoſitum ſit conſolari hominem, qui vehementi dolore afflictetur, propria erit methodus prudentiæ demonſtrandi, cæteræ alienæ. perſpicua methodus dicitur quæ perſpicuo ordine rem explicat: contraria obſcura dicitur. quemadmodum Socrates reprehendit in Philebo Platonis orationẽ Lyſiæ. Obſcura methodus fit ſi multæ digreſſiones inſerantur: quæ primum ſeparandæ ſunt, vt quæ ſit methodus totius operis intelligatur.

telligatur. indicāda tamen occaſio eſt, ex qua digreſſiones ſumuntur. communis vocatur methodus, quæ toti alicui diſputationi aut arti explicandæ accommodatur: propria, quæ vni tantùm parti conuenit: vt totius libri poſteriorum cōmunis eſt methodus demonſtrandi, capitis autem. 14. 2. Poſterio. propria eſt methodus diffiniendi. difficilis methodus fit, cum habenda eſt ratio multarum circunſtantiarum, præſertim repugnantium. methodus componens vocatur, cum progredimur à prioribus ad poſteriora: quæ quatuor modis dicitur. Primò, cum progredimur à partibus minoribus ad maiores, dum ad totū perueniamus: hæc ſignificatio communis eſt methodo diffiniendi, & demonſtrandi: diffiniendi quidem, vt ſi quis Grammaticam docens primum de literis, deinde de ſyllabis, tum de dictionibus, & ad extremū de oratione diſputet: methodo demonſtrandi: vt ſi Philoſophus diſputaturus de homine, methodo demonſtrandi diſſerat primū de materia & forma, tum de quatuor elementis, deinde de humoribus, & ad extremum de partibus hominis, & de toto homine. ſecūda ſignificatio methodi cōponentis eſt eadē cū methodo diuidendi, cū à generalioribus ad ſpecialiora deſcendimus, de qua pòſt dicemus. tertio dicitur methodus demonſtrandi. quarto vocatur compoſitio, cum ea præcepta, quæ vltima in arte inuenta fuerunt, primum traduntur: quæ partim refertur ad methodum diffiniendi, partim ad methodum demonſtrandi: diffiniendi: vt cum collectis. 10. generibus argumentorum per reſolutionem, de

iſs prius diſputamus, quæ poſterius collecta fuerunt: vt de cauſis, & effectis. quæ ſi neceſſariſs argumentis confirmentur, erit methodus demonſtrandi. Methodus reſoluens dicitur cum à poſterioribus ad priora regredimur: quæ fit quatuor modis. primo cum totum diuidimus in partes maiores, tum in minores, dum ad elementa indiuidua perueniamus: quæ methodus eſt diuidendi. ſecundo vocatur reſolutio progreſſus à rebus ſingulis ad vniuerſas: vt Socrates, Plato, & reliqui homines ſunt animalia, quæ vtuntur ratione; omnis igitur homo animal eſt vtens ratione. hæc ſeruit methodo diffiniendi, vt docet Ariſtot. decimoquarto capit. ſecundi Poſterio. & inueniendis præceptis artium, vt tradit Plato in Philebo: & cognoſcendis principiſs demonſtrationum, vt tradit Ariſto. vltimo cap. Poſter. tertia reſolutio vocatur, cum poſita quæſtione regredimur ad prima principia, & aliquod cōmune hominū iudicium: quæ conuerſa eſt methodus demonſtrandi: & vocatur reſolutio mathematica. vt confecturus ſum Horologium ſolare, id fieri non poteſt niſi diſtinxero radios ſolis et vmbram lineis, quæ diſtingui commodè non poſſunt niſi in corpore plano: non cuiuſuis figuræ, ſed rotundæ. quæ omnia cùm inuenero, perfecta erit reſolutio, ſi omnia horologia conſentiant in notandis horis, & cū fluxu aquæ, aut arenæ: quæ prima iudicia ſunt veritatis. Huius reſolutionis meminit Ariſtote. nono capit. primo Poſterio. quarto reſolutio dicitur conſtitutio artis, cùm ex notione finis regredimur ad principia: quam

nos

nos ſumus ſequuti in noſtra conſtitutione artis Dialecticæ. atq; hæc de differentijs methodi. Porrò methodi ſumuntur ex argumentis & argumētationibus, ſi ita collocentur, vt certa ratio reddi poßit, cur hoc primum ſit, illud ſecundum, aliud tertium, & quæ ſequuntur. quæ ratio ordinis vocatur Epicriſis à Galeno in libro de optima ſecta ad Thraſibulum, quæ fit hoc modo, vt qua re primū poſita altera ponitur, aut qua re primum ſublata, altera tollitur, habita ratione finis ea primum collocetur. his ita conſtitutis, quæ vis methodi ſit, docendum eſt. methodi ea vis eſt, vt res ordine collocet, inutilia reijciat, diſperſa & varia in vnum locum congreget: idq; faciat cū tranſitione, aut ſine tranſitione: tranſitio duplicem habet vim: ad docendū, cum admonet quid dictū ſit, & quid docendū: & ad delectandū. reficit enim auditorem trāſitio: quæ aut eſt perfecta, aut imperfecta. perfecta cum repetit ſuperiorem diſputationem, & ſequentem proponit: vt hactenus de cauſis, nunc de effectis dicēdum eſt. imperfecta quæ proponit tantum quid docendum ſit. Expoſita vi methodi, ſupereſt vt doceamus quo ordine methodis vtendum ſit. In conſtituenda arte aliqua, vtile eſt primum methodo demōſtrandi vti, deinde eandem artem methodo diffiniēdi explicare. quē ordinem nos ſequuti ſumus in explicandis libris Ariſtotelicis. nam abſoluto quoq; libro, qui methodo demonſtrādi explicatur, expoſita eſt à nobis anacephaleoſis, qua totam diſputationem libri diffinitionibus, diuiſionibus, & exemplis complexi ſumus. Sed cum

docendi

docendi erunt auditores rudes, vtilius erit à methodo diffiniendi, quæ facilior eſt, auſpicari. finis tandē propoſitus ſi cōparetur cum circunſtantijs, quando vtendum ſit quaq; methodo, & quo ordine indicabit. nam ſi in fine propoſito nulla habeatur ratio circunſtantiarum, vtendum erit methodo doctrinæ: ſi habeatur, methodo prudentiæ: ſi probandum aliquid ſit, methodo demonſtrandi. ſi nihil ſit probandum, methodo diffiniendi. A*dhuc de methodo in vniuerſum diſputatum eſt, ſequitur vt de ſingulis formis methodi agamus. ac primum de methodo doctrinæ diffiniendi, cuius tria ſunt præcepta neceſſaria: primum, vt res diffiniatur: ſecundum, vt cum res diffinita fuerit, diuidatur, primum in partes, deinde in ſpecies, pòſt in differentias. tertium, vt illuſtrentur ſingulæ diffinitiones exemplis, vt à nobis diffinita eſt ſupra methodus, & diuiſa in partes, nempe argumenta & argumentationes, & in ſpecies, & differentias: quæ omnia illuſtrata exēplis perfectum exemplum methodi diffiniendi continerent.* Ornatur *tamen plerūq; alijs locis, qui hoc ordine collocari ſolent vt primum de nomine, deinde de re diſputetur. de nomine docenda eſt diſtinctio ambiguitatis, vſus ſignificationis apud veteres & etymologia.* Vtendum *autem eſt nominibus proprijs cuiuſq; rei: quæ ſi deſunt, faciēda nomina ſunt ex vno eorum locorū, ex quibus ſuprà indicauimus etymologiam duci vt facit* Ariſtote. *capit. de relatis. quod ſi hæc fieri commodè non poſſunt, vtendum diffinitionibus, aut circuitiōe pro nominibus: vt methodus do-*

S ctrinæ

ſtrinæ diffiniendi appellatur à nobis, quia caremuſ nomine proprio quo appelletur. quod ſi tranſlatis nominibus vti aliquando cogamur, non ſunt ea adhibenda, quæ ex alijs tranſlatis transferuntur, ſed quæ ex propria ſignificatione in alienã traducta ſunt. in ambiguitate autem nominis explicanda non omnes ſignificationes perſequendæ ſunt, ſed eæ tantùm, quæ habebũt aliquid commune cum ea ſignificatione, de qua propoſitum eſt diſputare. ita Porphyrius non omnes ſignificationes generis perſequitur, ſed eas tantùm, quæ habent aliquam ſimilitudinem cum genere dialectico. hæc præcepta de nomine nos expreſſimus in hac diſputatione de methodo, cũ primum docuimus vnde diceretur methodus, & qua ratione, quotq; modis ſumeretur. In explicatione nominis, ne quis locus relinquatur dubitationi ſi res multis nominibus appelletur ſingula iudicanda ſunt, & qua ratione, & à quibus autoribus vſurpetur: vt diſputaturus de diffinitione dicet. diffinitio vocatur ab Ariſtot. terminus, ſumpta metaphora à terminis agrorum: quia concludit rem intra ſuam eſſentiam. Qua etiam ſignificatione vocatur à Quintiliano finis. dicitur etiam diffinitio: quia intra ſuam eſſentiam definit. dicitur ratio quia dicit q̃d res ſit. dicitur q̃d quid erat eſſe, à re ſubiecta quã explicat. Explicationẽ nominis ſequitur diffinitio: quæ duplex eſt, vna notionis, altera rei, vt ſuprà docuimus. diffinitio notionis explicanda primùm eſt in quaq; diſputatione: quia eſt arbitra & iudex diffinitionis rei, vt docet Galenus quarto lib. de differen-

ſerentijs pulſuum. nam qui notionem nouit cuiuſque rei, id eſt, q̃d ſignificetur apud omnes eo nomine rei, is facile aſſequetur eſſentiam. quod ſi aliquando ex nomine ipſo non intelligatur ſatis quæ notio ſit, cognoſci poterit ex cõtrarijs, aut ex cõiugatis, aut aliũde: vt explicat notionẽ ægritudinis ex notione ſanitatis, & ægrotantium: ſanitas tunc dicitur vulgò in corpore eſſe, cùm ſunt actiones naturales integræ, & tum ægrotare hominem omnes vulgò dicimus, cùm habet læſas actiones naturales. quare ægritudinis notio erit, cùm actiones naturales erunt læſæ. Ad diffinitionem *rei inueſtigãdam duas affert methodos* Ariſtote. 14. *capit. ſecundi* Poſterio. *vnam diuidendi, alteram reſoluendi. diuidẽdi: vt à primis generibus per differentias ſemper proximas deſcendendo colligamus diffinitionem rei: quam methodum multis exemplis illuſtrat* Plato *in* Ciuili. *Cauendum etiam illud eſt vehementer in hoc ordine diuidendi, ac vno verbo in omnibus diuiſionibus, quæ in arte afferuntur, ne qua diuiſio media à nobis prætermittatur: nõ prætermittetur autem, ſi omnis res diuiſa contineatur ſub partibus diuidentibus: vt ſi dicam animalium aliud habet pennas continuatas, aliud ſciſſas, non eſt prima diuiſio, quia non conuenit omni animali, ſed volatili tantũ. at ſi dicam animalium aliud habet ſanguinem, aliud caret ſanguine, prima diuiſio eſt, quia omne animal hac diuiſione cõtinetur.* Altera *methodus inueſtigandæ diffinitionis eſt reſolutio ſecunda ſignificatione: quæ in rebus ſingulis aliquem habet locum, vt docet*

Ariſtote. 14. capit. ſecundi Poſterio. ſed videndum in hac methodo eſt, ſit'ne vna ratio communis ſingularium, an diuerſa. nam ſi vna ſit, vna erit diffinitio: ſi diuerſæ, erunt ſpecies & diffinitiones diuerſæ: vt in exemplo Ariſ. Alcibiades, Aiax, & Achilles magnanimi dicuntur fuiſſe, quia iniurias æquo animo non tulerunt: Socrates verò, Lyſander, & Diogenes dicũtur magnanimi fuiſſe, quia conſtantes in vtraq; fortuna fuerunt: quare duæ ſpecies magnanimitatis de ſententia Ariſt. erunt colligendæ: quarum vna ſic diffinietur, virtus qua iniurias illatas non ſuſtinemus æquo animo: quæ virtus impia eſt & ethnica. altera ſic diffinietur, virtus qua ſumus conſtantes in vtraq; fortuna. hac methodo poſſent colligi ex ſacra hiſtoria ſpecies & genera virtutum comparatis inter ſe exemplis ſingularibus, vt comparatis inter ſe viris fortibus vtriuſq; inſtrumenti ex rebus geſtis illorum, ex fine, cauſis efficientibus, & circunſtantijs poſſet colligi perfecta diffinitio fortitudinis. hac ratione collecta fuit Philoſophia moralis ex hiſtoria. reſolutio ſi fiat ex formis vniuerſis ad diffiniendum genus, quod præcipit Ariſtote. incerta methodus erit. nam poſtulat quod quæritur. etenim diuidendum primò genus eſt in ſuas formas, deinde ex communi natura formarum colligenda diffinitio generis, vt ille ait. genus autem in formas diuidi non poteſt, niſi antea cognita fuerit diffinitio generis: vt pòſt intelligetur, cum de colligendis formis cuiuſq; rei diſputabimus. ergo poſtulat diffinitionem generis, quam inquirit. nullum igitur

vſum

vſum afferet hæc reſolutio, ſi à rebus vniuerſis ſumatur: affert hunc vſum, vt cum diffinitiones rerum vniuerſarum circuitionibus pro generibus & differentijs expreßæ fuerint, ſi diffinitio generis expreßa non ſit, ex communi natura formarum colligatur. vt cum Ariſto. in categorijs ſubſtantiam non diffiniuerit, colligi tamen poteſt eius diffinitio ex deſcriptione ſubſtantiæ primæ et ſecũdæ: ſubſtantia prima deſcribitur, quæ neq; eſt in ſubiecto, neq; dicitur de ſubiecto: ſubſtantiæ ſecundæ, quæ dicũtur de ſubiecto, & non ſunt in ſubiecto. commune autem vtrique deſcriptioni eſt, non eſſe in ſubiecto: deſcribetur certè ſubſtantia, quæ non eſt in ſubiecto. Eodem modo *cum accidens vniuerſum diffiniatur, quod ineſt in ſubiecto, & de ſubiecto dicitur, & ſubſtantia vniuerſa, quæ dicitur de ſubiecto, non eſt tamen in ſubiecto, commune autem vtriq; ſit de ſubiecto dici, certè diffinietur vniuerſum, quod de re ſubiecta dicitur.* Explicata *methodo vtraq; diffiniendi, ſequitur tertius locus methodi diffiniendi, qui eſt diuiſio: quæ triplex eſt; prima in partes, ſecũda in formas, tertia in differẽtias. in diuiſione partiũ accidit plerũq;, vt vnius partis nomẽ nõ ſit generale, ſed per analogiã dicatur. in quo faciendũ nomẽ eſt quod ſit cõmune, aut afferẽda circuitio quæ cõmunẽ proportionẽ contineat: qualis eſt hæc circuitio pars ſolida, qua firmantur carnes: quæ ſecundũ analogiã dicitur de ſpina piſciũ, de ſepio ſepiarũ, & de oßibus reliquorũ animaliũ. altera diuiſio eſt gñris in formas: formæ, quæ ſint, hac methodo intelligitur. poſita*

 diffinitione

diffinitione generis, intelligitur ex numero cauſarū, quæ mutant eſſentiam generis: vt nos ſuprà fecimus in colligendis formis methodi: ſed alia exempla ſubijciamus ſi virtus diffiniatur ſymmetria partiū animæ ſecundum naturam, id eſt, cum partes expertes rationis ſubijciuntur rationi, quia partes expertes rationis duæ ſunt, ira & cupiditas, duæ erunt primæ ſpecies virtutum, vna fortitudo, qua ſubijcitur rationi facultas iraſcendi: altera temperantia, qua ſubijcitur rationi cupiditas. aliud exemplum huius præcepti cū intemperies diffiniatur ametria primarum qualitatū, primæ autem qualitates quatuor ſint ſimplices, & quatuor coniunctæ, octo certè erunt ſpecies intemperiei: quatuor ſimplices, & quatuor coniunctæ. Tertia diuiſio eſt in differentias. differentiæ autem hac ratione colligendæ ſunt, vt poſita diffinitione generis colligantur ex re quæ facit, ex re quæ fit, & ex modo efficiendi: vt nos fecimus in colligendis differētijs cauſarum, & methodi. neq; verò ex ijs locis tantùm colligendæ ſunt differentiæ, verum etiam aliquando ex reliquis generibus cauſarum, ex partibus, ex rebus ſubiectis, & ex adiunctis: vt ex fine morbi alij ſalutares, alij lethales. ex forma vt animal aliud particeps rationis, aliud expers. ex cauſis efficientibus vt Plinius diuidit arbores in eas quæ ſpontè naſcuntur, aut ex ſemine, aut ex radice. ex materia: vt animalia alia habent ſanguinem, alia carent ſanguine. ex partibus: quemadmodū aues diuiſit Plinius in eas quæ habent aduncos vngues, aut digitos, aut ſunt palmipedes.

ex rebus ſubiectis: vt animalia alia terrena, alia aquatilia, alia volatilia, alia amphibia. ex adiunctis: animalium aliud ferox, aliud manſuetum. in ſingulis autem diuiſionibus eo vſq; progrediendum eſt, dum ad indiuiduas partes, aut formas, aut differentias veniamus. In ſigulis item partibus, formis, & differentijs habenda ratio nominis, vt etymologia & ambiguitas, ſi qua ſit, doceatur: et qd quæq; ſit diffinitione aperiẽdum eſt. Quartus locus eſt effectorum: in quo docemus quæ vis cuiuſq; rei ſit, ac præſertim qui vſus. in quo laborandum eſt vehementer ei qui tradit artem, vt omnium præceptorum vſum declaret. Sic Ariſtot. diſputat de partibus animalium, vt vſum ſingularum doceat. Sic & Galenus facit in libris de vſu partium. Sic & nos explicationem argumentorum illuſtrauimus expoſito vſu Oratorio. Quintus locus continet res ſubiectas, & adiunctas. Sextus locus in methodo diffiniendi erit cauſarum: in quo explicabuntnr omnia genera cauſarum, & differentiæ, quæ fuerint cuiq; diſputationi neceſſariæ. neq; enim ſemper omnes deſiderantur: vt in rebus moralibus ſatis eſt cauſam efficientem, & finem docuiſſe. in naturalibus reliquæ etiam cauſæ explicandæ ſunt. Hunc ordinem ſequuti ſunt Ariſto. & Theophraſtus. nam Ariſto. poſt expoſitam hiſtoriã animalium, quæ genera & differentias eorũ continet, de partibus & cauſis eorum diſputauit in libris de partibus, & ortu animalium. Sic Theophraſtus expoſita hiſtoria plantarum, de cauſis plantarum diſſeruit. Galenus in libris de fa-

facultatibus ſimplicium medicamentorum contrarium ordinem ſequitur, neq; mirum: nam ſcribit ille aliam eſſe rationem Philoſophorum diſputandi de plantis, aliam medicorum. Georgius item Agricola in explicatione rerum metallicarum diſputationem cauſarum anteponit hiſtoriæ commodius, vt ille credit, diſputaturus eo ordine de rebus metallicis. cauſæ autem explicandæ ſunt non ſolum rerum ipſarum, ſed etiam mutationum, effectorum, & qualitatum adiunctarũ, ſed in hac cauſarum explicatione exponendum eſt, quo modo quæq; res cauſa fiat. nam indiget aliquando externis præſidijs, vt cauſa efficiatur: qualia ſunt opportunitas loci & temporis, & alia multa, quæ quiſq; artifex perſequi debet, cum hanc generalem explicationem cauſarum ſuæ arti accommodat. Septimus additur à pleriſq;, in quo comparantur res, vt quid habeant inter ſe commune, aut in quo differant, doceamur. quod facit Porphyrius in ſuis communitatibus: ſed hic locus neceſſarius non eſt. nam qui nouerit ſuperiores locos, facile ſine alio præſidio cognoſcet, quid commune habeant res inter ſe, & in quo differant: vt ſi nouero diffinitiones generis, & differentiæ, quæ afferuntur à Porphyrio, intelligam cõtinuò illud habere commune genus & differentiam generalem, quod de multis dicantur, ijsq; differentibus ſpecie, in eoq; differre, quòd genus in quæſtione naturæ, differẽtia verò in quæſtione qualitatis dicatur. Sed aliquando in quo differant neceſſario indicandũ eſt, ne maxima rerum ſimilitudine perturbemur: ſed

cum

cum aperta fuerit rerum diſsimilitudo non erit opus hac diligentia. in cauſis, effectis, ſubiectis, adiunctis ſequendus hic ordo eſt, vt expoſitis formis & differentijs cuiuſq; rei, primum explicētur cauſæ, effecta, ſubiecta, adiuncta generis in vniuerſum, deinde ſingularum formarum, & differentiarum, quo ordine poſitæ fuerunt. huius præcepti exempla prolixa ſunt, neq; poſſunt hoc loco afferri, nos tamen multa perſequimur hoc ordine in inſtitutionibus noſtris Phyſicis. Atq; hæc de methodo diffiniendi doctrinæ.

De methodo demonſtrandi alias differemus.] *in libello de conſtitutione artis Dialecticæ quia tyronū cauſa ſcriptus eſt nihil diſſerui de methodo demonſtrandi. Methodus doctrinæ demōſtrandi conſtat tota ex principijs & demonſtrationibus. De principijs igitur, & demonſtratione ſeparatim diſſerendum eſt. principium demonſtrationis voco, quod affertur ad demonſtrationem conficiendam: cuius duo ſunt genera. vnum eorum, quæ antea demonſtrata non ſunt. alterum eorum, quæ ſunt demonſtrata. quæ non ſunt demonſtrata, aut poſſunt demonſtrari, aut non. quæ non poſſunt demonſtrari ſunt prima initia & elementa totius artis: quæ totam artem præcedunt, aut partem aliquam artis: qualia ſunt elementa primi libri Euclidis, tertij, quinti, ſeptimi, & aliorum. hæc aut per ſe ipſa nota ſunt, aut indigēt aliqua expliatiōe. quæ per ſe ipſa nota ſunt vocantur axiomata ab Euclide & Ariſtotele, vt axioma eſt, omne totum eſt maius ſua parte. quamobrem improbandus Apollonius, qui co-*

n͂atus eſt demonſtrare hoc axioma, quæcunq; ſunt paria vni tertio, ſunt paria inter ſe : nihil tamen effecit. nam obſcura probatione vſus eſt: quam qui volet noſſe, legat tertium librum, commentatiorum Procli. in primũ Eucli. neq; verò axiomata illa duo erunt, quæ à Pappo demonſtrantur: ſi æqualibus æqualia addãtur, quæ reliquuntur ſunt æqualia: et illud, ſi inæqualibus æqualia addas, quæ ſuperſunt ſunt inæqualia: & illud ſi ab inæqualibus æqualia auferas, quæ ſuperſunt ſunt inæqualia. neq; axiomã etiã eſt, omnes angulos rectos æquales inter ſe eſſe: ſiquidem demõſtratur à Proclo. neq; illud alterum, ſi in duas rectas recta cadens, & quæ ſequuntur. nam demonſtratur conuerſum ab Euclide, & multas habet dubitationes, quas Ptolomæus libello quodam ſeparatim edito conatus eſt diſſoluere. axiomata alia ſunt communia omnibus artibus, alia multis artibus, alia propria vnius artis. communia omnium artium ſunt illa duo axiomata, quæ Ariſtote. affert capit. octauo, primi libri Poſterio. quorum vnũ eſt aiens, in quauis re dicitur affirmatio, aut negatio: alterũ negans, de nulla re ſimul dicuntur affirmatio & negatio. ſecundi vſus eſt, cùm incidunt duæ res demonſtrandæ, quibus diuerſa ratione cõtraria videntur conuenire: vt mundus finitus et infinitus dicitur à Philoſophis diuerſa ratione. ne quis igitur ſibi perſuadeat vtrunq; illi conuenire, hac ratiocinatione vtendum eſt: omne corpus conſtans ex quatuor elementis eſt finitum, & non eſt non finitum: mundus autem talis eſt; ergo eſt finitus, & non eſt non finitus.

Primi

Primi eſt maximus vſus in demonſtratione ad incommodum. Communia ſunt multarum artium: qualia ſunt illa quæcunq; ſunt æqualia vni tertio, ſunt æqualia inter ſe. quæ conueniunt Geometriæ & Arithmeticæ. Axiomata, quæ ſunt communia, fiunt propria cuiuſq; artis, cum adhibentur in demonſtratione: vt in primo Problemate Euclidis perinde eſt dicere, quæcunq; ſunt æqualia vni tertio, ſunt æqualia inter ſe, ac ſi dicas quæcunq; lineæ ſunt æquales vni tertiæ, ſunt æquales inter ſe. axiomata propria ſunt. vt illud medicum, contraria cōtrarijs curantur. prima initia, quæ indigent aliqua explicatione, aut ſunt hypotheſes ſimpliciter, aut diffinitiones, quemadmodum diuidit Ariſtote. ſecundo. capit. 1. Poſterio. hypotheſim ſimpliciter voco ſecutus Ariſtotelem octauo. capit. 1. Poſteri. vt diſtinguam ab hypotheſi diſcentis, de qua pòſt diſputabo, hypotheſis ſimpliciter eſt primum principium, quod demonſtrari non poteſt, ſed explicatione aliqua indiget: quod vocatur ab Euclide poſtulatum. diffinitio quid ſit, ex ſuperiori diſputatione conſtat. Porrò autem inter axioma & poſtulatum illud intereſſe voluit Ariſtote. octàuo. capi. 1. Poſte. quòd poſtulatum demonſtrari poſſit, & ab audiente non concedatur, axioma verò non demonſtretur: ſed Ariſtote. alia ſignificatione vſurpat nomen poſtulati, atq; Euclides. alij ita diſtingunt, vt axiomata ſint communia multarum artium, poſtulata verò propria cuiuſq;. diſſimilitudo, quæ affertur à Gemino, conuenit cum demonſtrationibus Euclidis: vt axioma poſitum ſit in

tum ſi cognitione, poſtulatum in actione. nam Eucli*des ad faciendam deſcriptionem figuræ, quæ vocatur* κατασκευή*, id eſt, conſtructio, ſemper vtitur poſtulatis, ad explicandam verò demonſtrationem adhibet axiomata, vt cernere licet in demonſtratione primi* Problematis*. hæc diſsimilitudo appoſitè conuenit* Euclidi*, ſed quæ primum poſita eſt à nobis inter axioma & hypotheſim ſimpliciter generalis eſt, & omnium artium communis.* Diffinitio *bifariam in demonſtratione adhibetur: aut conuerſa, aut non. conuerſa dicitur, cùm pars ſubiecta enunciationis eſt diffinitio, & pars attributa res diffinita: quo genere diffinitionis vtitur* Euclides *plerunq;. vt in* Theor. 17. *lib.* 10. *vtitur conuerſione ſeptimæ diffinitio. &* 10. *diffinitiones item cum diuerſis in locis in eodem libro adhibentur, dicuntur aut primæ, aut ſecundæ, aut tertiæ & ita deinceps: vt in decimo libro* Euclid. *ſunt primæ diffinitiones, & ſecundæ binomiorum, & tertiæ reſiduorum. ſic aliquando leges demonſtrationem fieri per primas diffinitiones, aut per ſecūdas, aut per tertias.* Expoſitis *principijs, quæ non poſſunt demonſtrari, ſequitur vt ea principia doceamus, quæ etſi antea demonſtrata non ſunt, demonſtrari tamē poſſunt. hæc tria ſunt:* Lemma, *hypotheſis diſcentis, & poſtulatum.* Lemma *eſt propoſitio incerta, quæ affertur ad demonſtrationem, cum antea demonſtrata non fuerit, quæ tamen ſeparatim demonſtratur.* Lemmata *aut demonſtrantur ante concluſionem, aut poſt concluſionem. ante concluſionem, vt* Lemma *quod præcedit*

Theorema

Theorema decimumnonum libri decimi Euclidis: aut ſequitur concluſionem, vt illud Ariſtotel. 6. capit. 1. Poſterio. Demonſtratio conſtat ex neceſſarijs. nam cum ad demonſtrandum omnem demonſtrationem cõſtare ex ijs quæ ſunt per ſe ſumpſiſſet hoc Lemma, omnis demonſtratio conſtat ex neceſſarijs hoc pòſt demonſtrauit: & Euclides ſæpè. Hypotheſis diſcentis eſt enunciatum conceſſum, quod ſumitur non demonſtratum, cum aliquando poßit demonſtrari. poſtulatũ iudicio Ariſtote. eſt enunciatio conceſſa ab auditore repugnante, quæ poſtea demonſtratur. principia, quæ antea demonſtrata ſunt, diuiduntur in tria genera: in cõſtructionem, propoſitionem, & conſectarium. Cõſtructio eſt confectio alicuius operis, quæ demonſtratur per poſtulata, ad futuram demonſtrationem: vt in primo Problemate Eucli. deſcriptio trianguli intra duos circulos: ſic leges plerunq; in demonſtrationibus Eucli. probari aliquid per conſtructionem. Propoſitio eſt concluſio demonſtrata: hinc leges in demonſtrationibus Eucli. tertiam propoſitionẽ probari per ſecundam, quartam per tertiam. propoſitiones aliæ ſunt ſimplices, aliæ coniunctæ. ſimplices ſunt, quæ ex vna re ſubiecta & attributa conſtant: vt omne triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis. iuncta eſt, quæ aut conſtat ex multis rebus ſubiectis & conceßis, & vna re quæſita: vt diameter circuli & quadrati facit ſectionem in duas partes æquales: aut conſtat ex vna re conceſſa, & multis quæſitis: vt triangulorum æquicrurorũ anguli, qui ſunt ad baſim, ſunt

ſunt æquales, & productis lineis rectis æqualibus anguli, qui fiunt ad baſim, ſunt æquales: aut conſtat ex re conceſſa & attributa coniunctis: vt diametri circulorum, & defectus angulos bifariam ſecant, & lineas, quæ continent angulos. Ex propoſitionibus iunctis quædã poſſunt diuidi in ſimplices propoſitiones, aliæ non, diuidi poſſunt: vt illud Theorema, triangula & Parallelogramma, quæ ſub eadem altitudine ſunt, eandem habent rationem cum baſibus. nam poteſt diuidi in hæc duo: triangula, quæ ſub eadem altitudine ſunt, habent candẽ rationẽ cũ baſibus, & ſimiliter Parallelogrãma. hæc diuiſio propoſitionũ neceſſaria eſt, vt intelligamus nõ ſolũ fieri demonſtrationẽ per integram propoſitionem, ſed etiam per ſingulas partes, ſi iuncta fuerit propoſitio. vt Euclid. demonſtrat Theorema. 18. libri. 10. per ſecundam partem decimæ ſeptimæ propoſitionis. 6. lib. vt Ariſtote. 2. capit. 1. Poſterio. demonſtrat demonſtrationem conſtare ex prioribus & notioribus, per vnam partem primi Theorematis, quia conſtat ex cauſis. Conſectarium eſt propoſitio, quæ ex concluſione demonſtrata tanquam fœnus quoddam colligitur. Conſectariorum autem quatuor ſunt genera: conſectarium Theorematis, Problematis, Poriſmatis, & Lemmatis. quæ ſingula, quid ſint, pòſt explicabimus. per conſectariũ Problematis ſecundi libri ſeptimi. demonſtrat Eucli. propoſitionem tertiam eiuſdem libri: per cõſectariũ Theorematis. 4. li. 5. demonſtrat Eucli. Theorema 11. li. 10. per conſectariũ Poriſmatis. 3. li. 10. demonſtrat

ſtrat Eucli. propoſitionẽ quartam. 10. per conſectariam primi Lemmatis. 28. 10. demonſtrat Eucli. propoſitionem. 29. 10. Atq; hæc de generibus principiorum. Hæc ſunt, quæ dicuntur præcognoſci: quæ vt certius intelligantur, quomodo præcognoſci debeant, explicandus eſt ordo quæſtionum. Quæſtiones aliæ ſimplices, aliæ iunctæ. Simplices duæ ſunt an res ſit, & quid ſit: iunctæ duæ item, an hoc ſit illud, & cur hoc illud ſit. in quibus hic eſt ordo, vt prima ſit quæſtio an eſt, ſecũda quid eſt, tertia an hoc ſit illud, quarta cur hoc illud ſit. quare ad explicandam quæſtionem quid eſt, præcognoſcendum eſt rem eſſe, & ad demonſtrandum hoc illi conuenire, præcognoſcendum eſt, quod ſubiectum, quidq; attributũ ſit, id eſt, diffinitiones ponendæ ad demonſtrationem explicandam. quod ſi quæratur, cur hoc illud ſit, poſtulandæ ſunt non ſolùm quæſtiones ſimplices, verùm etiam tota quæſtio coniuncta, an hoc illi conueniat: vt præcipit Galenus faciendum eſſe in ſexto de mor. vulgaribus com. primo ex precepto Ariſtote. ſecundo Poſterio. quem ordinem nos ſequuti ſumus in prælectionibus Problematum Ariſtot. vt primum diffinitiones vocum obſcurarum explicaremus, deinde poſtulatũ demonſtraremus: vt in hoc problemate, cur mutatio temporis parit morbos, poſtulatum eſt mutatio temporum parit morbos, neq; verò ſemper explicanda ſunt hæc præcognita, ſed cùm res poſtulat & obſcura ſunt. Ex hoc ordine præcognitionũ, & ex principijs collegit Proclus acutè ſex partes obſeruandas

eſſe

eſſe in explicandis propoſitionibus Euclid. *nempe propoſitionem, expoſitionem, determinationem, conſtructionem, demonſtrationem, & concluſionem, etſi nõ ſemper hæ ſex neceſſariæ ſunt.* Propoſitio *eſt quæ continet cõceſſum & quæſitum: vt ſupra datam rectam lineã triangulum æquilaterũ conſtituere.* ex*poſitio eſt, cum explicantur, quæ præcognoſcẽda ſunt de re ſubiecta, aut conceſſa: vt quid ſit data recta linea.* Determinatio *eſt, quæ exponit quæ præcognoſcenda ſunt de re quæſita: vt in exemplo propoſito, quid ſit triangulum æquilaterum.* Conſtructio *ſuprà à nobis diffinita eſt. eſt autem in hoc problemate conſtructio, deſcriptio trianguli intra duos circulos, quæ fit per primum & tertium poſtulatum.* Demonſtratio *quæ ſit pòſt intelligetur. concluſio ad propoſitionem redit, confirmans rem demonſtratam.* Porrò au*tem principia demonſtrationum ex duobus initijs ſumuntur: ex ſenſu & ex ratione, vt Galenus innumeris locis docet.* Pleriq; Philoſophi *hæc inſtrumenta ſuſtulerunt: ſed falsò. nam ſenſus & ratio, quæ inſunt in nobis inſtrumenta ſunt veri iudicandi.* Academici *verò concedunt in nobis has eſſe facultates, negant tamen per hàs poſſe iudicari verum, quia plerunq; falluntur ſenſus & ratio. ſed falsò: nam ad emendandos errores noſtræ cognitionis inuentæ ſunt artes: eſt igitur aliquod iudicium veritatis.* Quia *conſtat vnde ſumantur principia, exponendum eſt quæ ſint illorum proprietates.* Principiorum *proprietates aut ſunt cõmunes, aut propriæ demonſtrationis. communes, principia*

cipia vera eſſe, & neceſſaria. Principia demonſtrationum debent eſſe vera, vt ait Ariſtote. prima, ſine medio, cauſæ concluſionis, priora, notioraque concluſione. Vera eſſe iudicamus ex conſenſu orationis cum rebus, vt declarat Ariſt. cap. de ſubſtantia: quia res ita ſe habet, vera eſt oratio. rerum autem, quæ comprehendũtur, quatuor ſunt genera, vt tradit Galenus in libello de optima ſecta: primũ res per ſeipſas notæ ſenſibus, vt colores: ſecundum, res notæ ſenſibus per ſigna, vt tempeſtas ventura per nubes rubentes: tertium, res per ſeipſas perſpicuæ intelligentiæ, vt omne totum eſt maius ſua parte: quartum res, quæ per probationem oſtendũtur, vt homo eſt natus ad riſum. Iudicium primi generis rerum fit ſenſu. cui neq; planè credendum eſt, vt volunt Epicurei. nam aqua marina, cum ſenſu iudicetur humida eſſe, exiccat tamen: neq; negãda fides ſenſuum eſt, vt voluit Democritus: qui dixit nullam rem coloratam natura eſſe, ſed lege, id eſt, quod nobis talis videretur. Iudicium autẽ ſenſuum fit tribus rebus cuſtoditis: quarum prima eſt, vt ſit ſenſus valens & integer: ſecunda, vt ſimus in eo ſenſu exercitati: tertia, vt teneamus modum adhibendi ſenſus. Rerum ſecundi generis iudicium fit obſeruatione. Obſeruatio autem eſt frequens & aſſidua cognitio rei, quæ ſenſu percipitur: vt iudicamus venturam tempeſtatem ventorum, quia nubes rubent in occaſu: hoc enim obſeruatum eſt cum fit, ſequi vẽtos. Tertium genus rerum iudicatur ex communi hominũ conſenſu. vt Ariſtot. iudicat diffinitionem τȣ̃ ſcire ve-

T ram

ram eſſe ex conſenſu plebeiorum & ſapientũ. Quartum genus rerum iudicatur per conſenſum cum ijs rebus, quæ ab omnibus conceduntur: rerum autem, quæ conceduntur ab omnibus, tria ſunt genera: primum, quæ perſpicuæ ſunt intelligentiæ, quæ communi hominum conſenſu approbantur: vt omne totũ eſt maius ſua parte. ſecundum ſunt res perſpicuæ ſenſibus. Tertiũ, res demõſtratæ: vt nos iudicaturi de inſtrumentis Dialectici *vſi ſumus duobus officijs, quæ antea demonſtrata fuerant. quod ſi res vera iudicanda ſit, quæ neq; ſenſu, neq; ratione comprehendatur, iudicandum eſt ſimilitudine aliqua, aut autoritate: vt res diuinæ quæ ſuperant omnem rationem ingenij noſtri, iudicantur veræ eſſe autoritate diuina.* Propriæ *proprietates aut conueniunt tantùm primis demonſtrationibus, aut omnibus. primis tantùm prima & immediata.* Prima & *immediata principia demonſtrationum dicuntur eſſe non omnia, ſed ea ad quæ fit vltima reſolutio. diſſoluitur enim demonſtratio in ſuas ſumptiones, dum ad eas regrediamur, quæ probari nõ poſſunt: vt pòſt explicabimus. proprietates communes omnium demonſtrationũ vt quæ ſequũtur vt ſint primùm cauſæ, non ſolùm concluſionis, verùm etiam rei: quæ autem ſumũtur ex fine præſtantiora ſunt reliquis. non ſolùm autem ex fine, ſed etiam ex reliquis cauſis ſumi poſſunt.* Debent *etiam principia demonſtrationum conſtare ex ijs quæ dicuntur per ſe, & vniuersè. dicuntur autem per ſe bifariam, aut cùm attributum intrat diffinitionem rei ſubiectæ, vt homo*

eſt

eſt particeps rationis: aut viciſsim, vt homo eſt natus ad riſum. quæ ſolæ duæ ſignificationes in demonſtratione adhibendæ ſunt. Vniuersè verò dicuntur, cùm attributum effertur de omni, per ſe, & primò. Quare hoc non erit principium demonſtrationis, homo eſt natus ad ſentiendum: quia inter hominem & ſenſum medium eſt animal. Debent etiam principia propria eſſe cuiuſq; demonſtrationis & artis. nam etſi communia aliquando ſunt, fiunt tamen propria, cùm adhibentur in demonſtratione: vt ſuprà explicauimus. Principia tamen vnius artis poſſunt alteri conuenire, ſi vna ſit alteri ſubiecta: vt ſcientia de homine ſubiecta eſt ſcientiæ animalium: & omnino principia ſuperioris conueniunt inferiori, cùm inferior ars dicitur ſubalternata, vt philoſophi loquuntur ſuperiori. Inter ſubalternantem autem & ſubalternatam artem hoc verè intereſt, quòd ſubalternans conſiderat res ſimpliciter: ſubalternata autem eaſdem conſiderat, vt referuntur ad opus. Sic Nautica ſubiecta eſt Aſtrologiæ. nam conſiderat vtraq; res cœleſtes, ſed Aſtrologia ſimpliciter, Nautica verò ad gubernandum. nam cæteræ diſsimilitudines harũ artiũ, quæ ab interpretibus afferũtur, falſæ ſunt: qualis illa eſt, vt ſubiectum ſuperioris artis ſit genus, ſubiectũ verò inferioris ſpecies. nã Arithmeticæ ſubiectũ numerus eſt, Geometriæ autẽ, quæ docetur li. 10 Euclid. ſubiectũ ſunt lineæ & ſuperficies rationales & irrationales, quæ nõ ſunt ſpecies numeri. ſubiectũ tamẽ ſuperioris, aut pars eſt inferioris: vt elementum

 quod ſubie

quod ſubiectum eſt parti Philoſophiæ naturalis, eſt pars corporis humani, qđ eſt ſubiectū Medicinæ: aut eſt genus: vt magnitudo ſubiecta toti Geometriæ, eſt genus corporis, quod eſt ſubiectum Stereometriæ: aut eſt accidens: vt numerus ſubiectum Arithmeticæ, accidit lineis & ſuperficiebus, quæ ſubiectæ ſunt lib. decimo Euclid. alia etiam diſsimilitudo falſa eſt, quod ſubiectum ſuperioris ſit res per ſe, ſubiectum autem inferioris per accidens: nulla ſiquidem ſcientia eſt rerum fortuitarum. illa etiam diſsimilitudo falſa eſt, quæ vulgò affertur, quòd ſuperior ars demonſtret omnia principia inferioris, non viciſsim. nam cùm Aſtrologia ſubiecta ſit Geometriæ, vtriuſq; autem communes ſint diffinitiones lineæ rectæ, & circuli, Geometria non demonſtrabit has diffinitiones: quia nulla ars demonſtrat ſua principia. vera tamen erit diſsimilitudo, ſi principia inferioris artis ſint concluſiones ſuperioris: vt principium hoc medicum, quatuor ſunt elementa, eſt concluſio Phiſyologiæ. Porrò ſubalternatæ artes aut ſimplices ſunt, aut coniunctæ. Simplices, quæ ex vna tantùm ſubalternāte conſtant: vt iuris prudentia ex Philoſophia morali. coniunctæ, quæ ex multis: vt medicina ex Philoſophia naturali, & Aſtrologia. ex ijs omnibus perſpicuum fit, quæ principia propria ſint, & quæ cōmunia eſſe poſſunt multarum artium. Affertur quoq; illa proprietas principiorum quod non demonſtrentur: quæ intelligēda eſt non de omnibus principijs, ſed de primis tantùm: quæ à priori demonſtrari non poſſunt, probari tamen ſo-

lent

lent aut argumentatione ad incommodum: vt Ariſtote.quarto Metaphyſi. probat principiũ contradictionis: aut diſsimilitudine explicatur, vt primum principium, quod ponit Ariſtote.1. capit. libri Perihermeniæ: ſiquidem ex diſsimilitudine rerum & notionum probat nomina & verba non ſignificare naturà, ſed ex inſtituto: aut explicantur inductione: vt explicat Ariſto.1.capit. primi Poſterio.omnem doctrinam διανοητικὴν *fieri ex antecedenti cognitione: aut Analogia, vt explicat Ariſtotel.primo Phyſico materiam primam ſimilitudine materiæ artificioſæ, atq; hæc de qualitatibus principiorum. Nunc quomodo differant principia demonſtrationum à reliquis generibus ſumptionum doceamus. principia aut ſumptiones demonſtrantes in eo differunt à reliquis generibus ſumptionum, quòd ſumantur ex diffinitione attributi: vt docet Ariſtote.17.capit.2. Poſterio. & Galenus ſecundo libro.de decretis Hippocratis & Platonis: vt ad hanc quæſtionem explicandam, quod exemplum eſt Galeni, ſit'ne principatus animi in cerebro, an in corde, hæ ſumptiones erunt demonſtrantes: à quo proficiſcitur principium ſenſus & motus volũtarij, in eo eſt principatus animi, & hæc altera, à cerebro proficiſcitur ſenſus & motus voluntarius: et illa à corde non eſt principiũ ſenſus, neq; motus volũtarij: quia hæ ſumũtur ex diffinitione attributi. interdum etiam ſumuntur ex diffinitione rei ſubiectæ: vt in hac demonſtratione Ariſtote. ſcire eſt rem per cauſam noſſe, demonſtratio eſt ſyllogiſmus faciens ſcire,*

ergo demõſtratio cõſtat ex cauſis. ſed certiores ſum- ptiones ſunt, quæ ex diffinitione attributi ſumuntur. reliquæ ſunt Dialecticæ, Pſeudographæ, Oratoriæ, aut Sophiſticæ. Dialecticæ ſunt probabiles & cõmu- nes: Oratoriæ ferè ſumũtur ex inductione, exẽplo, cõ paratione, etymologia, & autoritate: Sophiſticæ ex locis ſophiſmatũ. Hactenus explicaui diſsimilitudinẽ ſumptionũ, reſtat vt doceã, quo ordine collocãda ſunt principia. Principia ab Euclide ita collocãtur, vt pri- mæ ſint diffinitiones: ſecũdæ hypotheſes, tertia axio- mata. & in diffinitionibus præcedũt diffinitiones re- rũ ſimpliciorũ, niſi hæ egeãt diffinitione poſteriorũ: vt terminus eſſet finitione propoſitionis. qđ ſi princi pia ſint hypotheſes, ab ijs auſpicandũ eſt, quæ à pluri bus conceduntur. collocãda etiã primũ ſunt principia, quæ nõ poſſunt demõſtrari: deinde quæ poſſunt. atq; hæc de principijs. Demonſtratio eſt ſyllogiſmus, pa- riẽs ſcientiã: quæ nõ eſt rerũ ſingulariũ, neq; fortuita rũ, neq; earũ quæ intereũt, neq; earũ quæ in alterutrã partẽ cadũt, quales ſunt res, poſitæ in noſtra volunta- te, neq; earũ, quæ plerũq; fiũt, niſi habeãt certas cau- ſas: vt eclipſis Lunæ cũ fiat aliquãdo, habet ſemꝑ con ſtantẽ cauſam interiectũ terræ inter Solem & Lunã. Eſt igitur demonſtratio rerũ vniuerſarũ: nõ ſubſtan- tiarũ, quia diffinitio ſubſtãtiæ eadẽ planè eſt cũ re dif finita, atq; ita idẽ per ſe ipſum demõſtraretur, vt vo- luit Alexãder. quare nõ erit hæc vera demonſtratio: omne animal particeps rationis eſt natũ ad riſum: om- nis homo eſt animal particeps rationis: ergo omnis ho

mo eſt natus ad riſum. ne que demonſtratio eſt generum, niſi fortuita: vt voluit Ariſtoteles ſecundo Poſterioris Analyſis, neque eſt demonſtratio primorum principiorum: nam fieret regreſſus in infinitum. ſed eſt demonſtratio tantùm accidentium vniuerſorum, quæ per ſe dicuntur. In re tamen vniuerſa demonſtranda trifariam peccamus. primò ſi res vniuerſa vnum tantùm habeat ſingulare, quia credimus demonſtrationem quæ fit in re ſingulari, vniuerſalem eſſe: vt ſi quis credat demonſtrationem eclipſis fieri de ſole tantùm ſingulari, eius enim demonſtratio perinde fit, ac ſi multi eſſent ſoles. Secundò, cum genus eſt innominatum, & credit ſe demonſtraſſe aliquid de genere, qui de vna tantùm forma demonſtrauit: vt Euclides libro ſeptimo, demonſtrat proportionem permutatam in numeris, quæ demonſtratio non eſt vniuerſa: quia conuenit primò ſuperiori generi innominato, ſub qua continentur magnitudines, motus, & tempora. Tertiò, ſi genus nominatum eſt, & proprietatem generis primò demonſtramus de formis, aut viciſſim cum id quod conuenit primò formis, demonſtratur primò de genere: vt faciunt Dialectici, qui diſſerere probabiliter, quod proprium eſt topicæ, tribuunt primò toti Dialecticæ. eſt igitur demonſtratio concluſionum vniuerſarum, quarum attributum vniuersè dicitur de re ſubiecta. vniuersè, id eſt, per ſe & primò. primo autem conuenire intelliges hac ratione: qua re primum ſublata, altera tollitur, & qua re primum poſita, altera

ponitur, ei primò conuenit: vt aptitudo ad riſum primò conuenit homini. Concluſionum, quæ demonſtratur, tria ſunt genera apud mathematicos: Theoremata, Problemata, & Poriſmata. Theorema eſt concluſio ſola cognitione contenta: vt omne triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis. Problema eſt concluſio in actione poſita, vt ſupra datam rectam lineam triangulum æquilaterum conſtituere. Poriſma eſt diuerſum à Theoremate & problemate, quod in poriſmate iubemur aliquid inuenire: qualia leguntur multa. 10. lib. Eucli. vt inuenire ſecundum binomiū. Propoſitio autem quæ demonſtratur, aut eſt conuerſa alterius, aut non. conuerſa dicitur, cùm ex ſubiecto fit attributū & viciſſim: quæ aut vnius, aut multarū. multarū vt propoſi. 29. primi elemētorū eſt cōuerſa duarum præcedentium. vnius: vt propoſitio. 8. primi eſt conuerſa, quartæ eiuſdem. aliquando fit conuerſio nō totius propoſitionis, ſed partis tantū cuiuſdā: vt ſexta propoſit. primi eſt conuerſa, quintæ, quoad primam tantum partem. Harum propoſitionum conuertentium vna vocatur antecedens, altera conuerſa. antecedens, cùm proprietas aut accidens attribuitur: vt omne triangulū æquicrurum habet angulos ad baſim æquales. contraria eſt conuerſa: vt omne triangulum habēs angulos æquales ad baſim, eſt æquicrurū. Quia perſpicuum eſt quarum rerum demonſtratio ſit, explicandum eſt quot ſint genera demonſtrationū. duo ſunt genera demonſtrationum, vt ait Ariſ. 8. ca. 1. Poſte. & Galenus. 3. cap. libelli de curatione per ſangui-

nis

nis miſſionẽ: vnũ ex primis initijs tantũ conſtãs: qua- lis eſt demõſtratio primi problematis Eucli. *quæ fit tã tùm per primum axioma, & decimam quintam diffi- nitionem, & per primum poſtulatum, atq; tertium. Alterum genus eſt earum demonſtrationum, quæ fiunt ex rebus antea demonſtratis: quales ſunt ferè omnes* Euclidis. *Differentiæ demonſtrationum ſu- muntur ex ipſa demonſtratione, ex re quæ demon- ſtratur, & ex modo demonſtrandi. ex ipſa demon- ſtratione demonſtratio aut eſt communis, aut pro- pria. ex re quæ demonſtratur aut eſt vniuerſa, aut particularis, aut affirmans, aut negans. ex modo de- mõſtrandi aut à principijs, aut ad principia. Demon- ſtratio vniuerſa eſt quæ rem vniuerſam demonſtrat: particularis quæ demonſtrat particularem: vt cùm Geometra demonſtrat diametrum quadrati & cir- culi ſecare figuram in duas partes. demonſtrationes negantes raræ admodum ſunt, adeò vt* Proclus *vehe- menter admiretur primi libri* Euclid. *quarti* Theore- *matis eſſe demõſtrationem negantẽ. demonſtratio aut eſt ex principijs, aut ad principia: à principijs voca- tur cõponens: quæ aut eſt ex cõmunibus notionibus, aut ex rebus antea demonſtratis: vt ſuprà explicaui- mus. demõſtratio, quæ tendit ad principia, aut ponit principia, aut tollit. quæ ponit principia, vocatur re- ſolutio: per quã iudicamus verè ne demonſtratũ ſit, an falsò regrediẽdo ad prima initia: vt in demõſtratione, qua probat* Ariſ. *demonſtrationem conſtare ex veris, quia non conſtat ex falſis: hoc antecedens diſſoluitur*

*in duo principia, quæ ſunt: nullum falſum ſcitur: de-
mõſtratio eſt ſyllogiſmus faciẽs ſcire. quorũ ſecundũ
caret medio. nam eſt diffinitio demonſtrationis. maior
habet mediũ, per quod demonſtretur: quæ reſoluitur
in has duas enunciationes, quod ſcitur non poteſt ali-
ter ſe habere: falſum aliter ſe habet. quarum prima
eſt hypotheſis ſimpliciter, ſecũda diffinitio falſi. quæ
duæ ſumptiones carent medio, neque in alias diſſolui
poſſunt.* Demonſtratio, *quæ tollit principia eſt ad in-
commodum: quæ aut tollit prima initia, aut res demõ-
ſtratas.* Prima *initia: vt demonſtratio tertij* Theore-
*matis tollit hoc axioma, omne totum eſt maius ſua
parte. res demõſtratas: vt demonſtratio quinti* Theo-
rematis primi libri tollit quartum Theorema *antea
demonſtratum.* Expo*ſitis differentijs, explicandum
eſt quam vim habeat demonſtratio.* Demõ*ſtratio ma-
ximam habet vim ad iudicandum breui & expeditè
quæ ſentẽtia vera ſit, & quæ falſa: vt in diſputatione
de inſtrumẽtis* Dialecticis *quæſtio poſita eſt, ſint'ne
inſtrumẽta generalia* Dialecticæ *diffinitio, diuiſio, et
argumẽtatio. inſtrumẽtũ generale* Dialecticæ *diffini-
tur, cauſa per quã* Dialecticus *præſtat omnia ſua offi-
cia: qua poſita diffinitione, hac demonſtratione bre-
uiſſima confutamus ſententiã vulgarem dialecticorũ:
inſtrumentũ generale dialectici eſt, per quod præſtat
omnia ſua officia: per hæc autem tria non præſtat o-
mnia ſua officia: ergo non ſunt hæc inſtrumenta gene-
ralia* Dialectici. *& iudicabimus, quæ vera inſtrumen-
ta ſint hac tantum demonſtratione: inſtrumentum ge-
nerale*

nerale Dialectici eſt,per quod præſtat omnia ſua offi-cia: per inuentionem autem & diſpoſitionem omnia ſua officia præſtat: ergo inuentio & diſpoſitio ſunt inſtrumẽta generalia Dialectici. Demonſtratio quoq; habet hanc vim,vt ſcientiam certam faciat: quanquam vna ſcientia certior eſt altera. idq; trifariam: primò, quæ demonſtrat pincipia alterius certior eſt: vt philoſophia naturalis certior eſt medicina. Hinc colligitur cognitionem rerũ,quæ non traditur per cauſas,id eſt, hiſtoriam non eſſe tam exquiſitam, quàm eſt cognitio rerum per cauſas: vt exquiſitior eſt cognitio librorũ Ariſt.de partibus aut de ortu animalium, libris hiſtoriæ animalium. Secundò certior eſt, quæ conſiderat formas ſimplices:vt Arihtmetica magis exquiſita eſt, quàm Harmonica: quia illa tractat numeros ſimpliciter, hæc verò relatos ad auditum & ſonum. Tertiò certior eſt ea ſcientia, quæ tradit res ſine poſitione: vt Arithmetica certior eſt Geometria: quia principium Arithmeticæ eſt vnitas expers omnis poſitionis, principium verò Geometriæ punctum, quod habet poſitionem in linea.neq; verò minor eſt vis demõſtrationis ad diſtinguendas ſcientias: nam vna ſcientia eſſe dicitur,cuius omnes demonſtrationes ad vnam rationẽ rei ſubiectæ referuntur, ſiue ea ratio vna ſit genere: vt magnitudo Geometriæ; ſiue dicatur ab vno & ad vnam naturam: vt id quod eſt, ſubiectum eſt Metaphy. & dicitur ab vno & ad vnam naturam de decem categorijs.Diuerſæ artes dicuntur hæ,quarum concluſiones circa diuerſam rem ſubiectam verſantur.

In eo

In eo etiam diſtinguntur artes inter ſe methodo de- monſtrandi, quod intelligamus eius artis propriam eſſe demonſtrationem, aut quæſtionem, aut diſputatio nem cuius fuerit attributum: vt hæc quæſtio, ſit'ne li- nea recta aduerſa curuæ, ad Dialecticã *pertinet: quia attributum eſt dialecticum, quanquam ſubiecta ſunt* Geometrica. Porrò *demonſtrationes collocandæ eo or dine ſunt, vt primæ collocentur, quæ ex ſolis primis initijs fiunt: qualis eſt demonſtratio primi problema- tis* Euclid. *deinde collocentur, quæ indigent alijs prio ribus, ita vt nulla egeat ſequentibus demonſtrationi- bus: qui ordo mirabiliter apparet in demonſtrationi- bus* Euclidis. Quod *ſi præter demonſtationes ex cau- ſis, quales hactenus expreſsimus, collocandæ ſunt de- monſtrationes à cauſis remotis, aut ab effectis, poſte- riori loco ponendæ erunt. demonſtrationes autem ex cauſis remotis & ex effectis, vocantur demõſtratio- nes quia. à cauſis remotis: vt omne quod reſpirat, eſt animal: nullus paries eſt animal: ergo nullus paries re- ſpirat. cauſa enim proxima non reſpirandi, eſt carere pulmonibus, remota verò non eſſe animal. ab effectis: vt omne quod non micat radijs, eſt finitimum no- bis:* Planetæ *autem non micant radijs: ergo ſunt fini- timi nobis. ſi præter demonſtrationes afferantur ſyllo giſmi* Dialectici, *& oratorij, poſt demonſtrationes collocabuntur* Dialectici, *poſt* Dialecticos *verò ora- torij: vt præcipit* Galenus *in lib. de decretis* Platonis *&* Hippo. *ac, vno verbo, ita diſponendæ ſunt omnes demonſtrationes, vt eæ ſemper præcedant, quibus*

maior fides habetur, reliquæ verò ſequantur. illud etiam obſeruandum eſt in ordine demonſtrationum, vt demonſtrationes, quæ generi conuenient demonſtrationibus formarum præponantur.

Methodus prudentiæ eſt diligens obſeruatio.]*Ha ctenus de methodis doctrinæ diſſeruimus, conſequens eſt vt de methodis prudentiæ diſputemus: quæ duæ ſunt: vna diffiniendi, altera demonſtrandi. Vtriuſque hoc ſolū præceptum generale eſt, vt pro variatione perſonarum, temporum, locorum, atq; rerum virtutibus & vitijs* Dialecticis *vtamur. quo autē ordine conueniet vti, intelligemus ex quæſtione poſita. ponetur enim à nobis quæſtio conueniat'ne hoc ordine vti, an alio: quæ inuento argumento & collocato iudicabitur. in hac methodo prudentiæ admittuntur vitia & virtutes* Dialecticæ: *vt in inſtitutionibus* Porphyrij *cernere licet, qui methodo prudentiæ diffiniendi vtitur. nam proponit ſibi nō tam ſuam ſententiam de quinq; vocibus pronuntiare, quàm veterum* Peripateticorum *dogmata perſequi. quo conſilio falſas diffinitiones admittit: qualis eſt illa generis, genus eſt cui ſubiecta eſt ſpecies. nam iſto pacto vel ſi genus vnam tantùm haberet ſpeciem, genus nominandum eſſet: quod falſum eſt iudicio præſertim* Porphy. *& illa diffinitio* Differentiæ, *quæ de multis differentibus ſpecie in quæſtione qualitatis dicitur, quæ non conuenit vltimis differentijs formarum, præſertim ex ſententia* Porphyrij. *In methodo prudentiæ demonſtrādi excelluerunt mirabiliter* Poëtæ & Oratores. Hinc

Oratio

oratio illa Sinonis, quæ. 2. AEneid. legitur, vehementer laudatur: quòd metho. prudentiæ tota conſtat. in qua miſcet ſi nõ falſa cũ veris, probabilia cum certis, atq; ita miſcet, vt cũ in eius oratione nihil videatur eſſe, quo fidẽ faciat Troianis tandẽ perſuaſit quæ voluit de caſu ſuo, & de fabricatione equi. Hinc Cicero magnã laudẽ meruit ex ſecunda oratione Rulliana, in qua cũ ſe inſinuatione lõga popularẽ fingat, ad euertendã tamẽ populi cauſam accedit. Hinc Oratores ordinẽ partiũ orationis mutãt. Hinc poëmata admirabilia. nã cũ poëtis habẽda ratio ſit delectationis, cõmiſerationis, admirationis, & indignationis, nec tẽporum, neq; rerũ ordinẽ ſequuntur: ſed à medijs incipiũt, prima medio loco explicant, poſtrema incerto & inopinato euẽtu cõcludunt: vt Verg. AEneam excipit nõ à littore Troiano, ſed primũ narrat quemadmodũ è Sicilia nauigans in Lybiam tẽpeſtate delatus fuerit, qui in cõuiuio Didûs narrat à principio interitũ Troiæ, & ſuos errores. Hinc laus omnis comœdiarũ & tragœdiarũ, in quibus nulla eſt diſpoſitio rerũ naturalis, ſed tota prudentiæ: vt in Andria Terẽtiana initiũ ſumitur à ſimulatione nuptiarum, quæ tamen poſterior fuit veris nuptijs. nam primò deſpõderat Simo Philumenã Pãphilo, deinde cognito illius amore, nuptias ſimulauit. Atq; hæc de methodo. Hæc habui, amice lector, quæ de Dialectica, & de perſona Dialectici diſputarẽ. nã cũ omne ſtudiũ huius artis in exercitatione magis et vſu, quàm in præceptis poſitũ ſit, quæ ad perſonã Dialectici pertinerent, qualia ſunt officia & inſtrumẽta, cũ præceptis artis cõiungẽda eſſe putaui,

in quo Ariſt.imitatus ſum:qui in Topicis & Elenchis ita artē docet, vt quæ ad perſonā Dialectici & Sophiſtæ pertinēt,accuratè explicet.Secutus ſum genus dicēdi humile & Philoſophicū:verba multa Scholaſtica retinui: de alienis ſententijs ſine perturbatione animi iudicaui:multa,quæ adhuc in præceptis Dialecticis deerāt,addidi:multa,quæ probatione adhuc carebānt,cōfirmaui:fontes diſputationū indicaui: cauſas obſcuritatis Ariſtotelicæ denūtiaui:præcepta inuctionis Dialecticæ exēplis cauſarū forenſiū declaraui: methodū,quæ hactenus luce methodi caruerat, præceptis multis,& exēplis illuſtraui. Ex qbus meis lucubrationibus,ſi quē fructū à ſtudioſis literarū capi ſenſero,me maximis præmijs affectum putabo.

Θεῷ χάρις.

PETRVS IOANNES GALESIVS
Gotalanus, auditor magiſtri Petri Ioannis Nunneſij Valentini,ad libellum.

Salue nec minimo Libelle fructu,
Nec cenſens temerè, nec arte falſa,
O' oſor nimiæ loquacitatis,
Nec ſanè nimis eminente criſta,
Libertatis amator & Sophiæ.
Ten' dicent homines inelegantem?
Ii tecum veteresq; comparabunt?
O' doctos homines nec infacetos!

Εἰς τὸν αὐθέντην ἐπίγραμμα Πέτρου Ἰακώβου Βαλεντίνου τοῦ ἰατροῦ.

Ἄνδρα νέον πάσης φύσεως ὑπερίστορα τόνδε
οὐδέποτ' αἰνήσεις ἄξιον ἔστε μέτρον
Ὅσπερ πλεῖστα σοφοῖς πρόσθ' αἶα τε βίβλια δ' ὥσων
νῦν ἀϊδρείασιν ἴδρις σύντομον εὗρε βίβλον.
Ὄγκῳ μέν γε μικρὰν, δυνάμει δ' ἔτι μείζονα πασ
τῆς λογικῆς τέχνης, ἐλθέμεν ἄχρι τέλους (σοφῶν
Λάμβανε γοῦν γε πρόφρων τόπερ εὔδιος ὧδε
ἀνθέμ τὸ δῶρον καὶ ἐς δεὸν αὐτὸν φίλει. (χαρίζετ

Ioan. Miranæ tetraſtichon in laudem magiſtri ſui.

Æthereos rapiẽs à ſole Prometheus ignes
Præſtantis Logicæ lumina prima tulit.
Ignibus æthereis noſter Nunneſius ardẽs,
Illa extincta diu ſuſcitat arte ſua.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM ET VERBORVM.

A.

Academici falsò negant poſſe iudicari à nobis verū Fol. 144. pag. 2.
Accidens vniuerſum quid, fol. 139. pag. 1
Accidentia cōmunia vnde diſfiniantur 123. 2
Accidentia propria vnde deſcribantur ibidem
Accidentis nomen latius patet quàm adiunctorum 103. 1
Accidentium genera ad quæ loca referantur ibidem
Actio non eſt oratorum, ſed hiſtrionum 84. 2
Actiones animi qui diuidantur 29. 2
Adiunctum pro ſubiecto poſitum 8. 2
Adiuncta quæ 46. 2
Adiunctorum diuiſio. ibidem
Ex Adiunctis & ſubiectis maior copia argumentorū quā ex cauſis & effectis ſumitur 105. 2.
Adiunctorum & ſubiectorum vſus ibidem
Adiunctorum vis ibidem
Adraſti aphrod. lib. de ordine lib. Ariſt. 27. 2
Aduerſa quæ. 47. 1.
Aduerſorū duo genera 106. 2
Aduerſa vbi diffiniuerit Ariſt. ibid. 1.
Aduerſorum diffinitioni quæ addiderint falſa Peripatetici, & vnde collegerint. ibidem
Inter Aduerſa & priuātia quid interſit 106. 2
Aduerſa ſub eodem genere cōprehendi quomodo intelligendum ibid.
Aduerſorum tractatio ibid.
Aethra vnde 24. 1. & 94. 2
Aër & aqua agitata refrigerantur 143. 1
Aëris prima qualitas quæ ſit Ariſt. & Stoicis 23. 2
Affectus quot modis excitentur 82. 2
Affectus excitandi ratio quæ ſit artis ibid.
Affirmatio & negatio priuans & trāſpoſita qui ſiant 14. 2
Agendi verbum quid ſignificet 87. 2
Albertus cur non intellexit Porphy. 17. 2
Alcides pro Alcibiade falſo ponitur in Ariſt. 36. 1
Alex. lib. de mixtione 86. 1
Alexād. aphro. auditium de Ariſt. 30. 1
Alexā. primus interpres Ariſt. ibidem
Alexan. Logicam diſtinguit à Dialect. 58. 1
Alexā. quid methodus 131. 2
Alieni vitium in Ariſt. indicandum 21. 2.
Alieni vitium quid 75. 2

Ambiguitas errorum cauſa in Philoſophia 7.2
Ambiguitates verborum qui vertendæ 12.1
Ambiguum prius diſtinguendum quàm diffini. 55.2
Ambiguum quid 75.1.
Ambigui vitium quibus conueniat 76.2
Ambigui diſtinctio exercitationis Dialecticæ 77.2
Ammonij iudicium de loco Ariſt. 11.1
Amplificationes oratoriæ à minori ſumuntur 112.2
Analogia qd Euclidi 113.1
Analogia diſiuncta in.4. minimum ſpectatur 18.2
Analogum non eſt idem quod ab vno & ad vnum. ibidem
Analytica cur vocata 9.1 &.53.2
Analyſis argumenta. ad quid vtilis. ibidem. & quomodo exercenda ibidem
Analyſis quid Ariſto. in Prio. 24.2
Analy. partis finis 23.1,& 62.1.& 81.1
Analy. Ariſt. vſus 37.1
Analy. quæ ad Elenchos referenda 21.2
Analy. argu. quæ vocet Ariſt. 28.2
Analy. quorum ſint & quod doceat 81.1.&.2.&.37.1
Anaxim. Lampſacenus 34.1
Andriæ Terent. diſpoſitio quæ 151.2
Andronic. Rhodius edidit opera Ariſt. 6.1
Anima ſit ne actus 10.1
Animus cur vocetur ἐντελέχεια 10.2
Antecedens argumenta. quid 50.2.
Ἀντὶ *quid ſignificet* 84.1
Ἀντίστροφος *idem quod* ἰσόστροφος *ibidem*
Ἀντίχειρ *quid ibidem*
Ἀντίστροφος *Dialecticæ cur* Rhetorica *ibid.*
Ἀντίστροφος *qui vertatur à* Cicerone *ibid.*
Ἀντικείμενα *malè verſa à* Perionio 16.1
Animi definitiõe quid finiatur 24.1
Angulos rectos nõ eſſe æquales inter ſe 141.2. neq; Si in duas rectas recta cadens &c. ibid.
Anthiteta rhetorum ad quem locum pertineant 115.1
Appellicon Theius edidit lib. Ariſtote. mendoſos 6.2
Appollonius cur improbandus 141.1.
Ἀποκλίσματα *cœleſtia cum ſtatu cœli & motu terræ conueniunt* 13.2
Architectura illuſtrata à Tolomeo. 3.2
Argumentum ad quid quæſitũ 75.1
Argumentum prius eſt argumentatione

mentatione 76.2
Argumentum mutat nomina argument. 51.1
Argumenta circa quid verſentur 44.2
Argumenta vnde ſuppeditentur ibid. & 86.2. & 9.2
Argum. 10. genera quomodo colligantur 45.1
Argum. τεχνικὰ quæ vocet Ariſtote. & quæ ἄτεχνα ibidem
Argum. coniuncta quæ. ibidem
Argumento. ſimplicium quot genera ibid.
Argumento. rei diuiſio ibid.
Argum. à nomine, quæ & quot 47.2. 115.2.
Argum. quando non intelligitur 75.1
Argum. quomodo ad probandum accommodatum nō ſit ibidem
Argum. quod ſit falſum ibid.
Argumenta. quæ inconſequens ibidem
Argumenti à genere aut ſpecie vis referenda ad diuiſionem 90.1
Argum. quæ ad alia referuntur duo genera 90.2
Argum. quæ faciunt vnum locū quæ duos ibidem
Argum. 24. gen. Quint. ſed perturbata 91.2
Argumen. quæ non ſint propria in Quinti. ibidem
Argumen. quæ non erant diſtinguenda inter ſe Quintilian. 91.1
Argumenta inſita falſo diffinita ab oratore. 92.2
Argum. aſſump. falſo diffinita ab oratoribus ibidem
Argum. inſiti & aſſumpti veræ diffinitiones 93.1
Argum. diuiſio in inſita & aſſumpta non eſt generis. ibid.
Argum. vnde ducatur. ibidem
Ex. Argum. analyſi cognoſcūtur argumen. autorum & quanti momenti ſint 93.2
Argumen. genera quo ordine collocentur 94.1
Argumen. pondus iudicatum 95.1
Argumen. à cauſis & effectis firmiora cæteris ibid.
Argum. ab etymologia qualia ſint 115.2
Argu. coniuncta quot 116.2
Argumē. à diſſentaneis tractatio 117.1
Argumen. collocatio eadem in inductiōe, enthimemate, ſyllogiſmo & exēplo 126.2
Argum. etiam dicitur de argumenta. 131.2
Argumentatio vnde dicatur & quibus nominibus appelletur 50.1
Augumenta. quid ibid.
Argumenta. partes quæ 50.2 & 51.1
Argumenta. diuiſio 52.1
Argumenta. ad incommodum quæ 51.2
Argumenta. neceſſaria quæ & quæ non neceſſaria 52.1
Argumenta. ex omnibus negantibus qualis ibid.
In Argumenta. non neceſſaria quando bene concludatur &

& cur ibid.
Argument. duæ regulæ ibidē
Argumentat. neceſſariæ duo præcepta 52.2
Argumenta. non conuenit diffinitioni 63.1
Argumentat. quando vtendum conſultamus ibid.
Argumentat. cur non eſt finis Dialecticæ 62.2
In Argumentis quid obſeruandum 125.2
Argumentatio, quæ vocetur 126.1
Argument. diffinitio quæ vulgò affertur falſa ibid.
Argument. vera diffinitio. ibidem
Argumentat. cauſa ibid.
Argument. partes quæ ibid.
Argumenta. ſpecies non ſunt quatuor ibidem
Argumētat. forma quæ. ibidē
Argument. ſpecies plures eſſe quàm.4. Ariſtotelici 127.1
Argumenta, quæ firma & quæ infirma 123.1
Argument. prima regula quo modo temperanda 131.1
Argumenta. ſecunda quomodo intelligenda ibidem
Ariſtoteles qui obſcurauit Philoſophiã. 5. 2. Sphinx vocatus ibidem. Quinto Metaphy. quid explicet. 8. 1. Quibus argumentis vtatur & qualibus indicandũ. 20. 1. & 28. 2. Plerũq; diſputat in cōtrarias ptes. 20. 1. Non poteſt intelligi niſi noſcentur loci inuentionis ibid. Quibus munitus copiam argu. parauit. 20. 2. Frequēter vtitur inductione & ſyllogiſmo. ibid. Quo genere argumenta. vtatur ibidem. Qua methodo vtatur vidēdum. ibidem. Duas tantùm agnoſcit methodos. ibidem. Sua præcepta ſuis exemplis cō firmauit. 21. 2. Vitia non ſunt diſsimulanda. 21. 2. Negat in rebus naturalib. eſſe principiũ quod tantùm moueat & nō moueatur 23. 1. Senſus ponit in corde. ibidem. Decem facit categorias. 24. 1. Vbi iudicat de opere confecto & quomodo 24. 2. Vbi falſa reprehendat 25. 1. Quæ deeſſe obſeruatum 25. 2. Quæ poſſunt addi ex Galeno. 26. 2. Quæ repetat inutiliter. ibidem. Quæ falſa. 30. 1 In vna tantùm ſententia ſibi cō ſtitit. ibidem. A quibus reprehenſus & cur. 30. 31. & 32. Inconſtantia in Poſte. 30. 2 Methodus incerta in Topicis ibidem. Quid debeatur 31. 2. Inconſequentia 32. 1 A quibus mutuatus ſua. 32. 2 Non diſcrepat ſententia à Platone. ibid. Ad conciliandũ Platoni qbus præſidijs vtendũ. ibidem & qui de eo argumen. ſcripſerint. ibidē. Falſo tributa ſententia à Cice. 33. 1. Non collocauit ideas & cur. 33. 2. Qui libri falsò aſcribantur. 34. 1. Sit ne autor lib. de mundo. ibidem. Sępe contrariam partem ſequitur eius quam confirmat. 34. 2 Exempla faceſſunt negotium interpretibus. 35. 1. Similitudo falſa in metereologicis. 36. 1. Quid adiecerit Platoni Ariſt. &

Ariſt. & quid Theophra. Ariſt. 42. 1. Quo conſilio libros illu ſtrauit mathematicis exemplis 54. 2. Methodum diffiniendi Platonis vbi exagitauit. 56. 2. & 79. 2. Vbi vtatur metho do reſoluen. & diuiden. ad inue ſtigandas diffinitiones. 57. 1. Argum. probabilia vocat Logi ca. 58. 2. Vbi tradit præcepta inueniendi & diſponendi ibid. Suppreſo nomine Platōis illius ſententiam repetit. 61. 1. Pri mo Top. 4. docet ad methodū explicandam. 61. 2. Cur diſpu tet de ſyllogiſmo. 62. 2. Quid diſputet contra Protagoram & vbi. 63. 1. Cur vtatur his pronunciatis neceſſe eſt eſſe. 64. 1. Cur in Prioribus elemē tis vtatur. ibidem. Logica cur inſcribatur inſtrumentū inſtru mentorum. 72. 2. Quid doceat 8. Topico. 74. 2. Vbi præcepit de officijs Dialectici. 75. 2. & 76. 1. Quatuor facit inſtrumē ta Dialecticæ ſine ratione. 77. 1. Quasquæſtiones vocet ſim plices. 78. 1. Cur diſputet de diuiſione. 79. 1. Secūdo poſter. quid demonſtret. 79. 2. Octa uo Topico tria tribuit Diale ctico. 82. 1. Princeps vtriuſque partis Dialecticæ. 84. 2. Quidā negant fuiſſe autorem duarum partium Dialecticæ ſine ratio ne. 85. 1. Cur primo Topico prius diſputet de ſyllogiſmo quàm de inuentione. 86. 1. Ab Ariſt. quæ materia ſubiecta Dialectico dicatur. 87. 1. Quas res negat habere dubitationem 87. 2. Tria facit genera argu mentorum, inutilia tamen inuē tioni. 89. 1. Inconſtantia de in uentione generali ibidem. In Top. infinita genera locorum ſine ratione tradit ibidem. Quot locos tradat ſingulis li bris Topicis. 89. 1. In Rhetori cis quot faciat locos. 89. 2. In differentijs cauſarum colligen dis incerta methodus. 98. 2. Nouem facit genera accidentiū 103. 1. Adiuncta vocat acci dentia ibidem. Nihil differuit de contradictione multiplici. 108. 2. De Ariſto. lib. Logicis ſint ne illius dubitant viri do cti. 119. 2. Cur ſyllogiſmos hypotheticos numerauit in lo cis. 130. 1. Cur duas tantùm facit methodos. 133. 1. Diui ſio in duas methodos quod vi tium habet. 133. 2. In Ariſto. libris legendis quem ordinem ſumus ſecuti. 136. 2. Quomo do diſputet de partibus Anima lium. 140. 1. In libris de anima libus quem ordinem ſequatur ibidem. Quomodo iudicat diffi nitionem ſcire verā eſſe. 145. 1 Demōſtratio explicata. 147. 1 In Topicis & elēchis inſtruit ar tificem 151. 2

Arithmetica quale ingenium ef ficiat 54. 1

Arithmetica exempla ignorata in Ariſt. 36. 1

Arithmetica cur certior Harmo nica 125. 1

Arithmeticæ principium ibid.

Ars quibus nominibus vocetur & quid ſit 43. 1

Artis definitio Stoica reprehenſa à Peripateticis. 33.1.& 69.2
Artis diffinitio vera methodo collecta ex Ariſt. 27.1
Ars vnde dicatur 26.1
Artis ſignificationes 58.2
Artium duo genera 62.2
Artium tria genera Ariſtotel.& Quint. 60.2
Ars quomodo imitetur naturã 55.2
Arti natura dedit principium 59.2
Artis munus quod ſit 60.1
Ars benedicẽdi vnde nata. ibid.
Artem profectam eſſe à natura & nihil eſſe in arte quin prius fuerit in natura qui intelligendum ibidem
In artibus ingenuis idem vſus fuit ante artem qui eſt in arte ibidem
Artem imitari naturam qui intelligendum ibidem
Artis & naturæ ſimilitudo ibidem
Ars quam naturam non imitetur ibidem
Ars quo ordine naturam imitetur 60.2
Ars ordinẽ compoſitionis & diuiſionis quomodo doceatur ibidem
Artis & procreationis diſsimilitudo quæ in ordine. ibidem.
In Arte quid primum doceatur ibidem.
Ars quomodo ſequitur naturalem vſum 61.1
Arti quid dedit incrementum ibidem.
Arti methodus dedit perfectionem ibidem
Artes cur inuentæ 63.2
Artis differentiæ vnde petendæ 64.2
Ars quæ cenſeatur à Stoicis 66.1
Artes factionis ſcientiæ vocatę ab Ariſto. 67.2
Ars factionis 68.2
Ars pro methodo ibidem
Artis quæ res propriæ. 70.1
Artis cognitionis & factionis quæ 70.2
Artes poſſeſsionis quæ 71.1
Artes neceſſariæ quæ & illarũ 4. genera 72.2
Artes omnes quo argumento confuſæ 83.1
Artium coniunctio quomodo probanda ibidem
Artes ſuis finibus diſtinctæ 184.1
Artes fine diſtinguuntur 96.1
Artium quæ præcepta propria & quæ aliena ibidem
Artes quomodo inueniendæ 132.1
Ars poteſt doceri contrario ordine reſolutioni per diffinitionẽ, diuiſionem, & exempla 132.2
Artes ad quid inuentæ 144.2
Arithmeticæ quod ſubiectum 146.2
Ars nulla demonſtrat ſua principia ibidem
Ars ſuperior quando poteſt demonſtrare principia inferioris ibidem
Artes quomodo inter ſe diſtinguantur

guantur 150.2
Artis propriũ quid ſit quo modo intelligatur ibid.
Artes diuerſæ quæ dicantur ibidem
Artis ſubalternatæ & ſubalternantis quæ diſsimilitudo 146.2
Aſſumpta argum. quæ. 50.1 &.124.2
Aſſumptorum duo genera. ibi.
Aſſumpta argum. falsò diffinita ab oratoribus 92.2
Aſſumptio quid 50.2
Attributa duo addenda vocibus Porphy. 119.1
Attributio Accidentis de accidẽti quomodo falſa 121.2
D. Auguſtini iudicium de Plotino 30.2
Axiomata quæ vocentur ab Euclide & ab Ariſtote. 141.1
Axiomata quã differant à poſtulatis & diffinitionibus 16.2.&.142.1
ἀξίωμα ꝑ nomen malè verſum à Perionio ibidem
Axiomata duo quæ demonſtrãtur à Pappo. 141.2
Axiomatum diuiſio. ibid.
Axiomata cõmunia omniũ artium,& quis illorũ vſus. ibid.
Axiomata communia quomodo fiunt propria 142.1
Axiomata propria quæ. ibid.

B

BAmbalionis nomen. 150.2
Beſſarion defenſor Platonis 32.1
Boëtij tralatio qualis 11.2
Boëtius multa miſcet in inuentione 92.1
Boëtij diffinitio quæſtionis falſa 87.2
Biantis argumentum facetum 121.2
Bonorum diuiſio confutata 33.2
Bona externa & fortunæ cur vocentur δυνάμεις. 65.1
Breuitatis qui finis 124.

C

CAlor naturalis inſtrumentũ generale. 76.2
Canis nomen morbum ſignificat Galeno 77.2
Caſtoris deſcrip. 104.1
κατάληψις quid. 69.2
κατασκευή quid. 142.2
Cauſa pro effectu poſita 8.2
Cauſarum diſputatio ad quem artificem pertineat 22.1
Cauſarum naturalium explicatio ibid.&.95.2
Cauſarum explicatio vbi doceatur 27.1
Categoriæ cur à Logica reiectæ 28.1.&.81.1
Categoriæ Ariſtot. ex Architæ ſumptæ 32.2
Categoriarum finis & quomodo exercendæ 36.2
Categoriarum vſus duobus in locis indicatur ab Ariſto. ibidem

Categoriæ quid doceāt 123.1
Cauſa quid 45.2.& 96.1 & 24.1
Cauſarum quatuor genera 46.2
Cauſarum explicatio generalis falsò poſita ab Ariſt. in phyſicis 95.2
Cauſa cur præponitur reliquis argumentis 95.2
Cauſæ definitio falſa tributa Ariſtote. ibidem
Cauſa dicitur etſi non afferatur ad quæſtionem explicandam ibid.
Cauſarum genera ſex Platoni iudicata 96.1
De Cauſarum numero ratio Ariſt. incerta. 96.2. ex ea ratione à quibuſdam octo genera cauſarum collecta. ibidem
Cauſarum numerus certo argumento demonſtratus ibid.
Cauſa efficiens qui diffinita ab Ariſt. 23.1
Cauſæ efficientis non ſponte diuiſio 46.2
Cauſarum differentias cur & quas prætermiſit Ariſtotel. 98.2
Cauſarum differentiæ vnde ſumantur ibid.
Cauſarum differentiæ quid iuerint 99.1
Cauſarū diuiſio in abſolutā & adiuuantē Chryſippo deſūpta
Cauſa adiuuans quæ & (ibi. abſoluta 99.2
Cauſarum adiuuantium diuiſio ibidem
Cauſarū diuiſio in abſolutam & adiuuantem cur neceſſaria ibidem
Cauſa eadē poteſt eſſe procreās & conſeruans ibid.
Cauſarum diuiſio in efficientē ſponte & non ſponte vnde ſumpta 100.1
Cauſa quæ dicitur ſponte & nō ſponte ibid.
Cauſarum efficientium tres formæ ibidem
In cauſis & effectis duo obſeruanda 101.2
Cauſæ vis tribus rebus intelligitur ibid.
Cauſa quid poſsit vnde cognoſcatur 102.1
Cauſarum ordo qui in tradēdis artib. ibid.
In cauſis quærendis vnius effecti ibid.
In cauſarū enumeratione quid cauendum ibid.
Cauſa proxima quæ ibid.
Cauſarū ordo duplex 102.2
Cauſarum varius vſus ibidem
Cauſæ omnibus generib. quæſtionum explicandis conueniunt ibidem
Cauſarū locus. 6. ī methodo & quomodo explicādus 140.1
Cauſæ non omnes ſemper explicandæ ibidem
Cauſæ quarum rerum explicandæ 140.2
Cauſa vt fiat quibus indigeat ibidem
Certa res quomodo fiat dubitabilis 87.2
Circe pro Calypſo poſita falſo 36.1
Χρῶμα quid Ariſto. primo Top.

Top. 35.2
Cicero vbi diſputet de facultate oratoria 59.1. Idem Aſianus & digreſſionum ſtudioſus. 74.1. In partitionibus quem ordinem ſequatur. 85.2. Quos locos vocet affectos. 90.1. ſua Topica ſumpſit ex Ariſtot. 90.2. In oratore & in partitionib. nomina tantùm locorum recenſet. 91.1. Eaſdē facit cauſas conſeruantes & procreantes gloriæ 99.1 Cur numerauit hypotheticos ſyllogiſmos in locis. 130.1. In partitionibus quam methodum ſequatur. 135.1. In epiſtola ad Fratrem de adminiſtranda prouincia quam methodum ſequatur. ibidē. Ciceronis laus ex ſecūda oratione Rulliana. 151.2 Cicero. loci explicati in Bruto 74.1. Pro lege Manilia. 97.1 Pro Milo. 101.2. Primo de inuētione. 65.2. Pro M. Mar. 99.2. Pro Milone. 97.2. Pro M. Mar. 107.1. In Topicis 108.2. In Lucullo. 109.1. Pro Milone. 112.1. Actione tertia. 114.2. In Piſonem & in Off. 115.1. Cicero reprehēſus de præceptis Rhetoricæ. 59.1. In vitio alieni prætermiſſo. 74.1. In diſſimilitudine Zenonis tribuēda Ariſtot. 84.1. In inuentionis ordine. 90.1. In genere & forma ibidem. In loco ſubiectorum prætermiſſo. 90.2. In exemplo ab effectis. 101.1. In generibus adiunctorum. 103.1. In exemp. adiunct. 105.1. In repugnātibus prætermiſſis. 106.1. In tractatione cōtradicentiū 108.2. In exemplo à maiori 112.1. In comparatis. 113.1 In ſimilitudine. 113.2. In exēplis à ſimili. 114.1. In partitione. 116.2. In genere. 120.2. In diuiſione. 121.1. In modis hypotheticis. 129.2
Circuitione quando vtendum 137.1
Cl. Tolomeus 3.2
Cochleæ deſcriptio obſcura 75.2
Coaceruatio falſo poſita pro conſenſione 69.2
Cœlum facit effecta primarum qualitatum 23.1
Cœlū alio motu mouetur atq; elementa 23.1
Cœlum ſit ne eiuſdem materiæ atq; elementa 23.1
Cognitio quid & quot eius genera. 29.2
Cognitio certa naturalium vnde petenda 55.1
Collocationis cauſæ duæ 133.2
Collocatio cauſarum foreſium duplex ibidem
Comœdiarum & tragœdiarū laus vnde 151.2
Complexio quæ vocetur. 130.2. & 50.2
Comparata quæ & quot eius genera 110.1. & 45.2
Comparatio qualitatis qui differat à comparatione quantitatis 112.2
Comparata cur poſtponantur diſſentaneis 94.2
Cōparationum vſus 115.2

Compoſitionis nomine quidã intelligunt 132.1
Compoſitio quæ & quid valet ibidem
Compoſitio quomodo fiat 135.2
Coniugata quæ 47.2. & 116.1
Contrariorum quarta genera 47.1
Contradicentia quæ ibid.
Conſecutio enunciationum ab ſolutarum duobus Theorematis continetur 27.2
Conſectariorum diuiſio. 45.2
Conſectaria duo ex diffinitione finis 42.2
Conſequens quid 50.2
Coniugata in adiunctis ſpectãtur 94.2
Conſeruare quid 99.2
Coniectura facti ad duo capita refertur 102.2
Coniugata diſtinguit à caſibus Ariſtotel. ſine ratione 116.1
Concluſionis ſignificationes 123.2
Connexio quid Quintilia. ibidem
Conſequentia qua methodo explicentur 133.2
Concluſio quid 144.2
Conſtructio quid ibid.
Concluſionum tria genera 148.2
De continuo vbi diſputetur 27.1
Contraria quæ 105.2
Contraria vocantur à Peripateticis oppoſita. 106.1
Contrariorum diuiſio probata ibidem
Contradicentia quæ 107.2
Contradicētium diffinitio quomodo accipienda ibid.
Contradictionis quot genera 108.1
Contradictio non eſt argumentum aſſumptum ibid.
Contradictio ſimplex quæ & eius tractatio ibid.
Contradictio ſimplex quæ 108.2
Contradictio communis propria, generalis, ſpecialis & multiplex quæ ibidem
Contrariæ enunciationes quæ vocentur ab Ariſtotelicis ibidem
Contradictio quę categorica & quæ hypothetica ibid.
Contradicentium vera tractatio 109.1
Cõtradictionis quæ vis. 109.2
Contradicentium loci qui vſus ibidem
Conuenire rei explicandæ methodum quomodo intelligatur 135.1
Conuenire primo quid dicatur 148.1
Conuerſa propoſitio quæ & quo modo 148.2
Conuertentium propoſitionum quæ antecedens & quæ cõuerſa ibidem
Corporea res quid 19.1
κριτική quæ pars vocetur 125.2

D

In deliberatione duo quæruntur 102.2

Democri

Democritus nō credit ſenſibus 145. 1. Demonſtratori quid ſubiectum. 87.1. & 57.1. De mōſtratio quā ſit finis Dialecti cæ. 28.1. Demonſtratio inſtru mentum præſtantiſsimum Dia lecticæ. 54.1. Differt ab arte demonſtra. 59.1. Cuius partis ſit finis ex Ariſtot. 62.1. Ad eā non referuntur omnia præcepta Logicæ. 62.2. De ea in Poſte. præcipitur ibidem. Ea quando vtendum ſit conſultamus. ibid. Cur non eſt finis Dialecticæ. ibi dem. Quæ methodus ſit. 132.1 Methodus illius ex quibus cōſtet genera duo. 148.2. Dif ferentiæ vnde ſumantur. 149. 1. Vniuerſa & particularis. ibi dem. Negans rara. ibidem. A principijs quæ & quotuplex. ibi dem. Quæ tendit ad principia quotuplex. ibidem. Quæ ducit ad incommodum quæ & quotu plex. 149.2. Quo ordine collo centur. 105.2. Ab effectis quæ ibidem. Conſtat ex cauſis. 147. 2. Quarum rerum ſit. ibidem. Cur non eſt ſubſtantiarum. ibi dem. Generum qualis ſit. 148. 1. Quam vim habeat. 149.2 Quouſque reſoluenda. 145.2 Propter quid quæ & ab effectis 51.1. Cur mirabiliter appareat in mathematicis. 54.1. Quæ in Logica ſit non eſt propria de monſtratio, & cur 68.1

Demonſtrator quibus locis vta tur. 82.1

Demonſtratio & diffinitio duo modi ſciendi 63.2

Demonſtrationes Dialecticæ ad opus referuntur 68.1

Ad Demonſtrandum aliquid alicui conuenire quid præco gnoſcendum 144.1

Deprecationes vnde ſumantur 100.2

Deſcriptio vnde ſumatur. 48.2

Deſcriptio à ſimili cur inepta 123.2

Deſcriptio à negatione cur ine pta & quid in ea obſeruandū vt bona ſit ibidem

Determinatio quid 144.2

Δευτέρω φροντίδες σοφώτεραι. 61.2

Διαγράμματα qui vertens dum 16.1

Dialecticæ quatuor ſignificatio nes 41.2. & 8.1. Quæ vocetur à Platone. 8.1. & 57. Quæ à ſtoicis. ibidem. Quæ ab Ariſto. ibidem. Cur ante Philoſophiam & Rhetoricā traditur 48.1. Quæ ſignificationes illius con ueniant Logicæ. 41.2 ante ma thematicas tradēda. 54.2. Ori go. 42.1. Incrementum. 42.1 Subiectum. 42.2. & 81.2. Dif finitio. 43.1. & 49.1. Cur vo cata apex à Platone. 41.2. Do cens & vtens quæ. 19.1. Docēs non eſt pars Philoſophię neque vtens inſtrumentum ibidem & 71.2. Sit ne tanquam manus compreſſa. 23.2. Partes quæ 44.2. Intelligi poeeſt ſine ma thematicis. 54.2. Cur ſola voce tur ſcientia Platoni ibidem. Hu ius nomine Plato nō intelligit Metaphiſicam. 55.1. Sine co gnitione rerum naturalium po

teſt intelligi ibidem. Cæteris artibus præponēda præter Grammaticam. ibidē. Poſt mathematicas cur docebatur. 55. 2. Eius methodo omnes artes conſtitutæ. 56. 1. Cur vocata Pinna à Platone. ibidem. Cur perfectiſſima pars Philoſophiæ à Platone vocata. 56. 2. Quæ vera ſignificatio Platoni. 57. 1. Poſita in interrogando & reſpondendo. 57. 2. Ad quæ vtilis. 58. 1. Circa quæ verſetur. 63. 2. 58. 2. Opus illius. 59. 1. Vnde ſumpſit initium. 60. 1. Quæ acceſsio facta fuerit illi poſt Platonē & Ariſ. 61. 1. Ari. q̄ Facit inſtrumēta. 61. 2. Munus. 63. 2. Emendat vitia rationis ibidem. Omnibus artibus accōmodatur. 64. 2. Quid ſuppeditet ibid. Genus illius varium. ibidē. Cur virtus à Stoicis vocata. 66. 1. Cur pars Philoſoph. ab iiſdē vocata. ibid. Qui poſsit eſſe virtus. ibidē. à διάφορ⁹. 66. 2. Non eſt ſcientia illius genus. 67. 1. Non eſt ſcientia Ariſtote. 67. 2. Qui poſsit eſſe ſciētia. 68. 1. Eius verū genus. 68. 2. Quomodo ſit ars aut nō ſit. 69. 1. Tota eſt rationis. ibidem. Non eſt actionis. ibidem. Eſt cognitionis. 71. 1. Regula inſtrumentorum. 72. 2. Cuius generis artium. 73. 1. Eius diffinitio vera. ibidē. Diffinitiones falſæ. ibidem. Inſtrumentum illius quod iuditio Rodolphi. 77. 1. Inſtrumenta eius generalia quæ. 79. 2. Vnde dicatur. 80. 1. Partes tres Ariſto. 80. 2. Eius & rhetoricę diſsimilitudo 83. 2. Circa quæ verſetur iudicio Ariſtot. ibidem. Eius & Rhetoricæ vera diſsimilitudo. 84. 1. Dialectici officium obſcurè explicatū à Peripateticis & vnde poſsit explicari. 24. 1. Officia quot & quæ. 43. 1. 44. 1. Triplex materia ſubiecta. 57. 2. In Topicis quæ illi ſubiecta ibid. Subiecta eſſe ei res oēs ex ſingulis partibus Dialecticæ probatur. 64. 1. Quæ ab illo præſtanda vbi docet Ariſtot. 73. 2. Officia eius quę ſint Ciceroni & quid in his peccauit. 74. 1. Officia tria Logicis recentioribus confutata ibidem. Munus. 74. 2. Officia duabus tantūm rebus præſtantur. 79. 2. Quibus locis vtatur. 82. 1. Dialectici qui faciunt finem differere probabiliter. 148. 1. Quæ ad Dialectici perſonam pertinent cur cū præceptis artis coniuncta. 151. 2

Ad Dialectici perſonam quæ pertineant ibidem

Dialectica propoſitio qui differat à demonſtrante 58. 1

Dieſis quid 35. 2

Differētia qd. 119. 2. & 49. 2

Differētia in quo differat à ſpecie 119. 2

Differentiæ quæ propriæ ſint & vnde ſumantur 120. 1

Differentia ſuperior non intelligitur in inferiori 122. 1

Differentia nulla participat ſuū ſuperius 122. 2

Differentiæ qua ratione ex quibus locis colligendæ 139. 2

Differant

Differant res quando indicandum in methodo 140.2
Differentiæ quæ vocentur à Cicerone 114.1
Differentiæ diffinitio quæ de multis differentibus dicitur &c. non cõuenit differentijs vltimis formarum 151.1
Difficul.notata qđ efficiat. 3.2
Diffinitionis nomina 7.2
Diffinitiõis nomẽ vnde. 122.2
De diffinitione vbi diſputent Plato & Ariſtot.ibidem. 27.1 Vt eſt methodus vbi diſputet Ariſtote. ibidem. Quomodo in Poſterior.Topicis & Metaph. diſputet Ariſtote. ibid. Et quid 48.2. Tria genera Ariſtote. 123.1. Quę habeat medium & careat medio, ibidẽ. Diffinitio quæ perfecta. ibidem. Quomodo colligatur ex Platone.ibid. In diffiniendo quid cauendum ibidem. Notionis quid valeat 123.2. Quifinis. 124.1. Magis perſpicua quàm breuis. ibid. Tria præcepta. 49.2.&.137.1. Rei corporeæ vnde ſumatur 48.2. Quæ breuis. 49.2. Quando vtendum. 137.1. Cur vocetur ab Ariſtotele terminus finis à Quintiliano. 137.2. Cur vocetũ ratio & quod quid erat eſſe. ibidem. Perfectior eſt diuiſione. 61.1. Duplex. ibid. Cur ſit alius modus ſciẽdi. 67.1. Notionis quem ordinem teneat ex Galeno. 137.2. Duplex methodus Ariſtote. ad inueſtigandam. 138.1. Inſtrumentũ generale de ſententia Latinorum. 79.1 Bifariam in demonſtratione 142.2. Conuerſa quæ dicatur ibidem. Et vſus eius in Euclide ibidem. Quæ vocentur primæ, ſecundæ, tertiæ ab Euclide. ibidem. Cur. 8. generib. argumẽtorum poſtponenda. 94.1. Quando præcedat alteram. 116.2. 147.2
Diffinitiones artium vnde ſumantur 98.2
Diffiniendi præcepta tradere aliud eſt atq; rem methodo explicare 94.1
Diffiniendi rationem tradere conuenit Metaphy. indicio Alexand. 73.2
Digreſsiones vnde ſumantur indicandum. 135.2. & occaſio indicanda ibid.
Dilemma quid 51.2
Δυνάμεις cur vocata ab Ariſtote. Dialectica & Rhetorica 65.1.
Dioge. diffinitio Dialecticæ reprehenſa 33.1
Diſpoſitio quid. 50.2
Diſpoſitio cur vocetur ab Ariſto. Analyſis 125.2
Diſpoſitionis duo genera. 126.1 & 50.1
Falſo anteponitur inuentioni 86.1
Non eſt facilior inuẽtione. ibid.
Diſpoſitio demonſtratoris pſeudographiſophiſtę quæ & vbi doceatur 82.1
Diſpoſitiones quatuor ad vnã referuntur ibidem
Diſpoſitio partium orationis ad logicam pertinet 83.1
Diſcernere verum à falſo nõ eſt finis

finis Dialecticæ 63.1
De diſcernendo verum à falſo vbi præcipit Ariſt. 63.2
Diſſentanea quæ 105.2
Diſſentaneorum quot genera 46.2.&.105.2. Vſus.110.1 Quomodo cognoſcãtur. ibi.
Diſſentaneorũ & conſentaneorum diſsimilitudo. ibidem
Diſſentanea quãdo habeãt maiorem vim ad perſuadendum quàm conſentanea. 95.1
Diſputationi initium dedit natura 59.1
Diſputatiõi ars dedit perfectionem 59.2
Diſputationi tam ẽſt dialecticę naturalis q̃ artificioſæ. 60.1
Diſputare in contrarias partes effectum eſt Dialecticæ non genus 65.1
Diſputare in contrarias partes primò conuenit Dialecticæ ibidem
Diſſerere eſt finis Dialecticæ 63.2
In diſputatione omni primò diſtinguendũ nomẽ ambiguum, deinde diffiniendum. 75.2
Diſputatio de iſodinamia & ſignificationibus modorum ad Grammaticos referẽda. 21.2
Diſsimilitudine cognita rerum facile diffinimus rem. 70.1
Diſsimilia quæ 114.1
Diſsimilium duo modi. ibid.
Diſsimilia à Diſſentaneis qui differant. 114.2
Diſsimilitudo miſcetur aliquando ironia 115.1
De diſtinctione ambigui vbi diſputat Ariſt. 75.1
Diſsimilitudo quæ non mutet naturam rei 119.1
Diuidendi ratio aliena primo de Partib. animalium. 22.2
Diuiſio prior eſt diffinitione vtroq; ordine. 47.2.&.116.2. Quid. ibidem.4. Genera. ibid. & 116.2.4. Præcepta.48.1. Bimẽbrem eſſe debere præceptũ Platonis confutatũ ab Ariſ. 33.2. &.48.2. Nõ eſt inſtrumentum iudicio Ariſt.79.1. Vſus. ibidẽ. Inſtrumentũ ſpeciale. ibidẽ. Qui ſeruiat diffinitioni & demõſtrationi. 81.2. Cur poſtponitur ſeptem.generib.argu.94.2. Genera vnde ſua nomina accipiũt. 117.1. A cauſis quæ. ibid. Operũ & orationũ vnde ſumãtur.118.1. Generis in ſpecies, differẽtias ad quã diuiſionẽ referatur. ibid. In differẽtias diuerſa eſt à diuiſione in ſpecies. 120.1. A ſubiectis quæ.121.1. Ab adiunctis triplex.121.2. Accidentis in accidẽtia nõ eſt diuerſa à diuiſione ſubiecti in accidẽtia & cur.121.2. Secũdũ præceptũ cur neceſſariũ.122.1. In diuiſione pars negans quomodo intelligẽda. ibi. Cõſtare ex duabus partibus ex quibus locis colligatur. ibid. Et argumenta Ariſt. de ea re diſſoluta. ibid. Diuiſio valet ad confirmandum memoriam. 132.1. Diuiſio triplex & quo ordine collocanda.139.1. In diuiſione partium quid obſeruandũ. ibid. In diuiſione quouſq; progrediẽdum 140.1
Diuiſio Dialecticæ in docẽtem & vtentem 71.1

In diuidẽdo maximũ vitiũ totũ in parte numerare 77.1
In diuiſione eadem aut omnia debent eſſe generalia aut ſpecialia 79.1.
Diuidendæ res non per materiã ſed per formam 81.2
Doctrina dicendi quæ vocetur à Cicerone 57.2
Δρομικοί q vocentur. 15.2

E

Effectum pro cauſa poſitum 8.2
Efficiens quid 98.1
Efficientis nomine quid intelligat Cicero 98.1
Efficientis nomẽ vni tãtum generi cauſarum conuenit. ibid.
Efficientis definitio tradita ab Ariſt. ibidem
Effecta quæ, & quæ deſtinata 101.1
Ad effecta referũtur effecta cõſequentia & conſilia. 101.2
Effectorum quartus locus in methodo diffiniendi. 140.1
Efficientium differentiæ quę & quot & vnde ſumantur. 46.1
Εἰδικὸς quid. 15.1
Ἐκ τοῦ παραλλήλου quæ dicantur 19.2
in Elenchis quanta proprietas verborum 12.1
In Elenchis cur traſlatio vetus præpoſita tralationi Perionij 12.1
Elenchorum liber fere eadem tractat quæ octauus Topicus 22.1
Elementa lib. Periher. 27.1
Elenchi cur ſequantur categorias 28.1
Elenchi iuncti cum Topicis. ibi.
in Elenchis quid explicetur 28.2
Elenchi ex Platone tranſlati & vnde 32.2
Elenchorum vſus & vbi exerceatur ab Ariſto. 37.1.
Eloquentia in quo differat à Rhetorica 59.1
Elocutio non eſt pars Logicæ neq; Topicæ 80.2
Elocutionis vna eſt ars generalis 82.2
Ἐντελεχείας etymologia deprauata à Philo. & Them. & alijs 10.1
Ἐντελέχεια quæ vocetur à Plato. ibidem
Ἐντελέχειαν cur verterit Cic. continuatam motionem 10.2
Ἐντελέχεια cur vocata ἕξις. ibidem
Ens non eſt analogum ſed ab vno & ad vnũ. 18.1.150.1
Enthimema quid 50.2
Ens ſubiectum primæ Philoſophiæ 64.1
Enthimema non eſſe ſpeciem diuerſam à ſyllogiſmo. 4. argum. probatur 127.2
Enthimema cõſtare tantùm ex probabilibus falſum eſt. ibid.
Empiricus in quo differat ab artifice 59.2
Empiricus experiẽtia ſola & obſeruatione rerũ cõtentus. ibi.

De Enciclopędia qui diſputarint 83.1
Epicherema quid 50.2
In Epicheremate quæ deſint propoſitiones 127.2
Epicherema quid vocetur à Grę cis 130.2
Epicriſis quæ vocetur à Gale no & quo pacto fiat 136.2
Epicurei credūt omnia ſenſibus 145.1
ἰδιῶς quid ſignificet. 12.2
Ethica Ariſt. vnde ſūpta. 32.2
Etymologia quī vertat. 115.2
Etymologia ex quibus locis du catur 94.2
Eſſentia quę ſit rerum corporea rum, & earum quę carent cor pore 19.1
In Ethicis multa legũtur per turbata 22.2
Euclides quē ordinem ſequatur demonſtrationum 78.2
Eucli. liber. 5. & 6. de qua re di ſputat 115.2.
Euclid. ordo demonſtrationum 134.1
Eucli. ſequutus eſt methodū do ctrinæ demonſtrandi. 134.2
Eucli. elemēta q̄lia ſint. 141.1
Eucli. ad conſtructionem poſtu latis vtitur 142.2
Eucli. ad demōſtrandum quibus vtatur 142.2
Eucl. q̄d ſubiectū li. 10. 146.2
Euclid. demonſtratio. 1. Proble matis ex quibus principijs fiat 149.1
Eucli. ordo qui 85.2
Eucli. ordo principiorū. 147.2
Eucli. demonſtratio de propor tione permutata 148.1
Eudemus ſcripſit de vocibus ambiguis 9.2
Eugubinus facit Ariſtotel. auto rem libri de mundo 34.2
Euſtratius non intellexit Ariſt. 10. Ethico 35.2
Exemplum quod & vnde 51. 2. & 115.1
Exemp. vnde ducatur 91.1
Exemplar quomodo eſt cauſa rerum naturalium 96.1
Exempla communia ſunt omni comparationi 115.1
Exemplum eandem collocatio nem habet cum ſyllogiſmo 126.2
Ex vno exemplo duo ſyllogiſ mi fiunt & quomodo. ibid.
Exemplum non differt ſpecie à ſyllogiſmo 127.1
Exemplū ex vna parte aut ex aliquot ducitur 127.1
Exēpla omnis generis cauſarū argumēti à fine. 97.1. A forma. 98.1. A cauſa abſoluta aut ad iuuāte. 99.2. Ex cauſa procreā te & cōſeruāte. 100.1. Ex cauſis ſpōte nō ſponte. 100.2. Ex ma teria. 101.1. Ab effectis. ibidē. A ſubiectis & adiunctis primi generis. 103.1. A ſubiect. & adiunct. ſecūdi generis. 104.1 A ſubiect. & adiunct. tertij gene ris. 104.2. Ex aduerſis. 107.1 A relatis. ibid. Ex priuantibus. 107.2. Ex cōtradicēti. 109.1. Ex repugnanti. 109.2. A pari. 111.1. A maiori. 111.2. A mi nori. 112.2. A ſimili. 113.2. A diſsimili. 114. 2. A notatione 115.2. Ex coniugatis. 116.1

A diuiſione.

A diuiſione. 117.1. A diuiſione cauſarum. 117.2. A genere. 120.2. A diuiſione ſubiectorum. 121.1. A diuiſione ad iunctorum. 121.2. A diffinitione. 124.1. A teſtimonijs 125.1
Exordiendi ratio quotuplex Ariſto. 3.1
Exercitationes Dialecticæ duæ Ariſto. 24.2
Exercitatio Dialectica quid doceat 77.1
Exordium & epilogus nō ſunt partes neceſſariæ. 83.1
Experientiæ quid proprium 70.1
De experientiæ & artis diſsimilitudine vbi diſputet Ariſto. 59.2
Expoſitio quid 144.2
Extenuationes oratoriæ à minori ſumptæ 112.2

F

A Facilioribus quando auſpicandum. 18.1. & 55.1. & 56.1
Facta quid ſint 101.1
Factio cuius ſit propria. 69.1 Cuius generis rerum ſit. ibid. Quæ propriè vocetur. ibidem. In quo differat ab actione & vbi explicetur ab Ariſt. 70.2
Facultas non eſt genus artis ſed totum 65.1
Facultas Dialectica quibus præſidijs comparetur 61.1
Falſi vitium vbi tractet Ariſt. & quibus exēplis. 76.1. Solis argumentis conuenit. 76.2
Fibri deſcriptio 104.2
De fine Dialecticæ quid ſentiendum 62.1.3.2.&.43.1
Finis totius Dialecticæ quid iudicio Græcorum 23.1
Finis artis quid. 42.2. Eius nulla conſultatio neq; præceptum. ibid. Et. 62.1. In qua re magis appareat. ibidem. Vltima differētia artium. 43.1. De eo prius diſputandum. 61.2. Diffinitus exemplo Cice. ibidem. Cur differentia artis 64.2
Finis quid 46.1
Finis, ſcopus, & vtilitas quæ cauſæ ſint & quomodo differant 96.2
Finis nomen vnde. 97.1. Nomen Græcum *τέλος* vnde ſumptum. ibidem. Diuiſio 70.2
Finis qui ſit propoſitus methodo 70.2
Finis verus Dialecticæ vti ratione 73.1
Finis bonorū q Ciceroni. 61.2
Finis ſyllogiſmi demonſtrantis Dialectici & Sophiſtici. 62.2
Finis Philoſophiæ contemplantis 63.2
Fibrum auellere ſibi teſtes, falſum 104.1
Fieri à nobis quę dicātur. 58.2
Finita quæſtio quæ & quibus nominibus 88.1
Forma quid. 46.1. & 97.2. Eius duo effecta. 98.1. Ignota plerunq;. ibidem. De quibus dicatur ibidem
Formæ ſunt genera rerum ſingularum 118.1

Formæ primæ ſyllogiſmorum quatuor modi 128.2
Secundæ.4.modi. ibidem. Tertiæ.6. 129.1
Formæ qua methodo colligantur 179.1

G

GAllaxias vbi fiat & propter quas cauſas 23.2
Galenus quid deſideret in Ariſtote. 31.2. Sedem ſenſuum in cerebro ponit. 23.2. Quid addidit Elenchis. 26.1. Quatuor facit genera artium. 71.1. Hominem facit genus. 119.2 Quam vocet diffinitionem notionis. 37.2. Quid præceperit de ordine argu. 124.2. Quas vocet methodos. 131.2. Confitetur methodos ſimilium & diſſimilium non eſſe methodos. ibidem. Tres facit methodos ſed falſo. 132.1. Quid explicet potiſsimum in libris de vſu partium. 140.1. Quem ordinem ſequatur in lib. de fac. ſim. medi. ibidem. Quid præcipiat de ordine quæſtionum. 144.1 Quæ faciat principia demonſtrationum. 144.2. Eius exemplum de principatu animæ. 147.1
Gemini diſsimilitudo poſtulati & axiomatis 142.2
Genus pro ſpecie poſitum. 9.1
Generatio quid ſignificet. 9.2
Geneſis quid Ariſtote. in prioribus 24.2
Geneſis artis quæ vocetur Ariſtote. 54.1
Genus quid. 49.1. Proprium eius. 118.1. Quid. ibidem. Falſo diffinitum ab Ariſtot. & cur 57.2. & 118.1. Rerum quæ carent corpore vnde ſumatur 69.1. Cauſa formarum. 93.1 & 118.1. Non poteſt participare ſuas differentias. 122.1
Falſa diffinitio à Porphy. tradita 121.1
Genera rerum quæ ſunt in animo quot 29.2
A genere quando valeat argu. 120.1
Genus & res diffinita in eadem categoria eſſe debet. 123.2
Cuius genus quicq; eſt non differt ab eo ſpecie. 127.1
A genere argumenta. ex omnibus negãtibus cõſtans. 130.1
Geometrica exempla negligenter explicata in Ariſt. 35.2
Geometria in quo differat à fabrili. 68.1. Subiectũ. 146.2. Non demonſtrat omnia principia Aſtrologiæ. ibid.
Georgi. Agricola quem ordinẽ ſequatur in libris rerum metallicarum 140.2
Giluer. Porrectanus ſcripſit de 6. categ. 25.2
Gilidas laudatus 30.1
Goueani iudicium de Cicerone 120.1
Gradationes à maiori ſumptæ 112.1
Grammatica quid. 49.1. Ante Dialecticam docenda. 55.2. Circa quę verſet. 58.2. Quomodo differat à lingua. 73.1. & ponit tractationẽ verborũ. ibi.
Græci textus varietas obſcurauit Ariſt. 6.1

Græci ſermonis proprietatē obſcurauit Ariſto. 9.2
Græci interpretes errāt in Analyſi Logicæ 62.1

H

Habitum quibus ratio perſtcitur. 5. genera. 66.2
Heraclitus cur dictus σκοτεινός 5.2
Hiſtoria quid 150.1
Homeri catena aurea quid ſignificet 83.1
Homerus obſcurauit Philoſophiam fabulis 5.2
Homines qui diſputarunt ante Dialecticam inuentam & vnde ceperunt ſtudioſe diſputare 59.2
Homonyma obſcurant Ariſtote. 7.2
Homonymiæ tres modi expoſiti ab Ariſtotele 18.2
Humidi definitio mathematica apud Ariſt. 21.2
Hyperbole à minori ſumpta 112.2
Hypotheſis quid. 88.1
Hypothetici ſyllogiſmi nō ſunt loci 90.1
Hypotheſis ſimpliciter quid 142.1
Hypotheſis diſcetis quid. 143.1
In hypotheſibus à quibus auſpicandum 147.2
Hypotheſis q̄ vocetur à Theophilo 119.2

I

Iacob. Sadoletus minorem alpha metaphyſicum collocat ante ſecundū Phyſicum. 12.2
Ignis ſit ne prima actio calfacere 23.2
Ignem eſſe proximum lunæ nō eſt dogma Ariſt. 13.2
Inconſequentis vitium quod 75.2. Vbi doceatur ab Ariſt. & quibus exemplis. 76.1. 80 & argumentationi conuenit. 76.2
Inductio vnde ducatur. 51.2 Syllogiſmus eſt tertiæ figuræ. 126.2. Non differt ſpecie à ſyllogiſmo. ibidem. Ducitur ex partibus. 127.1 Quæ vocetur ab Ariſt. 130. 2. Quando addenda pars & ſic de ſingulis. ibidem. Si addatur nō petitur principium ibidem. Infinita quaſtio quæ 85.1. Quibus nominibus appelletur ibidem
Inſita argumenta quæ. 45.1
Inſtrumentum ſit ne cauſa efficiens ex Ariſto. 23.1. Eſt cauſa adiuuans. 46.1. Antecedit rem ad quam explicandam adhibetur. 55.1. Commune cū multis. 64.2. Eius vera ſignificatio. 72.1. In arte cur quæſitum. ibidem. Duo genera. 79.2. Generale & ſpeciale quid. 77.1. Quid proprium. ibidem Quæ cauſa ſit 76.1. Qui fiat finis & cauſa efficiens. ibidem. De eo quid iudicandum ibidem
Inſtrumenta Dialectici quæ & quot 44.1
Inſtrumentum & pars idem poteſt eſſe ibidem
Inſtrumenta duo ſciendi. 62.2

Inſtrumentum Dialectici quid 79.2
Inſtrumeta duo Dialectici quo modo probentur 78.2
Inſtrumenta dialecticæ nō ſunt tria 79.1
De inſtrumentis tribus ſententia quibus locis confirmari poſsit. 79.1
Intentio quid 130.2
Interpretes Ariſtot. cur contra Ariſt. ſenſerint 13.2
Interpretes Græci ferè omnes Grāmatici profeſsione 20.1
Interpretum error in diffinitione ſynonymorum explicāda in diffinitione nominis & ſyllogiſmi perfecti & imperfecti 21.1
Inter. Græci ſententiam Platonis de Dialectica ad Logicam transferunt. 57.1
Interpretum Latinorum error de Dialectica docente. 71.1
Interpretum Græcorum error de tribus partibus Logicę & aliorum de.4.partibus. 81.1
Interp. Ariſt. error in contradictione 108.1
Inuentio quæ & cur vocetur 9.1
Inuentio cur prior diſpoſitione 85.1.&.44.2. Quid. ibidem. &.44.1. Propriū quid. 20.1 Negligitur a Stoicis. 33.1 Relegata ad Rhetores. ibid. Quid ſuppeditet. 44.2. In vnā tantùm enunciatione ſpectatur. 57.1. Quę ſit demonſtratoris pſeudographi & Sophiſtę & vbi doceantur 82.1. Quādo poſsit eſſe ſine diſpoſitione. 85.1. Oratorū non eſt neceſſaria. 125.2 Ad quæ vtilis. ibidem. 10 generibus argumentorū cōſtat. 92.1. Vera diffinitio. 87.1. Diffinitio Ciceronis reprehenſa. ibidem. Quid indicet. 86.2. Vacua. ibidem. Nō ſuppeditat materiam. ibidem
Inuentio Ariſtote. Cice. Quintilia. & Rodolphi vnde ſumpta 92.1
Inuentionis nomen commune omnium artium. 86.1
Inuentiones quatuor ad vnam generalem referendæ. 82.1
Inuentio & diſpoſitio non ſunt partes Rhetoricæ 82.2
Inuentio & diſpoſitio Rhetorū ad Dialecticam referenda 84.2
Inueniendi & diſponendi præcepta generalia 59.1
Ioannes Picus facit Ariſtote. autorē lib. de Mundo 34.2
Ioan. Lodoi. Viues vir acerrimi iudicij quid ſentiat de locis 86.2
Loci vnde ſumantur. 116.2
Locus Cicero. in Verrem. ibid.
Iris quid Platoni 61.1
Iſocrates domeſticam aluit gloriam dicendi 84.2
Iudicium pro tota diſpoſitione 9.1
Iudicia duo veritatis. 37.1
Iudicium qua re fiat 57.1
Veritatis quomodo fiat. ibidē.
Tantùm fit ſyllogiſmo. 57.2
Qui diſtinguatur à conſilio ex Quint. 125.2. Non conuenit toti diſpoſitioni ibid.

Iudicium veritatis quarum re rum fiat ſenſu 145.1
Iudicium ſenſuum tribus rebus cuſtoditis fit. 145.1
Iudicium rerum quæ cognoſcũtur per ſigna fit obſeruatione ibidem
Iudicium rerum quæ perſpicuæ ſunt intelligentiæ quomodo fiat ibidem
Iudicium rerum quæ per probationem oſtenduntur quomodo fiat 145.2
Iudicare de opere confecto quibus officijs fit commune 74.2
Di. Iuſtinus martyr & Philoſophus Platonicus. 34.1. Facit Ariſt. autorem lib. de mũdo. ibidem. Scripſit contra Ariſto. 30.2

L

Latinorum error in inſtrumentis Logicis 74.2
Latomus ſine ratione reprehẽdit Ariſt. & Cice. 130.2
Lege coloratum eſſe quid 145.1
Lemma quid 142.2
Lemmatum duo genera. ibid.
Loci Ariſt. expli. in categorijs. 116. &. 145.1. &. 34.2. & 118.2. in lib. Perihe r. 11.2. & 11.1.15.1.154.2.&. 147.1.16.1. &. 21.1. &. 25.2. 21.2.30.2.32.1.34.2. In prioribus. 11.2. 37.1.80.2 19.2.&.68.2. In Poſteriorib. 6.2.&.7.1.&.53.2.&.35.1 &.81.1.&.67.2.&.62.2.& 23.1.&.147.1. In Topicis. 28.1.&.54.1.&.8.2.56.1 &.81.1.&.57.2. In Phyſicis. 9.1.60.1.70.1. De ortu & interitu. 21.2. De animo. 8.2. &.70.1.79.1. De ortu animalium. 60.2. In Metaphy. 18.1 &.67.2.&.70.2.&.79.1. In Ethicis. 60.1.&.68.2.&.70 2. In Rhetoricis. 84.1.&.59 2.&.67.2.
Loci Ariſtot. varia lectio. 6.2 &.7.1
Loci Ariſt. male verſi. 14.1
Loci Platonis explicati. 56.1. &. 59.2
Loci ſunt vacui & quid præſtant 9.2
Loci notati explicant vim argumenti 29.1
Locorum nomina eadem apud dialecticos & rhetoras. 65.2
Locus communis poteſt fieri ex inuentione 80.2
Loci inuentionis cõmunes ſunt ſed differunt vſu 82.1
Loci falſo vocãtur venæ & aurifodinæ 86.2
Loci vocantur Lemmata à Viue ibidem
Locorum numerus varius apud ſcriptores 89.1
Loci Ariſt. terceti quinquaginta nouem. 89.2. In illis quæ vitia ibidem
Locorũ affectorũ diuiſio. 90.1
Loci puri qui vocentur à Cicerone ibidem
Locus à ſubiectis vbi legatur in Ariſt. 90.2
Locorum duo genera Ariſt. & Quintil. 91.1

Locus à facultatibus ſub cauſis continetur 91.2
Locus à fictione Quintilia. ineptus ibidem
Loci Rodolphi qui reuocentur ad noſtros 92.1
Locum & tempus cauſas facit Ariſto. in Phyſicis. 96.1
Locus & tempus non ſunt cauſæ 97.1
Locus à diffinitione trifariam tractatur 124.1
Loci methodo diffiniendi quo ordine collocandi 137.1
Locus Horatij expoſitus. 97.2 & 115.1
Λόγος quid ſignificet 41.2
Λόγος duplex Ariſtote. 58.2
Λόγος ἔσω & ἔξω quid ibidem. & 69.1
Logica quæ vocetur ab Ariſtote. 9.1
Logicæ initium à lib. περὶ ἑρμηνείας. quidam fecerunt alij à Topicis. 28.1
Logica omni materia caret. ibidem
Logica vnde dicatur. 41. 2. Significationes. ibidem. Ac qui ſit inſtrumentum. 55. 1. Nihil poſtulat. 56.1. Omnium artium principia confirmat. ibidem. Eius quid proprium iudicio Platonis. 56. 2. Eam ſeparat Ariſtot. à Dialectica 58.1 Eius nomen nunquam fere legitur. 58. 2. A Cicerone vocatur tota ars. ibid. Nõ verſatur circa res ſed circa rationes. 68.1. Omnia præcepta refert ad opus. 68. 2. Sit ne pars Philoſophiæ. 71. 1. Eius probationes nihil demonſtrant probabiliter. ibidem. Partes quæ falſæ & quæ veræ. 88. 2. Cur fecit ſibi proprium nomen inuentionis 86.2
Logica & rhetorica ſunt inſtrumenta Philoſophiæ 54.1
Logici officium non eſt tradere rationem diffiniendi neque argumentandi 73.2
Logicæ officia quot & quæ 74.2
Luna cur vocetur frigida. 8.2
Lyſidicus vnde dictus. 116.1
Lyſiæ oratio cur reprehenſa à Platone 135.1
Liber de conſtitutione cuius exẽplo ſcriptus. 2.1, & 53.2
Liber Periherm. & de cœlo cur diligenter explicati à Latinis 15.1
Liber Periher. male diſtinctus ab interpretibus & quomodo diſtinguendus 27.1
Liber Periherm. quæ tractet 27. 28. 62.1
Libri inuẽtionis Dialectici qui 28.1
Libri de cauſa & pomo non ſunt Ariſt. 34.1
Liber de coloribus ſit ne Ariſtote. 34.2
Libri Perlher. vſus 36.2
Libri Priorum vſus 37.1
Lib. noſter de varijs generibus exercitationum Dialecticarum 75.1

Liber Perihermen.cur traditus 81.1.Refertur ad Analiticam ibidem

M

MAcrobij iudicium de Plotino 30.2
Magnanimitatis duę ſpecies de ſententia Ariſto. & quid ſint 138.2
Maius extremū quid 51.1
Maiora,minora,plura, paucio ra non mutant ſpeciem. 33. 1.&.84.1
Maiorum tractatio.111.2.Duo genera ibidem
Manumiſsionis genus antiquiſſimum ex Terentio. 120.2
M.Tul.Cice. falſo partitur doctrinam diſcendi & cur. 57.2.Locum vertit ex Ariſtot. 60.1. Confitetur inuentionem & diſpoſitionem partes Dialecticæ. 84.2. Contulit locos Ariſtote. in ſexdecim 89.2. Vnde ſumpſerit ſyluam comparationum. 131.1
Marſilij Ficini ſententia de nomine Dialecticæ 55.1
Marſilius quibus locis Platonis falſus 55.2
Materia quid. 100. 2. & 110.1
Materia ſubiecta duplex 42.2
Materia communis multarum artium. 43.1.&.64.2
Materia artium quando diuidenda 88.2
Materia circa quas artes verſatur non eſt propria materia 111.1
Materia non diſtinguit argumentationem in formas 128.1
Materia prima quomodo explicetur ab Ariſto.primo Phyſico 147.1
Mathematicæ proprium nomen ſcientiarum ſibi fecerunt 67.1
Mathematicæ cur vocatæ προπαιδεῖαι *à Platone* 54.1. Non ſunt neceſſario tradendæ ante Dialecticam 54.2. Cur negentur ſcientiæ eſſe à Platone. ibidem Vtuntur principijs quæ ignorant ibidem
Mathematica demõſtratio, nõ poteſt intelligi quin intelligatur quid ſit demonſtratio ibidem
Maximæ cur quæſitæ & cur non neceſſariæ 95.1
In Mechanicis artibus tantum eſt ſimilitudo naturæ 60.1
Medium quid 126.2
Media comparata cum extremis qualia 16.1
Medicinæ ſubiectum. 146.1
Medicina ex quot artibus ſub alternis conſtet. 146. 2
Medicinæ pars vocata σημειωτική 103.2
Medici ex ſignis ratiocinantur de valetudine ibid.
Meliſus reprehenſus cur ab Ariſtote. 23.1
Μέλλειν *quid* 16.1

X 4 Memor

Memoria communis omnium artium. 84.2
Memoriæ præcepta ad Dialecticam pertinent ibid.
Metaphyſica tota poſita in cõtemplatione rerum diuinarũ 56.1. nihil præcipit de ratione diuidendi. 57.1. In metaphy. multa pturbata. 22.2
Metaphyſicus alpha vbi collocandus ibidem
Methodus quid ſignificet. 131.1 Qui vertatur. ibidem. Quarũ rerum ſit. ibidem. Trifariam dicta. ibidem. Vera diffinitio. ibidem. Species. 132.1. Quę princeps & quæ miniſtra 132.1. Species confutatæ ibidem. Similiũ trifariam explicatur. 132.2. Eadem cernitur in pręceptis artiũ diſtinguendis. 133.1. Eiuſdem diuerſi cõmunium & propriorum ad quæ refertur. ibidem Duo genera ex Ariſtot. Quomodo colligantur. 133.2 Species veræ vnde colligantur ibidem
Methodus doctrinæ & prudentiæ quid. ibidem. Vtriuſq; duæ ſpecies vnde ſumptæ. 134.1. Diffiniendi & demõſtrandi quæ. ibidem. Harum exempla. 134.2. Differentię vnde. 135.1. Componens communis propria perſpicua quæ. ibidem. Componens quibus cõueniat. 135.2. Eius.4 ſignificationes. ibidem. Reſoluens quæ & quot modis fiat. 136.1. Vnde ſumantur 136.2. Quam habeant vim & quo ordine adhibendæ ibidem. Doctrinæ diffiniendi cur ita vocata. 137.2 Prudentiæ vnum pręceptum generale. 151.1. In ea admittuntur vitia. 151.1. In ea excelluerunt Poëtæ & Oratores ibidem
In Methodo demõſtrandi iudicium veritatis vnde. 125.2
In Methodo quid primũ faciendum. 94.1. In ea quid doceatur. 90.1. Hac ignorata quid ſequatur. 20.2. Eius præcepta primo de partibus Animalium aliena. 22.2. Ad eam perficiendã. 4. deſiderantur. 42.1. Ex quibus conſtet 44.2.
In Methodo demonſtrandi & diffiniendi quæ prius docenda 85.2
Methodus alia quæ vocetur in præfatione de anima. 79.2
Methodus in argumentando varia 78.2
Methodi cauſa multa admittũtur falſa 57.1
Methodo reſolutionis quid propoſitum 53.2
Methodus diffiniẽdi ex quibus conſtet 53.1
Methodus inueniendi & docẽdi artes vbi explicetur ab Ariſto. 37.2
Methodus progrediendi à generalioribus ſumpta ex Platone 32.2
Methodus reſolutionis qualis 2.2
Methodus colligendi ſignificationes ambiguas 8.2

Minus

Minus extremum quid. 51.1
Minorum tractatio. 112.1
Duo modi ibidem
Mixtiones quædam à Theophraſto & Eudemo reprehenſæ 30.2
Μνᾶ quid Ariſtote. 36.1
Modi qui dicantur 120.1
Modi ſyllogiſmorum diuerſi vnde colligantur 128.1
Modi ſyllogiſmorum nomina facta ab Alexã. & Petro Hiſpano 128.2
Modi bini addendi in quaque figura 129.1
Modos expoſitorios quos vocet Ariſto. ibidem
Modus ſciendi pars Analytica vocatur ab Ariſtote. & cur 67.1
Modum ſciendi quem vocent Auerroes & Latini 67.1
Modus alius ſciendi quĩ vocetur ab Ariſto. 62.2
Modi quinq; ſyllogiſmorum per conuerſionem ſparſi legũtur in Ariſto. 25.2
Motus cur vocatus ἰυγκα λιχεία 10.2
Motus ſit'ne cauſa caloris & qualis 23.1
Multa vulgò recepta pro decretis Ariſt. 33.1
Muſica exempla ignorata in Ariſto. 35.2
Muſica quomodo creuerit. 61.1
Mutatio temporis & loci quæ & quid efficiat. 8.2
Mutationem fieri ex contrarijs vnde ſumpſit Ariſto. 32.2
Μοῦτλα non ſunt idem quod τρίγλυφοι. 35.2

N

Narratio & cõfirmatio propriæ ſunt methodi. 83.1
Naturę diffinitio cui conueniat 24.1
Natura quid. 48.2. Quæ ſit rei corporeæ & eius quæ vacat corpore. ibidem. Quæ vocetur 55.2
Natura perſe conſiderata quo modo percipienda. 133.1
Quando vniuerſa & particularis. ibidem. Natura rei quo modo explicetur 133.2
Naturales cauſæ in quibus rebus adhibentur 100.1
Neceſſariũ in quo differat à probabili 58.1
Neceſſarium quod ſit probabile. 63.1.& 87.1.2
Neceſsitas quid 100.1
Ad neceſsitatem quæ cauſæ referantur 100.2
Ex negatione cõnexa nulla fit conſtans argumenta. 129.2
Nicolaus Copernicus 13.1
Nomen cur diffinitum ab Ariſtot. 21.1
Νόημα quid 69.2
Nomina finita & infinita quæ 108.1
Nomen infinitum rei vnum tantum legitur in Cicerone. ibi.
Nominis diſtinctio in ſignificationes non eſt diuiſio. 117.1

De nomine prius diſputādū quā de re 137.1
De nomine quæ quærenda. 137.1
Nominibus quibus vtēdū ibid.
Nomina quādo facienda & vnde ibidem
Nominibus tranſlatis quibus vtendum 137.2
In nominis explicatione quæ præſtanda 137.2
Notæ comparationis parium 110.2. Maiorum. 111.2. Minorum. 112.2. Similium. 113.2. Diſsimilium. 114.1.
Notatio quæ & cur ita vocata 115.1.
Notatio valet ad iocādū. 116.1
A notatione qui differant coniugata ibidem
Notio communis quæ. 118.1
Notio quid 128.1
Notionem rerum qui nouit facile aſſequitur eſſentiam. ibid.
Notio vnde poſsit cognoſci. ibidem

O

Obſcurandæ Philoſophię triplex ratio 5.2
Obſcuritatis cauſæ vnde. 6.1
Obſcurus Ariſtote. ob varietatem vocum & ſignificationum. 7.2. Ob proprietatem verborum Philoſophicorum 13.1. Propter argumēta. 23.1. Propter ſyllogiſmos. 25.1 Methodum. 25.2. Varietatē ſententiarū. 28.2. Vide omnes cauſas obſcuritatis. 38
Obſcuratus Ariſto, ab interpretibus 20,2
Obſcuritates magnæ latent in genere 24.2
Obſcuri vitium 75.1
Obſcurum argu. quid. ibidem
De obſcura diffinitione vbi pręcepit Ariſto. 76.1
Obſcura methodus q fiat. 135.1
Obſeruatio quid 145.1
Ὀνοματοποιεῖν qd Ariſt. 61.1
Officiorum quot genera. 24.2
Officium quid. 43.2. 72.2. De eo tria conſectaria. ibid. Cur non poſsint eſſe differentiæ 64.2. Quo ordine explicanda 74.2 76.2
Ad opus aliquod diligenter ſcribendū quæ præſtanda. 101.2
Orationis partes 83.1
Orator ſuum nomen tuetur ſine actione 84.2
Orationes vinctæ coniunctionibus aduerſantibus ad quem locum pertineant 115.1
Oratio Cice. pro lege Manilia 118.1
Oratio Sinonis cur laudata. 151.2
Oratores mutant ordinem partium ibidem
Oratori tria inſtrumenta proponit Ariſto. 65.2
Orationis quatuor virtutes, 6.1
De ordine librorum Logicæ variæ ſententiæ 28.1
De ordine tradendarum artiū quæſtio 54.1
Ordo naturæ quid 55.2
Ordo triplex 60.2
Ordo reſolutionis, compoſitionis & diuiſionis qui. ibidem

Ordo i cauſis effectis, ſubiectis, adiunctis 140.1
Ordo noſter in prælegendis Problematis Ariſt. 144.1
Orichalcum eſt æs mixtum cũ cadmia foſſſ 37.1
Originatio quid. 115.2
Ὅρος & ὁρισμὸς vnde dicta. 122.2
Oxalidis deſcriptio 104.1

P

PAnætij ſententia falſa de ordine Artium. 55.1
Parabola quid .51.2
Paria quæ 110.2
Parium tres modi. ibidem. Bifariam inter ſe referunt. 111.2
Parmenides quo vitio notatus ab Ariſto. 23.1
Parnaſſus in Aſia collocatus ab Ariſto. 35.2
Paronomaſiæ vnde ſumantur 116.2
Paronyma quæ 116.1
Pars pro toto poſita 9.1
Partiũ quatuor genera. 47.2
Pars & inſtrumentum poteſt idem eſſe 80.2
Partes & totum eadem ſciẽtia explicantur 90.1
Partes diuiſionum quomodo diſſentaneæ & pares. 94.2
A partibus ad totum trifariam argumentantur 116.2
A partibus argumentũ quomo do tractandum 117.1
Partiũ duo genera 117.2
Partes animi rationis expertes duæ 119.2
Peccatum materiæ quod. 75.2
Perceptio quæ vocetur à Stoicis 69.2
Peripatetici ignorãt diffinitionẽ Ariſtotelicã artis. 69.2
Peripateticorum duo errores 79.1
Peripateticorũ ſentẽtia de tribus inſtrumẽtis ignorata. 76.2
Perionij tralatio veteribus anteponenda. 15.1. Non ſemper paraphraſtica. 17.1. Breuior veteri tralatione. 17.2
Perionius vtitur aliquando vocibus parum Latinis 18.1
Perſuaſio Philoſophica quare fiat 62.1
Per ſe quot modis dicit. 146.1
Petitio principij vbi explicetur ab Ariſt. 76.1
Philoſophia quæ vocetur ab Ariſto. 9.1. Sex diffinitiones iudicatæ. 29.1. Methodus diffiniendi illius. ibidem. Genus & differentia. 29.2. Diuiſio Stoica reprehẽſa. 33.1
Diuiſio Ariſto. ibidem. Diffinitio Platonis. 59.1. Cur in tres partes diuiſa à Stoicis 55.1. Vnde dicatur 94.2
Philoſophiæ naturalis ſubiecta 146.2
Philoſophia moralis quomodo collecta ex hiſtoria 138.2
Philoſophia naturæ & moralis quid iuuerint noſtram vitam 65.1
In philoſophis quid reprehẽdat Ariſto. 13.1
In philoſophorum ſententijs examinandis quid præſtandum 34.2

Philoſophi quidam falſo tollūt iudicium veritatis 144.2
Philoſophorum diſputatio ex fine 97.2
Philoſophi facultates plantarū vnde diſtinguant 103.1
Philoſophorum alia ratio diſputandi de plantis alia medicorum 140.2
Philoponi explic. de oricalco 35.1
Phyſico cur non diſputandum cum Parme. Mely. 24.2
Phyſionomones ex notis externis corporis de moribus iudicant 103.1
Phyſiologia Ariſtote. vnde ſumpta. 32 2. Subiecta 104.2
Platonis loci expoſiti. 9.1.76.1.33.2.&.56.2.57.1.59.2 61.1.63.2.65.1.15.2.122.2
Plato notatus vitio alieni. 23.1
Platonica pro Ariſtote. recepta 33.1
Plato vbi docet methodum diuidendi 79.1
Plato in Cratylo quid diſputet 115.2
Plotinus quinq; facit genera categoriarum. 24.1. Reprehendit categorias Ariſtote. 30.2 Quid tribuat Logicæ & Dialecticæ. 58.2. Diſtinguit Logicam à Dialectica. ibidem
Plutarchi iudicium de libris Ariſto. 6.1
Poëmata vnde fiant mirabilia 151.2
Poëtæ cur frequenter vtantur deſcriptionibus 124.1
Poëtæ cur non ſequuntur ordinem temporum 151.2
Poëtis quarum rerum habenda ratio ibidem
Politica vocatur tota Philoſophia moralis 59.1
Politica Ariſtot. ex Platone deſumpta 32.2
Polyonyma obſcurant Ariſto. 7.2
Poriſma quid differat à Theoremate & problemate. 148.2
Poriſmata multa leguntur. 10 Euclidis ibid.
Porphyrij inſtitutionum qui vſus & quomodo exercendus 36.2. Ad quid vtatur methodo reſoluendi & diuidendi 57.1. Qua methodo vtatur 151.1. Cur admittat diffinitiones falſas ibid.
Poſitio quæ vocetur à Platonicis 13.2
Poſtulatū quid. 142.1.143.2 Alia ſignificatione vſurpatur ab Ariſtot. quā Euclide. 142.1
Poſtulati & Axiomatis diſtinctiones falſæ & quæ vera. ibidem
Praxis quæ Ariſt. 70.2
Præcepta qui dicantur materiæ Artis 100.2
Præcepta colligendi argumentationes ex autoribus vbi doceantur 20.2
Præceptum & præceptio differunt 69.2
Præcepta artium qualia eſſe debeant. 70.1
Præcepta Dialectica quid 72.2
Præcepta artium ex fine inueniuntur 97.2

Principium

Principium demõſtrationis qd 141.1. Duo genera. ibidem Non demonſtratorum duo genera.ibidem. Quæ præcedant totam artem. ibidem Eorũ quæ antea demonſtrata ſunt tria genera. 143.1 Proprietates quæ. 144.2 Prima quomodo poſſunt probari.146.2.Non poſſunt demonſtrari.ibidem.Quomodo differant à cæteris ſumptionibus. 147.1. Vnde ſumantur ex Ariſtot. & Galeno.ibidem. Interdum ſumuntur ex diffinitione ſubiecti. ibidem.quo ordine collocanda. 147. 2. Cur non eſt demonſtratio. 148.1. Quomodo dicantur prima. 145.2 Vnde ſumantur. ibidem. Cõmunia quomodo fiant propria. 146.2.Vnius artis quomodo poſſunt alteri conuenire 146.1
Priuatio pro forma. 122.2
Priuatio quæ.47.1.&.107.2 Quid differant ab aduerſis, relatis & negatione. 107.2
Priora Ariſto.laudata. 26.2
Prius ordine naturæ bifariam dicitur 85.1
Prius ordine doctrinæ quid. ibidem
In Prioribus cur diſpoſitio præponatur inuentioni 85.2
Priorum liber ſecundus pertinet ad Elenchos 21.2
Probabilis falſæ diffinitiones 63.1
Probabile tameſt verum quàm falſum 58.1
Probabiliter diſſerere cur non ſit finis Dialecticæ.63.1.Ex qua occaſione ſumptus. ibid.
Problema qd. 148.2.&.70.2
Proclus ſentit à Platone nomine Dialecticæ intelligi logicam. 57.1. Sex partes obſeruauit ad explicandas propoſitiones Euclidis & vnde collegerit. 144.2. Vehementer admiratur demonſtra.negantem 149.1
Procreandi verbum quid ſignificet. 99.2.
Proportio in termi. imparibus quomodo tractanda. 113.1
Propoſitio quid. 144.2. Illius diuiſio.143.1.Duplex.130.2 Quid differat à Problemate 87.1. Quæ non ſit Dialectica ibidem
Proprietas verborum qui explicanda 13.1
Prudentia actionis eſt. 68.2
Προσθῆκαι quæ ptes. 83.1
Pſeudographus quis & quibus locis vtatur. 82.1
Pythagoræ quid ſit Philoſophia 29.1
Πυκ[τικοὶ] qui 15.2

Q

QVæſtio quid. 43.1.Subiectum Dialecticæ.ibidem. Simplex & coniuncta quid.45.1. Partes.ibidem Tria genera. 69.1. Coniuncta & ſimplex quomodo explicentur.77.2. Quatuor genera.78,2,88,1. Vera diffinitio

nitio. 77. 2. Bifariam diuiſio ab Ariſto. 88. 1. Diuiſio in ſimplices & coniunctas. 88. 2. Non eſt cauſa argum. ſed ſubiecti. 93. 1. Pertinent ad artes factionis & vnde ſoluantur. 98. 1. Diuiſio. 144. 1. ſimplices adiunctæ quot ibidem
Quæſtio de futuris contingenti. qui explicetur. 25. 1
Quæſtionū Dialecticarum tria genera 58. 1
Quæſtio triplex de origine Dialecticæ 59. 1
Quæſtio an eſt ex omnibus locis explicata 78. 1
Quæſtionem ſimplicem explicari poſſe ſola diffinitione falſum ibidem
Quæſtio Dialectica qui vocetur ab Ariſto. 87. 1
Quæſtio diffinitionis quæ vocetur ab oratoribus. 124. 2
Ad quæſtionem qualitatis quæ pertineant ibidem
Quæſtio coniuncta qua methodo explicetur 134. 1
Ad quæſtionem quid eſt, & cur hoc illud ſit quæ ſint præcognoſcenda ibidem
Qualitas in comparatione quæ vocetur 110. 1
Quantitas in comparatis. ibid.
Quartus Metheororum pertinet ad libros de ortu. 22. 1
Quartus Metheororum quid tractet ibidem
Quidditas quæ 19. 1
Quid eſt explicatur diffinitione reli quæ quæſtiones demonſtratione. 23. 2. & 67. 1
Quintus liber Phyſicorum non coheret totus cū quarto ſed cum tertio. 22. 1
Quintilianus confutat ſententiā d. materia incerta Dialecticæ. 87. 2. Adiuncta vocat conſequentia. 91. 2. Quid diſputet ſecundo capit. lib. tertij. 59. 1
Quintilianus reprehenſus in cōfuſione locorum. 91. 1. & 2 In ordine argumen. 94. 1 In diffinitione tyrannicidæ 97. 2. In loco comparatorū 113. 2. In loco diſſimilium. 114. 2. In coniugatis. 116. 1 In propoſitione 130. 2

R.

Ραβδωσις quæ vocetur. 35. 2
ῥαβδωτα quæ dicātur Ariſtot. 36. 1
De Ramo iudicium noſtrum. 92. 1. Cur neget vera prima genera argumentorum. 93. 1. Cur debuerit tradere methodum demōſtrandi. 134. 1 Quæ cauſa fuerit illi reprehendendi Ariſtote. 134. 2. Qui potuiſſet intelligere methodum Ariſto. ibid.
Ramus reprehenſus. 92. 2 In cōtrarijs. 105. 2. In exemplo Relatorum. 107. 1. In contradicentibus. 109. 1. In partibus. 110. 2. In reliquis comparationibus. 111. 1. & 113. 2. In diſſimilibus. 114. 2

In

In diuiſione.119.2.In modis ſyllogiſmi relati.130.1.In methodo demonſtrandi. 134.1
Ratio inueniendi medium ad Topica referenda 21.2
Ratio inueniendi medij & diffiniendi ex Platone ſumpta 32.2
Ratio ſubiectum Dialecticæ 43.1. Quot modis dicatur 64.1. Duo effecta.8.2. Magis illi credendum quàm authoritati. 95.1 Confunditur cum cauſa à multis. 95.2
Ratio ordinis in methodo quæ 136.2
Ratiocinatio tripertita quæ 50.2
Ratiocinationes vtiles & inutiles 53.2
Ratiocinatio quadripartita & quinq;partita non differunt ſpecie à ſyllogiſmo. 127.2
Redundare in diffinitione quid 49.2
Relata quæ.47.1.&.107.1. Quomodo tractentur. ibid.
In reprehenſionibus fallacibus quæ inuentio & diſpoſitio 85.2
Repugnantia quæ.47.1. Infir miora contrarijs 106.2
Res naturales cur faciles. 55.1
Res vnius categoriæ non declarant eſſentiam alterius 123.2
Res quæ ignorantur quid ſint, quomodo diffiniendæ ibidem
Res ſpeciales pluribus egent quàm vniuerſæ. 124.1
Rerum quæ comprehenduntur quatuor genera 145.1
Rerum quæ ab omnibus conceduntur tria genera.145.2
Reſolutio quæ dicatur. 149.1
Reſolutionis methodus quid 53.2. Vocatur conuitutio artis. 54.1. Qui ſeruiat demonſtrationi. 81.2. Eius nomen non conuenit toti diſpoſitioni. 125.2. Ad quid valeat.132 1. Quibus ſeruiat. 136.1. Quæ ſit Mathematica. ibidem. Quomodo fiat ibidem. Quomodo adhibeatur ad diffiniendū 138.2.&.139.1
Reſolutio ſecunda ſignificatione quem locum habeat in rebus diffiniendis. 138.1 Quomodo fit incerta.138.2
Reſolutio & diuiſio aliquando concurrunt 132.1
Reſolutio & diuiſio non ſunt methodi propter ſe ipſas quæſitæ 81.2
Rhetori cur ſubiectæ dicantur res quæ cadunt in conſultationem. 23.2. Quid ſumat à Dialectico & à politico. 65. 2. Sitne vt manus dilatata. 23,2. Circa ornatum verſatur. 58. 2. Docet rationem inueniendi & iudicandi iudicio veterum ibidem. Quod illius ſubiectum ex Cicerone. 59.1. Quomodo creuerit. 61.1. Facultatem diſputandi in cōtrarias partes à Dialectica accepit

accepit. 65.2. Non eſt ſcientia Ariſtote. 67.2. Circa quid verſetur iudicio Ariſto. 83.2. Quis finis. 84.2. Eius ſola elocutio propria. 84.2
Rodolphus vnde ſumpſerit initium ſuæ inuentionis. 92.1 Ex vno loco multos facit. ibidem. Sine ratione reprehēdit Ariſto. 130.1

S

SCientia non eſt rerum fortuitarum. 146.2. Vna certior altera. 150.1. Tria ſignificat apud Ariſtote. 67.1 Quomodo repugnat modo ſciendi. ibidem. Dicitur de intelligentia. 67.2
Seneca hominem facit genus 119.2
Significationes nominum Grāmaticæ expoſitę quarto Phyſico 22.1
Scriptores quomodo excuſandi 57.2
Sicci diffinitio mathematica apud Ariſt. 21.2
Signa ſubiunctorum loco continentur 92.2
Significationes per ſe adhibentur in Ariſto. 146.1
Similia quæ. 112.2. Duo modi. 113.2. Similitudinē externa quando vtendū. 132.2
Socrates pro catulo poſitus 35.1
Socrates & coriſcus ſunt ſpecies Ariſt. 119.1
Sol qui vocetur calidus. 8.2
Sol poſitus ab Ariſtote. ſecūdo cœlo 35.1
Sophiſtæ quid ſubiectum. 58.1 Qui artifex vocetur ab Ariſtote. 82.1. Quibus locis vtatur. ibidem. Abutitur aliquādo diſpoſitione ibid.
Sophiſmata poſita ab Ariſto. pro locis 89.2
Species pro genere poſita. 9.2 Quid. 118.2. Diffinitio eius confirmata multis teſtimonijs. ibidem. Cur non numeratur ab Ariſtote. in attributis Topicis. ibidem. Quæſtio eius tractatur eiſdem ac generis ibidem
Species eſt genus rerum ſingularum. 119.1 Quæ vocetur a iuriſperitis. 119.1. Quæ ſint inter ſe diuerſæ. 125.1 Quomodo diſtinguātur. ibi.
Status orationis vnde ſumatur 103.2
Sthereometria cur non erat in vſu ætate Platonis. 59.2
Stoici quatuor faciunt genera categoriarum 24.1
Stoica pro Peripateticis recepta 133.1
Stoici initium ſumpſerunt a Philoſophia naturali ſine ratione. 55.1. Eaſdem virtutes & artes eſſe putarunt. 66.1 In diffinitione artis ſex modis peccarunt 69.2
Strabonis iudicium de libris Ariſto. 6.2
Studium dedit incrementum diſputationi 59.2
Στοιχειώδης quæ pars di-

cat 81.1

Στοιχείωσις *quid* 85.2

Subalternarũ artium falſæ diſſimilitudines. 146.1. Vera diſsimilitudo 2

Subalternatarum artium diuiſio ibidem

Subiectum pro adiuncto poſitũ 8.2. Quid. 46.2. Quot eius genera, ibidem. Ad quod genus cauſæ referatur. 97.1

Subiectum artis non ſolum eſt vnum genere ſed ab vno & ad vnum 64.1

Subiecta & adiuncta cur poſponantur cauſis & effectis. 95.1

Subiecta & adiuncta quomodo comparentur 102.2

Subiectum artis ſuperioris trifariam comparatum cum ſubiecto inferioris 146.1

Syllogiſmus ex quibus non cõcludat. 12.1. Tres ſpecies 62.1. Fit ex reliquis generibus argumentationũ. 127.1 Affertur ab Ariſtote. tanquã genus inductionis & Enthimematis. ibidem. Quid ſimplex. 128.1. Hypotheticus quid. ibidem. Simplex & coniunctus quid. ibidem. Simplicis tres ſpecies & vnde colligantur. ibidem. Coniuncti quatuor formę. 129.2. Connexi duo modi. ibidem. Diſiuncti duo modi. ibidem. Copulatus affirmans nihil efficit. ibidem. Negans quomodo tractandus. ibidem. Relati duo modi. 130.1. Hypothetici magis pertinent ad materiam quam ad formam argumentandi. ibidem. In hypotheticis vnde vis argumentorum ſumatur. ibidem Hypothetici non ſunt loci 130.2. Dialectici & oratorij quo ordine collocandi ex Galeno 150.2

Συνώνυμα *cur diffinita ab* Ariſto. 21.1

Συνεργὸς *qui vocetur logico*, & qui vertatur à Cicerone 58.1

Σύστημα *quid ſignificet* 69.2

T

Τὰ πρός τι *quæ ab Ari*ſto. dicantur 107.1

Temperatio ſit'ne diuerſa à forma 23.1

Tempus ad ſubiecta tertij generis pertinet 103.1

Teſtimonia infirmiora reliquis argumentis de omnibus poſſunt enunciari. 94. 1. Cur poſtpoſita reliquis locis. 94. 2. Diuina quę. 124. 2. Humana vnde ſumantur. ibidem Quo loco adhibenda & quorum cauſa. ibidem. Quomodo iudicanda 125.1

Thaumas quid ſit Platoni. 61.1

Themiſtij iudiciũ de Ariſt. 5.2

Themiſtij quatuor paginæ pro Ariſt. receptæ. 33.2

Themiſtius multa miſcet in inuentione 92.1

Theon mathematicas ſcripſit ad

ad Platonē intelligēdū. 36. 1
Theorica Philoſop. quid contineat iudicio Ariſtot. & Stoicorum 33. 1
Theophraſtus in libris Plantarum quem ordinem ſequatur 140. 1
Theophilus quas vocet ὑποθέσεις 119. 2
Theorema quid 148. 2
Θέσεις quid 88. 1
Topica Ariſtote. quid tractent. 8. 1
Topica vocat Dialecticam Ariſtote. ibidem. Topicorum vſus 37. 1
Topic. octauus cur pertineat ad Elenchos & de qua re diſputet 22. 1
Top. liber quomodo diſtinguendus 27. 2
Top. cur ſequantur categorias 28. 1. Cur vocata ante Topica. ibidem. In illis quæ pars Dialecticæ explicetur. 28. 2
Top. Problemata ad quæſtionem an hoc ſit illud referuntur 78. 2
Topica ſcripta ante priora. 86. 1
Totum pro parte 9. 1
Totius quatuor genera. 47. 2
Tralatio vetus addit de ſuo multa 18. 1
Tranſitio duplicem habet vim. 136. 2. Quæ perfecta & quæ imperfecta ibidem
Τρίγλυφοι qui vocentur ab Ariſtote. 35. 2. Et explicatio falſa eius nominis. ibid.

V

VAllæ ſententia probata. 105. 2
Variæ ſententiæ interpretum vnde 21. 1
Verbum videtur redundat plerunq; in Ariſto. 20. 1
Verbum infinitum extra enunciationem non eſt. 108. 1
Non differt à negato. ibid.
Verba extra enunciationem nomina ſunt ibidem
Veritas pro Philoſophia Theorica 8. 2
Ad verum iudicandum quibus præſidijs eſt opus. 28. 2
Vera principia quomodo iudicentur 145. 1
Vera oratio quæ ſit Ariſtote. ibidem.
Vera res quomodo iudicandæ quæ nec ſenſu neq; ratione percipitur 145. 2
Verres vnde dictus. 116. 1
Verrem Cic. quomodo eludat. ibidem.
Verum quomodo ſequatur ex falſo & quando non. 131. 1
Verg. locus. 9. ÆEneid. expoſitus. 99. 2. &. 12. ÆEneid. 100. 1
Virtus quæ propria vocetur 66. 2
Virtutum duo genera. 139. 2
Vitia eadem explicata ſecūdo Prior. & in Elenchis. 22. 1
De vitijs Dialect. vbi diſputetur 26. 2
Vitia rationis quinq;. 44. 1. Et

quæ

qua ratione colliguntur. 75. 1.&76.1
Vitia alieni & obſcuri toti arti conueniunt 76.2
Vitruuij obſcuritas viginti tribus cauſis explicata. 3.2
Vncia quot grana contineat. 36.1
Vnio barbare dicitur à Ferionio pro vnitate 18.1
Vni virtuti ſit'ne vnum vitium aduerſum 23.2
Vniuerſi diffinitio quomodo colligi poſsit. 139.1
In vniuerſa re explicanda trifariam peccamus. 148.1
Vniuerſe dici quid. ibid.
Vna ſcientia quæ dicatur. ibidem
Vniuerſa quæ dicantur. ibidem. 146.1
Vſus cuiuſq; partis in methodo 140.1
Vocabula Artis non ſunt mutanda ſed apertius explicanda 19.1
Vtilitas non valet idem quod finis 97.1

Τέλος.

Errata ſic corriges.

Fol. 9. Pag. 1. uer. 6. leg. cum ait Ariſt. fol. 25. pag. 1 uer. 9. le. ex hac explicatione. fol. 34. pag. 1. uer. 9. le. ut de cauſa. fol. 40. pag. 1. uer. 6. leg. Ariſtotelcis. fol. 59. pag. 2. uer. 25. leg. utranq; artem. fol. 60. pagi. 1. uer. 25. le. exemplum. fol. 61. pa. 1. uer. 24. le. Ac. fol. 63. pag. 2. uer. 3. le. quidam. fol. 66. pag. 1. uer. 8. le laudã darum. fol. 68. pagi. 2. uerſ. 17. leg. oſtentant. fol. 77. pag. 1. uer. 17. iam uero. fol. 76. pag. 1. uer. 14. le. & octauo. fol. 95. pag. 1. uer. 29. leg. iudicandum. fol. 89. pag. 2. uer. 22. le. iudicandi. fol. 101. pag. 2. uer. 23. le. huc. fol. 106. pag. 2. uer. 3. le. uidentur tamẽ Ariſtotelici. fol. eod. pag. 2. uer. 10. le. contigit. fol. 111. pag. 1. uer. 3. le. quem modum. ibid. uer. 6. le. in explicando. fo. 115. pag. 2. uer. 9. leg. quintum. fol. 116. pag. 1. uer. 15. le. paronyma. fol. 117. pag. 1. uer. 20. le. per ſolã. fol. 120. pag. 2. uer. 8. le. ſi licet. 130. pa. 1. uer. 21 deeſt primum & ſecun. fol. 137. pag. 2. uer. 18. uſurpentur. fol. 138. pag. 1. uer. 6. explicatur notio. 141. pagin. 2. uerſ. 23. dele duæ. fol. 142. pagin. 2. uerſ. 1. ſit in cogni. fol. 148. pag. 2. uer. 2. demonſtrãtur. 150 pa. 2. uer. 21. pulmonibus.. fo. 151. p. 2. uer. 3. Sinon:

171

F. S.

ORIA A. PANDIMIGLIO
1971
77 - ROMA